

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

I. ULUSLARARASI DİN, KÜLTÜR VE
MEDENİYET LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİ
SEMPOZYUMU
“DÜŞÜNCE”

I. International Symposium For Post-Graduate Students on
Religion, Culture and Civilization "Thought"
The Book of Abstracts

15-16 Mayıs 2025

**I. Uluslararası Din, Kùltür ve Medeniyet
Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu "Düşünce"
Bildiri Özetleri Kitabı**

**I. International Symposium For Post-Graduate Students on
Religion, Culture and Civilization "Thought"
The Book Of Abstracts**

Editörler | Editors

**Dr. Öğretim Üyesi Ahmet AKDENİZ
Arş. Gör. Lokman TOKDEMİR
Arş. Gör. Nurulhilal ERTEKİN
Arş. Gör. Rabia MALAY**

DİFAV YAYINEVİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT GELİŞTİRME VAKFI YAYINLARI

Kitap Adı | Publication Name: I. Uluslararası Din, Kültür ve Medeniyet Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu "Düşünce": Bildiri Özetleri Kitabı
Title in English: I.International Symposium For Post-Graduate Students on Religion, Culture and Civilization "Thought": The Book Of Abstracts
ISBN: 978-625-98028-2-4

Editörler | Editors:

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet AKDENİZ
Arş. Gör. Nurulhikal ERTEKİN
Arş. Gör. Lokman TOKDEMİR
Arş. Gör. Rabia MALAY

Kapak ve İç Düzen | Cover and Internal Layout

Arş. Gör. Lokman TOKDEMİR

Yayın Türü | Publication Type: Kitap, Editörlü | Book, Edited Book

Yayın Tarihi | Publication Date: 20 Ağustos | August 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Diyarbakır, Türkiye

Yayımlandığı Ortam | Publishing Format: E-Kitap, PDF | eBook, PDF

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Baskı Sayısı | Edition: 1

Yayın No. | Publication Number: 3

Erişim | Access: Açık Erişim | Open Access

DİFAV Yayınları

Selahattin Eyyubi Cami İlahiyat Külliyesi,
Yenişehir Mahallesi, Büyükalp Caddesi, B Blok, No: 2 Yenişehir/ Diyarbakır
Sertifika No. | Certificate Number: 72423

Diyarbakır / 2025

**DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT GELİŞTİRME VAKFI YAYINLARI No:
3**

11/08/2025 Tarih ve 1 Numaralı Dicle Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları Yayın Kurulu Kararı ile 15/08/2025 Tarih ve 1 Toplantı Sayılı Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yönetim Kurulu Kararına istinaden basımı uygun görülmüştür.

Kitaptaki görüşlerin yasal ve bilimsel sorumluluğu, metin yazarlarına aittir.

SEMPOZYUM KURULLARI

ONUR KURULU

Prof. Dr. Kamuran ERONAT | Dicle Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. H. Musa BAĞCI | Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Celal BÜYÜK | Diyarbakır İl Müftüsü
Dr. Bahadır OPUS | Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Mustafa UĞURLU ARSLAN
Doç. Dr. İbrahim TAVUKÇU
Doç. Dr. Ahmet AKGÜÇ
Doç. Dr. İhsan AKAY
Doç. Dr. Abdullah TEMİZKAN
Doç. Dr. Lokman ŞAN
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ZAMUR
Dr. Öğr. Üyesi Osman YAĞMUR
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZKAN
Dr. Öğr. Üyesi Ömer GÜNAN
Dr. Öğr. Üyesi Ferat KAYA
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAYTAK
Dr. Öğr. Üyesi Abdulmelik İBRAHİMOĞLU
Dr. Selahattin YILMAZ
Dr. M. Şafi BİLİK
Mehmet DENİZ
Uğur KALKANKIRAN

SEKRETERYA

Arş. Gör. Dr. Faruk EVRENK
Öğr. Gör. Adem DEMİR
Öğr. Gör. İsmail BOZKUŞ
Arş. Gör. Nurulhilal ERTEKİN
Arş. Gör. Lokman TOKDEMİR
Arş. Gör. Rabia MALAY
Ahmet AKTÜRK
Tansu DEMİR

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ
Prof. Dr. Abdurrahim ALKIŞ
Prof. Dr. Ahmet Saim KILAVUZ
Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ
Prof. Dr. Cemalettin ERDEMCİ
Prof. Dr. İbrahim M. K. BURQAN
Prof. Dr. Abdurrahman CANDAN
Prof. Dr. Ali AKAY
Prof. Dr. Necdet TOSUN
Prof. Dr. M. Tayyib KILIÇ
Prof. Dr. Pakhshan S. HAMAD
Prof. Dr. Hulusi ARSLAN
Prof. Alladein M. ADAWİ
Doç. Dr. Mutlu SAYLIK
Doç. Dr. Ruhullah ÖZ
Doç. Dr. M. Nafi ARSLAN
Doç. Dr. İsmail S. ALLAMEH
Dr. Öğr. Üyesi M. Fadıl ÜNSAL
Dr. Ali Asqarhon KOSİMOV
Prof. Dr. M. Cevat ERGİN
Prof. Dr. Ekrem DEMİRLİ
Prof. Dr. Abu J. Md. Q. I. NUMANİ
Prof. Dr. Metin YİĞİT
Prof. Dr. Ömer TÜRKER
Prof. Dr. Yahya SUZAN
Prof. Dr. Mehmet SAYILGAN
Prof. Dr. Sinan ÖGE
Prof. Dr. Metin BOZAN

Prof. Dr. Iqbal HOSSAİN
Prof. Dr. Tahirhan AYDIN
Prof. Dr. Sayed N. NAGHSHBANDİ
Doç. Dr. Ergash DEMİNOV
Doç. Dr. Mehmet CİHANGİR
Doç. Dr. H. Rumeysa KÜÇÜKÖNER
Doç. Dr. Bayram KANARYA
Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAY
Dr. Öğr. Üyesi S. R. H. CHOWDURY
Dr. Muzaffarxon JOİNEV
Prof. Dr. Mehmet BİLEN
Prof. Dr. İbrahim Halil ÜÇER
Prof. Dr. Necmi DERİN
Prof. Dr. Fadıl AYGAN
Prof. Dr. Davud İŞIKDOĞAN
Prof. Dr. Recep ARDOĞAN
Prof. Dr. Hayreddin KIZIL
Prof. Dr. Ahmet KELEŞ
Prof. Dr. Aydın TAŞ
Prof. Dr. Asyraf I. Bin JAMİL
Prof. Dr. Nazım HASIRCI
Prof. Dr. M. Edip ÇAĞMAR
Doç. Dr. Osman SOLMAZ
Doç. Dr. M. Abdulla FATHULLA
Doç. Dr. Emine G. BAYAM
Doç. Dr. Özkan CİĞA
Dr. Öğr. Üyesi İmran H. ÇELİK
Dr. Öğr. Üyesi Ömer YILDIZ
Dr. Hameed M. Ameen AZEEZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	6
Me'mûn'un Siyasi Hamlesi: Ali er-Rızâ'nın Veliahtlığı ve Sonuçları	8
Kur'an'ın Ebu Firas el-Hamdânî'nin Rûmiyyât'ındaki Etkisi	10
التقارب بين لهجات الجزيرة السورية والقراءات القرآنية	12
Muhammed Esed ve Bedri Noyan'ın Kur'an Anlayışında Kültürel ve Geleneksel Unsurların Etkisi..	15
Din Görevlilerinin Yeterlilikleriyle İlgili Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi	17
Annemarie Schimmel'in "Halifenin Rüyaları" Kitabı Bağlamında İslam'da Rüya	19
İbn Furek Tefsirinde Esmâ-i Hüsna Yorumu	21
Nuh Peygamber Kavmi Arasında Ne Kadar Kaldı?.....	23
Diyarbakırlı Hamit Aytaç ve Sanat Anlayışı.....	25
Dinler Arası Etkileşim: Bengal'de İslamlaşma Sürecinde Hindu ve Budist Etkiler	27
قراءة الإمام بقراءة مختلفة عن قراءة المأمومين في الصلاة الجهرية	29
Yunan Heykelinde Doğu İzleri.....	32
İbnü'l-Cezerî ve Karatay Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Kıraat ile İlgili Yazmaları	34
Klasik İslam Eğitimcileri'nin Çocuk Eğitimine Dair Görüşleri	36
İslâm Düşüncesinde Tevekkül Eğitimi Üzerine Bir İnceleme: Gazzâlî Örneği	38
Din Yorgunluğu Üzerine	40
Maxime Rodinson'un Hz. Muhammed'e Bakışı: Muhammed Adlı Eseri Özelinde Bir Değerlendirme	42
Yada Taşı ve Yağmur Ritüellerinin Kültürel İnanç Sistemlerindeki Yeri	44
Cahiliye ve İslam Arasına Arap Şiirindeki Konu Değişimi	46
Molla Sadra ve Hikmet-i Mütealiye Düşüncesi	48
Stoacı Filozoflarda Ölüm Düşüncesi.....	50
1914-1930 Erken Dönem Cumhuriyet Modernleşmesi.....	52
Maarrî'nin Din Algısı ve Eleştirisinin Edebi Bir Formu: Risâletü'l-Gufrân.....	54
Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Kuramı Çerçevesinde Köl Tigin Yazıtının Konu Sürekliliği Bakımından İncelemesi.....	56
Diyarbakır Vilayet Gazetesi'nin Tahlili (Sayı 31-45).....	58
Implications of Religious Discourse in Shaping the Understanding of Cultural and Civilizational Values in Indonesia	60
Sultan Abdülmecid Dönemi Saray İsrâfı.....	62
Alvin Plantinga'nın Natüralist Evrime Yönelik Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme.....	64
Kıraat İlminde Vakf ve İbtida	66
Soren Abye Kierkegaard'ın Felsefe Parçaları Ya Da Bir Parça Felsefe Eseri Bağlamında İman Kavramının İncelenmesi.....	68
Ahmed Kuddûsi'nin Edebi Düşüncesi Üzerine Bir Değerlendirme.....	70

Yusuf Kıssasının Tasavvufi Yorumu: İbn Acîbe Örneği	72
“Âmil” Teriminin Tarihsel Gelişimi	74
Türkiye Diyanet Vakfı ve Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedilerinde Aile Hukuku Maddelerinin Mukayesesi	77
Yahudilikte Hayat Anlayışı	79
Modern Tefsirin Çıkış Nedenleri	81
Tasavvufun Şafîlik Üzerinden Eşariliğe Yakınlaşması: Sufî Şafî Ebû Ali es-Sekafî'nin Rolü	83
Diyarbakır'da Roma Dönemi Ölü Gömme Gelenekleri ve Mezar Tipleri	85
Budizm'de Dört Temel Hakikat	87
Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye: Tarihsel Gelişimi	89
Pederi ve Pederşahi Aile Yapısı: Tarihsel Temellerden Günümüze Sosyokültürel Bir Değerlendirme	91
Nüzul Kronolojisine Yaklaşımları Açısından İzzet Derveze ve Hasan Habenneke Mukayesesi	93
Osmanlı'da Fetih Anlayışı ve Esirlere Yapılan Muamele: Seçilmiş Minyatür Örneklerle Bir Analiz	95
Yabancılaşmış Mülkiyet Sarmalında Üretilen Modern Öznenin Trajik Hikayesi: Meta Fetişizmi Bağlamında Sosyolojik Bir Analiz	97
30. Cüz'ün Münasebatu'l-Kur'an Açısından İncelenmesi	99
Fârâbî'nin Mutluluk Anlayışı	101
İşârî Tefsirlerde Cehennem Azabının Ebediliği	103
Kuranın Mucizesi ve İ'cazı Kavramı	105
İbn Sina'da Ontoloji ve Epistemoloji İlişkisi Bağlamında Tecrit ve Tecerrüt Kavramı	107
İbâdilik Düşüncesinde İman-Amel İlişkisi (Said B. Ahmed el-Kindi Örneği)	109
İslami Tefsirde Kaza ve Kader: İbn Kesir, Tabatabai ve Şahrur Arasında Karşılaştırmalı Bir Okuma	111
İbn-i Acibe'nin İşârî Tefsirinde 30. Cüzdeki Cehennem Ayetlerinin Yorumları	113
Ağaç Kültü Bağlamında Şamanizm'den İslamiyet'e Çaput Bağlama Geleneği	115
Din Eğitiminin Karaktere Etkisi	117
Unsûrên Dînî di Dîwana Ehmedê Şêx Salih da	119
Hulefâ-yi Raşidin Döneminde Kâtiplik	122
Telkin Duası ve Sela	124
Diyanet İşleri Başkanlığı Düşünce Sisteminde Diyanet Akademisi	126
Kur'an'ın Ahlak Anlayışının Türk Toplumunda Komşuluk Kültürüne Yansımaları	128
Orhun Türkçesi Metinleri Işığında Balbal Taşları	130
Ali Emîrî Efendi Dîvânı'nda Âşık, Rind, Vâ'iz ve Rakîb	132
Nigâhî Dîvânında Tasavvufi Unsurlar	134
Tasavvuf Edebiyatında Metafizik Yolculuğa Bir Örnek: Hakîm Senâi-yi Gaznevî'nin Seyrû'l-İbâd İle'l Meâd Adlı Eseri	136
Gençlerin Deizme Yönelmelerinin Sebeplerine Dair Felsefi Bir İnceleme	138
Kur'an'da Bazı Sure Sonlarında Muhammed (s.a.v)'e Yönelik İlahi Hitapların İncelenmesi	140

Meşşâî Gelenekte Gaye İlet Tartışmaları	142
“Nahiv İ‘râbtır” Paradigmasının Sınırları: Arap Dili Gramerinde Yapısal Tek Boyutluluğa Eleştirel Bir Yaklaşım.....	144
XIX. Yüzyılın Azerî Şairlerinden La‘lî ve Türkçe Şiirleri Üzerine Notlar	146
Peygambere Sorulan Soruların Kur’an’a Yansıması.....	148
İslam Eğitime Yön Veren Öncüler Doğrultusunda Din Eğitimi’ne Holistik Yaklaşım	150
Antik Roma İmparatoru Augustus’un Tanrılaştırılması ve Portresi	152
İsfahan’da Mezhebî Rekabetin Yansımaları: Hanefî-Şâfîî İlişkilerinde Çatışma ve Tahakküm (V–VII. / XI–XIII. Yüzyıllar)	154
Sümer Tanrı Panteonu	156
İhvanü’s-Safâ’nın Eğitim Anlayışına Göre Öğretmen Modeli.....	158
مساهمة المرأة المسلمة في اللغة العربية والدراسات الإسلامية بشبه القارة الهندية (ما بين القرنين العاشر والرابع عشر الهجريين).....	160
Fârâbî Düşüncesinde Din-Felsefe İlişkisi.....	163
Aile Dinamiği Bağlamında Kur’an’da Kardeşlik Konusu	165
Kuran Çevirileri Bağlamında Hasır Edatının Anlama Etkisi Bakara Suresi Örneği	167
Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Kan Davalarının Çözümünde İslâm Hukukunun Rolü	169
Kıyasî-Sem’î Açısından Muzaaf Fiillerde Fekk, İbdâl ve Hazf.....	171
Din Eğitimi ve Toplumsal Uyum	173
Peygamber Efendimizin Örneğinde İstişare Ahlakı	175
Lise Öğrencilerinde Kendini Sabotajın Öznel Dindarlık ve Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi	177
“بلى” ve “نعم”de Vakf, Vasl ve İbtida	179
İbn el-Heyssem’de Felsefî Optiğin İncelenmesi	181
Ölüm Kaygısına Yönelik Manevi Müdahale: Yetişkin Bireylerde İhsan Modeli Uygulaması.....	183
İslam Düşünce Tarihinde Kadın ve Çalışma Hayatı: Asr-ı Saâdet Örneği	185
İmamiyye Şia’sı Özelinde Şia’nın Kıraatlara Yaklaşımı	187
Geçmişten Günümüze Diyarbakır’daki Şeyhülkurrular ve Kurra Hafızlar.....	189
Maupassant’ın Güzel Dost Adlı Romanında Gazetecilik.....	191
“Bizden değildir” “Lanetlenmiştir” Kalıbıyla Nakledilen Rivayetler ve Değerlendirilmesi	193
İbn Âşur Tefsirinde Mekkî-Medenî İlmi.....	195
Xemkûrê Xursi’nin Takdir ve Tedvire Yaklaşımı.....	197
Bir Sahâbînin Gözüyle İslam’ın Şartları: "Tefsir Kaynaklarında Câbir B. Abdullah’ın Rivayetleri Bağlamında"	199
Ta’limü’l- Mûteallim Eserinde Hoca ve Öğrenci Doktrini	201
Hüsrana Uğramayan İnsanların Amelleri Asr Sûresi Örneği	203
Günümüz İnanç Problemlerine Karşı Medreselerin Rolü	205
Kur’an-I Kerim’de İhtişam ve Tatlılık	207
Kerbela’ya Giden Yol: Hz. Hüseyin’in Kûfe’ye Gitme Nedenlerinin Analizi	209

Gençleri Etkileyen Güncel İnanç Akımlardan Deizm	211
Hanya Müftüsü Velizâde Mustafa Efendi ve Fetâvâ-yı Velizâde Adlı Eseri	213
İslam'da Siyaset Kavramı ve Temel İlkeleri	215
Etimolojik ve Teleolojik Açından İbn Rüşd'te Varlık Konusu	217
İbnü'l Arabî Düşüncesinde Hayal ve Misal Âlemi Bağlamında Nübüvvetin Teopolitik Boyutu	219
19.Yüzyılın İkinci Yarısından Günümüze Hani	221
Çocuklarda Dini Anlam Gelişimi İçin Bir Yöntem Önerisi: Doğa Temelli Din Eğitimi Uygulamaları	223
İfrat ve Tefrit Arasında: İslam Filozoflarının İtidal Ahlakı	225
2019-2024 Yılları Arasında Harran Üniversitesi Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalında Yapılan Tezlerin Değerlendirilmesi	227
Karadâvî'ye Göre Fetvanın Değişebilirliği	229
Ca'ferî' Mezhebinin Aşûra Yas Merasimlerinde Kullandıkları Semboller ve Anlamları	231
Yetişkin Din Eğitiminde Peygamber Kıssalarının Eğitsel Değerleri	233
Nazarî Akıl Bağlamında İncanın Rasyonel Temelleri	235
Kur'an-ı Kerim'de Mal Arttırma Hırsı ve İnsan Fıtratıyla İlişkisi	237
Ayasofya Hakkında Yazılan Bir Efsane Metni Kostantiniyye Kal'ası	239
Teolojide Matematiğin Konumlandırılması	241
Celal Yıldırım ve Tasavvuf	243
Kur'an'da Mağfiret ve Ceza Kelimeleri	245
Muhîtu't-Tecvid Adlı Eserin Tecvid İlmindeki Yeri	247
İslam'a Oryantalist Eleştiriler: Ignaz Goldziher'in Hz. Muhammed'e ve İslam Kaynaklarına Yaklaşımı	249
Diyarbakırlı Üç Şairin Şiirlerinde Sayıların Anlam Dünyası: Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmed Arif ve Sezai Karakoç Üzerinden Bir İnceleme	251
Tasavvuf – Din Etkileşimi	253
Medeniyetin Şehirleşmesi: İslam Medeniyeti ve Şehirleri Örneği	255
Mümkün Dünyalar Semantiği ile İshrâkî Misal Âlemi Teorisinin Karşılaştırmalı Analizi	257
Tasavvuf ve Cihadı Mezceden Bir Sûfi Portresi: Şeyh Arslan ed-Dımaşkî ve Haçlılara Karşı Mücadelesi	259
Alî Şîr Nevaî'nın Leylî vü Mecnûn Mesnevi'sinde Düşüncenin Tezahürü: Dünyevî Aşktan İlâhî Aşka Yükseliş	261
Şark Medreselerinde Muaviye B. Ebi Süfyan Algısı (Molla Musa Celâlî'nin Muaviye B. Ebi Süfyan Müdafaası Adlı Eseri Örneği)	263
Kur'an-I Kerim'de Peygamber Kıssaları: Çocuk Eğitimine Katkısı Açısından	265
İbn Hazm'ın Tevrat'ta Peygamberlere Yöneltilen Ahlaki Olumsuzluklara Eleştirisi: İbrahim, Lut ve Yakup Örneği	267
Modern Spiritüel Pratiklerin Gölgesinde Dindarlık: Türkiye'de Dindar Bireylerin Manevi Yönelimlerinin Dönüşümü Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme	269
Eğitimde Dini Düşüncenin Yeri ve Önemi	271

Marshall G.S. Hodgson'a Göre İslam Medeniyetinin Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi	273
İslam'da Ticaretin Ahlâkî Boyutu	275
Bâtını Mezheplerdeki Yaratılış Konusunun Kadim Din, Kültür ve Felsefelerle Bağlantısı	277
William Montgomery Watt; Hayatı, Eserleri ve Siyer Yaklaşımı.....	279
Mir Abdülfettah Merağa ve Maktel-İ Hüseyin'i Üzerine.....	281
Kıraat ve Tecvid İlminde Dudak/Ağız Talimi ve İtmâmü'l-Harekât	283
Fârâbî Felsefesinde İnsanî Nefsin Yetkinliği	285
Muhammed Hanefiyye ve Çocuklarının Kelâm İlmindeki Yeri	287
5. Sınıf DKAB Programlarının Karşılaştırılması: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (2024) Maarif Modeli 2018 DKAB Programı	289
Hititlerde Diplomasi Kültürü.....	291
Ehl-i Hadîs Düşüncesinde Cedel Karşıtlığının Anlamı	293
Hıristiyan Dünya Görüşünde Kozmos: Temel Kavramlar ve İnançlar	295
Nakşibendî Şeyhi Klasik Türk Müsikisi Bestekârı Bir Baba ve Oğul.....	297
Feqiyê Teyran'da Kozmoloji ve Kelam: Varlık, Âlem ve Tanrı Anlayışı	299
Hristiyan İkonacılığın Jenealojisi	301
Zemahşerî: Hayatı, İlmî Etkileri, Nahiv ve Dînî Mezhebi	303
Ali Emîrî Efendi'nin Osmanlı Vilayat-ı Şarkiyesi'nde Kültür İnşası ve Kültür İmhası	305
İsmailî Şîa'da Te'vil problemi	307
Kur'an'ın Nüzulü ve Yedi Harf Olgusu	309
Bağlamın Göz Ardı Edilmesiyle Ortaya Çıkan Çeviri Sorunları: Bakara Suresinde Geçen Tehdit Ayetleri Örneği.....	311
Süleyman Nazif'in el-Cezire Mektuplarında Sosyal Bir Mesele: Halk-Bürokrat İlişkileri.....	313
Yahudiliğin Yabancılarla İlişkisi Bağlamında Nuhilik	315
Abdulkâdir Geylânî'nin Tasavvuf Anlayışında Tevhid ve Şirk.....	317

ÖNSÖZ

Fakülte olarak I. Uluslararası Din, Kültür ve Medeniyet Lisansüstü Öğrenci Sempozyumunu 15-16 Mayıs 2025 yılında gerçekleştirmekten onur duyuyoruz. Bu tür bilimsel faaliyetler öğrencilerimizin akademik gelişimleri açısından son derece önemli etkinliklerdir. Bu etkinliklerin hem nicelik hem de nitelik açısından değerini artırmaya çalışmak fakülte olarak ilk önceliklerimiz arasındadır. 2 yıl süreliğine (2024-2026) Uluslararası Akreditasyona hak kazanan İlahiyat Fakültemiz bu tür bilimsel faaliyetleri artarak devam ettirme niyetini eyleme dönüştürerek faaliyetlere nicelik ve nitelik anlamında önemli bir ivme kazandırmıştır. Uluslararası Akreditasyonu daimî hale getirmek ve kurum kültürü olarak devamını sağlamak son derece önem arz etmektedir. Bu yolda başta Rektörlüğümüz olmak üzere fakültemiz akreditasyon süreçlerinde görev alan ve emeği geçen herkese bir kez daha teşekkürlerimi arz ederim.

Bu tür akademik sempozyumlar kalite ve akreditasyonda ve fakültenin bilimsel görünürliğünde önemli bir gösterge olarak kabul edilir. İlk defa gerçekleştirdiğimiz I. Uluslararası Din, Kültür ve Medeniyet Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu da fakültemizin prestij faaliyetlerinden biridir. Daha önce 4-5 Mayıs 2024 I. İlahiyat Fakülteleri Arapça Hazırlık Eğitimi çalıştayı yapıldı. 10 Üniversiteden 60 Arap Dili ve belagati akademisyenlerinin iştirak ettiği son derece verimli bir çalışma oldu. 22-23 Mayıs 2025 tarihinde I. Ulusal Kur'an-Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Çalıştayı 20 civarında Kur'an-Kerim Okuma ve Kıraat Anabilim Dalında akademisyen olan öğretim elemanlarının katılımıyla gerçekleştirildi. Paydaşlarımızla birlikte icra ettiğimiz bu tür faaliyetlerle ilim dünyasında fakültemiz daha da kaliteli ve görünür hale gelmektedir.

Fakülte olarak gerek lisans ve gerekse lisansüstü öğrencilerimizin öğrenci sempozyumunda sunum yapmaları, yüksek lisans ve doktora tezlerinden bildiri ve makale çıkarmaları onları akademik alana hazırlayan en önemli aşamalardır. Geçmiş yıllarda öğrenci sempozyumları çok yaygın değildi. Hemen hemen hiç yok gibi idi. Ancak Son yıllarda hemen hemen bütün üniversitelerde düzenlenir hale geldi. Bu gelişme öğrencilerimiz açısından son derece Şanslı bir durumdur. Ayrıca eskiden Lisansüstü öğrencilerden Yüksek lisans ve Doktoradan mezun olmak için bildiri veya makale istenmiyordu. Geldiğimiz bu noktada artık pek çok üniversite bunu zorunlu hale getirdi. Bizim üniversitemiz de bu minvalde kararlar aldı. Bu yüzden lisansüstü öğrenciler bildiri ve makale yayınlamak zorundadırlar. Bu öğrenci sempozyumları bu ihtiyacı karşılamak açısından önemli hale gelmiştir. Öğrencilerin bilimsel

anlamda gelişimleri, sosyalleşmeleri ve medeni cesaretlerinin gelişmesi, topluluk karşısında konuşma alışkanlığını edinmeleri açısından son derece önemli olmuştur.

Bu öğrenci sempozyumunun en önemli özelliği paydaşlarla birlikte yapılmış olmasıdır. D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü, DİB Diyarbakır İl Müftülüğü, Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürlüğü ile birlikte icra edilmiştir. Bu kalite akreditasyon açısından son derece önemli bir faaliyettir. Paydaşlarımız ile bu tür etkinlikleri devam ettirme konusundaki niyetimiz ve arzumuz bakidir. Birlikten kuvvet doğar anlayışı ile öğrencilerimize hizmet yolunda azim ve kararlılığımız devam edecektir.

Böyle bir öğrenci sempozyumunun yapılmasına öncülük eden başta Rektörümüz Prof. Dr. Kamuran Eronat'a, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç.Dr. İbrahim Tavukçu'ya, Diyarbakır İl Müftüsü Celal Büyük'e, Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü Dr. Bahadır Opus'a, Yenişehir İlçe Müftüsü M. Şafi Bilik'e, Şükranlarımı arz ederim. Başta Düzenleme Kurulu Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Akdeniz olmak üzere Sempozyum Düzenleme Kurulunda bulunan değerli Öğretim elemanlarına, sekreteryaya görevini deruhte eden öğretim elemanlarına emeklerinden dolayı müteşekkirim. Ayrıca öğrenci Sempozyumuna katılan Öğretim elemanlarına ve öğrencilerimize katkılarından dolayı teşekkür ederim. Bir sonraki öğrenci sempozyumunda görüşmek dileğiyle.

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI
İlahiyat Fakültesi Dekanı

Me'mûn'un Siyasi Hamlesi: Ali er-Rızâ'nın Veliâthlığı ve Sonuçları

Abdulkadir ÖZTÜRK¹

Özet

Bu bildiride, Abbâsî Halifesi Me'mûn'un Ali er-Rızâ'yı veliaht olarak tayin etme sürecini, bu tercihin ardında yatan siyasi hesapları ve sürecin dönemin İslâm dünyasında yarattığı yankıları kapsamlı bir biçimde ele alınmaktadır. Me'mûn'un Ali er-Rızâ'yı veliaht ilan etmesi, sadece Abbâsî hanedanı içinde değil, aynı zamanda Alioğulları ile olan ilişkilerde de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu karar, Abbâsîler ile Şîi gruplar arasındaki tarihi gerilimleri yumuşatma ve siyasi meşruiyeti güçlendirme çabası olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu hamle, beklenenin aksine toplumun farklı kesimlerinde hem destek hem de ciddi tepkiler doğurmuş, özellikle Sünnî çevrelerde rahatsızlık yaratmıştır. Şîi kesimde ise bu gelişme umut verici bir açılım gibi algılanmış olsa da, olayların seyri bu beklentilerin gerçekleşmesini engellemiştir. Me'mûn'un bu stratejik tercihi, dönemin iç politik dengelerini derinden etkilemiş, halifelik kurumunun otoritesi, Şîi-Sünnî ilişkileri ve mezhepler arası denge üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur. Makalede, bu tarihi olayın nedenleri, gelişim süreci ve uzun vadeli etkileri detaylı bir şekilde incelenmekte; Me'mûn'un bu politik hamlesinin İslam tarihinde bıraktığı izler irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Me'mûn, Ali er-Rızâ, Abbâsîler, Alioğulları, Veliâhtlık, İslam Tarihi.

¹ Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Orcid: 0009-0002-9011-5196, muttaki19@gmail.com.

The Political Move of Me'mûn: The Appointment of Ali er-Rızâ as Heir Apparent and Its Consequences

Abstract

This article comprehensively examines the process by which the Abbasid Caliph al-Ma'mun appointed Ali al-Ridha as his heir apparent, exploring the political calculations behind this decision and the wide-ranging reactions it triggered across the Islamic world of the time. Al-Ma'mun's appointment of Ali al-Ridha marked not only a significant development within the Abbasid dynasty but also a turning point in the relationship between the Abbasids and the Alid family. This decision has often been interpreted as an attempt to ease the long-standing tensions between the Abbasids and the Shi'a factions, while simultaneously aiming to bolster the political legitimacy of al-Ma'mun's rule. However, contrary to expectations, this move provoked both support and strong opposition from various segments of society. While it sparked discomfort among Sunni circles, it was initially perceived by the Shi'a community as a promising step toward recognition and inclusion. Yet the course of events prevented these hopes from fully materializing. Al-Ma'mun's strategic choice deeply impacted the internal political equilibrium of the period, influencing the authority of the caliphate, the dynamics of Sunni-Shi'a relations, and the overall sectarian balance. The article delves into the historical context, development, and long-term consequences of this critical episode, offering a multidimensional analysis of the political implications of al-Ma'mun's decision and the lasting legacy it left in Islamic history.

Keywords: Al-Ma'mun, Ali al-Ridha, Abbasids, Alids, Succession, Islamic History.

Kur'an'ın Ebu Firas el-Hamdânî'nin Rûmiyyât'ındaki Etkisi

Abdullah ALALI²

Zeyd ELALI³

Özet

Bu çalışma, Arap şairi Ebû Firâs el-Hamdânî'nin Bizans esaretinde kaleme aldığı "Rûmiyyât" adlı kasidelerinde Kur'ân-ı Kerîm'in etkisini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Şairin zorlu esaret koşulları altında yazdığı bu şiirler, yalnızca kişisel bir trajedinin ifadesi değil, aynı zamanda güçlü bir inanç, içsel bir direniş ve ahlaki duruşun sanatsal tezahürü olarak dikkat çekmektedir. Bu şiirlerde Kur'ân, salt bir dinî kaynak olmanın ötesinde, estetik ve düşünsel bir ilham kaynağı olarak ön plandadır.

Ebû Firâs, özellikle Hz. Yusuf ve Hz. Eyyûb kıssalarına göndermeler yaparak sabır, sınanma ve ilahî iradeye teslimiyet gibi temaları işler. Bu kıssalar, şairin yaşadığı esaret deneyimiyle örtüşerek metinlere derin bir anlam katmaktadır. Aynı zamanda zulüm karşısında direnç, tevekkül, kaderin kabulü ve adalet gibi kavramlar da şiirlerde merkezi bir yer tutar. Bu yönüyle Rûmiyyât, bireysel acının ötesinde evrensel ve ahlaki bir mesaj taşır.

Şairin üslubu da Kur'ân'ın edebî etkisini açıkça yansıtır. Tekrarlar, ses oyunları, nida, ritmik yapı ve telmih gibi söz sanatları aracılığıyla Kur'ân'ın belagatinden esinlenen bir şiirsel yapı inşa edilmiştir. Ebû Firâs, Kur'ân'ı yalnızca edebî süs olarak değil, yaşanmış bir hakikat ve içten gelen bir imanla yoğrulmuş bir tecrübe olarak şiirlerine yansıtır.

Sonuç olarak, Rûmiyyât yalnızca bir esaret hikâyesi değil, imanla yoğrulmuş bir bekleyişin ve asil bir direnişin poetik bir ifadesidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Etkisi, Edebi Tenas, Ebu Firas, Esaret Şiiri, Sabır ve Kader.

² Bingöl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Arapça Programı, Arap Dili Yüksek Lisans Öğrencisi, abduhahel3ali@gmail.com.

³ Bingöl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, zaidaminalali@gmail.com.

The Influence of the Qur'an in Abu Firas al-Hamdani's Rūmiyyāt

Abstract

This study comprehensively examines the influence of the Holy Qur'an on the "Rūmiyyāt" odes written by the Arab poet Abū Firās al-Ḥamdānī during his captivity in Byzantium. These poems, composed under harsh conditions of imprisonment, are not merely expressions of personal tragedy but also represent a powerful faith, inner resistance, and a moral stance manifested through artistic expression. In these poems, the Qur'an functions not only as a religious source but also stands out as a source of aesthetic and intellectual inspiration.

Abū Firās frequently refers to the stories of Prophet Yusuf (Joseph) and Prophet Ayyūb (Job), exploring themes such as patience, trial, and submission to divine will. These stories resonate with the poet's own experience of captivity, adding a profound dimension to the texts. Moreover, concepts such as resistance to oppression, trust in God (tawakkul), acceptance of fate, and justice occupy a central place in the poems. In this way, the Rūmiyyāt conveys a universal and moral message beyond personal suffering.

The poet's style also clearly reflects the literary influence of the Qur'an. Through repetitions, sound patterns, exclamations, rhythmic structure, and allusions, a poetic form inspired by Qur'anic eloquence is constructed. Abū Firās incorporates the Qur'an not merely as a decorative literary element but as a lived truth and a deeply held belief woven into his poetic experience.

In conclusion, the Rūmiyyāt is not only a narrative of captivity but also a poetic expression of a dignified resistance and a waiting infused with faith.

Keywords: Qur'anic Influence, Literary Intertextuality, Abu Firas, Captivity Poetry, Islamic Literature, Patience and Fate.

الملخص

يتناول هذا الموضوع لهجة أهل الجزيرة السورية (محافظة الحسكة) في المدينة والريف؛ إذ تتميز اللُّغة العربية بتنوعها اللهجي وغناها الصوتي؛ فهي ليست مُجرّد وسيلة تواصل، بل وعاءٌ حضاري يحمل في طيّاته تاريخ القبائل والعشائر، وثقافة الشعوب. ومن اللافت أن بعض اللهجات العربية المعاصرة – وخصوصًا تلك التي لم تخضع للتمدّن السريع، وتُعرف اليوم بالمناطق النائية – لا تزال تحتفظ بسمات لغوية تُعيدنا إلى عصر الفصاحة. فعلى سبيل المثال، عندما نسمع كلمة "أُنطيك"، قد نظنّ في البداية أنها عامية لا أصل لها، ولكننا نجد لاحقًا أنها لهجة عربية قديمة، ولها أصل في القراءات القرآنية، وإن كانت من القراءات الشاذة؛ فقد ورد عن الحسن البصري أنه قرأ: "إنا أنطيناك الكوثر" بدلاً من {إنا أعطيناك الكوثر}، كما نقله بعض المفسرين مثل الزجاج، والقرطبي، والزمخشري. بل إن هذه اللهجات تُذكرنا أحيانًا بطرائق نطق القراءات القرآنية المتواترة، التي نُقلت إلينا بأمانة صوتية عبر القرون.

ومن أبرز هذه اللهجات، نجد لهجات القبائل العربية في الجزيرة السورية، تلك المنطقة الواقعة في الشمال الشرقي من سوريا، حيث تتداخل الجغرافيا بالتاريخ، وتعيش فيها قبائل عربية وكردية متنوّعة، مثل شمر، وطي، وعزرة، والجبور، والعكيدات، والبكارة، وغيرها. وتتميّز هذه اللهجات باحتفاظها بكثير من الصفات الصوتية والنحوية التي تُشبه ما نجده في القراءات القرآنية، من تسهيل، وإمالة، وإدغام، وتحقيق لمخارج الحروف. ومن اللافت أن بعض الكلمات في اللهجة الكردية تُمال أيضًا، مثل قولهم "مُوسِي" بدل "مُوسَى".

وقد اعتمدتُ في هذا البحث على عرض الظواهر الصوتية في هذه اللهجة، مستفيدًا من كوني أحد أبناء هذه المنطقة التي وُلدتُ فيها ونشأتُ وعشتُ، ومن خلال اختلاطي المباشر والعميق بأهلها. وعندما نتأمل هذه الظواهر، ندرك أن اللهجات ليست "انحرافًا" عن الفصحى، أو مجرد لهجات عامية بلا أصل – كما يُتصوّر أحيانًا – بل هي تطوّرات طبيعية ذات جذور وأصول، وبعضها يحتفظ بسماتٍ فقدتها العربية الفصيحة المعاصرة. إن لهجة رجلٍ بدويٍّ من الجزيرة السورية حين ينطق بكلمة "يسل" بدل "يسأل"، أو يُميل "الدنيا" فيقول "الدنيا"، لا تبتعد عن روح القرآن، بل تُحيي موروثةً صوتيًا قرآنيًا كان يُتلى قبل ألف عام، وهو بهذا أقرب إلى صوت القبائل الأولى التي نزل بينها الوحي.

الكلمات المفتاحية: القرآن، القراءات، اللهجات، الأصوات التراثية، التطور اللغوي.

⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırâat ve Kur'ân Okuma Ana Bilim Dalı, Eğitimci, Orcid: 0000-0003-1882-4879, abdulhh05@gmail.com.

Suriye Cezire Lehçeleri ile Kur'an Kıraatleri Arasındaki Benzerlik

Özet

Bu çalışma, Suriye Cezire bölgesindeki (Haseke ili) şehir ve kırsal kesimlerde konuşulan lehçeyi ele almaktadır. Arapça, lehçe çeşitliliği ve fonetik zenginliğiyle dikkat çeken bir dildir; sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kabilelerin ve halkların tarihini, kültürünü barındıran medenî bir kaptır. Özellikle hızlı şehirleşmeye maruz kalmamış ve günümüzde "uzak bölgeler" olarak bilinen yerlerdeki bazı Arap lehçeleri, hala bizi fasih Arapça dönemine götüren dil özelliklerini korumaktadır.

Örneğin, "أنطيك" kelimesini duyduğumuzda, başta bunun halk arasında kullanılan bir kelime olduğunu düşünebiliriz. Ancak daha sonra bu kelimenin eski bir Arap lehçesi olduğu ve hatta bazı kıraatlarda (her ne kadar şâz - yani yaygın olmayan kıraatler arasında olsa da) geçtiğini görürüz. Hasan el-Basrî'nin "إنا انطيناك الكوثر" şeklinde bir kıraati olduğu, Zeccâc, Kurtubî ve Zemahşerî gibi bazı müfessirlerce aktarılmıştır. Bu lehçeler, zaman zaman bize, Kur'an kıraatlerinde duyduğumuz telaffuzları da hatırlatır; bu kıraatler yüzyıllar boyunca büyük bir ses sadakatiyle korunmuştur.

Bu lehçeler arasında özellikle Suriye Cezire bölgesindeki Arap kabilelerine ait olanlar dikkat çekicidir. Şamr, Tayy, Anze, Cebur, Akidat, Bekara gibi kabilelerin yaşadığı kuzeydoğu Suriye'de tarih ile coğrafya iç içe geçmiştir. Bu bölgedeki lehçeler, harflerin mahreçlerinin doğru çıkarılması, idgam, imale, tefhîm ve tas-hîl gibi fonetik ve nahivsel özellikleri korumaktadır. İlginç bir şekilde, Kürt lehçesinde de imale'ye benzer örnekler görülmektedir. Örneğin, "موسى" denilerek "موسى" ismi eğimli şekilde telaffuz edilmektedir.

Bu çalışmada, doğup büyüdüğüm bu bölgenin bir evladı olarak sahip olduğum derin tecrübelerime dayanarak, bu lehçedeki fonetik fenomenleri ortaya koymaya çalıştım. Bu olguları incelediğimizde görürüz ki lehçeler, fasih Arapçadan sapmalar değil, doğal evrimlerdir. Bazı özellikler ise günümüz standart Arapçasında artık kaybolmuş olup bu lehçelerde yaşamaya devam etmektedir.

Suriye Cezire'sinden bir bedevî, "يسأل" yerine "يسل" dediğinde ya da "الدنيا" yerine "الدنيا" şeklinde eğimli telaffuz kullandığında, aslında Kur'an'ın fonetik mirasını yaşatmaktadır. Bu sesler, bin yıl önce indirilen vahyin yankılarını taşımakta ve ilk vahiy toplumlarının sesine daha yakın bir şekilde duyulmaktadır

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Kıraâtler, Lehçeler, Dilsel Miras, Doğal Dil Evrimi.

The Similarity Between the Dialects of Syrian Jazira and Quranic Recitations

Abstract

This study explores the dialect spoken by the people of Syria's Jazira region (al-Hasakah Governorate), both in urban and rural settings. The Arabic language is marked by its rich dialectal variety and phonetic wealth; it is not merely a tool for communication, but a cultural vessel carrying the history of tribes and the heritage of peoples. Remarkably, some contemporary Arabic dialects—especially those in remote regions untouched by rapid urbanization—still retain linguistic features that harken back to the era of classical eloquence. For instance, when one hears the word “أَنْطِيكُ”, it might initially seem like a colloquial or modern word with no classical basis. However, it actually stems from an ancient Arabic dialect and even appears in variant Quranic readings. It is narrated that al-Hasan al-Basri read the verse {إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوْثِرَ} as “إِنَّا أَنْطِينَاكَ الْكُوْثِرَ” instead of “أَنْطَيْنَاكَ,” as reported by commentators like al-Zajjāj, al-Qurtubī, and al-Zamakhsharī. These dialects sometimes reflect pronunciation patterns found in authentic Quranic recitations, which have been preserved with remarkable phonetic accuracy over the centuries. Among the most notable of these dialects are those spoken by Arab tribes in northeastern Syria, such as Shammar, Tayy, ‘Anazah, Jabbūr, ‘Akīdāt, and Bakkārah. This region, where geography meets history, features dialects that preserve many phonetic and grammatical traits reminiscent of Quranic readings—such as vowel softening (tashīl), imālah (vowel inclination), assimilation (idghām), and precise articulation of letters. Interestingly, even some Kurdish dialects spoken in the same region exhibit similar tendencies—for example, pronouncing “Mūsī” instead of “Mūsā.”

In conducting this research, I relied on my firsthand experience as a native of this region—where I was born, raised, and lived—and my deep interaction with its people. When we analyze these phonetic features, we realize that dialects are not deviations from Standard Arabic, nor are they mere “slang” with no foundation. Rather, they are natural linguistic evolutions, some of which preserve traits that have been lost in modern Standard Arabic. When a Bedouin from the Syrian Jazira pronounces “يَسَلُ” instead of “يَسْأَلُ”, or says “الدُّنْيَا” instead of “الدُّنْيَا”, he is not straying from the spirit of the Qur’an, but rather reviving a phonetic heritage that once echoed in Quranic recitation over a thousand years ago—bringing us closer to the voices of the early tribes among whom the revelation was first received.

Keywords: Qur'an, Recitation, Dialects, Linguistic Heritage, Natural Language Evolution.

Muhammed Esed ve Bedri Noyan'ın Kur'an Anlayışında Kültürel ve Geleneksel Unsurların Etkisi

Abdullah ATEŞ⁵

Özet

Bu bildiride, farklı sosyo-kültürel ortamlarda yetişmiş iki önemli müellifin, Muhammed Esed ve Bedri Noyan'ın Kur'an meallerine yansıyan kültürel, geleneksel ve inançsal etkiler incelenmektedir. Her iki müellifin eserlerinde, yalnızca bireysel düşünce değil, aynı zamanda içinde buldukları entelektüel çevrelerin ve inanç sistemlerinin izleri gözlemlenmektedir.

Muhammed Esed, Batı kültüründe, bir ailede yetişmiş, pozitivism, rasyonalizm ve natüralizm gibi düşünce akımlarının etkisinde şekillenmiş bir entelektüeldir. Kur'an Mesajı adlı mealinde mucizevi olayları sembolik ve ahlaki mesajlar içeren anlatımlar olarak değerlendirmiştir. Esed'in amacı, Kur'an'ı Batılı okuyucunun zihinsel dünyasıyla uyumlu hale getirmektir. Metafizik kavramlar, lafzî değil, sembolik ve soyut düzlemde yorumlanmıştır.

Bedri Noyan, Alevi-Bektaşî geleneğinde yetişmiş ve Kur'an-ı Kerim (Türkçe-Şiir) Meali adlı çalışmasının Kur'an ı Kerim hakkında adlı bölüm başlığında bu geleneğin inançlarını ve yorum anlayışını yansıtmıştır. Mushaflaşma sürecine dair geleneksel anlayıştan farklı bir söylem geliştirerek, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e dair ayetlerin eksiltildiğini öne sürmüştür. Bu yaklaşım, Alevi inancının tarihsel yorum biçimlerinin eser üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Her iki müellifin metinlerinde, ait oldukları kültürel ve düşünsel çevrelerin yorum biçimlerini doğrudan etkilediği gözlemlenmektedir. Esed'in akılcı ve Batılı yorumu ile Noyan'ın gelenek merkezli yaklaşımı, meallerin sadece dilsel değil, aynı zamanda sanatsal ve kültürel birer yansıma olduğunu göstermektedir.

Muhammed Esed ve Bedri Noyan'ın mealleri, kültür, gelenek ve inançların Kur'an metnine nasıl yansıdığını göstermesi açısından önemlidir. Bu bildiriyle, farklı kültürel zeminlerin Kur'an yorumuna etkisi ortaya konmuş; meallerin sadece bireysel değil, kolektif hafızaya dayanan yorumlar olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Esed, Bedri Noyan, Kur'an Meali, Kültür, Gelenek, Rasyonalizm, Alevilik, Yorum.

⁵ Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Yüksek Lisans, Orcid: 0009-0005-8089-224, 22281152@stu.omu.edu.tr.

The Influence of Cultural and Traditional Elements on the Qur'anic Interpretation of Muhammad Asad and Bedri Noyan

Abstract

This paper examines the cultural, traditional, and theological influences reflected in the Qur'anic translations of two prominent authors—Muhammad Asad and Bedri Noyan—who were raised in different socio-cultural environments. In the works of both authors, one can observe not only individual thought but also the traces of the intellectual circles and belief systems to which they belonged.

Muhammad Asad was an intellectual raised in a Western cultural context and shaped by philosophical currents such as positivism, rationalism, and naturalism. In his translation *The Message of the Qur'an*, he interpreted miraculous events as narratives that convey symbolic and moral messages. Asad's aim was to make the Qur'an compatible with the intellectual world of Western readers. Metaphysical concepts were interpreted not literally, but in symbolic and abstract terms.

Bedri Noyan was raised in the Alevi-Bektashi tradition and reflected the beliefs and interpretive understanding of this tradition in the chapter titled *About the Qur'an* in his work *The Holy Qur'an (Turkish – Poetic) Translation*. Developing a discourse different from the traditional understanding of the codification of the Qur'an, he claimed that verses related to Imam Ali and the Ahl al-Bayt had been omitted. This approach clearly reveals the impact of the historical interpretive tendencies of the Alevi belief system on his work.

It is evident in the texts of both authors that the interpretive approaches are directly influenced by their respective cultural and intellectual environments. Asad's rational and Western-oriented interpretation, and Noyan's tradition-centered approach, show that these translations are not only linguistic works but also artistic and cultural reflections.

The translations of Muhammad Asad and Bedri Noyan are significant in demonstrating how culture, tradition, and belief systems are reflected in the Qur'anic text. This paper has revealed the impact of different cultural backgrounds on the interpretation of the Qur'an and emphasized that these translations are not merely individual efforts but are also shaped by collective memory.

Keywords: Muhammad Asad, Bedri Noyan, Qur'anic Translation, Culture, Tradition, Rationalism, Alevism, Interpretation.

Din Görevlilerinin Yeterlilikleriyle İlgili Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi

Abdulahit KAMALI⁶

Özet

Bu araştırma, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan din görevlilerinin görev ve yetkilerini, din görevlilerinde bulunması gereken nitelikleri ve din görevlilerinin yeterlilikleriyle ilgili yapılan çalışmaların değerlendirmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla ilk etapta din görevlisi kavramı, din görevlilerinin önemi, görevleri ve din görevlilerinde bulunması gereken vasıflar ele alınmış ve din görevlilerinin yeterlilikleriyle ilgili yapılan çalışmalar analiz edilmiştir. Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, konuyla ilgili yapılan çalışmalarda din görevlileri kavramının; vaiz, murakıp, Kur'an kursu öğreticisi ve cami görevlileri (İmam hatip ve müezzin kayyım) gibi sınıfları ihtiva ettiği, bununla beraber hâlihazırda bu kavramın daha çok cami cemaati ve halkla doğrudan iletişim halinde olan imam hatipler ve müezzin kayyımlar için kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen çalışmalarda, din görevlilerinin yeterlilikleri başlığı altında; alan bilgisi, mesleki yeterlilik ve pedagojik formasyon, iletişim becerileri ile genel kültür gibi konuların ele alındığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda diğer bazı çalışmalarda ise söz ve davranış uyumu, samimiyet ve içtenlik, giyim kuşam, konuşma adabı, jest ve mimikler, alçak gönüllülük, empati, güzel ahlak, şahsiyet, tebliğ ve irşat metodunu iyi kullanma, okuma, araştırma gibi niteliklerin de yeterlilik başlığı altında zikredildiği belirlenmiştir.

Din görevlilerinin yeterlilikleriyle ilgili yapılan çalışmalarda, din görevlilerinin mesleki alan bilgilerinin eksik olduğu, formasyon eksikliği sebebiyle nitelikli bir öğretim kapasitesine sahip olmadıkları, din görevliliğinin sosyal statüsünün tatmin edicilik yönünden yeterli bulunmadığı, iletişim becerileri konusunda istenilen seviyede olmadıkları, mihrap, minber ve vaaz kürsüleri gibi uygulama alanlarında yetersiz oldukları, dolayısıyla zikri geçen konularda eksikliklerin giderilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Din görevlilerinin, yeterliliklerini daha üst düzeylere çıkarmaya yönelik yapılan araştırmalarda sunulan bir takım önerilere de çalışmada yer verilmiştir. Araştırma, din görevlisinin yukarıda zikredilen yeterliliklerini tespit etmesi ve bunların bir analizini sunması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Eğitimi, Din Görevlisi, Yeterlilik.

⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Doktora Öğrencisi, Orcid: 0000-0002-3036-3529, kamali-30@hotmail.com.

Evaluation of Studies Conducted on the Competence of Religious Officials

Abstract

This research aims to evaluate the duties and powers of religious officials working within the Presidency of Religious Affairs, the qualifications that religious officials should have, and the studies on the competencies of religious officials. For this purpose, in the first place, the concept of religious officials, the importance of religious officials, their duties and the qualifications that religious officials should have were discussed and the studies on the competencies of religious officials were analyzed. In this research, which uses the literature search method, it has been determined that the concept of religious officials includes classes such as preacher, auditor, Koranic course instructor and mosque officials (Imam hatip and muezzin trustee), however, this concept is currently used mostly for imam hatips and muezzin trustees who are in direct communication with the mosque community and the public.

In the studies examined, under the title of qualifications of religious officials; It has been determined that topics such as field knowledge, professional competence and pedagogical formation, communication skills and general culture are discussed. At the same time, in some other studies, it has been determined that qualifications such as harmony of words and actions, sincerity and sincerity, clothing, speech etiquette, gestures and gestures, humility, empathy, good morals, personality, good use of the method of preaching and guidance, reading and research are mentioned under the title of competence.

In the studies conducted on the qualifications of religious officials, it has been found that religious officials lack professional knowledge, do not have a qualified teaching capacity due to lack of formation, the social status of religious officials is not satisfactory, they are not at the desired level in communication skills, they are insufficient in practice areas such as altar, pulpit and preaching chairs, so deficiencies in the mentioned issues should be addressed. Some suggestions presented in the research conducted to increase the qualifications of religious officials to higher levels are also included in the study. The research is important in that it identifies the qualifications of the religious official mentioned above and presents an analysis of them.

Keywords: The Presidency of Religious Affairs, Religious Education, Religious Official, Qualification.

Annemarie Schimmel'in "Halifenin Rüyaları" Kitabı Bağlamında İslam'da Rüya

Ahmet AKTÜRK⁷

Bilal KARTAL⁸

Özet

Alman İranalog ve İslam edebiyatı alanına hâkim bir doğu bilimci olan Annemarie Schimmel, İslam kültürü ve tasavvufu alanında da önde gelen kişilerden sayılır. Onun "Halifenin Rüyaları / İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri" adlı kitabı özellikle İslami açıdan rüya konusu için önemli bir eser olarak kabul edilir. Psikolojik olarak rüya kavramının insanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri var olduğu söylenilebilir. Buna ek olarak ilk rüya kayıtlarının örnekleri 5.000 yıl öncesine kadar giderken, Rüya olgusu ise zaman ve mekâna göre pek çok din ve kültür için farklı yorumlanmıştır. Eserde, Kuranı Kerimde rüyalar konusuna yer yer değinirken, bu olgunun önemi peygamber efendimize nübüvvet öncesi rüyalar ile başladığına değinmiştir. Ayrıca hadislerle de rüyanın önemi pek çok kez vurgulanmıştır.

İslami perspektif olarak rüya, ilahi vahyi, manevi rehberlik, yol gösterici ve kişisel bilinçaltının bir yansıması olarak görülür. Terminolojik anlamdan ziyade dini açıdan da rüyalar; Rahmani, şeytani ve nefsanî olarak üçe ayrılır. Ayrıca Müslüman yazarlar Kur'an-ı Kerimin anlayışıyla yola çıkarak, rüyanın görüldüğü evre olan uyku durumunun ölümle kardeş olduğu görüşünü benimserken rüyayı da dünyevi olaylara ilişkin ruhsal bir durum olarak kabul etmişlerdir. Tabii ki biz bahsettiğimiz eser üzerinden istihare, gelecekte haber verme ve sadık rüyaları kimler ve nerede görebilir gibi konuları ele alıp bu bilgileri yazımızda derlemeye çalıştık.

Bu çalışma, A. Schimmel'in Halifenin Rüyaları eseri bağlamında İslam'da rüya konusunun önemi ortaya koymak için hazırlanmıştır. Rüyaların türleri, sadık ve salih rüyalar ve İstihare konusu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Rüya, Kültür, Gelenek, İslam'da Rüya.

⁷ Dicle Üniversitesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0000-0003-4082-9617, aakturk001@hotmail.com.

⁸ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Doktor Öğretim Üyesi, Orcid: 0000-0001-9537-3835, bilalkrtl@gmail.com.

Dreams in Islam in the Context of Annemarie Schimmel's The Caliph's Dreams

Abstract

German Iranologist and orientalist Annemarie Schimmel, who is well-versed in the field of Islamic literature, is also considered one of the leading figures in the field of Islamic culture and Sufism. Her book "The Caliph's Dreams / Dreams and Dream Interpretation in Islam" is especially regarded as an important work on the subject of dreams from an Islamic perspective. Psychologically, it can be said that the concept of dreams has existed since the earliest periods of human history. In addition, while examples of the first dream records go back as far as 5,000 years ago, the phenomenon of dreaming has been interpreted differently by many religions and cultures depending on time and place. In the work, while the Qur'an occasionally refers to the subject of dreams, it is mentioned that this phenomenon began the Prophet's mission with dreams before prophethood. In addition, the importance of dreams has been emphasized many times with hadiths.

From an Islamic perspective, dreams are seen as divine revelation, spiritual guidance, a guide, and a reflection of personal subconsciousness. Rather than from a terminological meaning, dreams are also religiously divided into three: Rahmani, Shaytani, and Nafsani. Moreover, Muslim writers, based on the understanding of the Qur'an, have adopted the view that the state of sleep, in which dreams are seen, is the brother of death, and they have considered dreams as a spiritual state related to worldly events. Of course, through the mentioned work, we also tried to compile information on topics such as istikhara, foretelling the future, and who can see true dreams and where they can be seen.

This study was prepared to reveal the importance of the subject of dreams in Islam in the context of A. Schimmel's work The Caliph's Dreams. The types of dreams, true and righteous dreams, and the subject of istikhara were emphasized.

Keywords: Human, Dream, Culture, Tradition, Dreams in Islam.

İbn Furek Tefsirinde Esmâ-i Hüsna Yorumu

Ahmet ERTÜRK⁹

Özet

Esmâ-i Hüsna, İslam inancında Allah'ın zatını, sıfatlarını ve fiillerini insanlara tanıtmak amacıyla bildirilen “güzel isimler” anlamına gelir. Kur'an-I Kerim'de ve hadislerde Allah'ın isimleriyle ilgili çeşitli ayet ve rivayetler yer almakta olup, bu isimler Allah'ın yüceliğini, kudretini ve rahmetini tanımada önemli bir yere sahiptir. İslam düşüncesinde bu isimlerin yorumlanması, kelamcılar ve müfessirler tarafından hem teorik hem de ahlaki boyutlarıyla ele alınmıştır.

Bu bağlamda, Eş'arî kelamcısı ve hadis âlimi olan İbn Fûrek (ö. 406/1015), Esmâ-i Hüsna'ya dair yaptığı yorumlarda dikkat çekici bir yaklaşım sergilemiştir. İbn Fûrek, Allah'ın isimlerini zat, sıfat ve fiiller bağlamında sınıflandırarak sistematik bir çözümleme sunmuştur. Ona göre isimler, Allah'ın zatını değil; O'nun sıfat ve fiillerini işaret eder. Ayrıca Esmâ-i Hüsna'nın mecaz değil, hakiki anlam taşıdığını özellikle vurgular. İsimlerin çokluğu ise Allah'ın mutlak kemâlini ve çok yönlü mükemmelliğini insan idrakine sunmak içindir.

İbn Fûrek'in bu yorumu, Esmâ-i Hüsna'yı yalnızca bir ezber listesi olmaktan çıkarıp, Allah'ı tanımada akıl ve naklin dengesini gözeterek derin bir tefekkür zeminine taşımaktadır. Onun bakış açısı, isimlerin insan kavrayışına göre değil, Allah'ın mutlak ve aşkın varlığına göre anlaşılması gerektiğini öğretir. Bu yönüyle İbn Fûrek'in yorumu, İslam düşüncesinde önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: İbn Furek, Esmâ-i Hüsna, Tefsir, Rahman, Rahim.

⁹ Dicle Üniversitesi, İslami Bilimler, Tefsir, YL öğrencisi, Orcid: 0009-0008-9915-729X, ahmeterturk2515@gmail.com.

Commentary on al-Asma al-Husna in Ibn Furak's Tafseer

Abstract

Al-Asma al-Husna, in Islamic belief, refers to the "Beautiful Names" revealed to help people recognize the essence, attributes, and acts of Allah. Various verses and narrations about the names of Allah appear in the Qur'an and Hadiths. These names hold significant importance in recognizing Allah's majesty, power, and mercy. In Islamic thought, the interpretation of these names has been addressed by theologians and exegetes from both theoretical and moral perspectives.

In this context, Ibn Furak (d. 406/1015), an Ash'arite theologian and hadith scholar, presents a remarkable approach in his commentary on al-Asma al-Husna. He classifies Allah's names based on essence (dhāt), attributes (şifāt), and actions (af'āl), offering a systematic analysis. According to him, the names refer not to Allah's essence directly, but to His attributes and actions. He also emphasizes that these names carry literal, not metaphorical, meanings. The multiplicity of names is meant to present Allah's absolute perfection and multifaceted excellence to human understanding.

Ibn Furak's interpretation elevates al-Asma al-Husna from being a mere list of memorized names to a profound ground for contemplation, balancing reason and revelation in understanding Allah. His perspective teaches that the names should be understood not according to human perception, but according to Allah's absolute and transcendent being. In this respect, Ibn Furak's view holds a significant place in Islamic thought.

Keywords: Ibn Furak, al-Asma al-Husna, Tafsir, Al-Rahman, Al-Rahim.

Nuh Peygamber Kavmi Arasında Ne Kadar Kaldı?

Ahmet YERLİ¹⁰

Özet

Bu çalışma, Nuh Peygamber'in ne kadar yaşadığı konusunu farklı alanların (arkeoloji, dinler tarihi, matematik) bilgilerini birleştirerek inceliyor. Ana soru şudur: Sümer Krallar Listesi, Eski Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de (Ankebût Suresi 14. ayet) geçen çok uzun yaşam sürelerini nasıl anlamalıyız ve bu süreler arkeolojik bulgularla nasıl uyuyor? Özellikle Kur'an'daki "bin yıldan elli yıl eksik" ifadesi, Eski Ahit'teki 950 yıl ve eski Mezopotamya'daki 60'lık sayı sistemi ile o zamanki takvimlerin bu sürelere etkisi önemli noktalar. Çalışma, bu uzun süreleri kelimesi kelimesine anlamak yerine, o dönemin kültürel ve tarihsel koşullarını dikkate alan farklı bir bakış açısı sunmayı amaçlıyor. Bunun için eski metinler (Sümer Krallar Listesi, Eski Ahit, Ankebût Suresi ve yorumları) incelenmiş, Mezopotamya'daki sayı ve takvim sistemleri araştırılmış, arkeolojik bulgular (eski insanların ortalama yaşam süresi gibi) ve konuyla ilgili güncel çalışmalar (örneğin Köksoy'un ay yılı hesabı) karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, Nuh Peygamber'in çok uzun yaşadığını doğrudan anlamının arkeolojik bilgilerle çeliştiği görülmüştür. Kur'an'daki ifadenin, o dönemde bilinenleri (Eski Ahit gibi) dikkate alarak ama kendi mesajına uygun bir şekilde yorumlanması gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca, Mezopotamya'daki hesaplama yöntemlerinin (örneğin ay yılı hesabıyla 950 yılın yaklaşık 77 güneş yılına denk gelmesi) bu uzun sürelerin anlaşılmasında sembolik bir anlam taşıdığı veya o dönemin hesaplama şeklinden kaynaklandığı ve bunun daha mantıklı bir açıklama sunduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nuh, 950 Yıl, Mezopotamya, Tufan, Sümer Krallar Listesi.

¹⁰ Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir YL, ahmetyerli@protonmail.com.

How Long Did Prophet Noah Stay Among His People?

Abstract

This study examines the question of Prophet Noah's lifespan by combining information from different fields (archaeology, history of religions, mathematics). The main question is: How should we understand the very long lifespans mentioned in the Sumerian King List, the Old Testament, and the Qur'an (Surah Al-Ankabut, verse 14), and how do these ages match archaeological findings? Key points are the Qur'anic phrase "a thousand years save fifty," the 950 years in the Old Testament, and the possible effect of ancient Mesopotamia's base-60 number system and their calendars on these long ages. Instead of taking these long lifespans literally, the study aims to offer a different perspective that considers the cultural and historical conditions of that time. To do this, ancient texts (Sumerian King List, Old Testament, Surah Al-Ankabut and its interpretations) were examined, Mesopotamian number and calendar systems were researched, and archaeological findings (like the average lifespan of ancient people) were compared with modern studies on the topic (like K ksoy's lunar year calculation). The conclusion is that understanding Noah's long life literally conflicts with archaeological evidence. The Qur'anic statement seems to acknowledge what was known then (like the Old Testament) but should be interpreted according to its own message. It is also thought that Mesopotamian calculation methods (like the lunar year calculation making 950 years roughly equal to 77 solar years) might have had a symbolic meaning or resulted from the way they counted back then, offering a more reasonable explanation for these long lifespans.

Keywords: Noah, 950 Years, Mesopotamia, the Flood, Sumerian Kings List.

Özet

Hüsnü hat, İslam sanatında sadece bir yazı aracı değil, aynı zamanda zarafet, vakar ve estetik duyguların ifadesidir. Arap harflerinin kıvrak yapısı ve farklı şekillerde yazılabılme özellikleri bu sanatın gelişiminde önemli rol oynamıştır. Hat sanatına katkıda bulunan yerlerden biri de, bu alanda, değeri yeterince bilinmeyen Diyarbakır'dır. Diyarbakır bu alanda önemli katkı sunmuş hattatlar barındıran şehirlerimizdendir. Diyarbakır, tarih boyunca Müslüman ve Hristiyanların bir arada yaşadığı, sanat anlayışlarının kaynaştığı bir merkez olmuştur. Bu ortamda, gayrimüslimler de hat sanatına katkılar sunmuş, İnciller ve dua kitapları yazarak bu eserleri resimlerle süslemişlerdir.

Osmanlı döneminde Diyarbakır, kültürel bir merkez hâline gelmiş ve hat sanatı usta-çırak ilişkisi içinde meşk usulüyle öğretilmiştir. Bu şehirde yetişen birçok hattat arasında Hamit Aytaç, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde önemli bir yere sahiptir. Hamit Aytaç, sanat eğitimine Diyarbakır'da başlamış, ardından İstanbul'da dersler vererek sanatını geliştirmiştir. O, celî sülüs başta olmak üzere çeşitli yazı türlerinde üstün yetenek sergilemiş, iki Kur'an-ı Kerim yazmış ve yüzlerce eser üretmiştir.

Hamit Aytaç, hat sanatında Osmanlı ile Cumhuriyet Türkiye'si arasında bir köprü görevi üstlenmiş, yurtiçi ve yurtdışında binlerce öğrenci yetiştirmiştir. Diyarbakır'ın kültürel birikimi, özellikle hüsnü hat sanatında derin izler bırakmış ve şehri önemli bir sanat merkezi hâline getirmiştir. Bu çalışmada da kültürel birikime sahip olan Diyarbakır'ın hüsnü hat yönüne değinip ve sanata değerli katkılar sunan Hamit Aytaç ve sanat anlayışı incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Hamit Aytaç, Hüsn-ü Hat, Diyarbakır, Sanat, Meşk.

¹¹ Bingöl Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, alimeinan012@gmail.com.

Calligrapher Hamit Aytaç From Diyarbakır and His Artistic Vision

Abstract

In Islamic art, *hüsn-i hat* (Islamic calligraphy) is not merely a means of writing, but also an expression of elegance, dignity, and aesthetic sensibility. The flexible structure of Arabic letters and their ability to be written in various styles have played a significant role in the development of this art form. One of the places that has contributed to the art of calligraphy is Diyarbakır, which is not sufficiently appreciated in this field. Diyarbakır is one of the cities that has calligraphers who have made important contributions to this field. Diyarbakır, throughout history, has been a center where Muslims and Christians lived together and where artistic perspectives blended. In this environment, non-Muslims also contributed to the art of calligraphy, writing Gospels and prayer books and adorning them with illustrations.

During the Ottoman era, Diyarbakır became a cultural hub, where the art of calligraphy was taught through the *meşk* method, following a master-apprentice relationship. Among the many calligraphers who emerged from this city, Hamit Aytaç holds an important place during both the Ottoman and Republican periods. Hamit Aytaç began his artistic education in Diyarbakır and later developed his art by giving lessons in Istanbul. He demonstrated exceptional skill in various styles, particularly *celî sülüs*, wrote two Qur'ans, and produced hundreds of works.

Hamit Aytaç served as a bridge between the calligraphy traditions of the Ottoman Empire and Republican Turkey, training thousands of students both at home and abroad. Diyarbakır's cultural heritage has left profound traces especially in the art of *hüsn-i hat*, making the city a significant art center. This study focuses on Diyarbakır's contributions to the art of *hüsn-i hat* and examines the life, artistic understanding, and contributions of Hamit Aytaç.

Keywords: Hamit Aytaç, Hüsn-i Hat, Diyarbakır, Art, Meşk.

Dinler Arası Etkileşim: Bengal'de İslamlaşma Sürecinde Hindu ve Budist Etkiler

Anas Al RAHIQ¹²

Özet

İslam'ın Bengal'deki yayılışı, yalnızca askerî fetihler ve siyasi hâkimiyet yoluyla değil, daha çok müslüman tüccarlar ve sufilerin seferlerinin yanı sıra aynı zamanda yerel kültürlerle kurulan çok yönlü ilişkiler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bunun yansımaları, Bengal halkının günlük yaşantılarında, davranışlarında, düşüncelerinde ve tutumlarında görünmek mümkündür. Bu çalışma, Bengal halkının İslam'a geçiş sürecinde Hinduizm ve Budizm'in ritüel, ahlaki ve sosyal unsurlarının ne ölçüde etkili olduğunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Temel sorunsal, İslam'ın Bengal'de yerleşik bir din haline gelirken ne tür kültürel sentezlere uğradığı ve bu sentezlerin dinî kimliğin oluşumuna nasıl yansıdığıdır.

Araştırma tarihsel-sosyolojik bir perspektiften yürütülmüş, nitel veri çözümlenmeleri ve ikincil literatür taraması yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler, Bengal'deki İslamlaşma sürecinin sadece bir inanç değişimi değil, aynı zamanda güçlü bir kültürel adaptasyon ve dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Sufi geleneklerin etkisiyle şekillenen ziyaret kültürü, mevsimsel şenlikler ve toplumsal eşitlik anlayışı gibi unsurlar, İslamî pratiklerle bütünleşerek halkın dini benimsemesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca yerel halkın anlayışına hitap edebilmek adına dini söylemlerde Hindu-Budist terminolojiden faydalanılmış, bu da Sufî anlatıların yerel bir form kazanmasına yol açmıştır.

Bengal İslamı, Arap merkezli yapılardan ayrılarak daha yerel, halk temelli ve senkretik bir yapı kazanmıştır. Bu durum, dinler arası etkileşimin yalnızca teolojik düzeyde değil, aynı zamanda kültürel düzeyde de yoğun biçimde yaşandığını göstermektedir. Bu çalışma, İslam'ın Bengal'deki sosyo-kültürel yayılım sürecini dinî dönüşümün kültürel arka planını vurgulayarak açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bengal, İslamlaşma, Hinduizm, Budizm, Kültürel Etkileşim, Sufizm.

¹² Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Öğrenci, Orcid: 0000-0003-1312-8866, anasrahiq@gmail.com.

Interreligious Interaction: Hindu and Buddhist Influences in the Islamization Process of Bengal

Astract

The spread of Islam in Bengal occurred not solely through military conquests or political dominance, but also through multifaceted interactions with local cultures. This study aims to examine the extent to which the ritual, moral, and social elements of Hinduism and Buddhism influenced the process of conversion to Islam among the people of Bengal. The central question of the research is how Islam underwent cultural synthesis while becoming rooted in Bengal and how this process shaped religious identity.

The research adopts a historical-sociological approach, employing qualitative data analysis and secondary literature review. The findings reveal that the Islamization of Bengal was not merely a religious conversion but also a process of deep cultural adaptation and transformation. Influenced by Sufi traditions, practices such as pilgrimage to shrines, seasonal festivals, and notions of social equality were integrated with Islamic rituals, thereby facilitating the acceptance of the religion among the masses. Additionally, religious discourses in local languages incorporated Hindu-Buddhist terminology, which were reinterpreted within Sufi narratives. This led to a localized form of Islam that diverged from Arab-centric orthodox models.

Islam in Bengal took on a distinct, localized, and syncretic character shaped by the cultural context. This highlights that interreligious interaction occurred not only on theological grounds but also deeply within the cultural fabric. This study seeks to illuminate the socio-cultural dissemination of Islam in Bengal by exploring the cultural dimensions of religious transformation.

Keywords: Bengal, Islamization, Hinduism, Buddhism, Interreligious Interaction, Sufism.

المخلص

القرآن الكريم هو معجزة الإسلام الخالدة وحنته البالغة التي عجز الجن والإنس بأن يأتوا بمثله أو بسورة مثله، فهو دستور الأمة المسلمة الذي ما إن تمسكت به فازت وانتصرت وإن تركته خابت وخسرت، وهو المصدر الأول من مصادر التشريع، وهو منبع العلم والحكمة والبلاغة والفصاحة، ولفهم معاني القرآن الكريم فهماً صحيحاً واستنباط الأحكام منه ومعرفة مقاصده والوقوف على أسرارهِ وإعجازه وحكمه لا بدّ من الاطلاع على عدة علوم، منها علم القراءات القرآنية الذي يهتم بكيفية نطق كلمات القرآن الكريم، وبيان الأوجه المتعددة للقراءة في الآية مع نسبة كل قراءة إلى من قرأ بها واهتم بها من أئمة القراءات.

ولعلم القراءات أهمية كبيرة في إثراء المكتبة الإسلامية من خلال كثرة المؤلفات والأبحاث التي تبين مسائله وتبحث في دقائقه وتفصيله، ومن هنا أردت البحث في مسألة هامة تتعلق بعلم القراءات القرآنية، وهي قراءة الإمام بقراءة مختلفة عن قراءة المأمومين في الصلاة الجهرية.

وتأتي أهمية هذا الموضوع باعتباره من الأمور التي يمكن أن يتعرّض لها المسلم كثيراً عند صلواته في المسجد جماعة عندما يكون الإمام متقناً للقراءات السبع أو العشر فيقرأ بقراءة لا يتقنها المأمومون، فيتسائل المأموم عن القراءة الغربية التي قرأ بها الإمام ولربما ظن أحدهم أن الإمام أخطأ في القراءة، فعند ذلك وجب إزالة هذه الشبهة من خلال معرفة حكم ذلك، وهل تصرف الإمام بالإتيان بالقراءات الغربية محمود أم مذموم، وهل يعتبر هذا التصرف من الحكمة أم لا، فأردت أن أتوسع في دراسة هذا الموضوع وأن أقدمه بشكل واضح ومفهوم ومبسط حتى يستفاد منه كل من أراد البحث عن هذه المسألة لتعرضه للموقف أو رغبة منه في تعلم حكمها، وللبحث في هذا الموضوع قسمت البحث إلى مقدمة وأربعة مباحث وخاتمة.

الكلمات المفتاحية: القراءات، اختلاف القراءات، قراءة الإمام، قراءة المأمومين.

¹³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırâat ve Kur'ân Okuma Ana Bilim Dalı, Orcid: 0009-0009-8970-2642, arasose.7272@gmail.com.

İmamın, Cemaatin Okuyuşundan Farklı Bir Kıraatle Cehri Namazda Okuması

Özet

Kur'an-ı Kerim, İslam'ın ebedi mucizesi, insan ve cinlerin benzerini getiremeyeceği açık delilidir. O, Müslüman milletinin anayasasıdır; ümmet ona sarıldıkça kazanıp zafer elde eder, ondan ayrıldıkça ise başarısız olup kaybeder. Ayrıca, hukuk kaynaklarının birincil kaynağı, ilim, hikmet, belagat ve fesahatin kaynağıdır. Kur'an-ı Kerim'in doğru bir şekilde anlaşılması, ondan hükümler çıkarılması, gayelerini bilmek, sırlarını ve mucizelerini kavrayabilmek için bir dizi ilme hakim olunması gerekir. Bunlardan biri, Kur'an okumalarını inceleyen ve Kur'an kelimelerinin nasıl okunması gerektiği üzerine odaklanan Kıraat ilmi, ayrıca her bir okumanın, hangi kıraat imamı tarafından okunduğunu belirler.

Kıraat ilmi, İslam kütüphanesini zenginleştiren önemli bir alandır. Çeşitli konularda yazılan çok sayıda eser ve araştırma, bu ilmin meselelerini ve detaylarını ele almaktadır. Bu bağlamda, ben de önemli bir meseleye odaklanmak istedim; o da, imamın cemaatin okumasından farklı bir şekilde okuma yapması meselesidir.

Bu konunun önemi, bir Müslümanın camide cemaatle namaz kılarken sıkça karşılaşabileceği durumlardan biri olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle imam, yedi veya on farklı kıraati iyi bildiğinde ve cemaat, o kıraati yeterince iyi bilmediğinde durum böyle olur. Bu durumda cemaat, imamın okuduğu farklı kıraate şaşırabilir ve belki de imamın okumasının yanlış olduğunu düşünebilir. Bu durumu açıklığa kavuşturmak, imamın farklı kıraat kullanmasının övgüye değer mi yoksa kınanacak bir davranış mı olduğunu ve bunun hikmete uygun olup olmadığını öğrenmek gerekir. Bu konuyu derinlemesine incelemeyi ve herkesin faydalanabileceği şekilde açık, anlaşılır ve basit bir biçimde sunmayı amaçladım. Böylece bu mesele hakkında bilgi edinmek isteyenler, ya da bu durumla karşılaşanlar faydalanabilirler. Bu araştırma giriş, dört ana bölüm ve bir sonuç kısmından oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Okuma Farklılıkları, İmamın Okuması, Cemaatin Okuması.

The İmam Reading in a Way That Differs From the Congregation's Recitation During Loud Prayers.

Abstract

The Holy Quran is the eternal miracle of Islam and its decisive proof, which both humans and jinn have failed to replicate, whether in its entirety or even a single surah. It is the constitution of the Muslim nation, and as long as it holds onto it, the nation will triumph and succeed; if it abandons it, it will fail and suffer defeat. The Quran is the primary source of legislation, a fountain of knowledge, wisdom, eloquence, and linguistic excellence. To truly understand the meanings of the Quran, derive its rulings, comprehend its objectives, and appreciate its secrets, miracles, and wisdom, one must explore various fields of study. One of these fields is the science of Quranic readings (Qira'at), which focuses on the correct pronunciation of the words of the Quran, explaining the various ways of reciting a verse, and linking each recitation to the scholar or imam who taught it.

The science of Qira'at holds significant importance in enriching the Islamic library through numerous books and research papers that discuss its issues and explore its intricate details. Thus, I aimed to research an important issue related to Quranic recitations: the imam reading in a way that differs from the congregation's recitation during loud prayers.

The importance of this topic lies in its relevance to situations a Muslim might frequently encounter while praying in congregation at the mosque, especially when the imam is proficient in the seven or ten recitations and reads in a style unfamiliar to the worshippers. This often raises questions among the congregation about the unfamiliar recitation, and some might even believe the imam has made an error. Therefore, it is essential to clarify this issue by understanding its ruling and whether it is praiseworthy or blameworthy for the imam to use an unfamiliar recitation. Moreover, it is important to consider whether this practice aligns with wisdom. To address this topic, I have divided the research into an introduction, four main sections, and a conclusion.

Keywords: Quranic Recitations, Differences in Recitation, Imam's Recitation, Congregation's Recitation.

Yunan Heykelinde Doğu İzleri

Ayşe ÇETİN¹⁴

Özet

Bir toplumun kültürü, inancı, felsefesi, ekonomisi ve diğer kültürlerle etkileşimini gösteren yollardan biri de sanattaki yansımalarıdır. Kaynaklara göre Sümer uygarlığına dayanan dinlerin, hiyerarşik tanrı panteonunda olduğu gibi heykelleri bulunmaktadır. İlk dönemlerden bu yana farklı dinlere mensup kişilerin yontu sanatlarında benzer yönler görülmektedir. Yontu sanatında görülen bu benzerlikler ait olduğu coğrafyanın özelliklerini üzerinde taşımaktadır. Bu bağlamda Yunan yontu sanatı, MÖ 8. yüzyılda Doğu ile tanışılmasından sonra Doğu sanatının etkisine girdiği gözlenmektedir ve bu etki birçok Yunan sanat eserinde gözlenmektedir. Çalışmanın konusu olarak Doğu sanatının Yunan heykel sanatına nasıl ve ne derece etki ettiğidir. Yunan sanatına yansıyan etkiler, ortak noktalar çeşitli Yunan heykelleri üzerinde Doğu sanatı ışığında verilmeye çalışılmıştır. Yunan sanatında MÖ 7. yüzyılda heykel ve rölyeflerde saç, giyim, duruş, ifade ve biçim olarak doğrudan bir nevi Doğu eserleri kopyaları görülürken daha sonraki dönemlerde bu eserlerin Grek sanatçıların kendilerinden de birtakım özellikler katması sonucu Grekleştiği ve özgün bir tarz olduğu görülmektedir. Korelerde duruş ve giysi kıvrımlarında, kouroslarda ise duruş ve vücut ayrıntılarında Mısır heykelleri gibi frontal bir duruşta oldukları; aslan ve sfenkslerde ise saç, polos, kanat ve yüz ifadelerinde Asur, Babil, Hitit vb. etkiler taşıdığı anlaşılmaktadır. Çalışmanın amacı arkeolojik bulgulardan yararlanarak Doğu etkisinin Yunan sanatına yansıyan etkisini yontu sanatından örnekler verilerek ve bu örneklerle karşılaştırma yapılarak somutlaştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu, Heykel, Kültürel Etkileşim, Sanat, Yunan.

¹⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0008-8619-3881, dicleyse21@gmail.com.

Traces of the East in Greek Sculpture

Abstract

One of the ways a society shows its culture, belief, philosophy, economy and interaction with other cultures is the reflections in art. According to sources, in religions based on the Sumerian civilization, there are statues as well as a hierarchical pantheon of gods. Similar situations have been seen in the sculptures of people of different religions since ancient times. These similarities seen in sculpture art carry the characteristics of the geography to which they belong. In this context, it is observed that Greek carving art came under the influence of Near Eastern art after its introduction to the East in the 8th century BC, and this effect is observed in many Greek works of art. The subject of the study is how and to what extent Eastern art affects Greek carving art. The effects and common points reflected in Greek art were tried to be given in the light of Eastern art on various Greek sculptures. While in the 7th century BC in Greek art, copies of Eastern works are seen directly in terms of hair, clothing, posture, expression and style in carvings and reliefs, it is seen that these works became Greek and an original style was formed as a result of the Greek artists adding some features from themselves in the later periods. In kore's, it is understood that they have a frontal stance such as Egyptian statues in posture and clothing folds, and in kouros in posture and body details; in lions and sphinxes, it is understood that it has effects such as Assyrian, Babylonian, Hittite, etc. in hair, polos, wings and facial expressions. The aim of the study is to concretize the effect of the Eastern influence on Greek art by using archaeological findings, giving examples from the art of sculpture and comparing with these examples.

Keywords: East, Sculpture, Cultural Interaction, Art, Greek.

İbnü'l-Cezerî ve Karatay Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Kıraat ile İlgili Yazmaları

Ayşe ŞAHİN¹⁵

Özet

Kıraat ilmi, Kur'an-ı Kerim'in farklı okuma şekillerini inceleyen bir disiplindir. Bu ilim dalı, lafız, telaffuz ve rivayet zinciri gibi unsurları içerir ve İslam ilim geleneğinde önemli bir birikim oluşturur. Kıraat, Kur'an'ın doğru ve anlaşılır bir şekilde okunmasını sağlar ve bu nedenle İslami ilimlerin temelini oluşturan önemli bir alandır. İbnü'l-Cezerî (ö. 1429), bu alanda otorite kabul edilen önemli bir isimdir. "En-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-Aşr", "Tayyibetü'n-Neşr" ve "Takrîbü'n-Neşr" gibi eserleriyle on kıraat sistemini bilimsel bir zeminde kurmuştur. İbnü'l-Cezerî'nin eserleri, kıraat ilminin hem aktarımını hem de metodolojisini şekillendirmiştir. Onun çalışmaları, Kur'an'ın farklı kıraat ekolleri arasında köprü kurarak, bu ilmin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Ayrıca, İbnü'l-Cezerî'nin eserleri, kıraat ilminin sistemli bir şekilde incelenmesine ve öğretimine büyük katkıda bulunmuştur. İbnü'l-Cezerî'nin ilmî kişiliği, onun eserlerinin geniş kapsamlı ve sistematik olmasıyla dikkat çeker. Onun çalışmaları, sadece kıraat ilmine değil, aynı zamanda İslami ilimlerin genel gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Osmanlı ilim dünyasında da önemli bir alim olan İbnü'l-Cezerî, birçok alimin eğitiminde ve ilmî gelişiminde etkili olmuştur. 1795 yılında kurulan Karatay Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi, Konya'daki önemli ilim merkezlerinden biridir. Kütüphane, kıraat ve tecvid alanında klasikleşmiş metinlerin korunup araştırmacılara sunulduğu bir merkezdir. Bu kütüphane, nadir ve değerli yazma eser koleksiyonuyla dikkat çeker ve araştırmacılar için önemli bir kaynak teşkil eder. Karatay Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi, İbnü'l-Cezerî'ye ait kıraatla ilgili yazmaların incelenmesi için ideal bir ortam sunar.

Bu çalışmada, İbnü'l-Cezerî'ye ait veya onun etkisiyle yazılmış kıraatla ilgili yazmalar incelenmektedir. Bu eserlerde kıraat imamlarının okuyuş farklılıkları, rivayet zincirleri ve harflerin telaffuz kuralları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Çalışma, bu yazmaların fiziksel özelliklerini, muhtevalarını ve kıraat ilminin gelişimine katkılarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca İbnü'l-Cezerî'nin ilmî kişiliği ve Osmanlı ilim dünyasındaki etkisi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İbnü'l-Cezerî, Kıraat İlmi, Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, Yazma Eserler, Tecvid.

¹⁵ Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Yüksek Lisans, Orcid: 0009-0000-9001-1800, aysesahinem@gmail.com.

Manuscripts Related to Qirā'āt in the Hāfız Ahmed Agha Library of the Rhodes Conquest Pasha Foundation

Abstract

Cezerî's scientific personality draws attention with the comprehensiveness and systematicity of his works. His works contributed greatly not only to the science of recitation but also to the general development of Islamic sciences. Ibn al-Cezerî, who was also an important scholar in the Ottoman scientific world, was influential in the education and scientific development of many scholars.

The Karatay Yusuf Agha Manuscript Library, established in 1795, is one of the important scientific centers in Konya. The library is a center where classical texts in the fields of recitation and tajweed are preserved and presented to researchers. This library attracts attention with its rare and valuable manuscript collection and constitutes an important resource for researchers. The Karatay Yusuf Agha Manuscript Library provides an ideal environment for the examination of Ibn al-Cezerî's recitation-related manuscripts.

This study examines the recitation-related manuscripts written by Ibn al-Cezerî or under his influence. In these works, the differences in reading of the recitation imams, the chains of narration and the pronunciation rules of the letters are discussed in detail. The study aims to reveal the physical characteristics of these manuscripts, their contents and their contributions to the development of the science of recitation. In addition, the scientific personality of Ibn al-Jazari and his influence on the Ottoman scientific world will be evaluated.

Keywords: Ibn al-Jazari, Recitation Science, Karatay Yusuf Agha Library, Manuscripts, Tecvid.

Klasik İslam Eğitimcileri'nin Çocuk Eğitimine Dair Görüşleri

Bahar ÇAVDAR¹⁶

Özet

Eğitim, geçmişten günümüze kadar üzerinde düşünülen, tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim tıpkı din kavramı gibi kapsamı geniş olduğundan ötürü tek bir tanımının yapılması güçtür. Bundan dolayı her düşünürün eğitime bakışı, tanımlayış şekli birbirinden ayrılmaktadır. Eğitim, İslam geleneğinde yalnızca bilgi aktarımı olarak değil bireyin ahlaki, ruhsal, entelektüel gelişimini esas alan bütüncül bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Bu sürecin çocukluk döneminden itibaren başlatılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Nitekim İslam düşünürleri çocuğun fitraten eğitime açık bir yapıya sahip olduğunu ifade ederek erken yaşlardan itibaren başlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Klasik İslam Eğitimcileri çocukluk dönemi eğitimi bireyin eğitim hayatının en verimli aşaması olarak değerlendirmektedir. Bundan ötürü eğitimin aşamalı, bireyin yaşına, ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun, ahlaki değerlere dayalı şekilde planlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Klasik İslam Eğitimcilerinden Gazzali; çocuğun kalbini saf ve boş bir levhaya benzetir. Çocuğa hangi bilgi ve değer verilirse o yönde eğilim gösterir. Çocuğa iyilik ve güzellikler gösterilip yaptırılırsa çocuk iyiye, güzele meyleder. Aksi söz konusu olup kötü ve çirkinlikler gösterilip yaptırılırsa çocuk kötülüğe meyleder ve bu yolda helak olur. Bundan ötürü bireyin eğitimine küçük yaşlardan itibaren başlanıp iyi alışkanlıklar kazandırılmaya çalışılmalıdır. İbn Sahnun ise çocuğun eğitiminden aile ve öğretmeni sorumlu tutmaktadır. Ona göre öğretmen çocuğun karakter ve mizacını tanımalı, ödül ve cezayı, sevgi ve disiplini dengede tutmalıdır. İbn Haldun ise; çocuğun eğitiminin toplumun yapısıyla sıkı bir ilişkisi olduğunu, çocuğun yaşadığı çevreden etkilendiğini vurgulamaktadır. Yani eğitimin bireysel boyutunun yanında sosyal boyutu üzerinde durmaktadır.

Bu bildiri kapsamında özellikle İbn Sahnun, Gazzali, İbn Haldun gibi önemli klasik İslam eğitimcilerinin eserlerinde yer alan çocuk eğitimiyle ilgili görüşler incelenecektir. Bu çerçevede çocuğun fitratına uygun eğitim metotları, eğitimin aşamalandırılması, ahlaki ve dini terbiyenin önceliği, öğretmen-veli sorumlulukları gibi başlıklar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Çocuk Eğitimi, İbn Haldun, Gazzali, İbn Sahnun.

¹⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0006-3291-2364, baharcavdar054@gmail.com.

Views of Classical Islamic Educators on Child Education

Abstract

Education is a concept that has been thought about and discussed from past to present. Since education, like the concept of religion, has a wide scope, it is difficult to give a single definition. For this reason, each thinker's perspective on education and the way they define it differ from each other. Education in the Islamic tradition has been evaluated not only as a transfer of knowledge but also as a holistic process based on the moral, spiritual and intellectual development of the individual. It has been emphasized that this process should be started from childhood. Indeed, Islamic thinkers have emphasized that children are naturally open to education and that it should be started from an early age. Classical Islamic educators consider childhood education to be the most productive stage of an individual's educational life. Therefore, they emphasize that education should be planned gradually, in accordance with the individual's age, interests, desires and needs, and based on moral values.

One of the Classical Islamic Educators, Ghazali, likens the heart of a child to a pure and empty tablet. Whatever information and value is given to a child, he tends in that direction. If the child is shown goodness and beauty and made to do it, the child will tend to goodness and beauty. If the opposite is the case and the child is shown badness and ugliness and made to do it, the child will tend to evil and will be destroyed on this path. For this reason, the education of the individual should begin from a young age and efforts should be made to instill good habits. Ibn Sahnun, on the other hand, holds the family and the teacher responsible for the child's education. According to him, the teacher should know the child's character and temperament, and balance reward and punishment, love and discipline. Ibn Khaldun, on the other hand, emphasizes that the child's education has a close relationship with the structure of society and is affected by the environment in which the child lives. In other words, he focuses on the social dimension of education as well as its individual dimension. Within the scope of this paper, the views on child education in the works of important classical Islamic educators such as Ibn Sahnun, Ghazali, Ibn Khaldun will be examined. In this context, topics such as education methods suitable for the child's nature, grading of education, priority of moral and religious education, teacher-parent responsibilities will be discussed.

Keywords: Education, Child Education, Ibn Khaldun, Ghazali, Ibn Sahnun.

İslâm Düşüncesinde Tevekkül Eğitimi Üzerine Bir İnceleme: Gazzâlî Örneği

Barış EREN¹⁷

Ahmet ÖZALP¹⁸

Özet

Bu çalışma, İslâm düşünce geleneğinde merkezi bir öneme sahip olan "tevekkül" kavramını, Gazzâlî örneği üzerinden incelemekte ve bu kavramın din eğitimi bağlamında nasıl ele alınabileceğini tartışmaktadır. Çalışmanın temel sorunsalı, zaman içerisinde farklı anlam katmanları kazanan tevekkülün, pasif kadercilikle karıştırılması ve bunun bireyde sorumluluk bilincini zayıflatmasıdır. Bu çerçevede tevekkülün doğru biçimde anlamlandırılması ve eğitim süreçlerinde nasıl aktarılması gerektiği araştırılmıştır. Çalışmada tevekkülün pasif bir bekleyişten ziyade, aktif bir çabanın ardından gelen bilinçli bir güven hali olduğu vurgulanmaktadır. Tevekkül gibi temel bir İslâmî kavramın, özellikle günümüz din eğitimi disiplini çerçevesinde yeniden ele alınmasını gerekli kılan kavramsal belirsizlikler, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Gazzâlî'nin tevekkül anlayışı bu noktada derinlikli ve sistematik bir perspektif sunmaktadır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmış; başta İhyâ'ü 'Ulûmi'd-Dîn olmak üzere Gazzâlî'nin ilgili metinleri incelenmiştir. Ayrıca kavramın etimolojik temeli, İslâm düşünürlerinin tanımları ve Gazzâlî'nin tevekkül anlayışında merkeze aldığı tevhid, iman, sabır ve rızık kavramları analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, tevekkülün yalnızca bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda davranışsal bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Gazzâlî'nin yaklaşımı, bireyin çaba göstermesini, sebeplere sarılmasını ve nihayetinde sonucu Allah'a teslim etmesini esas alan aktif bir tevekkül anlayışını yansıtmaktadır. Bu model, din eğitimi bağlamında bireyde özgüven, irade ve sorumluluk duygusunun gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. Sonuç olarak tevekkül kavramının doğru bağlamda tanımlanarak eğitim süreçlerine kazandırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tevekkül, Gazzâlî, İslam Düşünce Geleneği, Din Eğitimi, Tevekkül Eğitimi.

¹⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Doktora Öğrencisi, Orcid: 0000-0003-4935-6828, barisereen@gmail.com.

¹⁸ Şırnak Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Dr. Öğretim Üyesi, ahmetozalp@sirnak.edu.tr, 0000-0002-6514-019X.

A Study on the Education of Reliance on God in Islamic Tawakkul: The Example of Ghazali

Abstract

This study examines the concept of "tawakkul", which has a central importance in the tradition of Islamic thought, through the example of Ghazali, and discusses how this concept can be addressed in the context of religious education. The main problematic of the study is that tawakkul, which has gained different layers of meaning over time, is confused with passive fatalism, and this weakens the sense of responsibility in the individual. In this context, it is investigated how tawakkul should be correctly interpreted and how it should be conveyed in educational processes. The study emphasizes that tawakkul is a conscious state of trust that comes after an active effort, rather than a passive wait. The conceptual uncertainties that necessitate the reconsideration of a fundamental Islamic concept such as tawakkul, especially within the framework of today's religious education discipline, reveal the importance of the study. Ghazali's understanding of tawakkul offers a deep and systematic perspective at this point. Document analysis method was used in the research; Ghazali's relevant texts, especially *Ihyā' u 'Ulûmi'd-Dîn*, were examined. In addition, the etymological basis of the concept, the definitions of Islamic thinkers, and the concepts of monotheism, faith, patience, and sustenance that Ghazali placed at the center of his understanding of tawakkul were analyzed. The findings show that tawakkul is not only a principle of belief but also has a behavioral dimension. Ghazali's approach reflects an active understanding of tawakkul, which is based on the individual making an effort, embracing the causes and ultimately surrendering the result to Allah. This model makes significant contributions to the development of self-confidence, will and sense of responsibility in the individual in the context of religious education. As a result, it is emphasized that the concept of tawakkul should be defined in the right context and incorporated into educational processes.

Keywords: Tawakkul, Ghazali, Islamic Thought Tradition, Religious Education, Tawakkul Education.

Din Yorgunluğu Üzerine

Bedriye TOPRAK¹⁹

Özet

Din yorgunluğu kavramı Byung-Chul Han'ın "Yorgun Toplum" kavramından esinlenerek şekillenmiştir. Bu kavram ile günümüz toplumunda modernleşme ve post modernleşme süreçleriyle birlikte kaybolmuş, sıkışmış kalmış, depresif bir insan profili tasvir edilmekte; bu durumun toplumların aşırı tüketmeleri, aşırı ilişkiler içinde yaşamaları, aşırı efor sarf etmeleri sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Toplumlar yorgun düştüğünde, bu yorgunluk sadece bireyleri değil; toplumsal ilişkileri, kurumları ve gelenekleri de etkilemektedir. Din yorgunluğu kavramı, dinin popüler kültürün etkisine maruz bırakıldığı, popüler kültürün dini kendi talepleri doğrultusunda zorladığı, sıkıştırıp yordduğu bir alanda ortaya çıkmıştır. Türk toplumunda, dinin popüler ilgilerle harmanlanarak yüzeysel bir maneviyat arayışına indirgenmesi, dinin asli özünün kendi muhatap evrenine ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Dinin kutsallığı, tüketim kültürü ve gündelik yaşamın hızına kurban edilmekte; bireyler dini, derin bir anlam alanı olarak değil, işlevselliği ölçüsünde değerlendirmektedir. Bu çalışmada din ve yorgunluk kavramlarını bir araya getiren süreçler ele alınmaktadır. Modernleşme sürecinin getirdiği bireyselleşme, dünyevileşme ve temsil krizlerinin, dindar bireylerin zihin dünyasında oluşturduğu yorgunluk incelenmektedir. Toplumun büyük bir çoğunluğunun dindar muhafazakâr olarak nitelendirilmesine rağmen toplumun gerçek anlamda dindar bir hal alamama durumu incelenmiştir. Din yorgunluğu kavramı ile dindarların değişen hayatın öznesi olamamaları ve dünyevileşmesinin sonucu olarak ortaya çıkan davranış ve tutumları ele alınmıştır. Yorgunluğun dinin özünden kaynaklı bir durum değil, dindarın tutum ve davranışları ile dine yüklenen araçsallık ve işlevsellikten kaynaklanan bir durum olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dindarlık, Yorgunluk, Yorgunluk Toplumu, Din Yorgunluğu.

¹⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0009-0486-7940, toprakbedriye@hotmail.com.

On Religious Fatigue

Abstract

The concept of religious fatigue was inspired by Byung-Chul Han's concept of "Tired Society". With this concept, a lost, stuck, depressed human profile is depicted in today's society with the processes of modernization and post-modernization; it is seen that this situation occurs as a result of societies' excessive consumption, living in excessive relationships, and exerting excessive effort. When societies become tired, this fatigue affects not only individuals; but also social relations, institutions, and traditions. The concept of religious fatigue has emerged in an area where religion is exposed to the influence of popular culture, and popular culture forces, squeezes, and tires religion in line with its own demands. In Turkish society, the fact that religion is blended with popular interests and reduced to a superficial search for spirituality makes it difficult for the essential essence of religion to reach its own addressee universe. The sanctity of religion is sacrificed to consumer culture and the speed of daily life; individuals evaluate religion not as a deep area of meaning, but to the extent of its functionality. This study examines the processes that bring the concepts of religion and fatigue together. The fatigue caused by the individualization, secularization and representation crises brought about by the modernization process in the minds of religious individuals is examined. The situation in which the society cannot become truly religious despite the fact that the majority of the society is described as religious conservative is examined. The concept of religious fatigue and the behaviors and attitudes that emerge as a result of the religious people's failure to be the subjects of the changing life and their secularization are discussed. It is concluded that fatigue is not a situation originating from the essence of religion, but a situation originating from the attitudes and behaviors of the religious person and the instrumentality and functionality attributed to religion.

Keywords: Religion, Religiosity, Fatigue, Fatigue Society, Religion Fatigue.

Maxime Rodinson'un Hz. Muhammed'e Bakışı: Muhammed Adlı Eseri Üzerinde Bir Değerlendirme

Betül ARIK²⁰

Özet

Oryantalistlerin Hz. Muhammed hakkındaki görüşleri, genel olarak İslâm'a ve özelde Kur'an-ı Kerim'e dair ileri sürdükleri iddiaların belirleyici unsurlarını teşkil etmektedir. Bu bağlamda, oryantalistlerin Hz. Muhammed'e dair düşüncelerini incelemek, onların İslâm'a ilişkin anlayışlarını anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, Batılı farklı dini ve siyasi perspektiflere sahip Maxime Rodinson'un "*Muhammed: Yeni Bir Dünyanın ve Peygamber'in Doğuşu*" adlı eserinin "Victoire sur la mort" (Ölüme Karşı Zafer) başlıklı bölümü ele alınarak Hz. Muhammed'e dair görüşleri incelenmektedir. Yapılan analiz sonucunda, Batı'daki erken dönemlerde yer alan hakaret ve mesnetsiz bilgilere dayalı olumsuz metinlerin yerini, kısmi bir şekilde de olsa, Hz. Muhammed'in saygı gören bir şahsiyet olarak kabulüne ilişkin metinlerin almaya başladığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, Hz. Muhammed'in tanımlanması noktasında gerçekleştirilen bazı iyi niyetli girişimlere rağmen, Batı'da bu konuda hâlâ belirli bir karışıklığın varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Çalışmamız Rodinson'un Hz. Muhammed'e dair yorumlarını İslâmi öğretiler ışığında değerlendirmek suretiyle, Batı'nın İslâm'a yönelik geleneksel algısındaki değişim ve dönüşüm sürecini idraklere sunmaktadır. Maxime Rodinson'un yaklaşımı, Batı entelektüel çevrelerinde İslâm'a dair daha ılımlı bir tutumun filizlendiğini göstermekteyse de, bu tutumun çeşitli noktalarında İslâmi öğretilerle belirgin bir şekilde çatışmaların var olduğu da aşikârdır. Bu değerlendirme, giriş ve ana bölüm olmak üzere iki ana başlıkta ele alınmıştır. Çalışmamızda öncelikle Maxime Rodinson'un hayatı, entelektüel birikimi ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, ardından müellifin ilgili eseri ışığında Hz. Muhammed hakkındaki görüşleri tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oryantalist, Batı, Peygamber, Muhammed, Maxime Rodinson.

²⁰ Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4328-7422>, betul.ariik12@gmail.com.

Maxime Rodinson's Perspective on Prophet Muhammad: An Evaluation Based on His Book Muhammad

Abstract

The views of Orientalists on Prophet Muhammad constitute the determining factors of their claims about Islam in general and the Qur'an in particular. In this context, examining the thoughts of Orientalists regarding Prophet Muhammad holds significant importance for understanding their perceptions of Islam. This study focuses on the chapter titled "Victoire sur la mort" (Victory over Death) from Maxime Rodinson's work *Muhammed: The Birth of a New World and a Prophet*, which reflects various religious and political perspectives from the West, and analyzes his views on Prophet Muhammad. The analysis reveals that the negative texts from earlier periods in the West, which were based on insults and unfounded claims, have been replaced, albeit partially, by writings that acknowledge Prophet Muhammad as a respected figure. However, despite some well-intentioned efforts to describe Prophet Muhammad, it is evident that certain ambiguities about him persist in the West. This study aims to evaluate Rodinson's interpretations of Prophet Muhammad in light of Islamic teachings and to shed light on the process of transformation and change in the traditional perception of Islam in the West. Maxime Rodinson's approach indicates a budding tendency towards a more moderate attitude toward Islam within Western intellectual circles. Nonetheless, it is also evident that various aspects of this approach significantly conflict with Islamic teachings. This evaluation is structured under two main sections: the introduction and the main body. The study first provides information about Maxime Rodinson's life, intellectual contributions, and works, and then analyzes his views on Prophet Muhammad in light of the relevant chapter of his work.

Keywords: Orientalist, The West, Prophet, Muhammad, Maxime Rodinson.

Yada Taşı ve Yağmur Ritüellerinin Kültürel İnanç Sistemlerindeki Yeri

Betül ÇİÇEK²¹

Özet

Türk mitolojisi ve halk inançlarında derin bir anlam taşıyan Yada Taşı, doğanın güçlerini yönlendirme özelliğiyle geçmişten günümüze aktarılan benzersiz bir kültürel miras olarak varlığını sürdürmektedir. Yağmur, kar ve dolu gibi hava olaylarını yönlendirebildiğine inanılan bu taş, yalnızca mistik bir nesne değil, aynı zamanda Türk topluluklarının doğayla kurduğu derin ilişkinin sembolüdür.

Şaman inanç sisteminde, doğanın güçleri ile iletişim kurmanın bir aracı olarak görülen Yada Taşı, halk arasında “yede taşı”, “cada taşı” ya da “yeşim taşı” gibi farklı adlarla da anılmıştır. Taşın, özellikle doğayla kurulan manevi bağın bir parçası olarak, yağmur duası gibi ritüellerde Yada Taşı’na başvurulduğu tarihî metinlerde kendine yer bulur. Divânü Lügati’t-Türk başta olmak üzere pek çok kaynakta, Yada Taşı’nın savaşta üstünlük sağlamak, kuraklıkla mücadele etmek, toplumu felaketlerden korumak amacıyla kullanıldığına dair kayıtlar bulunur.

İslamiyet’in yayılmasıyla birlikte Yada Taşı’nın taşıdığı anlam tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu kültürel simge, İnançlar arasındaki etkileşim süreciyle evrilerek kültürel hafızada derin bir iz bırakmıştır. Bununla birlikte, benzer özelliklere sahip taşların Çin ve Arap kültürel geleneklerinde de yer alması, Yada Taşı’nın sadece Türk inanç dünyasına özgü bir unsur olmadığını, aynı zamanda farklı medeniyetler arasında bir kültürel etkileşimin köprü oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, Yada Taşı’nın mistik özelliklerinin yanı sıra, Türk kültüründeki tarihsel ve kültürel önemini incelemeyi amaçlamaktadır. Yada Taşı’nın inanç sistemleri üzerindeki rolü, geçmişten günümüze Yada Taşı’na yüklenen anlamlardaki değişim ve bugün hala varlığını sürdüren ritüellerdeki yeri de bu çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yada Taşı, Mitoloji, Yağmur Duası, Eski Türk İnançları, Doğa Kültü.

²¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0005-6525-3556>, 48cicek48@gmail.com.

The Place of the Yada Stone and Rain Rituals in Cultural Belief Systems

Abstract

The Yada Stone, a cultural heritage with deep meaning in Turkish mythology and folk beliefs, continues to exist as a unique legacy passed down from the past to the present with its ability to direct the forces of nature. Believed to be able to control weather events such as rain, snow, and hail, this stone is not only a mystical object but also a symbol of the deep relationship that Turkish communities have established with nature.

In the shamanic belief system, the Yada Stone is seen as a tool for communicating with the powers of nature, and it has been referred to by various names among the people, such as "yede taşı," "cada taşı," or "yeşim taşı" (jade stone). Historical texts mention that the Yada Stone was used in rituals such as rain prayers, especially as part of the spiritual connection established with nature. In many sources, notably Divânü Lügati't-Türk, records indicate that the Yada Stone was used to gain superiority in war, combat drought, and protect the community from disasters.

With the spread of Islam, the meaning carried by the Yada Stone did not completely disappear. This cultural symbol, evolving through the process of interaction between beliefs, left a deep mark in cultural memory. However, the presence of stones with similar properties in Chinese and Arab cultural traditions reveals that the Yada Stone is not only unique to the Turkish world of belief but also forms a bridge of cultural interaction between different civilizations.

This study aims to examine the historical and cultural significance of the Yada Stone in Turkish culture, beyond its mystical properties. The role of the Yada Stone in belief systems, the changes in the meanings attributed to the Yada Stone from the past to the present, and its place in rituals that still exist today will also form an important part of this study.

Keywords: Yada Stone, Mythology, Rain Prayer, Ancient Turkish Beliefs, Nature Cult.

Cahiliye ve İslam Arasına Arap Şiirindeki Konu Değişimi

Beyen AKİF²²

Muhammed AKİF²³

Özet

Arap şiiri, cahiliye dönemi ile İslam'ın ortaya çıkışı arasında içerik ve konu bakımından köklü bir değişim geçirmiştir. Bu değişimin temel nedeni, İslam dininin Arap toplumunun yapısında ve kültüründe meydana getirdiği derin dönüşümlerdir. Cahiliye döneminde şiir, bireyin ve kabilenin yüceltilmesine dayanan kabileci bir yapının aynasıydı. Bu dönemde şiirin başlıca konuları arasında bireysel ya da kabilevi övünme, hiciv, aşk (özellikle bedensel yönüyle), ağıt, harabeler üzerinde durma ve doğa tasvirleri öne çıkmaktaydı. İslam'ın doğuşuyla birlikte şiirin işlevi ve konumu değişmiştir. Şiir artık yeni inanca davet aracı, İslam'a bağlılık ve onun hedeflerini yansıtan bir ifade biçimi hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Hz. Muhammed'i öven şiirler, İslam'a davet, cihadı konu alan şiirler, İslam düşmanlarına karşı yazılan cevaplar ve ahlaki/öğüt verici nitelikteki şiirler ortaya çıkmıştır. Ayrıca İslam'ın hükümleriyle çelişen bazı eski şiir konuları-örneğin müstehcen aşk şiirleri ve içki temalı şiirler- ya tamamen kaybolmuş ya da etkisini yitirmiştir. Bu değişim yalnızca şiirin içeriğini değil, aynı zamanda toplumsal işlevini de etkilemiştir. Artık şiir, bireysel ya da kabilesel övünme aracı olmaktan çıkmış, dinî bir mesajın taşıyıcısı hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, Arap şiirinin kültürel ve medenî değişimlere uyum sağlama yeteneğini göstermekte ve edebiyat ile din arasındaki derin etkileşimi yansıtmaktadır. Ama bu değişikliklere rağmen, her iki dönemde de aşk ve betimleme gibi bazı şiirsel temalar devam etmiştir, ancak üslup ve içerik açısından farklılıklar görülmüştür. Cahiliye dönemindeki aşk şiirleri, daha çok aşkın ve duyguların yoğun betimlemeleri ile tanınırken, İslam döneminde aşk şiirleri daha çok manevi değerler ve saflıkla ilgili olmuştur. Dolayısıyla bu çalışma, söz konusu dönemde Arap şiirinde meydana gelen değişimi betimsel ve analitik bir çalışmayla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cahiliye Şiiri, İslam Dönemi Şiiri, Şiir Konuları, Kültürel Değişim, İslami Davet, Cihat, Edebi Değerler.

²² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Arap Dili ve Belagatı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0004-6444-5014, beyenakif@gmail.com.

²³ Dicle Üniversitesi, ilahiyat fakültesi, Arap dili ve belagatı, Dr.öğr. Üyesi, Orcid: 0000-0002-0719-7454, m.ajghif@gamil.com.

The Change of Subject in Arabic Poetry Between Ignorance and Islam

Abstract

Arabic poetry underwent a radical change in terms of content and subject matter between the pre-Islamic period and the emergence of Islam. The main reason for this change was the profound transformations that Islam brought about in the structure and culture of Arab society. During the pre-Islamic period, poetry was a reflection of a tribal structure based on the exaltation of the individual and the tribe. During this period, the main subjects of poetry were individual or tribal boasting, satire, love (especially in its physical aspect), lamentation, dwelling on ruins and descriptions of nature. With the emergence of Islam, the function and position of poetry changed. Poetry became a means of inviting to a new faith, a form of expression reflecting devotion to Islam and its goals. In this context, poems praising the Prophet Muhammad, invitations to Islam, poems on the subject of jihad, responses to the enemies of Islam and moral/advising poems emerged. In addition, some old poetic subjects that contradicted the rules of Islam - such as obscene love poems and poems on the theme of drinking - either disappeared completely or lost their influence. This change affected not only the content of poetry but also its social function. Poetry was no longer a tool for individual or tribal bragging, but became a carrier of a religious message. This transformation demonstrates the ability of Arabic poetry to adapt to cultural and civil changes and reflects the deep interaction between literature and religion. Despite these changes, some poetic themes such as love and description continued in both periods, but there were differences in style and content. While love poems in the pre-Islamic period were known for their intense descriptions of love and emotions, love poems in the Islamic period were more concerned with spiritual values and purity. Therefore, this study aims to reveal the changes that occurred in Arabic poetry in this period through a descriptive and analytical study.

Keywords: Pre-Islamic Poetry, Islamic Period Poetry, Poetry Subjects, Cultural Change, Islamic Invitation, Jihad, Literary Values.

Molla Sadra ve Hikmet-i Mütealiye Düşüncesi

Burak KAYALAK²⁴

Özet

1571 (979) yılında Şiraz'da doğduğu tahmin edilen Molla Sadra İslam medeniyetinin yetiştirmiş olduğu ve geçmişten tevarüs ettiği felsefi-bilimsel geleneklere kendi mührünü vurarak sonraki kuşaklara armağan eden seçkin bir filozoftur. Molla Sadra'nın, felsefi gelenek içerisinde seçkin bir yere sahip olmasının bazı sebepleri vardır. Bu sebepler bir yönden onun hayatına, yetişmiş olduğu kültürel zemine diğer yönden ise anlam dünyasına ve felsefi sistemine işaret etmektedir. Bu çalışmada Molla Sadra'nın yetişmiş olduğu kültürel zemin göz önünde bulundurularak filozofun felsefi sisteminin kuruluşu, geliştirilmesi ve bir sistem olarak ortaya çıkışı incelenmiştir. Sistemin kuruluşunda etkin olan Yeni-Eflatuncu geleneğin izi sürülmeye çalışarak nispeten Molla Sadra üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Molla Sadra'nın kurucusu olduğu kabul edilen Hikmet-i Mütealiye ekolünün başat özellikleri, felsefi mirastan tevarüs ettiği bazı hususları ve filozofun sisteme kattığı kendine özgü düşünceleri tespit edilmeye çalışılarak bu ekolün gerçekten bir sistem sayılıp sayılamayacağı, eğer bir sistem sayılabilirse özgün olup olmadığı hususu üzerinde durulmuştur. Yine Molla Sadra'nın ayırt edici düşünceleri olarak karşımıza çıkan varlık ve mahiyet ilişkisi, hakikatin birliği ve mahiyeti, varlık söz konusu olduğunda asıl olanın mahiyet mi yoksa vücûd mu olduğu, asaletü'l-vücûd kavramının filozofun sisteminde ne anlam ifade ettiği gibi temel teoriler inceleme konusu yapılmış ve filozofun felsefi sistemi hakkında genel bir kanaat elde edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Ontoloji, Kozmoloji, Hikmet-i Mütealiye, Sadra.

²⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0006-1161-0551>, burakkayalak24@gmail.com.

Mulla Sadra and the Doctrine of al-Hikmat al-Muta‘aliyah

Abstract

Mulla Sadra, who is believed to have been born in Shiraz in 1571 (979 AH), stands as one of the most prominent philosophers produced by Islamic civilization. By leaving a distinct imprint on the philosophical and scientific traditions inherited from earlier periods, he has bequeathed a unique intellectual legacy to subsequent generations. Several factors contribute to Mulla Sadra’s distinguished position within the Islamic philosophical tradition. These factors pertain both to the cultural and intellectual environment in which he was nurtured and to the metaphysical framework and originality of his philosophical system.

This study aims to examine the formation, development, and systematic articulation of Mulla Sadra’s philosophical thought, with specific attention to the cultural-intellectual milieu in which he matured. Particular emphasis will be placed on tracing the influence of the Neoplatonic tradition, which played a formative role in shaping his metaphysical framework, in order to assess its contribution to Sadrian philosophy. Furthermore, the central features of the School of Transcendent Theosophy (al-Hikmah al-Muta‘aliyah), which Mulla Sadra is credited with founding, will be analyzed—specifically, its inherited elements from previous philosophical traditions and the original contributions made by Sadra himself.

Through this examination, the study seeks to determine whether al-Hikmah al-Muta‘aliyah constitutes a coherent philosophical system and, if so, whether it possesses a degree of originality that distinguishes it from prior traditions. Additionally, foundational metaphysical concepts—such as the relationship between existence (wujūd) and essence (māhiyyah), the unity and nature of reality, the debate over the primacy of existence versus essence, and the philosophical implications of the doctrine of asālat al-wujūd (the primacy of existence)—will be critically explored to provide a comprehensive understanding of Mulla Sadra’s philosophical system.

Keywords: Philosophy, Ontology, Cosmology, al-Hikmat al-Muta‘aliyah, Sadra.

Stoacı Filozoflarda Ölüm Düşüncesi

Burhan DEMİR²⁵

Özet

Bu çalışmanın amacı Stoacı felsefede ölüm düşüncesini irdelemektir. İnsanlık, genellikle ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğu kanaatinde olmuş ve tarih boyunca onun ne olduğunu anlamaya çalışmıştır. Felsefi açıdan bakıldığında, ölüm insanın varoluşunu sorgulatan bir olgudur. Hayatın kimilerine göre ne kadar değerli, kimilerine göre ne kadar değersiz olduğu, insanın neye ve ne kadar bağlı olduğu, ölümün varlığında daha fazla anlam kazanır. Stoacı felsefede, özellikle Epiktetos, Seneca ve Marcus Aurelius gibi filozoflar aracılığıyla ölüm düşüncesine derin bir anlam yüklemiştir. Bu çalışmada söz konusu filozofların temel metinleri irdelenerek konu ele alınacaktır. Stoacılar için ölüm, ne korkulması gereken bir son ne de kaçınılması mümkün olan bir felakettir. Aksine, doğanın bir parçası ve yaşamın doğal bir sonucudur. Bu anlayış, Stoacıların doğaya uygun yaşama ilkesinden kaynaklanır. Onlara göre doğaya uygun yaşamak, ölümün de doğal bir süreç olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Stoacı filozoflar, insanın sadece kendi erdemli davranışları üzerinde kontrolü olduğunu, dışsal olayların (ölüm dahil) ise bizim irademiz dışında geliştiğini savunurlar. Bu nedenle ölüm karşısında korkuya kapılmak ya da yas tutmak yerine, onu dinginlikle karşılamak gerekir. Ölüm evrenseldir ve herkesin payına düşer. Ölüm, sadece varlığın bir dönüşümüdür, yok oluş değildir. Ölümünden korkmak, hayatı anlamadan yaşamakla eşdeğerdir. İnsan, her an ölebileceğini bilerek yaşamalıdır; çünkü bu farkındalık, yaşamı daha değerli kılacaktır. Ölüm düşüncesi, hayatın kıymetini artıran bir hatırlatıcıdır. Stoacılar için ölüm, bir kayıp değil, bir özgürleşme ve ruhun doğayla yeniden birleşmesidir. Onlar için önemli olan, ölümden kaçmak değil, onu bilgece ve sükunetle karşılamaktır. Bu düşünce, insanın ruhsal gücünü ve içsel huzurunu koruyabilmesi için bir araçtır. Stoacı felsefenin ölüm üzerine düşünceleri, insanın en önemli ruhsal sorunlarından birine dikkat çekmekle büyük bir öneme sahiptir. Ben bu çalışmada Stoacı felsefenin ölüm hakkındaki düşüncelerini Erken Dönem Stoacılık, Orta Stoacılık ve Geç Stoacılık veya Roma Dönemi Stoacılığı olmak üzere üç ana başlık altında irdedeceğim.

Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, Ölüm, Stoacılık, Kıbrıslı Zenon, Marcus Aurelius, Epiktetos, Seneca.

²⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0006-0770-6681, bilim.burhan21@gmail.com.

The Idea of Death in Stoic Philosophers

Abstract

The purpose of this study is to examine the idea of death in Stoic philosophy. What death is as an inevitable reality has been a matter of understanding throughout the history of thought. From a philosophical perspective, death is a phenomenon that makes one question human existence. How valuable life is to some and how worthless to others, what and how much a person is attached to, gain more meaning in the presence of death. Stoic philosophy, especially through philosophers such as Epictetus, Seneca and Marcus Aurelius, has given a deep meaning to the idea of death. In this study, the subject will be discussed by examining the basic texts of the philosophers in question. For the Stoics, death is neither an end to be feared nor a disaster that can be avoided. On the contrary, it is a part of nature and a natural result of life. This understanding stems from the Stoics' principle of living in accordance with nature. According to them, living in accordance with nature requires accepting that death is also a natural process. Stoic philosophers argue that humans only have control over their own virtuous behaviors, and that external events (including death) develop outside of our will. Therefore, instead of fearing or mourning death, we should face it with serenity. Death is universal and falls to everyone. Death is simply a transformation of existence, not annihilation. Fearing death is equivalent to living life without understanding it. A person should live knowing that they can die at any moment; because this awareness makes life more valuable. The thought of death is a reminder that increases the value of life. For the Stoics, death is not a loss, but a liberation and the reunification of the soul with nature. What is important for them is not to escape death, but to face it wisely and calmly. This thought is a tool for humans to preserve their spiritual strength and inner peace. The thoughts of Stoic philosophy on death are of great importance in drawing attention to one of the most important spiritual problems of humans. In this study, I will examine the Stoic philosophy's thoughts on death under three main headings: Early Stoicism, Middle Stoicism and Late Stoicism or Roman Stoicism.

Keywords: Philosophy of Religion, Death, Stoicism, Zeno of Cyprus, Marcus Aurelius, Epictetus, Seneca.

1914-1930 Erken Dönem Cumhuriyet Modernleşmesi

Büşra ALASKAN²⁶

Özet

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde gerçekleştirilen modernleşme hareketlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlardaki dönüşümler ele alınarak, modernleşme sürecinin temel dinamikleri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Batılılaşma ve çağdaşlaşma hedefleri doğrultusunda köklü reformlar gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, modernleşmenin nasıl şekillendiği, hangi alanlarda ne tür değişiklikler yaşandığı ve bu değişimlerin toplum üzerindeki etkileri temel araştırma sorularını oluşturmaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi reformları, Türkiye'nin modernleşme sürecinde bir dönüm noktası olup, günümüz siyasal ve toplumsal yapısının temellerini atmıştır. Çalışma, bu dönüşüm sürecini kapsamlı bir şekilde ele alarak modern Türkiye'nin inşa sürecine katkı sağlamaktadır. Çalışmada tarihsel araştırma yöntemi kullanılmış, dönemin resmî belgeleri, yasal düzenlemeleri ve akademik çalışmalar analiz edilmiştir. Nitel araştırma teknikleriyle yapılan bu inceleme, modernleşme sürecinin çeşitli boyutlarını değerlendirmeye odaklanmıştır.

Araştırma, erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinin eğitim, hukuk, ekonomi ve toplumsal yaşam gibi alanlarda köklü değişimler getirdiğini ortaya koymaktadır. Tehvid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birlik sağlanmış, hukuk alanında Medeni Kanun kabul edilerek laik bir sistem oluşturulmuştur. Ekonomi politikalarında devletçilik benimsenmiş, sanayi ve kalkınma hamleleri gerçekleştirilmiştir. Toplumsal reformlar kapsamında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış, Latin harfleri kabul edilmiş ve kıyafet düzenlemeleri yapılmıştır. Erken dönem Cumhuriyet modernleşmesi, Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu reformlar, ulusal kimliğin güçlenmesine ve toplumun modern değerlerle bütünleşmesine katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet modernleşmesi, Reformlar, Batılılaşma, Devletçilik, Toplumsal Dönüşüm.

²⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0007-4764-3109, alaskanbusra@gmail.com.

Early Republican Modernization 1914-1930

Abstract

This study analyzes the modernization movements implemented during the early years of the Republic of Turkey. Following the collapse of the Ottoman Empire, the newly established Turkish Republic undertook comprehensive reforms to create a modern, secular, and national identity. The research examines key transformations in political, social, and economic spheres to assess the fundamental dynamics and outcomes of the modernization process.

Using a historical research method, this study evaluates primary sources, legal regulations, and academic works to provide a comprehensive analysis. The findings indicate that significant reforms were carried out in education, law, economy, and social life. The unification of the education system through the Law on the Unification of Education, the adoption of the Civil Code, and the implementation of state-driven economic policies contributed to the development of a modern state. Additionally, social reforms such as granting women the right to vote and be elected, adopting the Latin alphabet, and implementing dress code regulations accelerated the modernization efforts. In conclusion, the early Republican modernization period was a turning point in Turkey's history, shaping its contemporary socio-political and economic structure. These reforms played a crucial role in strengthening national identity and integrating the country into modern global standards.

Keywords: Republican Modernization, Reforms, Westernization, State-Driven Economy, Social Transformation.

Maarrî'nin Din Algısı ve Eleştirisinin Edebi Bir Formu: Risâletü'l-Gufrân

Cemile TEKİN²⁷

Özet

Ebu'l-Alâ el-Maarrî (ö.449/1057), klasik Arap edebiyatının en önde gelen şair ve düşünürlerinden biridir. Özgün eserleriyle döneme damgasını vuran ender şahsiyetlerden olan el-Maarrî, Arap edebiyatında şiir ve nesirde felsefenin yaygınlaşmasına da öncülük ederek adından çokça söz ettirmiştir. Düşünce yapısı, din algısı ve dinî dogmalara karşı geliştirdiği eleştirel tutum ve edebi kişiliğiyle düşünce dünyasında derin izler bırakmıştır.

el-Maarrî'nin hayalî seyahat türünün en önemli eserlerinden biri kabul edilen *Risâletü'l-gufrân* adlı eseri edebiyat ve düşünce sahasında yadsınamaz bir ilgiye mazhar olmuştur. Bu eser, sadece edebî bir anlatı değil aynı zamanda dönemin din anlayışına yönelik çok katmanlı bir eleştiridir. Ölüm sonrası hayatın tasvir edildiği eser ironik dili, alegorik yapısı ve eleştirel yaklaşımıyla hem ahiret hayatının tahayyülünü sorgulatar hem de dinî otorite, ahlak, günah ve kurtuluş gibi temel meseleleri yeniden düşünmeye sevk eder. el-Maarrî'nin felsefî şüpheciliği ve bireysel akla verdiği önemin belirgin şekilde yansıtıldığı bu eser yalnız kurgusal bir metin olmayıp aynı zamanda felsefi ve teolojik bir eleştiridir. el-Maarrî'nin çağının inanç ve düşüncelerini sorgulayan bir düşünür olarak eserlerinde bu hususlara sık sık yer vermiştir. Bu çalışma, el-Maarrî'yi tanıtmanın yanı sıra düşünürün *Risâletü'l-gufrân* eseri özelinde din tasavvurunu metnin edebî yapısı, sembolik anlatımı ve eleştirel anlatımı üzerinden yorumlayarak çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebu'l-Alâ el-Maarrî, Risâletü'l-Gufrân, Din Eleştirisi, Edebiyat ve Din.

²⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Belagati, Dr. Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0009-1438-9030>, cemile_tuncel@hotmail.com.

A Literary Form of Maarrî's Perception and Criticism of Religion: Risaletü'l-Gufrân

Abstract

Abu al 'Ala al-Maarrî (d.449/1057) is one of the most prominent poets and thinkers of classical Arabic literature. al-Maarrî, one of the rare figures who left his mark on the period with his original works, made a name for himself by pioneering the spread of philosophy in poetry and prose in Arabic literature. He left deep traces in the world of thought with his structure of thought, his perception of religion, his critical attitude towards religious dogmas and his literary personality. al-Maarrî's *Risālat al-gufrān*, which is considered one of the most important works in the genre of imaginary travel, has attracted undeniable attention in the field of literature and thought. This work is not only a literary narrative but also a multi-layered criticism of the religious understanding of the period. With its ironic language, allegorical structure and critical approach, the work, which depicts the afterlife, both questions the imagination of the afterlife and prompts us to rethink fundamental issues such as religious authority, morality, sin and salvation. al-Maarrî's philosophical scepticism and the importance he attached to individual reason are clearly reflected in this work, which is not only a fictional text but also a philosophical and theological criticism. As a thinker who questioned the beliefs and thoughts of his time, al-Ma'arrî often included these issues in his works. In addition to introducing al-Maarrî, this study aims to analyse the philosopher's conception of religion in his *Risālat al-gufrān* by interpreting it through the literary structure, symbolic narration and critical narration of the text.

Keywords: Abu al-'Ala al-Maarrî, *Risāletü'l-Gufrân*, Criticism of Religion, Literature and Religion.

Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Kuramı Çerçevesinde Köl Tigin Yazıtının Konu Sürekliliği Bakımından İncelemesi

Ceylan BÖRÜ²⁸

Özet

Dilbilim çalışmaları sentaktik, morfolojik, semantik ve mantıksal yöntemler kullanılarak dilin yapısını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Son yıllarda dili anlam oluşturma aracı olarak inceleyen Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi kuramının görüşleri bu noktada oldukça önem kazanmıştır. Halliday tarafından ortaya atılmış DİD, dilin toplumsal mantıksal işlevsel bir yapıya sahip olduğunu ve anlamının bu bağlam içinde incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Kurama göre dil üç temel işlevi yerine getirmektedir: düşünsel, kişilerarası ve metinsel üstişlevler. Bu işlevler bir araya gelerek metinlerde anlamın oluşturulmasında önemli rol almaktadır. Dilin çevreyi anlama boyutu düşünsel, ilişki kurma boyutu kişilerarası ve bu iki işlevi bir birine bağlayan metinsel boyut kuramın çalışma alanını oluşturmaktadır. Kurama göre tümcenin metinsel işlevi iletiyi yapılandırmaktır. Bu nedenle kuram iletiyi taşıyan tümceyi tema ve rema olarak ikiye bölmüştür. Tema iletinin konusunu veren tümcenin başlangıç noktasıdır, rema ise iletinin geri kalan bölümüdür. Bu da bir ileti yapısı olan tümcenin tema – rema yapısından oluştuğunu gösterir. Tema-rema birleşiminin oluşturduğu bilgi yapısı, iletişim sürecinde iletiyi düzenlemektedir. Tema ‘verilmiş bilgiyi’ içermekte ve bir önceki bağlamla bağlantıyı kurmaktadır. Rema ise ‘yeni bilgiyi’ yüklenmekte ve tümce sonunda yer almaktadır. Bu bilgi yapısı, metindeki konu sürekliliğini oluşturmakta ve dildeki iletiyi düzenleme bakımından önemli bir metinsellik bileşeni oluşturmaktadır. Halliday’e (1994) göre, metni inşa eden tümceler birbirinden bağımsız değil, birbiriyle belirli bir örgü içinde düzenlenmiştir. Bu tümceler dizgesi metinde konu devamlılığını oluşturmaktadır. Konu devamlılığı, tümce içerisinde var olan tema yapılarının metin içerisinde de işlev yüklenerek birbirleriyle oluşturdukları bağları kapsamaktadır. Bu çalışmada Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi hakkında genel bilgiler verilmekte, tema ve rema kavramları tanıtılmakta, konu sürekliliği ana hatlarıyla ele alınmakta ve kuram ışığında Türk dilinin en eski metinlerinden olan Köl Tigin bengu taşının doğu yüzünde yer alan metin tematik yapı ile konu sürekliliği açısından incelenmektedir.

AnahtarKelimeler: Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi, Tema, Rema, Konu Sürekliliği, Köl Tigin.

²⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ceylanboru@gmail.com.

An Analysis of the Kül Tigin Inscription in Terms of Topic Continuity within the Framework of Systemic Functional Grammar Theory

Abstract

Linguistic studies aim to interpret the structure of language by employing syntactic, morphological, semantic, and logical methods. In recent years, the views of Systemic Functional Linguistics (SFL), which approaches language as a tool for meaning-making, have gained significant importance in this context. Introduced by Halliday, SFL posits that language possesses a social, logical, and functional structure, and its meaning should be analyzed within this framework. According to the theory, language fulfills three primary metafunctions: ideational, interpersonal, and textual. These functions collectively play a vital role in the construction of meaning in texts. The ideational function represents the dimension of understanding the environment, the interpersonal function reflects the relational aspect of communication, and the textual function, which connects these two, constitutes the main focus of the theory. According to SFL, the textual function of a clause is to structure the message. Therefore, the theory divides the clause into two components: theme and rheme. The theme is the starting point of the clause and presents the subject of the message, while the rheme comprises the remaining part of the message. The theme–rheme structure organizes the information flow in the communication process. The theme contains “given information” that connects with the previous context, and the rheme contains “new information,” usually positioned at the end of the clause. This information structure enables topic continuity, which is an essential element of textuality in discourse. Halliday (1994) asserts that the clauses constructing a text are not independent but are organized in a specific pattern that contributes to topic continuity.

This study provides general information about Systemic Functional Linguistics, introduces the concepts of theme and rheme, outlines the notion of topic continuity, and analyzes the thematic structure and topic continuity in the text on the eastern face of the Kül Tigin stele, one of the oldest texts in the Turkish language.

Keywords: Systemic Functional Linguistics, Theme, Rheme, Topic Continuity, Kül Tigin.

Diyarbakir Vilayet Gazetesi'nin Tahlili (Sayı 31-45)

Ceylan OKUL²⁹

Kadir ACAR³⁰

Özet

Osmanlı Devleti'nin 1726 yılında matbaayı kullanmaya başladıktan bir asır sonra Sultan II. Mahmud Dönemi'nde (1831) ilk resmi gazete olan Takvim-i Vekayi yayın hayatına başlamıştır. Hemen akıbetinde yani 1864'te yayınlanan Vilayet Nizamnamesi'yle "Her vilayette bir matbaa ve bir vilayet gazetesi çıkarılması." hükmüyle de 1869 yılında Diyarbakir Vilayet Gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin amacı resmi önceleri resmi haberleri yaymak olmuştur. Yayın hayatına başlayan bu gazetenin kurucusu Diyarbakir Valisi olan Hatunoğlu Kurt İsmail Paşa'dır. Uzunca bir dönem bu gazete hem Türkçe hem de Ermenice dillerinde yayın yapmıştır. Bu vilayet gazetesinde çeşitli haberler yapılmış ve halka bilgi vermiştir. Bu haberlerde sadece Diyarbakir değil sancaklardan da haberler verilmiştir. Bu sancaklar; Malatya, Mardin, Mamurat al-aziz, Ergani vs. Sancaklarda yaşanan ilginç olaylar aktarıldığı gibi devletin yolların yapımıyla ilgili de bilgiler yer almaktadır. Yollar bir devletin medeniyet düzeyini gösterir, denilerek gazetede yönetmeliklere yer verilmiştir. Öyle ki devlet tarafından yolların yapımıyla ilgili yönetmeliklere de gazetede yer edindirilmiştir. Yönetmeliklerin gazete yer almasının nedeni halkı bu konuda bencil davranmasını engelleyip devlete yardımcı olunmasını sağlamaktır. Yönetmelikler yol, taşınmaz malların satışı hakkında da düzenli bir şekilde bilgiler gazetede yer edinmiştir. Sadece yollarla ilgili değil aynı zamanda eğitim, hava durumu, işlenen cinayetlerin nasıl çözüme kavuşturulduğu, temyiz davaları, maden işletmeliğinin halk üzerindeki etkileri de gazete yer almıştır. Sadece sancaklarla ilgili bilgi verilmez, yabancı ülkelerle ilgili haberlerde sunulurdu. Bu ülkelerde; İngiltere, Fransa, Rusya, Yunan vs. Gazete yıllarca yayın hayatına devam etmiştir, ta ki 1963 yılına kadar. 1963 yılında Diyarbakir Vilayet Gazetesi yayın hayatına son vermiştir. Buradaki amaç çıkarılan Diyarbakir Vilayet Gazetesi'nin dönemin sosyal, siyasi, ekonomik ve çeşitli konularda hem iç hem dış devletlerle ilgili bilgileri haber yayıp yayınlanmıştır. Böylece halk bilgilendirilmiştir.

Akademik kaynak, gazete

Anahtar Kelimeler: Gazete, Sancak, Yol, Yönetmelik, Haberler.

²⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Orcid: 0009-0005-3014-4202, okul.cyln@outlook.com.

³⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Dr. Öğr., Üyesi, Orcid: 0000-0002-0821-2652, kadir.acar@dicle.edu.tr.

An Analysis of Diyarbekir Vilayet Gazetesi (Issues 31–45)

Abstract

A century after the Ottoman Empire began using the printing press in 1726, during the reign of Sultan Mahmud II (1831), the first official gazette, Takvim-i Vekayi, started its publication life. Immediately following this, with the "Regulation of the Provinces" issued in 1864, the provision stating, "A printing house and a provincial gazette shall be established in every province," led to the launch of the Diyarbekir Vilayet Gazetesi (Diyarbekir Provincial Gazette) in 1869. Initially, the gazette's purpose was to disseminate official news. The founder of this gazette, which began its publication life, was Hatunoğlu Kurt İsmail Pasha, the Governor of Diyarbakır. For a long period, this gazette was published in both Turkish and Armenian. Various news items were featured in this provincial gazette, providing information to the public. These news reports covered not only Diyarbakır but also its sanjaks (districts), such as Malatya, Mardin, Mamurat al-aziz, and Ergani. Interesting events in these sanjaks were reported, as well as information regarding the state's road construction efforts. Emphasizing that roads reflect a state's level of civilization, the gazette included regulations on this matter. In fact, the regulations concerning road construction by the state were given a place in the gazette. The reason for including these regulations was to prevent selfish behavior among the public and to encourage their cooperation with the state. The gazette regularly featured information about roads and the sale of immovable properties. Besides roads, the gazette also covered topics such as education, weather conditions, how murder cases were solved, appeal trials, and the effects of mining operations on the public. Information was not limited to the sanjaks; news from foreign countries such as England, France, Russia, and Greece was also presented. The gazette continued its publication for many years, until 1963, when the Diyarbekir Vilayet Gazetesi ceased its publication life. Certainly! Here's the English translation of the provided text:

The purpose here is that the Diyarbekir Vilayet Gazette published news and information regarding the social, political, economic, and various other issues of the period, concerning both domestic and foreign states. Thus, the public was informed.

Academic source, newspaper

Keywords: Gazette, Sanjak, Road, Regulation, News.

Implications of Religious Discourse in Shaping the Understanding of Cultural and Civilizational Values in Indonesia

Desi Anggriani³¹

Abstract

Religious discourse is an act of discourse, namely a discussion with arguments to reach a rational consensus on the best argument, in the realm of religion. Religious discourse also faces several challenges such as religious fundamentalism, privatization of religion, and political religiosity, but it is very relevant to Indonesia which has many religions and beliefs. Indonesia is formed with an identity that not only has multiple religions, but Indonesia is also rich in diverse cultures, ranging from sacred cultures with religious elements and specifically can only be carried out by adherents of the religion of that culture and there is also a culture that is the identity of a particular region that can be implemented, followed by all religious communities. However, the lack of knowledge about distinguishing between specific and general cultures is often a debate among Indonesian people, and it is not uncommon to become a very sensitive topic and can lead to speculation that culture cannot be associated with religion, even though culture is born from religious discourse, and a good understanding of religion will form a good culture, then with religion and culture that synergize will give birth to an advanced civilization and high moral values. This study aims to explore the synergy between religion, culture and civilization explicitly, which does not only talk about religious tolerance, but also how to create a cultured religious society in welcoming a civilization. In particular, it is important to see how to realize the influence of religion in shaping understanding of culture and civilization values in Indonesia.

Key Words: Discourse on Religion, Culture, Civilization Values

---

³¹ Universitas Islam Indonesia, *desianggriani101@gmail.com*.

Endonezya'da Kültür ve Medeniyet Değerlerinin Anlayışının Oluşturulmasında Dini Söylemin İma Edilmesi

zet

Dini söylem, bir söylem eylemidir, yani din alanında en iyi argüman konusunda rasyonel bir fikir birliğine varmak için argümanlarla yapılan bir tartışmadır. Dini söylem ayrıca dini köktencilik, dinin özelleştirilmesi ve siyasi dindarlık gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır, ancak birçok dine ve inanca sahip Endonezya için çok önemlidir. Endonezya, yalnızca birden fazla dine sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda dini öğelere sahip kutsal kültürlerden ve özellikle yalnızca o kültürün dininin taraftarları tarafından gerçekleştirilebilen çeşitli kültürlerle de zengindir ve ayrıca belirli bir bölgenin kimliği olan ve tüm dini topluluklar tarafından uygulanabilen bir kültür de vardır. Ancak, belirli ve genel kültürler arasındaki ayırım hakkında bilgi eksikliği Endonezya halkı arasında sıklıkla tartışılan bir konudur ve çok hassas bir konu haline gelmesi ve kültürün dinle ilişkilendirilemeyeceği yönünde spekülasyonlara yol aması nadir değildir, oysa kültür dini söylemden doğar ve dinin iyi anlaşılması iyi bir kültür oluşturacaktır, daha sonra sinerji oluşturan din ve kültürle birlikte gelişmiş bir medeniyet ve yüksek ahlaki değerler doğacaktır. Bu alışma, yalnızca dini hoşgörüden değil, aynı zamanda bir medeniyeti memnuniyetle karşılayan kültürlü bir dini toplumun nasıl yaratılacağından da bahseden din, kültür ve medeniyet arasındaki sinerjiyi açıkça keşfetmeyi amaçlamaktadır. Özellikle, Endonezya'da kültür ve medeniyet değerlerinin anlaşılmasını şekillendirmede dinin etkisinin nasıl gerçekleştirileceğini görmek önemlidir.

Anahtar Szckler: Din, Kültür, Medeniyet Değerleri zerine Söylem.

Sultan Abdülmecid Dönemi Saray İsrafi

Dilan KUYUCU³²

Oktay BOZAN³³

Özet

25 Nisan 1823 tarihinde dünyaya gelen Sultan Abdülmecid, henüz 16 yaşındayken tahta geçmiştir. Kafes arkasında yetişmemiş, gençliğinde rahat bir hayat sürmüştür. Süse, eğlenceye ve kadınlara olan ilgisiyle dikkat çekmiştir. Kadınları, ikballeri ve cariyelerinin sayısı oldukça fazladır. Osmanlı döneminde kadınlar, dışarıyla temasları yok denilebilecek kadar azken II. Mahmut döneminden itibaren dışarı çıkıp gezer olmuşlardır. Bu durum Sultan Abdülmecid döneminde de devam etmiştir. Sultan Abdülmecid'in saltanatı boyunca Osmanlı, önceki dönemlerde hiç görülmediği kadar bir borç batağına saplanmıştır. Saray kadınlarının gelirlerinden fazlaca yaptıkları alışverişler ve borçlar yüzünden hazineye büyük bir yük binmiş hatta devleti dış borca kadar sürüklemiştir. Bu borçlar Osmanlı maliyesini dara sokacak kadar büyümüş hatta diplomatik ilişkilere bile konu olmuştur. Her ne kadar önlem alınmaya çalışılmışsa da işe yaramamıştır. 2. Mahmut döneminde bile tüm sarayın borcu belli bir miktarı geçmezken sadece bir padişah eşinin veya kızının harcamalarının tek başına bu miktarı aştığı görülmüştür. Hem bazı saray kadınlarının kendi soylarından gelen zenginlik ve lükse merakı hem de bazılarının bu zamana kadar görmediği alışveriş ve israf tutkusuna kapılması bunlara sebebiyet vermiştir. Yaptıkları harcamalarda kendilerine verilen miktarı her zaman aşmışlar, devamlı borç edinmişlerdir. Borçlarını ödemek için ziynetlerini rehin vermişler yine de borçlarını kapatamamışlardır. Bu borçlar yüzünden zaman zaman mahkemelik oldukları hatta bazı sefaretlere şikayet edildikleri bilinmektedir. Saray kadınlarının ölümünden sonra ise borçlarının hesaplanıp ödenebilmesi için komisyonlar kurulmuş ve araştırmalar yapılmıştır. Kimisinin eşyaları satılarak kimisinin de borçları hazineden ödenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak Sultan Abdülmecid'in de dönemin getirdiği koşullardan dolayı bu israf yarışına katıldığı ve israfa engel olamadığı görülmektedir. 38 yıllık kısacık hayatında eşleri ve kızlarının harcamaları ve borçları ile uğraşmış, bu sıkıntılara katlanmak zorunda kalmıştır. Bu çalışmada dönem kaynakları, akademik çalışmalar ve kitaplar kullanılacaktır. Bu çalışmanın neticesinde Abdülmecid dönemindeki saray kadınlarının yaptıkları harcama ve bu harcamaların siyasi ve toplumsal hayata yansımalarının ele alınması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Abdülmecid, Borç, İsfraf, Kadınlar, Harcama.

³² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Orcid: 0009-0004-0785-2852, dilankyc211905@hotmail.com.

³³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Prof. Dr., Orcid: 0000-0003-0485-556X, oktaybozan210@gmail.com.

Palace Extravagance During the Reign of Sultan Abdülmecid

Abstract

Sultan Abdülmecid, who was born on April 25, 1823, ascended to the throne when he was only 16 years old. He was not raised behind a cage and lived a comfortable life in his youth. He attracted attention with his interest in adornment, entertainment and women. He had many women, concubines and servants. While women had almost no contact with the outside world during the Ottoman period, they began to go out and wander around from the reign of Mahmud II onwards. This situation continued during the reign of Sultan Abdülmecid. During the reign of Sultan Abdülmecid, the Ottoman Empire fell into a debt trap like never before. The shopping and debts of the palace women, which exceeded their income, caused a great burden on the treasury and even dragged the state into foreign debt. These debts grew to the point of putting the Ottoman treasury in a tight spot and even became a subject of diplomatic relations. Although precautions were taken, they were of no use. Even during the reign of Mahmud II, while the debt of the entire palace did not exceed a certain amount, it was seen that the expenses of a single sultan's wife or daughter exceeded this amount. Both the wealth and luxury that some palace women inherited from their lineage and the passion for shopping and extravagance that some had not seen before caused these. They always exceeded the amount given to them in their spending and constantly got into debt. They pawned their jewelry to pay their debts but still could not pay them off. It is known that they were sometimes sued because of these debts and even complained to some embassies. After the deaths of the palace women, commissions were established and research was conducted to calculate and pay their debts. Some tried to pay their belongings by selling their belongings and some tried to pay their debts from the treasury. As a result, it is seen that Sultan Abdülmecid also joined this wasteful race due to the conditions of the period and could not prevent the waste. In his short 38-year life, he had to deal with the expenses and debts of his wives and daughters and had to endure these troubles. In this study, period sources, academic studies and books will be used. As a result of this study, it is aimed to address the expenses of the palace women during the reign of Abdülmecid and the reflections of these expenses on political and social life.

Keywords: Abdülmecid, Debt, Waste, Women, Spending.

Alvin Plantinga'nın Natüralist Evrime Yönelik Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme

Dilek DURĞUN³⁴

Özet

Bu çalışmada, çağdaş analitik din felsefesinin önemli temsilcilerinden Alvin Plantinga'nın natüralist evrim eleştirisi ele alınacaktır. Natüralizm, günümüzde bilim camiasında etkisi giderek artan önemli bir metafizik görüştür. Natüralizme göre, var olan her şey doğanın bir parçasıdır ve doğanın ötesinde hiçbir gerçeklik yoktur. Gerçekliğin araştırılmasında kullanılacak yol ise doğal bilimlerdir. Bu açıdan natüralizm, teizmin doğaüstü ile ilgili iddialarını reddeder. Natüralizm, özellikle ateist bilim adamları tarafından benimsenmiş, bilim-din konusunda ateizmin iddialarını bilimi merkeze alarak geliştirip din ve bilimin çatıştığını ortaya koyma çabasındadır. Bir din olmamasına rağmen naturalizmin dine negatif cevaplar vermesinden dolayı özellikle son yılların popüler ateistleri Richard Dawkins ve Daniel Dennet gibi filozoflar tarafından bir din gibi savunulması yapılmaktadır. Natüralizmin dinin karşısında yer alması, Tanrı'dan başlayıp teizmin pek çok iddiasına cevaplar vermesi, bu konuyu din felsefesinde önemli bir yere koymuştur. Evrimsel natüralizm ise, yaşamın yalnızca evrimsel süreçlerle açıklanabileceğini ve aynı zamanda doğaüstü hiçbir varlık ya da nedene yer olmadığını savunur.

Önemli din felsefecilerinde olan Plantinga, natüralizmin teistlerin mücadele etmesi gereken bir görüş olduğunu savunmuştur. Plantinga'ya göre doğal seleksiyonun amacı doğru inançlar üretmek değil, sadece hayatta kalmayı sağlamaktır. Bu düşüncesine dayanarak "Evrimsel Argümana Karşı Argüman"ı ortaya atan Plantinga'ya göre, eğer hem evrim hem de natüralizm doğruysa, insan aklının güvenilirliğinden şüphe etmemiz gerekir. Eğer aklımızdan şüphe edersek bu iki görüşten de şüphe etmemiz gerekir. Bu durumda, evrimsel natüralizm kendi kendini çürütmüş olacak. Çalışmamızda Plantinga'nın bu argümanı sade bir şekilde ele alınacak ve temel düşüncesi açıklanacaktır. Amaç, bu felsefi yaklaşımın neyi savunduğunu ve neden önemli olduğunu anlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Din felsefesi, Evrim, Natüralizm, Alvin Plantinga, Zihin.

³⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0005-7098-2737, dilek.durgun174@gmail.com.

An Examination of Alvin Plantinga's Critique of Naturalistic Evolution

Abstract

In this study, Alvin Plantinga's criticism of naturalistic evolution will be discussed. Naturalism is an important metaphysical view that is increasingly influential in the scientific community today. According to naturalism, everything that exists is part of nature, and there is no reality beyond nature. The way to be used in the search for reality is the natural sciences. In this respect, naturalism rejects theism's claims about the supernatural. Naturalism, which has been adopted especially by atheist scientists, tries to develop the claims of atheism on science and religion by centering on science and to reveal that religion and science are in conflict. Although it is not a religion, naturalism is defended as a religion, especially by philosophers such as Richard Dawkins and Daniel Dennet, popular atheists of recent years, because it gives negative answers to religion. The fact that naturalism is opposed to religion, starting with God and giving answers to many claims of theism, has put this issue in an important place in the philosophy of religion. Evolutionary naturalism, on the other hand, argues that life can only be explained in terms of evolutionary processes, and at the same time that there is no room for any supernatural entity or cause.

Plantinga, one of the most important philosophers of religion, argued that naturalism was a view that theists should fight against. According to Plantinga, the purpose of natural selection is not to produce true beliefs, but simply to ensure survival. According to Plantinga, who came up with the "Argument Against the Evolutionary Argument" based on this idea, if both evolution and naturalism are true, we should doubt the reliability of the human mind. If we doubt our reason, we must doubt both of these views. In this case, evolutionary naturalism will be self-refuting. In our study, this argument of Plantinga will be discussed simply and its basic idea will be explained. The goal is to understand what this philosophical approach advocates and why it is important.

Keywords: Philosophy of Religion, Evolution, Naturalism, Alvin Plantinga, Mind.

Özet

İslamî ilimlerin ekseriyeti doğrudan veya dolaylı olarak Kur'ân kaynaklıdır. İnsan iradesinin asla ulaşamayacağı yüksek bir icaz ile nazil olan Kur'ân bütün yönleri ile hayatı kuşatan prensipler ihtiva etmektedir. İlahî kelam olması nedeniyle Kur'ân, Müslümanlar tarafından olağanüstü bir titizlikle ve Arap dilinin bütün incelikleri ele alınarak korunmuştur. Bu durum da Kur'ân'ın anlaşılmasına yardımcı olacak birçok ilme de kaynaklık etmiştir. İşte vakf-ibtidâ da bu ihtiyaca binaen doğmuştur.

Kırâat ilminin temel meselelerinden biri olarak kabul edilen vakf ve ibtidâ, Kur'ân-ı Kerîm tilâvetinde nerede ve nasıl vakf yapılması, tilâvete nereden ve nasıl başlanması gerektiğini konu edinir. Hz. Peygamber, sahabe ve tâbiîn tarafından Kur'ân tilâvetinde uygulamalı bir şekilde müşafehe yöntemi ile icra edilen vakf ve ibtidâ, ilk dönem İslâm âlimleri tarafından müdevven bir ilim haline getirilmiştir. Günümüze kadar da bu eserler ulaşmıştır.

Sözlükte durmak, durdurmak, duraklamak, vazgeçmek, okuyucunun bir kelime üzerinde durması gibi manalara gelen “وقف” lafzı; Kur'ân tilâvetinde bir kelimenin, kendisinden sonra gelen ifade ile irtibatını kesmek anlamında kullanılır. Kur'ân tilâvetini geçici bir süre nefes alıp tekrar okuyuşa devam etmek için okuyuşu durdurmayı ifade eder.

Vakf ile birlikte kullanılan ve vakfın zıddı olan “ibtidâ” kavramı, sözlükte başlamak ve bir şeyi ilk olarak yapmak anlamına gelir. Kur'ân kırâatinde ise tilâvete ilk defa başlamayı veya okuma esnasında herhangi bir sebeple ara verilen ya da bitirilen tilâvete tekrar başlamayı ifade eder.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Kırâat, Vakf, İbtidâ, Secavendî

³⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırâat ve Kur'ân Okuma Ana Bilim Dalı, Kur'an Kursu Öğreticisi, Orcid: 0000-0001-7847-6373, edibe.eminoglu@hotmail.com.

The Concepts of Waqf and İbtidā' in the Science of Qirā'ah

Abstract

The majority of Islamic sciences originate directly or indirectly from the Qur'an. The Qur'an, which was revealed with a high miracle that human will can never reach, contains principles that surround life with all its aspects. Due to its holy scripture, the Qur'an has been preserved by being considering all the features of the Arabic language meticulously by Muslims. This situation has also been the source of many sciences that will help to understand the Qur'an. So, al-waqf and ibtida was born out of this need.

Al-Waqf and ibtida, which was practiced by the The Prophet Muhammad (PBUH), Companions and followers with the method of conversation in the recitation of the Qur'an, was turned into a written science by the early Islamic scholars. These works have survived today.

The word “وقف” in the dictionary, which means stop, pause, give up, the reader to dwell on a word, is used in the recitation of the Qur'an to cut off the connection of a word with the expression that follows it. It means stopping the recitation of the Qur'an for a while to take a breath and continue the recitation.

The concept of “ibtida”, which is used together with waqf and which is the opposite of waqf, in the dictionary means to start and to do something first. In the recitation of the Qur'an, it means to start recitation for the first time or to start again the recitation that was interrupted or ended for any reason during reading.

Keywords: Qur'an, Recitation, Waqf, İbtida, Sajawandi.

Soren Abye Kierkegaard'ın Felsefe Parçaları Ya Da Bir Parça Felsefe Eseri Bağlamında İman Kavramının İncelenmesi

Elif EKİNCİ³⁶

Özet

Kierkegaard, varoluşçu felsefenin temelini oluşturup 19. yüzyıla damgasını vurup, varoluşçu felsefenin babası olarak anılmıştır. Küçükken katı Protestan eğitimi alıp sonra kiliseyi, din adamlarını, dini kurumları, Hristiyan dünyasını eleştirip imanın öznel bir durum olduğunu savunmuştur. Kierkegaard'a göre, Hristiyanlık yozlaşmıştır ve yenilenmelidir. O, bireyi temele almayıp rasyonalist ve bütüncül yaklaşımı olan Hegel düşüncesini reddedip felsefesinin temelini bireyi yerleştirmiştir. Yaşamı boyunca hayatta nasıl var olabileceği sorusuna cevap arayıp yaşamını, üzerine temellendirebileceği hakikate adanmıştır. Bu adanmışlığı günlüğünde şöyle belirtmiştir; "...*asıl mesele benim için hakiki olan bir hakikat bulmaktır; ömrümü adayacağım ve uğrunda ölmeyi göze alacağım hakikati bulmaktır.*" Kierkegaard'a göre, bu hakikat, insanın Tanrıyla ilişkisine bağlıdır. O, kendi hayatını felsefesinin ana konusu yapmıştır. Hakikati bulmadaki odak noktası, insanla Tanrı arasında gerçekleşecek olan ilişkiyle bağlantılıdır. Bundaya iman kavramı rol oynar. Kierkegaard'a göre, Tanrı, akılla kavranamaz. İmansa paradoksaldir. Tanrıyla samimi bir ilişkiyse ancak; iman, tutku ve sevgi aracılığıyla oluşur. Çalışmamızda, Kierkegaard'ın Tanrı ile iman hakkındaki düşüncelerini ve ikisi arasında ilişkinin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymayı amaçladık. Bunu yaparken faydalandığımız eser, iman kavramını detaylı bir şekilde anlattığı *Felsefe Parçaları Ya Da Bir Parça Felsefe* eseri oldu. Eserde "*Hakikat öğrenilebilir mi?*" sorusu sorulup sorunun cevabı Sokrates'in anımsama teorisi üzerinden cevaplanır. Sonra, hakikati öğretmenin hakikate nasıl ulaştığı sorusu sorulur. Yani Sokrates ilk başta bilinmeyene nasıl erişmiş olabilir? Kierkegaard'a göre bu sorunun cevabı Tanrı'dır. Sonra Hz. İsa'nın dünyaya gelişini ve etkilerini yorumlanır. Bunlardan sonra bu konuların hepsini içine alan iman konusuna giriş yapılır ve iman kavramı felsefi ve psikolojik bakımdan incelenir. Son noktadaysa iman meselesinin kişinin kendi keşfine bırakılması gerektiği vurgulanır. Çalışmada ilk olarak hakikatin paradokslar içermesi konusu üzerinde durup hakikatin tek bir tanımı olamayacağı fikrini inceleyip kişinin hakikate ulaşmak için paradoks ve çelişkileri kabul etmesi gerektiği fikrini inceledik. Son olarak ise Hristiyan inancında önemli bir yer tutan Tanrı'nın Hz. İsa olarak yeryüzüne gelmesinin iman ile bağlantısını detaylı bir biçimde inceledik.

Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, Kierkegaard, İman, Akıl, Tutku.

³⁶ Dicle Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Öğretmen, elifekinci.1325@gmail.com.

Analysis of the Concept of Faith in the Context of Soren Abye Kierkegaard's Book of Pieces of Philosophy or a Piece of Philosophy

Abstract

Kierkegaard laid the foundations of existential philosophy and left his mark on the 19th century, and was called the father of existential philosophy. He received a strict Protestant education when he was young and later criticized the church, the clergy, religious institutions, and the Christian world, arguing that faith was a subjective matter. According to Kierkegaard, Christianity is corrupt and must be renewed. He rejected the rationalist and holistic approach of Hegel, which did not take the individual as its basis, and placed the individual at the basis of his philosophy. Throughout his life, he searched for an answer to the question of how he could exist in life and devoted his life to the truth on which he could base his life. He expressed this devotion in his diary as follows; "...the main thing is to find a truth that is true for me; to find the truth to which I will devote my life and for which I will dare to die." According to Kierkegaard, this truth depends on man's relationship with God. He made his own life the main subject of his philosophy. The focus in finding the truth is connected to the relationship that will occur between man and God. The concept of faith plays a role in this. According to Kierkegaard, God cannot be grasped by reason. Faith is paradoxical. An intimate relationship with God can only be achieved through faith, passion and love. In our study, we aimed to reveal Kierkegaard's thoughts about God and faith and how the relationship between the two occurs. The work we benefited from while doing this was *Philosophy Pieces or a Piece of Philosophy*, in which he explains the concept of faith in detail. In the work, the question "*Can the truth be learned?*" is asked and the answer to the question is answered through Socrates' theory of remembrance. Then the question is asked how the one who teaches the truth reaches the truth. So how did Socrates get access to the unknown in the first place? According to Kierkegaard, the answer to this question is God. Then, the coming of Jesus Christ to the world and its effects are interpreted. After these, the subject of faith, which includes all of these topics, is introduced and the concept of faith is examined from a philosophical and psychological perspective. At the last point, it is emphasized that the issue of faith should be left to the individual's own discovery. In this study, we first focused on the issue of truth containing paradoxes, examined the idea that there can be no single definition of truth, and examined the idea that one must accept paradoxes and contradictions in order to reach the truth. Finally, we examined in detail the connection between faith and God's coming to Earth as Jesus Christ, which has an important place in the Christian faith.

Keywords: Philosophy of Religion, Kierkegaard, Faith, Reason, Passion.

Ahmed Kuddûsi'nin Edebi Düşüncesi Üzerine Bir Değerlendirme

Elif KIRMIZI YALÇIN³⁷

Özet

Ahmed Kuddûsi (1769–1849), Anadolu'da yaşamış önemli bir şair ve mutasavvıftır. Babası, Nakşibendi tarikatına mensup, âlim bir zat olan İbrahim Efendi'dir. Ahmed Kuddûsi ilk eğitimini babasından almış ve ilk dönemlerinde Nakşibendi tarikatına intisap etmiştir. Ancak, hayatının ilerleyen dönemlerinde Hicaz ve çeşitli bölgelerde bulunması ona farklı tecrübeler kazandırmış; bu süreç, onu Kâdiri tarikatına yönlendirmiştir. Kuddûsi, hem kendisi hem de müridleri için Kâdiri tarikatının daha uygulanabilir olduğu kanaatine varmıştır.

Ahmed Kuddûsi, önemli bir mutasavvıf olmasının yanı sıra, tasavvuf edebiyatının da güçlü temsilcilerindedir. Ancak o, şiirlerinde de sıkça vurguladığı gibi, edebiyatı estetik bir zevk aracı olarak değil; insanı Allah'a yaklaştıran, mânevî olgunluğa erdiren bir vasıta olarak görmüştür. Ona göre, edebiyat ancak insan ruhunun derinliklerine yönelip varlık gayesini anlamaya hizmet ettiği sürece kıymetlidir. Allah'a ulaştırmayan, insanı terbiye etmeyen edebiyatın ya da sanatın herhangi bir değeri yoktur.

Ahmed Kuddûsi'nin Tekke edebiyatı çerçevesinde değerlendirilen pek çok şiiri bulunmaktadır. Çalışmamızda, onun Dîvân'ından hareketle edebî düşüncesi ele alacak ve değerlendireceğiz. Çalışmamızın temel hareket noktası, Kuddûsi'nin edebiyatı Allah'a ulaştıran bir araç olarak görmesidir. Bu bağlamda, onun edebî düşüncesini oluştururken başvurduğu yöntemler ile edebî düşüncesinde ön plana çıkan hususları tespit ederek, maddeler hâlinde sunacağız.

Çalışmamızın amacı, tasavvuf edebiyatı alanında önemli bir temsilci olarak kabul edilen Ahmed Kuddûsi'nin eserlerini farklı bir bakış açısıyla değerlendirerek edebî düşüncesini ele alıp incelemektir. Bu bağlamda, çalışmamız, Türk mutasavvıflarının edebiyat ile olan ilişkisini anlamaya yönelik de genel bir fikir edinilmesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Kuddûsî, Şiir, Tasavvuf, Divan, Düşünce.

³⁷ Dicle Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0000-0003-4557-1491, elif_kirmizi@hotmail.com.

An Evaluation of Ahmed Kuddûsi's Literary Thought

Abstract

Ahmed Kuddusi (1769–1849) was an important poet and Sufi who lived in Anatolia. His father, Ibrahim Efendi, was a scholar and a member of the Naqshbandi order. Ahmed Kuddusi received his initial education from his father and initially joined the Naqshbandi order. However, his later experiences in the Hejaz and various other regions brought him new insights, eventually leading him toward the Qadiriyya order. Kuddusi came to the conclusion that the Qadiriyya order was more practical and suitable both for himself and his disciples.

In addition to being a prominent Sufi, Ahmed Kuddusi was also a strong representative of Sufi literature. However, as he often emphasized in his poetry, he did not view literature as a means of aesthetic pleasure, but rather as a tool that brings a person closer to God and leads to spiritual maturity. In his view, literature is only valuable insofar as it delves into the depths of the human soul and serves the purpose of understanding the meaning of existence. Any literature or art that does not lead to God or contribute to the moral refinement of the individual has no value.

Ahmed Kuddusi authored many poems that are considered part of the Tekke (Sufi lodge) literature tradition. In this study, we will examine and evaluate his literary thought based on his Divan (collected poems). The main premise of our research is Kuddusi's perspective of literature as a means to reach God. In this context, we will identify the methods he employed in forming his literary ideas and highlight the key elements of his literary thought, presenting them in a structured, itemized format.

The aim of this study is to analyze and explore the literary thought of Ahmed Kuddusi, who is regarded as a significant figure in Sufi literature, from a different perspective. In doing so, the study will also provide a general insight into the relationship between Turkish Sufis and literature.

Keywords: Ahmet Kuddûsî, Poetry, Sufism, Divan, Thought.

Yusuf Kıssasının Tasavvufi Yorumu: İbn Acîbe Örneği

Elif Nur YÜRÜR³⁸

Özet

Tam adı, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî (ö. 1224/1809)'dir. İbn Acîbe birçok eser telif etmiştir. Eserlerinde ilmin meyvesinin amel olduğunu vurgulayan İbn Acîbe, Tasavvufun batınî manalarına zahirî ilimlerle ulaşılabileceğini savunmuştur. Bizde yapacağımız bu çalışmamızda İşârî bir tefsir olan “*el-Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*” adlı eserinde geçen Hz. Yusuf kıssasını ele alacağız. Kur'ân-ı Kerîm'in de ifadesiyle en güzel kıssalardan biri olan Hz. Yûsuf kıssası, tasavvufî bir bakış açısıyla ele alınacak ve özellikle Fas'lı sûfî müfessir İbn Acîbe'nin “*el-Bahrü'l-Medîd*” adlı tefsirindeki yorumları merkeze alınacaktır. Tasavvuf geleneğinde kıssalar sadece tarihi olaylar olarak değil, aynı zamanda nefsin terbiyesi, ruhun arınması ve insanın hakikate yolculuğu olarak okunur. Yusuf kıssası da bu bağlamda derin semboller taşır.

İbn Acîbe'ye göre Hz. Yusuf'un kuyuya atılması, salikin (tasavvuf yolcusunun) nefsânî karanlıklara düşüşünü; Züleyha'nın fitnesi, nefsin süfli arzularını; zindana girişi ise nefsin mücahedeyle disiplin altına alınmasını simgeler. Kıssanın sonunda Hz. Yusuf'un sultan oluşu ise, kalbin saflaşarak hakikat nuruna ulaşmasını temsil eder. İbn Acîbe, zahiri anlamın ötesine geçerek, her bir olayda işârî ve bâtınî anlamlar arar.

Bu çalışma, Yusuf kıssasının tasavvufi yorumunun sadece bireysel arınma açısından değil, aynı zamanda Kur'an'ın çok katmanlı anlam yapısını gösterme açısından da önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, İbn Acîbe'nin yaklaşımı Kur'an kıssalarının manevî eğitimde nasıl bir rehber olabileceğini gözler önüne serer.

Anahtar Kelimeler: Hz. Yusuf, İşari Tefsir, İbn Acîbe, Tasavvufi Tefsir, el-Bahrü'l-Medîd.

³⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Öğrenci, Orcid: <https://orcid.org/0009-0008-4300-8797>, elifnuryurur.2121@gmail.com.

The Sufi Interpretation of the Story of Yusuf: The Example of Ibn 'Ajība

Abstract

This presentation explores the story of Prophet Yusuf—one of the most beautiful and profound narratives in the Qur'an—from a Sufi perspective, focusing on the commentary of the Moroccan Sufi exegete Ibn 'Ajība in his tafsir al-Baḥr al-Madīd. In the Sufi tradition, Quranic stories are not merely historical accounts but are interpreted as symbolic journeys of the soul, spiritual purification, and the path to divine truth.

According to Ibn 'Ajība, Yusuf's being cast into the well symbolizes the seeker's (sālik's) descent into the darkness of the ego (nafs). The temptation of Zuleikha represents the base desires of the lower self, while Yusuf's imprisonment signifies the spiritual discipline and struggle (mujāhada) necessary for inner purification. His eventual rise to power reflects the heart's ascension and enlightenment through divine guidance.

Ibn 'Ajība moves beyond the literal meaning, offering esoteric and spiritual interpretations for each event in the story. This study shows that the Sufi reading of Yusuf's story is not only a model for personal spiritual refinement but also an illustration of the multi-layered meanings embedded in the Qur'an. Ultimately, Ibn 'Ajība's approach reveals how Quranic narratives can serve as profound guides for the spiritual path and inner transformation.

Keywords: Tafsir, Ibn 'Ajība, al-Baḥr al-Madīd, Sufi, Ishar'i Interpretation.

“Âmil” Teriminin Tarihsel Gelişimi

Emine Nur ÇALIŞKANÖZTÜRK³⁹

Özet

Bu çalışma “Âmil” kavramının tarihsel gelişimine odaklanmaktadır. Ele alınan terimin sözlük ve terim anlamları incelenmekte ve Âmil kelimesinin neden bir terim olarak seçildiğini açıklamaktadır. Ardından el-Âmil el-Manevi ve bunların türleri olan ihtilaf ve sarf Âmilleri de ele alınmaktadır. Araştırmanın temel amacı, bu iki terimin kullanım biçimlerini ve aralarındaki farkları ortaya koymaktır. Buna ek olarak, söz konusu terimlerin temel prensiplere ne ölçüde uygunluk gösterdiği de incelenmektedir. Ele alınan başlıca terimler şunlardır; âmil, el-Âmil el-Manevi, hilaf ve sarftır.

Çalışmada tarihsel betimleyici bir yöntem benimsenmiştir. Ele alınan konuya dair açıklayıcı ve çözümleyici bir yaklaşım izlenmiştir. Ardından belirlenen terimlere Hamzavi'nin “المنهجية العربية لوضع المصطلحات من التوحيد إلى التمنيظ” makalesinde işaret ettiği temel ilkeler uygulanarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri, nahiv terimlerinin oldukça karmaşık bir mesele olduğudur. Bu bağlamda iki temel sorun tespit edilmiştir. İlk olarak; terimin ortaya çıktığı dönemin kesin olarak belirlenememesi, ikincisi olarak ise; bu terimi ilk kullanan kişi ya da kişilerin tespitinin zorluğudur. Ayrıca Âmil ve el-Âmil el-Manevi terimlerinin ilkelerle her açıdan uyum gösterdiği sonucuna varılmıştır. Öte yandan, ihtilaf ve sarf terimleri telaffuz kolaylığı ve kaynaklarda ter alma açısından ilkelerle uyum sağlasa da, kavranmalarındaki güçlük nedeniyle bazı ilkelerle tam olarak uyum sağlamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: el-Âmil el-Manevi, Âmilü'l Hilaf, Âmilü's-Sarf, Kalıp Oluşturma İlkeleri.

³⁹ Ürdün Uluslararası İslami İlimler Üniversitesi, Arap Dili ve Belagatı, Doktora Öğrencisi, Orcid: 0000-0001-5444-6233, enmertoglu@gmail.com.

The Historical Development of the Term “Âmil”

Abstract

This study focuses on the historical development of the concept of Âmil, it examines both the lexical and terminological meanings of the term, and explains why the word ‘Âmil was chosen as a grammatical term. Subsequently, it discusses the concept of al-‘Âmil al-Ma‘nawi (the semantic agent) and its subtypes, namely ‘Âmil al-Khilaf (agent of disagreement) and Âmil al-Sarf (morphological agent). The main objective of this study is to reveal the usage patterns of these terms and the differences between them. In addition, the research explores the extent to which these terms align with fundamental terminological principles. The primary terms analyzed in this study are: Âmil, al-‘Âmil al-Ma‘nawi, Khilaf, and Sarf.

The study adopts a historical-descriptive method, employing an explanatory and analytical approach to the subject matter. It further evaluates the selected terms through the lens of the fundamental principles outlined in Hamzawi’s article “المنهجية العربية لوضع المصطلحات من التوحيد إلى التميظ” ("The Arabic Methodology for Terminology Formation: From Unification to Patterning").

One of the main findings of the study is that grammatical terminology in Arabic is a particularly complex issue. Two central problems have been identified in this regard: firstly, the difficulty of determining the exact historical period in which a given term emerged; and secondly, the challenge of identifying the first person (or persons) who coined the term. Furthermore, it is concluded that the terms Âmil and al-‘Âmil al-Ma‘nawi conform comprehensively to the proposed terminological principles. On the other hand, while the terms Khilaf and Sarf align with the principles in terms of ease of pronunciation and frequency of occurrence in sources, they fall short in fully meeting some principles due to difficulties in conceptual comprehension.

Keywords: al-‘Âmil al-Ma‘nawi, Âmil al-Khilaf, Âmil al-Şarf, Principles of Term Formation.

تاريخ مصطلح العامل

الملخص

يركز هذا البحث على تاريخ العامل، ويشرح العامل لغةً واصطلاحًا وسبب اختيار المصطلح "العامل" كمصطلح، بعد ذلك يتطرق إلى العوامل المعنوية وأنواعها (الخلاف والصراف)، ويهدف البحث إلى إظهار استخدام هذين المصطلحين والاختلافات بين المصطلحين، إضافة إلى ذلك يبحث عما كانت المصطلحات تتطابق مع مبادئ التتميط، وهذه المصطلحات هي "العامل، العوامل المعنوية، الخلاف، الصراف). ويتبع البحث المنهج الوصفي التاريخي، محاولات لوصف الموضوع الذي تم تناوله، وبعد سيتم تطبيق مبادئ التتميط على المصطلحات المحددة.

ومن أبرز نتائج البحث: إنَّ المصطلح النحوي مسألة صعبة، وهناك مشكلتان: أولهما؛ عدم القدرة على تحديد المدة التي ولد فيها المصطلح، والآخر؛ صعوبة تحديد أول مَنْ نطق بهذا المصطلح، إضافة إلى ذلك يتناسب المصطلحان "العامل" و"العوامل المعنوية" مع مبادئ التتميط من جميع الزوايا، وفي حين أن المصطلحين "الخلاف" و"الصراف" يتوافقان مع المبادئ من حيث سهولة نطقهما والوقوع عليهما في المصادر والمراجع، إلا أنهما لا يشتملان على بعض المبادئ نظرًا لصعوبة فهمهما.

الكلمات المفتاحية: العامل، المعنوي، الخلاف، الصراف، مبادئ التتميط.

Türkiye Diyanet Vakfı ve Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedilerinde Aile Hukuku Maddelerinin Mukayesesi

Emre ÇETİN⁴⁰

Özet

İslam hukuku, bireyin hem dünyevi hem de uhrevi hayatını kuşatan kapsamlı bir sistem olarak aile kurumuna özel bir önem atfetmiştir. Toplumun temel yapı taşı olan aile, İslam fıkında sadece sosyal bir birliktelik değil; aynı zamanda hukuki, ahlaki ve dini sorumluluklarla şekillenen bir müessesedir. Bu müessesenin sağlıklı işlemesi, toplum düzeni ve bireylerin haklarının korunması açısından son derece önemlidir. Evlilik akdi, eşlerin karşılıklı hak ve yükümlülükleri, boşanma süreçleri, çocukların hukuki durumu gibi meseleler, klasik fık kitaplarında detaylı biçimde ele alınmış ve İslam medeniyetinde aileye dair güçlü bir hukuk geleneği oluşmuştur. Günümüzde bu kadim mirasın sistematik biçimde sunulduğu iki önemli kaynak olan Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi ile Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, aile hukukuna dair meseleleri farklı düzlemlerde ele almaktadır. Söz konusu eserlerde yer alan içeriklerin dil, yöntem, mezhep yaklaşımı, terminoloji kullanımı ve akademik derinlik açısından mukayesesi; yalnızca teorik bir inceleme olmayıp aynı zamanda çağdaş hukuk ve eğitim anlayışı içinde fikhî kavramların ne şekilde yeniden yorumlandığını gösterme imkânı sunmaktadır. Bu bağlamda yapılan karşılaştırmalı analiz, İslam hukukunun aileye dair hükümlerinin modern anlatımlarla nasıl aktarıldığını görmek ve mevcut kaynakların birbirini nasıl tamamladığını tespit etmek açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Aile Hukuku, Fıkıh, Mukayese, Ansiklopedi.

⁴⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı, Orcid: 0000-0003-0009-5209, emrecetin187@hotmail.com.

A Comparative Analysis of Family Law Articles in the Türkiye Diyanet Foundation and the Ministry of National Education Islamic Encyclopedias

Abstract

Islamic law, as a comprehensive legal and ethical system, assigns a special significance to the institution of family. In this framework, family is not merely a social construct but a legal and moral entity governed by divine principles. The regulation of marriage, spousal rights and obligations, divorce procedures, and the legal status of children forms the foundation of Islamic family law. Historically, these matters have been elaborated in depth within classical jurisprudential literature, reflecting the central role of family in Islamic society. In contemporary scholarship, two major encyclopedic sources—Türkiye Diyanet Vakfı's İslâm Ansiklopedisi and the Ministry of National Education's İslâm Ansiklopedisi—serve as structured references for presenting Islamic legal concepts, particularly those related to family law. This study conducts a comparative analysis of how each encyclopedia addresses fundamental family law topics, considering aspects such as linguistic expression, methodological approach, sectarian representation, terminological coherence, and scholarly depth. Beyond theoretical comparison, this paper aims to highlight the modern presentation of classical legal principles and how they are adapted or preserved in educational and academic contexts. Such a comparison not only reveals the diversity in interpretive traditions but also contributes to a broader understanding of Islamic jurisprudence in modern scholarship. This research, therefore, offers valuable insights into the evolution and contemporary relevance of family law in Islamic legal thought.

Keywords: Islamic Law, Family Law, Fiqh, Comparative Analysis, Encyclopedia.

Yahudilikte Hayat Anlayışı

Enes ESİNTİ⁴¹

Özet

Bu sempozyum çalışmamızda, Yahudilikte hayat anlayışı ele alınmıştır. Bu çalışmamızın amacı Yahudilikte hayat anlayışını Eski Ahit ve Talmud'dan hareketle anlamaya çalışmaktır. Yahudilikte ahiret yaşamını açıkça belirten ifadeler bulunmamaktadır. Bu sebeple yaşanılmakta olan dünya hayatına Yahudiler büyük önem vermektedirler.

Tarihi süreç içerisinde Yahudiler çoğu zaman diğer toplumlar içinde azınlık kalmışlardır. Hatta bazı dönemlerde sürgünler ve baskılar yaşamışlardır. Bu gibi zorlu süreçlerde hayata bakışlarında ve ayakta kalmalarında Yehova'ya olan bağlılıklarının etkisi ne şekilde olmuştur. Çalışmamızda bu soruya da yanıt vermeye çalışılmıştır.

İbranice'de hayat kavramı için hayim, hayatın korunması anlamında ise Pikku' ah Nefes sözcükleri kullanılmaktadır. Yahudi bilginlerine göre hayat, yalnız değil ancak başka insanlarla birlikte değerli olmaktadır. Yehova, Yahudilerin önüne ölüm ve hayat şeklinde iki seçenek koymuş ve Yahudilerden hayatı tercih etmelerini istemiştir. Çünkü Yahudilere göre hayat, Tanrı tarafından insanlara verilmiş en değerli hediyedir

Yahudilik açısından Yehova'ya sığınmak, O'na güvenmek insanın sıkıntılarından sıyrılıp mutlu bir hayat sürmesi anlamına gelmektedir. Hayatın korunması temel prensibine önem veren Yahudilik, ahirette karşılaşılabilecek yaşamının bu dünyadaki hayata göre şekilleneceğini belirten tek tanrılı dinlerdendir. Yahudiler mutlu bir hayat yaşamının temel noktası olarak Yehova'yı görmektedirler. Bundan ötürü Yehova'ya sığınanların ve güvenenlerin huzurlu, mutlu ve sevinçli bir şekilde yaşayacaklarına inanırlar. Yehova'dan uzaklaşıp, Yehova'ya güvenmeyenlerin, Yehova'nın adını yüceltmeyip emirlerine uymayanların ise mutsuz bir hayat yaşayacağına inanırlar.

Anahtar Kelimeler: Yahudi, Yahudilik, Hayim, Yehova, Tora.

⁴¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri/ Dinler Tarihi, Doktora Öğrencisi, Orcid: 0009-0007-2969-2759, esinti1180@hotmail.com.

Understanding of Life in Judaism

Abstract

In this symposium, the understanding of life in Judaism is discussed. The aim of this study is to try to understand the understanding of life in Judaism based on the Old Testament and Talmud. In Judaism, there are no expressions that clearly indicate the afterlife. For this reason, Jews attach great importance to the life in this world.

In the historical process, Jews have often been a minority among other societies. They have even experienced exile and oppression in some periods. What has been the effect of their devotion to Jehovah on their view of life and their survival in such difficult processes? In our study, we have tried to answer this question as well.

In Hebrew, the word hayim is used for life and Pikku'ah Nefes for the preservation of life. According to Jewish scholars, life is valuable only in the company of other people not alone. Jehovah gave the Jews the choice between life and death and asked them to choose life. Because, according to the Jews, life is the most precious gift given by God to human beings.

For Judaism, taking refuge in Jehovah and trusting in Him means that one can escape from one's troubles and lead a happy life. Judaism, which attaches importance to the basic principle of the protection of life, is one of the monotheistic religions that states that the life in the hereafter will be shaped according to the life in this world. Jews see Jehovah as the key to living a happy life. Therefore, they believe that those who take refuge and trust in Jehovah will live peaceful, happy and joyful lives. Those who turn away from Jehovah, who do not trust Jehovah, who do not honor Jehovah's name and do not obey his commands, will live an unhappy life.

Keywords: Jew, Judaism, Hayim, Jehovah, Torah

Modern Tefsirin Çıkış Nedenleri

Erhan KOÇER⁴²

Özet

Bu yazımızda, modern tefsirin ortaya çıkış nedenleri literatürdeki temel yaklaşımlar ışığında ele alınmaktadır. Klasik tefsir anlayışı tarih boyunca naklî (rivayet) ve aklî (dirayet) yöntemler çerçevesinde şekillenmiş, ancak toplumsal, siyasal ve entelektüel dönüşümlerle birlikte bu anlayış zamanla yetersiz görülmeye başlanmıştır. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan köklü değişimlerle birlikte Kur'an'ın yeniden yorumlanmasına duyulan ihtiyaç daha da belirgin hâle gelmiştir. Bu süreçte Batı'nın bilimsel ve felsefi etkisi, sanayileşme, sömürgecilik, sekülerleşme, modern eğitim sistemleri ve kültürel dönüşüm gibi faktörler, geleneksel tefsir yöntemlerinin çağın ihtiyaçlarına cevap verip veremeyeceği sorusunu gündeme getirmiştir. Aynı zamanda moderniteyle birlikte birey merkezli okuma biçimleri, bireysel hak ve özgürlük arayışları ile sosyal problemlere çözüm üretme isteği, içtihat geleneğinin yeniden canlandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu dönemde, geleneksel tefsir metotlarının, çağdaş toplumların dinî ve toplumsal sorunlarını ele almadığı veya bu sorunlara çözüm üretmede yetersiz kaldığı düşüncesi, yeni bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymuştur. Hermenötik, dilbilimsel analiz, tarihsel bağlam ve sosyolojik okumalar gibi yeni yaklaşımlar, modern tefsirin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Literatürde Fazlur Rahman, Nasr Hamid Ebu Zeyd, Muhammed Abduh, Reşid Rıza ve Muhammed Arkoun gibi isimler, modern tefsirin öncüleri arasında yer almaktadır. Modern tefsir, Kur'an'ın çağdaş birey için anlamlı ve işlevsel yorumunu hedeflerken, bazı yaklaşımlar gelenekten uzaklaşmakla eleştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Batı Etkisi, Evrensel Mesaj, Fazlur Rahman, Hermenötik, Klasik Tefsir.

⁴² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Ana Bilim Dalı, Erhanimam58@outlook.com.

Reasons for the Emergence of Modern Exegesis

Abstract

In this paper, the reasons for the emergence of modern tafsir are discussed in light of the main approaches in the literature. The classical understanding of tafsir has been shaped throughout history within the framework of the transmitted (riwayah) and rational (dirayah) methods, but with social, political, and intellectual transformations, this understanding has gradually been seen as insufficient. Especially in the 19th and 20th centuries, with profound changes, the need for the re-interpretation of the Qur'an became even more evident. In this process, factors such as the scientific and philosophical influence of the West, industrialization, colonialism, secularization, modern education systems, and cultural transformation raised the question of whether traditional tafsir methods could meet the needs of the modern age. At the same time, with modernity came individual-centered reading styles, the pursuit of individual rights and freedoms, and a desire to find solutions to social problems, which necessitated the revitalization of the ijthihad tradition. In this period, the belief that traditional tafsir methods did not address the religious and social issues of contemporary societies, or were insufficient in solving these problems, highlighted the need for a new approach. Hermeneutics, linguistic analysis, historical context, and sociological readings gained significant importance in the development of modern tafsir. In the literature, figures such as Fazlur Rahman, Nasr Hamid Abu Zayd, Muhammad Abduh, Rashid Rida, and Muhammad Arkoun are among the pioneers of modern tafsir. While modern tafsir aims to provide meaningful and functional interpretations of the Qur'an for the contemporary individual, some approaches are criticized for deviating from tradition.

Keywords: Western Influence, Universal Message, Fazlur Rahman, Hermeneutics, Classical Tafsir.

Tasavvufun Şafîlik Üzerinden Eşariliğe Yakınlaşması: Sufî Şafî Ebû Ali es-Sekafi'nin Rolü

Esra GÜLNİHAL⁴³

Özet

Eşariliğin tasavvufla ilişkisi, 4./10. asırda farklı etkenler altında başlamış ve aynı şekilde birçok faktörün tesiri altında süregelmiştir. Bu faktörlerin en belirginlerinden biri, tasavvufun Eş'arî çevrelerle ilişkisinde merkezi bir rol oynayan Şafîlik olgusudur. Nitekim bu dönem, tasavvufun kendi varlığını şer'i çerçeve içerisinde temellendirme çabalarının yoğunlaştığı bir zaman dilimine denk gelmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla tasavvuf, çerçevesini şer'i sınırları gözeterek oluşturmaya çalışırken, Şafîlik bu inşa sürecinde önemli bir referans noktası olarak öne çıkmıştır. Bu durum tasavvufun çoğunlukla müntesibi olduğu Şafîliğin bölgedeki karakterinin önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda çalışmanın odak noktası, Eş'arîler'in tasavvufla ilişkisinde Şafîliğin üstlendiği işlevsel roldür. Araştırmada metot olarak nitel araştırma tercih edilmiş olup, literatür taraması ve metin analizi yöntemleri uygulanacaktır. 4./10. yüzyılda Horasan bölgesinde Şafîliğin yayılmaya başlamasıyla birlikte, ilk etapta Hanbelîliğe yakın bir Şafîlik anlayışının etkili olduğu görülmekte, ancak zamanla kelâmî açılıma daha yatkın bir Şafîlik anlayışı ön plana çıkmaktadır. Bu dönüşümde, tasavvufi kimliğiyle temayüz eden âlim ve sufîlerin etkisi önemli düzeydedir. Özellikle Ebû Ali es-Sekafi'yi bu bağlamda zikretmek gerekmektedir. Çalışmada, tasavvuf içerisinde Eşariliğin belirginleşme süreci, Ebû Ali'nin ilmî faaliyetleri üzerinden değerlendirilecektir. Ebû Ali, Horasan'da Şafîliğin önemli temsilcilerinden olan İbn Huzeyme'nin yanında fıkıh eğitimi almış, aynı zamanda bir sufî olarak tasavvuf sahasında aktif bir şekilde faaliyet göstermiştir. Bununla beraber Ebû Ali, Horasan Şafîliği bünyesinde kelâmî faaliyetlerde bulunan ilk şahsiyetlerden biri olması bakımından da dikkate değerdir. Kendisi hem kelâmın Şafîlik içerisindeki görünürlüğünü arttırmış hem de sufî çevredeki yoğun nüfuzu ile tasavvufta kelama yakın bir Şafîlik anlayışının yaygınlaşmasında öncülük etmiştir. Bu durum ise Eşarilik tasavvuf ilişkisinde müşterek bir zeminin oluşumuna önayak olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Tasavvuf, Eşarilik, Şafîlik, Ebû Ali es-Sekafi.

⁴³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Dr, DİB, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0724-3406>, esraerdemci@hotmail.com.

The Convergence of Sufism to Ash‘arism through Shafi‘ism: The Role of the Sufi Shafi‘i Scholar Abu ‘Ali al-Saqafi

Abstract

The relationship between Ash‘arism and sufism emerged under various influences during the 4th/10th century and has since continued to evolve under the impact of multiple factors. Among the most prominent of these is the role of Shafi‘ism, which played a central part in the connection between sufism and Ash‘ari circles. This period notably corresponds to a time when sufism sought to establish its legitimacy within the framework of Islamic law (shari‘a). It appears that while sufism endeavored to shape its boundaries in accordance with shar‘i norms, Shafi‘ism served as a significant point of reference in this process. This highlights the importance of the specific character of Shafi‘ism in the region where sufism had a strong Shafi‘i following. In this context, the primary focus of the present study is the functional role that Shafi‘ism assumed in the relationship between Ash‘arism and sufism. In this research, a qualitative research approach has been adopted, and literature review and text analysis methods will be employed. With the spread of Shafi‘ism in the Khorasan region in the 4th/10th century, it is seen that an understanding of Shafi‘ism close to Hanbalism was dominant, but over time a Shafi‘ism understanding more receptive to kalam came to the fore. Sufi scholars and figures who also engaged with theological discourse played a significant role in this transformation. Among these figures, Abu ‘Ali al-Saqafi deserves special mention. This study aims to explore the increasing visibility of Ash‘arism within sufism through an examination of the scholarly activities of Abu ‘Ali. A prominent sufi figure, Abu ‘Ali studied fiqh under Ibn Khuzayma, one of the leading representatives of Shafi‘ism in Khurasan, and was simultaneously active in the field of sufism. Moreover, he stands out as one of the earliest individuals in the Khurasani Shafi‘i tradition to engage in theological (kalami) activity. Through both his contribution to increasing the visibility of kalam within Shafi‘ism and his influence among sufi circles, Abu ‘Ali played a key role in fostering a version of Shafi‘ism that was more receptive to kalam in the sufism. This, in turn, laid the groundwork for the development in the relationship between Ash‘arism and sufism.

Keywords: Kalam, Sufism, Ash‘arism, Shafi‘ism, Abu ‘Ali al-Saqafi.

Diyarbakır'da Roma Dönemi Ölü Gömme Gelenekleri ve Mezar Tipleri

Esra GÜMGÜM SEVEN⁴⁴

Aytaç COŞKUN⁴⁵

Özet

Eski adı Amid olan Diyarbakır, MÖ 69 yılında Roma İmparatorluğu ile II. Tigran (BüyükTigran) yönetiminde olan Tigran Krallığı arasındaki savaş neticesinde Roma hâkimiyetine geçmiştir. Amid MÖ 69 ila MÖ 53 yılları arasında Roma imparatorluğunun hâkimiyeti altında nispeten sakin bir dönem geçirmiştir. Ancak şehir Partların, Sasanilerin ve Romalıların arasında defalarca el değiştirmiş ve bu durum şehrin Müslüman Araplar tarafından 639 yılında fethine kadar sürmüştür. Çok geniş bir coğrafyaya egemenlik kuran Roma İmparatorluğunun, söz konusu coğrafyadaki din ve kültürlerden etkilendiği görülmektedir. Ölüm ile başlayan yolculuk, ölüm ritüelleri, yas tutma evresi, gömü şekilleri mezar formları gibi süreçler uygarlıklara, coğrafi konuma, sosyo-ekonomik duruma, siyasi duruma ve kültürel yapıya göre çeşitlilikler göstermektedir. Ölüm ile ilgili günümüze değin gelen ortak payda ölen kişinin hatırlanmak için ardında izler bırakma arzusu, yaşayanların ise ölen kişiyi en iyi şekilde uğurlama çabası olmuştur. Roma'da ölen kişi için yapılan ritüeller, ölüme basit bir olay olarak yaklaşmadığını, ölen kişinin ruhunun huzura ermesi için kalanların son görevlerini yerine getirmeye ne kadar özen gösterdiğini göstermektedir. Bu çalışmada, Diyarbakır'da bulunan Zerzevan Kalesi, Ambar Höyük, Gre Fılla, ve Eğil Kalesi yerleşim alanları araştırılmış olup, Diyarbakır'da Roma Dönemi Ölü Gömme Gelenekleri ve Mezar Tiplerine ilişkin incelemeler yapılmıştır. Yerleşim alanlarındaki Ölü Gömme Biçimlerine(çeşitlerine) (İnhumasyon ve Kremasyon) ve Mezar Tiplerine (Kaya Mezarları, Oda Mezarları, Lahit Mezarlar, Sanduka Mezarlar) ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Roma, Ölü Gömme, Mezar Tipleri.

⁴⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Lisansüstü Öğrencisi, egumgumseven@gmail.com.

⁴⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Prof. Dr., aytaccoskun@gmail.com.

Roman Period Burial Customs and Tomb Types in Diyarbakır

Abstract

The Roman Empire, which ruled over a vast geography, is seen to have been influenced by the religions and cultures in the geography in question. The journey that begins with death, death rituals, the mourning phase, burial forms, and processes such as grave forms vary according to civilizations, geographical location, socio-economic standing, political situation and cultural structure. The common denominator regarding death that has survived to the present day has been the desire of the deceased to leave traces behind in order to be remembered, and the efforts of the living to bid farewell to the deceased in the best possible way. The rituals performed for the deceased in Rome show that death was not approached as a simple event, and how much care was taken by the survivors to fulfill their final duties so that the soul of the deceased could find peace. In this study, the settlement areas of Zerzevan Castle, Ambar Mound, Gre Fılla, and Eğil Castle in Diyarbakır were investigated and studies were made on the Burial Traditions and Grave Types of the Roman Period in Diyarbakır. Information on the Burial Forms (types) (Inhumation and Cremation) and Grave Types (Rock Tombs, Chamber Tombs, Sarcophagus Tombs, Cist Tombs) in the settlement areas was given.

Keywords: Diyarbakır, Rome, Burial, Grave Types.

Budizm’de Dört Temel Hakikat

Esra SEZGİN⁴⁶

Dinlerin ortak yönlerinden bir tanesi, inananlarının kurtuluşa nasıl ulaşılacağına dair yol çizmektir. Kurtuluşun yolları farklılık gösterse de temelde bireyin saadeti, acıdan veya azaptan kurtulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, bireylere birtakım eylemde bulunmaları istenmiş, bu emirlere uygun davranmaları halinde kurtuluşu elde edecekleri vaat edilmiştir. Nitekim bu dinlerden biri de Budizm’dir. Budizm, M.Ö. 6. yüzyılda kuzey Hindistan’da yaşayan Siddharta Guatama Sakyamuni’nin (M.Ö. 563-483) öğretileriyle şekillenen ve evrensel nitelik kazanan bir dindir. Budizm’in kurucusu Siddharta Guatama Sakyamuni’dir. M.Ö. 6. yüzyılda Hindistan’ın kuzeyinde 80 yıl yaşamış tarihi bir kişi olan Buda, Budizm dininin temelini acı kavramını koymuştur. Buda’ya göre hayat acılarla dolu bir yerdir. Bir insanın bu acılardan kurtulması için en başta arzusuzluk haline ulaşması gerekir. Bu hale ulaşan kişi Nirvana’ya yani kurtuluşa erecektir. Kişinin Nirvana’ya ulaşması, yani arzusuzluk haline gelmesi için bazı yollardan geçmesi ve bazı hakikatleri bilmesi gerekir. Bu hakikatlerin en başında hayatın acı temeli üzerine kurulmuş olmasıdır. Kişi bu hakikati kavradıktan sonra Budizm felsefesindeki 4 temel hakikat doktriniyle acı kavramının kökenini ve onun hayatına etkisini en aza indirmelidir. Bu dört temel hakikat şu şekilde özetlenebilir. Hayatın acı olduğu gerçeği, acının nedenlerinin gerçeği, acının sona ermesinin gerçeği, acının sona ermesine giden yolun gerçeği. Nitekim Budizm’de kişi bu dört temel hakikati kavradıktan ve hayatına uyguladıktan sonra kurtuluşa yani Nirvana’ya ulaşacaktır. Bu sempozyumda da Budizm’de kurtuluşa ulaştırılan bu temel doktrin ele alınarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dört Temel Hakikat, Kurtuluş, Nirvana, Acı.

⁴⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Bölümü, Yüksel Lisans Öğrencisi, essesezgin4@gmail.com.

The Four Noble Truths in Buddhism

Abstract

One of the common aspects of religions is to draw a path for their believers on how to achieve salvation. Although the ways of salvation may differ, it is mainly aimed at the individual's happiness, getting rid of pain or punishment. Accordingly, individuals were asked to take certain actions and promised that if they acted in accordance with these commandments, they would obtain salvation. As a matter of fact, one of these religions is Buddhism. Buddhism, M.D. 6. Siddharta Gautama Sakyamuni, who lived in northern India in the century (M.D. 563-483) is a religion that is shaped by its teachings and gains a universal quality. The founder of Buddhism is Siddharta Gautama Sakyamuni. M.D. 6. Buddha, a historical person who lived in the north of India for 80 years in the century, put the concept of pain at the heart of the Buddhist religion. According to the Buddha, life is a place full of suffering. In order for a person to get rid of these pains, he must first reach the state of unwillingness. The person who reaches this state will reach Nirvana, that is, salvation. In order for a person to reach Nirvana, that is, to become desireless, he must go through some paths and know some truths. At the very beginning of these truths, it is that life is founded on a foundation of suffering. After realizing this truth, a person should minimize the origin of the concept of pain and its impact on his life with the 4 basic truth doctrines in the philosophy of Buddhism. These four basic truths can be summarized as follows. The fact that life is painful, The truth of the causes of pain, The truth of the end of suffering, The truth of the path to the end of suffering. As a matter of fact, in Buddhism, after a person understands these four basic truths and applies them to his life, he will achieve liberation, that is, Nirvana. In this symposium, this basic doctrine that leads to salvation in Buddhism will be evaluated by taking into account.

Keywords: The Four Basic Truths, Salvation, Nirvana, Pain.

Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye: Tarihsel Gelişimi

Esra YAĞMUR⁴⁷

Özet

Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye, 24 Mart 1838 tarihinde kurulmuş, I. Meşrutiyetin ilan edildiği 1876 tarihine kadar işlevsel olarak görevine devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu hukuk alanında gerçekleştirmek istediği reform hareketlerini bu kurum ile hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Hukuki anlamda kurumsal düzenlemenin ilk örneği olarak kabul edilebilir. Öyle ki batılı hukuklardan iktibas edilen kanun namelerin Osmanlı Hukuku'na entegre edilmesi için bir laboratuvarı niteliği taşıdığını belirtmek mümkündür. Nitekim kanunla ilgili bütün hususların görüşüldüğü üst düzey bir merci konuma sahiptir. Osmanlı Devleti'nin gerileme nedenleri arasında hukuk alanında meydana gelen bozulma en temel nedenlerden biri olarak görülmüştür. Bu anlamda yenilik kararı birçok nedenden ötürü meydana gelmiştir. Bunlar; batılı devletlerin baskıları, siyasi ve ideolojik akımlar, sanayi devrimi ile meydana gelen değişimlerin ortaya çıkardığı yeni ekonomik gelişmeler ve sosyal hayatta meydana gelen değişimlerdir. Her biri farklı hukuki sorun meydana getirmiştir. Bunun sonucu olarak bazı batı menşeli kanunlar resepsiyon yolu ile Osmanlı kanunnamelerinde yer almıştır. Meclisin görev süreci boyunca üç önemli ceza kanunnamesi hazırlanmıştır. 1840 tarihli kanunname batılı bazı kanunlara yer verilmekle beraber yerli kanun olma özelliğini büyük oranda korumuştur. 1851 ve 1858 kanunnamelerinde ise birçok batı hukuku Osmanlı hukukunda yer edinmiştir. Meclis-i Vâlâ'da alınan kararlar, iradeler ve meclis defterleri sayıları on binleri bulan gömleklerde kayıt altına alınmıştır. Bu arşiv belgeleri dönemin psikolojik ve sosyolojik yapısını anlamada önemli kaynak teşkil eder.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Hukuk, Tanzimat, Meclis-i Vâlâ, İrade-i Seniyye.

⁴⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Dr. Öğrencisi, Orcid: 0000-0002-0191-6227, esra8yagmur@gmail.com.

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye: Historical Development

Abstract

The Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye was established on March 24, 1838, and remained functionally active until the proclamation of the First Constitutional Era in 1876. The Ottoman Empire aimed to implement its legal reform initiatives through this institution. It can be considered the first example of institutional legal organization in the empire. In fact, it can be said that the council served as a kind of laboratory for integrating codes of law borrowed from Western legal systems into Ottoman law. It held a high-level position where all matters related to legislation were discussed. One of the primary reasons identified for the decline of the Ottoman Empire was the deterioration in the field of law. In this context, the decision to implement reforms stemmed from multiple factors, including pressure from Western states, political and ideological movements, new economic developments arising from the Industrial Revolution, and changes in social life. Each of these factors gave rise to distinct legal challenges. As a result, some Western-origin laws were incorporated into Ottoman legislation through the method of legal reception. During the council's term, three major criminal codes were drafted. The 1840 code, while including certain Western legal elements, largely retained the characteristics of a domestic law. However, the 1851 and 1858 codes featured a more substantial integration of Western legal principles into the Ottoman legal system. The decisions, decrees, and records of the Meclis-i Vâlâ were documented in thousands of archival folders. These archival documents serve as valuable sources for understanding the psychological and sociological structure of the period.

Keywords: Ottoman Empire, Law, Tanzimat, Meclis-i Vâlâ, Imperial Decree.

Pederi ve Pederşahi Aile Yapısı: Tarihsel Temellerden Günümüze Sosyokültürel Bir Değerlendirme

Evrin MÜCEVHER⁴⁸

Özet

Aile "Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik" (<https://www.tdk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal yapının en küçük aynı zamanda en temel birimi olan aile, tarih boyunca kültürel, ekonomik ve siyasi koşullara göre farklı biçimlerde örgütlenmiştir. Bu örgütlenme biçimlerinden biri olan pederi aile, aile büyüklerinin özellikle de babanın rehberliğine dayanan bir yapıyı ifade ederken; pederşahi aile yapısı, babanın ve genel olarak erkeklerin mutlak otoritesine dayalı, erkek egemenliğinin son derece belirgin biçimde hissedildiği bir aile modelini temsil eder. Her iki yapı da tarih boyunca çeşitli toplumlarda farklı biçim ve düzeylerde kendini göstermiş, bireylerin sosyal rollerini, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve aile içi dinamikleri derinden etkilemiştir.

Bu çalışmada, pederi ve pederşahi aile yapıları tanımlanacak, ardından bu yapıların İslam öncesi Türk toplumlarında nasıl olduğu, kadının aile ve toplum içindeki konumu ele alınacaktır. Göçebe yaşam tarzı, ata binip ok atan kadınlar, *katun/hatun* figürü gibi unsurların kadınların toplumsal rolüne etkisi ele alınacak ve bu tarihsel yapı, modern dönemdeki ataerkil aile biçimleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Makale, aile içi otorite ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel ve sosyolojik temellerini inceleyerek, pederşahi yapının günümüzdeki yansımalarını eleştirel bir bakışla irdeleyecektir. Kadının konumundaki tarihsel değişimlerin izini sürmek, modern aile yapılarının dönüşümünü anlamak ve daha eşitlikçi aile modelleri üzerine düşünmek, bu çalışmanın temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pederi Aile, Pederşahi Aile, Pederşahi Yapı, Toplumsal Cinsiyet Roller, Kadının Konumu.

⁴⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Orcid: 0009-0005-5631-4863, mucevherevrin@gmail.com.

Patriarchal and Patriarchal-Authoritarian Family Structure: A Socio-Cultural Evaluation from Historical Foundations to the Present

Abstract

The family is defined as "the smallest unit within society, formed by relationships between husband, wife, children, and siblings, based on marriage and blood relations" (source: TDK). As the smallest and most fundamental unit of social structure, the family has been organized in various forms throughout history, shaped by cultural, economic, and political conditions. One such form, the patriarchal family, refers to a structure based on the guidance of family elders, particularly the father. On the other hand, the patriarchal-authoritarian family structure is based on the absolute authority of the father and, in general, men, where male dominance is strongly felt. Both structures have manifested in various ways and at different levels across societies throughout history, deeply influencing individuals' social roles, gender relations, and family dynamics.

This study will define patriarchal and patriarchal-authoritarian family structures and examine how they manifested in pre-Islamic Turkish societies, along with the position of women within the family and society. The impact of factors such as the nomadic lifestyle, women riding horses and shooting arrows, and the katun/hatun figure will be explored regarding the social role of women. This historical structure will be analyzed and compared with modern patriarchal family forms.

The paper aims to examine the cultural and sociological foundations of authority relations within families and gender roles, providing a critical analysis of the modern-day reflections of patriarchal structures. Tracing the historical changes in the position of women, understanding the transformation of modern family structures, and reflecting on more equitable family models are among the main objectives of this study.

Keywords: Pederi Family, Pederşahi Family, Patriarchal-Authoritarian Structure, Gender Roles, Women's Status.

Nüzul Kronolojisine Yaklaşımları Açısından İzzet Derveze ve Hasan Habenneke Mukayesesi

Fahruddin ÇAY⁴⁹

Hüseyin POLAT⁵⁰

Özet

Kur'an'ın nüzul sırasına göre tefsiri, ayetlerin tarihî bağlamlarını ve indiriliş süreçlerini anlamada önemli bir yöntemdir. Bu çalışmada, İzzet Derveze'nin Tefsîrü'l-Hadîs adlı eseri ile Abdurrahman Habenneke'nin Meâricü't-Tefekkür isimli tefsiri, nüzul sırasını esas alma yönüyle karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Her iki müfessir de mushaf sırasını ikincil bir öncelik olarak görmüş, onun yerine ayet ve surelerin nüzul ortamı ve tarihsel bağlamına öncelik veren bir yorum biçimi geliştirmiştir. Ancak bu yaklaşımın yöntemsel temelleri, uygulama biçimleri ve sure/ayetlerin yerleştirilmesindeki tercihler farklılık göstermektedir. Derveze, tefsirini nüzul sırasına göre düzenlemiş ve bu yöntemi uygularken tarihî hadiseler, sahih hadis rivayetleri ve ayetlerin muhatap kitlesine yaptığı etkiler üzerinden hareket etmiştir. Nüzul sırasının anlamı derinleştirdiğini ve Kur'an'ın peyderpey gelen mesaj yapısını yansıttığını savunur. Habenneke ise tefsirinde nüzul sırasına mutlak bir bağlılık göstermemekle birlikte, ayetlerin anlamlarını kavramada tarihsel sıradan ziyade içerik ve kavramsal derinliğe önem verir. Nüzul kronolojisini bilgi verici ama belirleyici olmayan bir unsur olarak değerlendirir. Ayetlerin bireysel anlam dünyasını ve içsel tutarlılığını ön plana alır. Çalışmada, her iki müfessirin nüzul sırasını belirleme yöntemleri, istinat ettikleri rivayetler ve tarihsel veriler ile Kur'an bütünlüğüne ilişkin yorumları analiz edilmiştir. Özellikle bazı sureler üzerinden yapılan karşılaştırmalı okuma sayesinde, ayetlerin hangi gerekçelerle belirli dönemlere yerleştirildiği ve bu bağlamda metne nasıl bir anlam yüklendiği ortaya konulmuştur. Yorumlarında içerik, üslup ve bağlam gibi unsurlar üzerinden yapılan analiz, iki yöntemin farklarını net bir şekilde göstermektedir.

Sonuç olarak, Derveze'nin anlatım bütünlüğü ve vahiy sürecinin iç yapısını merkeze alan yaklaşımı ile Habenneke'nin konu merkezli, yapısalcı ve daha tahlilci bakışı arasındaki farklar tefsir ilminde nüzul sırasına dayalı yöntemlerin nasıl çeşitlenebileceğini göstermektedir. Bu karşılaştırma, modern tefsir literatürüne önemli bir katkı sunmakta, tarihsel bağlamı esas alan yaklaşımların imkân ve sınırlarını yeniden düşünmeye imkân tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Nüzul Sıralı Tefsir, Derveze, Habenneke.

⁴⁹ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir A.B.D, Tezli Yüksek Lisans, Öğrenci, Orcid: 0000-0001-7790-2289, fahruddincay@gmail.com.

⁵⁰ Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir A.B.D, Doktor Öğretim Üyesi, Orcid: 0000-0001-8921-140X, h.polat@firat.edu.tr.

Comparison of the Commentaries of İzzet Derveze and Hasan Habenneke in Terms of Their Approaches to Nüzul Chronology

Abstract

Interpreting the Qur'an according to the chronological order of revelation is a significant method for understanding the historical context and the progressive nature of the verses. This study comparatively examines Tafsīr al-Ḥadīth by İzzet Derveze and Ma'ārij al-Tafakkur by Abdurrahman Habenneke in terms of their approaches to the chronological order of revelation. Both exegetes regard the traditional surah arrangement as secondary and instead adopt an interpretative method that prioritizes the historical context and the circumstances of revelation. However, their methodological foundations, practical applications, and preferences in positioning verses and surahs differ notably.

Derveze organizes his tafsir strictly according to the chronological order and bases his interpretation on historical events, authentic hadith narrations, and the effect of the revelations on their immediate audience. He argues that this method deepens the meaning of the Qur'an and reflects the progressive nature of the divine message. Habenneke, on the other hand, does not adhere strictly to the chronological order; while he acknowledges its informative value, he gives greater importance to thematic coherence and conceptual depth. He emphasizes the individual semantic world and internal consistency of the verses.

This study analyzes the methods by which both scholars determine chronological order, the sources they rely on, and their interpretative approaches to specific surahs. Through a comparative reading of selected examples, it becomes clear how and why certain verses are placed in particular historical phases. The analysis of content, style, and context reveals significant methodological differences between the two. Ultimately, this comparison provides valuable insight into the possibilities and limitations of chronological exegesis within modern Qur'anic interpretation.

Keywords: Tafsir, Chronological Exegesis, Nuzul Order, İzzet Derveze, Abdurrahman Habenneke.

Osmanlı'da Fetih Anlayışı ve Esirlere Yapılan Muamele: Seçilmiş Minyatür Örneklerle Bir Analiz

Farjana AKTER⁵¹

Özet

Osmanlı minyatürleri, yalnızca saray hayatını ve günlük yaşamı değil, aynı zamanda savaş sahnelerini, fetihleri ve savaş sonrası uygulamaları da detaylı bir şekilde yansıtır. Bu minyatürler, Osmanlı'nın fetih anlayışını, savaş stratejilerini ve esirlere yönelik tutumunu anlamamıza yardımcı olan önemli görsel kaynaklardır. Osmanlı fetih anlayışı, sadece askeri bir zafer elde etmekten ibaret değildir; fethedilen bölgelerde Osmanlı düzeninin tesis edilmesi, halkın Osmanlı yönetimine dahil edilmesi ve dini hoşgörünün sağlanması gibi unsurlar da bu anlayışın bir parçasıdır. Minyatürlerde sıkça rastlanan kuşatma sahneleri, ordunun disiplini, Osmanlı savaş taktikleri ve fetih sonrası şehrin Osmanlı egemenliğine nasıl geçtiğine dair ipuçları sunar. Savaş sahnelerinde, Osmanlı askerlerinin savaş düzenleri, kale kuşatmaları, meydan muharebeleri ve ordunun donanımı detaylı biçimde tasvir edilir. Bu minyatürlerde, padişahın sefere çıkışı, ordunun düzeni, savaş sırasında Osmanlı sultanının rolü ve komutanların stratejileri görselleştirilir. Fetih sonrası minyatürlerde ise Osmanlı'nın yeni toprakları nasıl idare ettiği, fethedilen şehirlerdeki halkın Osmanlı yönetimine nasıl adapte olduğu ve Osmanlı idaresinin şehri nasıl yeniden yapılandığı gözlemlenebilir. Esirler konusunda Osmanlı'nın yaklaşımı, savaş sonrası sahnelerde özellikle dikkat çeker. Minyatürlerde, esir alınan düşman askerleri ve halkın Osmanlı yönetimi altına giriş süreci tasvir edilir. Bazı minyatürlerde esirlerin padişah huzuruna çıkarılması, Osmanlı'nın adalet anlayışına uygun olarak mahkemeye sevk edilmesi veya yeni fethedilen topraklardaki halka nasıl davranıldığı gibi sahneler yer alır. Bu görseller, Osmanlı'nın fetih sonrası yönetim stratejisini ve esirlere karşı gösterdiği tutumu tarihsel bir perspektifle ele almamıza olanak tanır. Sonuç olarak, Osmanlı minyatürleri savaşın sadece askeri yönünü değil, aynı zamanda fetih sonrası düzenin nasıl sağlandığını ve esirlere nasıl muamele edildiğini anlatan tarihî belgeler niteliğindedir. Bu minyatürler, Osmanlı'nın savaş ve fetih politikalarını, esirlere yaklaşımını ve devletin genişleme sürecini anlamamıza katkı sağlayan önemli sanat eserleridir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Fetih, Kuşatma, Savaş Sahneleri, Esirlere Muamele.

⁵¹ Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları, Doktora, Orcid: 0000-0002-8640-0675, farjanashakilaub@gmail.com.

The Ottoman Understanding of the Conquest and the Treatment of Captives: An Analysis with Selected Miniature Examples

Abstract

Ottoman miniatures not only depict palace life and daily activities but also provide detailed representations of battle scenes, conquests, and post-war practices. These miniatures serve as important visual sources that help us understand the Ottoman perception of conquest, military strategies, and the treatment of captives. The Ottoman concept of conquest was not limited to achieving military victory; it also involved establishing Ottoman rule in the conquered regions, integrating the local population into the empire, and ensuring religious tolerance. Siege scenes, frequently depicted in miniatures, offer insights into the discipline of the Ottoman army, its military tactics, and how cities transitioned under Ottoman sovereignty after conquests. Battle scenes in miniatures illustrate the formation of Ottoman soldiers, fortress sieges, field battles, and military equipment in great detail. These depictions also visualize the sultan's role during military campaigns, the organization of the army, and the strategies employed by commanders. Post-conquest miniatures, on the other hand, reveal how the Ottomans administered newly acquired territories, how the local population adapted to Ottoman rule, and how the administration restructured the city. The Ottoman approach to captives is particularly emphasized in post-war scenes. Miniatures depict enemy soldiers and civilians being taken prisoner and integrated into Ottoman governance. Some miniatures depict captives being presented before the sultan, tried in accordance with Ottoman justice, or the ways in which the newly conquered population was treated. These visual narratives allow us to analyze Ottoman post-conquest administration and attitudes toward captives from a historical perspective. In conclusion, Ottoman miniatures are not only artistic depictions of war but also historical documents that illustrate how order was established after conquests and how captives were treated. These miniatures provide valuable insights into Ottoman warfare, conquest policies, and the empire's expansion process, making them significant artistic and historical sources.

Keywords: Ottoman, Conquest, Siege, War Scenes, Treatment of Captives.

Yabancılaşmış Mülkiyet Sarmalında Üretilen Modern Öznenin Trajik Hikayesi: Meta Fetişizmi Bağlamında Sosyolojik Bir Analiz

Faruk EVRENK⁵²

Özet

Batı'da özellikle Rönesansla yeniden doğumu gerçekleştiren birey-öznenin trajik hikayesi 19. yüzyılda kapitalizm temelli üretim ve tüketim mantığı içerisinde iyice dramatik hale gelmiştir. Bu trajik hikayenin felsefi, sosyolojik ve teolojik boyutları sosyal bilimcilerin dikkatini çekmiştir. Durkheim bu dönüşümü, anomi kavramı ile çözümlerken, Weber dünyanın büyüünün bozulması düşüncesi ile analiz etmiştir. Bu bildirinin ekseninde yer alan Karl Marx ise modern özne-bireyin trajik hikayesini yabancılaşma ve meta-fetişizmi gibi kavramsal aygıtlarla çözümlenmeye girişir. Sınıf ve yabancılaşma düşüncesi Marx'ın çözümlenmesinin ekseninde yer alan temel kavramlardır. O, kapitalist sistemin iktisatçısı ve sosyoloğu olarak, bu sistemin insanı uğrattığı yazgının toplumsal kaderini, hem bireysel hem de toplumsal boyutta ortaya koymaya çalışmıştır. Modern özne-birey, kapitalist üretim ve tüketim mantığı içerisinde kendi benliğine yabancılaşırken, aynı zamanda emeğine, toplumuna ve doğaya yabancılaşmıştır. Marx'a göre yabancılaşma sadece çoğunluğu oluşturan işçi sınıfının kaderi değil, aynı zamanda üretim araçları, üretim güçleri ve sermayeyi; dolayısıyla iktidarı elinde tutan sınıfın da toplumsal kaderidir. Marx'a göre bu yabancılaşmanın ortadan kaldırılması ancak sahte mülkiyet ilişkilerinin son bulması ile gerçekleşecektir. Marx bu dönüşümü devrim kavramı ile açıklamaya çalışır. Hobsbawn'ın aşırılık çağı olarak betimlediği 20. yüzyıl, Marx'ın ifade ettiği yabancılaşma sarmalının küresel ölçekte en dramatik hale geldiği çağdır. Moderniteye ve onun iddia ettiği öncüllere bir tepki olarak görülen postmodernite de bu yabancılaşma sarmalına çözüm olmamıştır. Postmodernite ile birlikte, yabancılaşma sarmalı toplumsal yapının ve modern özne-bireyin en incelikli ve mahrem dünyasına sirayet etmiştir. Bu bildiri, bir çözüm önerisinden ziyade bir durum tespiti yapmayı amaçlamaktadır. Bu durum da yabancılaşmış modern özne-bireyin trajik hikayesinin ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Karl Marx, Kapitalizm, Yabancılaşma, Meta Fetişizmi, Modern Özne.

⁵² Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi ABD, Dr. Arş. Gör., Orcid: 0000-0001-9677-0082, faruk.evrenk@dicle.edu.tr.

The Tragic Story of the Modern Subject Produced in the Spiral of Alienated Property: A Sociological Analysis in the Context of Commodity Fetishism

Abstract

The tragic story of the individual-subject, which was reborn in the West especially in the Renaissance, became more dramatic in the 19th century within the logic of production and consumption based on capitalism. The philosophical, sociological and theological dimensions of this tragic story attracted the attention of social scientists. While Durkheim analysed this transformation with the concept of anomie, Weber analysed it with the idea of the disenchantment of the world. Karl Marx, who is at the centre of this paper, attempts to analyse the tragic story of the modern subject-individual with conceptual devices such as alienation and commodity-fetishism. The idea of class and alienation are the fundamental concepts at the centre of Marx's analysis. As an economist and sociologist of the capitalist system, he endeavoured to reveal the social fate of the destiny of human beings in both individual and social dimensions. While the modern subject-individual is alienated from his own self within the logic of capitalist production and consumption, he is also alienated from his labour, society and nature. According to Marx, alienation is not only the fate of the working class, which constitutes the majority, but also the social fate of the class that holds the means of production, the forces of production and capital, and therefore power. According to Marx, the elimination of this alienation can only be realised through the end of false property relations. Marx tries to explain this transformation with the concept of revolution. The 20th century, which Hobsbawn describes as the age of extremes, is the age in which the spiral of alienation expressed by Marx became the most dramatic on a global scale. Postmodernity, which is seen as a reaction to modernity and its premises, has not been a solution to this spiral of alienation. With postmodernity, the spiral of alienation has penetrated into the most subtle and intimate world of the social structure and the modern subject-individual. This paper aims to make a situation determination rather than a solution proposal. This situation is to reveal the tragic story of the alienated modern subject-individual.

Keywords: Sociology of Religion, Karl Marx, Capitalism, Alienation, Commodity Fetishism, Modern Subject

30. Cüz'ün Münasebatu'l-Kur'an Açısından İncelenmesi

Faruk ZİREK⁵³

Özet

Kur'ân-ı Kerîm, hem dünyevî hem de uhrevî mutluluğu hedefleyen ilahî bir rehber olarak insanlara gönderilmiştir. Bu kutsal metnin daha iyi anlaşılması ve içerdiği mesajların doğru bir şekilde kavranması için tarih boyunca birçok ilim dalı gelişmiştir. Bu çalışmalar, özellikle müminlerin Kur'ân'dan daha fazla istifade etmesini sağlamayı amaçlamıştır. İslam düşüncesinde ilimlerin tedvin süreci, özellikle dinî metinlerin anlaşılması ve muhafazası bağlamında şekillenmiştir. Bu süreçte ilk olarak hadis ve tefsir gibi Kur'ân'la doğrudan ilişkili ilimler yazılı hale getirilmeye başlanmıştır. Kur'ân'a dair daha kapsamlı teknik incelemeleri içeren ve zamanla "Ulûmü'l-Kur'ân" adı altında toplanan ilim dallarının ise daha geç dönemlerde sistemleştirildiği görülmektedir.

Mevcut kaynaklarda yer alan bilgilere göre, Kur'ân'daki ayet ve sûreler arasındaki anlam ilgisi, yani münâsebet üzerine yapılan ilk dikkat çekici yorum ve değerlendirmeler, hicrî IV. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun temel sebeplerinden biri, Kur'ân'daki lafzî ve manevî bütünlüğün sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için bazı temel dil ve beyan ilimlerinin (sarf, nahiv, belâgat ve i'câz gibi) yeterince gelişmiş olmasının gerekmesidir. Zira, bir metin olarak Kur'ân'ın içsel tutarlılığını, düzenini ve anlam akışını değerlendirmek ancak bu dilsel ve retorik altyapının oluşmasıyla mümkün hâle gelmiştir. Bu nedenle, ayet ve sûrelerin tertibine dair hikmetlerin açıklanmasına yönelik ilk ciddi yaklaşımların hicrî IV. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandığı kabul edilmektedir.

Bu çabalar arasında, Kur'ân âyetleri ile sûreleri arasındaki anlam ve yapı ilişkilerini inceleyen Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi dikkat çekmektedir. Bu ilim dalı, Kur'ân'ın sadece içeriğiyle değil, aynı zamanda lafzî yapısı ve tertip düzeniyle de mucizevi olduğunu ortaya koyma gayretindedir. Bu yönüyle, Kur'ân ilimleri içerisinde ayrı bir öneme ve yüksek bir değere sahip olduğu kabul edilmiştir. Münâsebet ilmi, Kur'ân'ın iç tutarlılığını, estetik bütünlüğünü ve metinsel derinliğini ortaya koyarak onun ilahî kaynağını destekleyen önemli bir delil olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ulûmu'l-Kur'ân, 30. Cüz, Münasebet, Vahiy.

⁵³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Tezli Yüksek Lisans Programı, Orcid: <https://orcid.org/0009-0008-8882-7067>, Melefaruk24@gmail.com.

Examination of the 30th Juz' from the Perspective of Munāsabāt al-Qur'ān

Abstract

The Qur'an, according to Islamic belief, was revealed as a divine guide to lead humanity to both worldly and eternal happiness. Understanding this sacred text correctly, grasping its messages accurately, and applying them in daily life have always been central goals of Islamic scholarship. Accordingly, various Islamic sciences have developed over the centuries to facilitate deeper comprehension of the Qur'an.

In the early stages of Islamic intellectual history, the sciences most directly related to the Qur'an—such as Hadith and Tafsīr (Qur'anic exegesis)—were the first to be codified. The more technical and comprehensive disciplines concerning the Qur'an, which later came to be collectively known as 'Ulūm al-Qur'ān (the sciences of the Qur'an), were systematized in later periods.

According to historical sources, the first significant discussions regarding the thematic and structural relationships between verses and chapters—known as munāsabāt—began to appear in the 4th century AH (10th century CE). One of the key reasons for this relatively late emergence was the necessity of a solid foundation in various linguistic and rhetorical sciences—such as morphology (şarf), grammar (naḥw), rhetoric (balāgha), and the study of Qur'anic inimitability (I'jāz)—to accurately interpret the internal coherence and compositional harmony of the Qur'an. It was only after these disciplines had been sufficiently developed that scholars could begin to explore the deeper structural and thematic connections within the Qur'anic text. As a result, the first serious attempts to articulate the wisdom behind the arrangement of verses and chapters began to take shape during this period.

Among the scholarly efforts in this domain, the science of Munāsabāt al-Qur'ān—which investigates the interrelations and structural coherence between verses and chapters—has emerged as a discipline of particular significance. This field seeks to demonstrate not only the Qur'an's thematic and doctrinal content, but also its structural and linguistic miraculousness. In doing so, it reveals the Qur'an's internal consistency, aesthetic unity, and textual depth, thereby reinforcing its divine origin. For these reasons, the science of munāsabāt has come to be regarded as one of the most distinguished and valuable branches of Qur'anic studies.

Keywords: The Sciences of the Qur'an, the 30th Juz', Correlation, Revelation.

Özet

Fârâbî'nin felsefesinin temelinde mutluluk kavramı bulunur. Ona göre mutluluk ulaşılması amaçlanan asıl gayedir. Fârâbî'nin mutluluk anlayışının oluşmasında Kur'an-ı Kerim, hadisler, tasavvuf ve Yunan filozofları etkili olmuştur. Ona göre din ve felsefe aynı hakikatte birleşir. Dinin ve felsefenin nihai amacı mutluluğa ulaşmaktır. Fârâbî'ye göre mutluluğa rastgele ulaşılamaz. Fârâbî "*İnsanın varlığıyla amaçlanan şey, en son mutluluğa ulaşması olduğuna göre, o, ona ulaşmak için mutluluğu bilmeye, onu kendi gayesi kılmaya ve göz önünde tutmaya ihtiyaç duyar. Sonra, bunun ardından, kendileri vasıtasıyla mutluluğu elde etmek için yapması gereken şeyleri bilmeye, sonra da bu amelleri yapmaya ihtiyaç duyar.*" diyerek mutluluğa nasıl ulaşılacağını belirtmektedir.

Aklın mutluluğu bilmesi varlığı doğru konumlandırmasıyla olur. Varlık doğru konumlandırıldığında asıl gaye ve gayeye ulaşmada rol oynayan unsurlar belirlenmiş olur. Gaye doğru olarak belirlenmezse asıl gaye olan mutluluktan başka gayeler irade edilecektir. Fârâbî üç iradeden söz eder. Bunlar Duyumlamaya dayalı şevk, tehayyüle dayalı şevk ve akletmeye dayalı şevktir. Fârâbî akletmeye dayalı şevkin insana has irade olduğunu ihtiyar/ tercihin bu irade ile olduğunu söyler diğer iradeler hayvanlarda da bulunur. İnsan akla dayalı şevki değil de duyuya dayalı şevki veya tehayyüle dayalı şevki gaye edindiğinde asıl gayeden sapmış olur. Bundan sonra mal, makam, mevki, konfor, yeme içmeyi gaye edinir ve bunlara ulaşmak için çalışır. Gayenin doğru olarak belirlenebilmesi için farklı fitratlarda yaratılmış olan insanın fitratına uygun bir şekilde eğitilmesi gerekir. Eğitim başta olmak üzere toplumsal yapıyı tüm yönleriyle yönetme sorumluluğu sıradan bireylerin ötesinde hakikatin bilgisine ulaşmış peygamber veya filozofa verilmelidir. Böylece, gayenin şaşmasıyla doğacak olan hakikat kaybı ve erdemsizliğin toplumu sürükleyeceği çözümlenin önüne geçilmiş olur. Nihayetinde erdemli toplumlar oluşur.

Bu çalışmada Fârâbî'nin mutluluk anlayışı bütüncül bir şekilde incelenmiştir. Varlığın yanlış konumlandırılması durumunda oluşacak yanlışlıkların üzerinde durulmuştur. Bu çalışma ile günümüz mutluluk anlayışı ile Fârâbî'nin mutluluk anlayışı karşılaştırılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Din, Fârâbî, Mutluluk, Varlık, Eğitim.

⁵⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi felsefe ve Din Bilimleri, İslam Felsefesi, shf.burak@gmail.com.

Al-Farabi's Concept of Happiness

Abstract

At the core of Al-Farabi's philosophy lies the concept of happiness. According to him, happiness is the ultimate goal that one must strive to attain. The formation of Al-Farabi's understanding of happiness was influenced by the Qur'an, Hadiths, Sufism, and ancient Greek philosophers. In his view, religion and philosophy converge in the same truth. The ultimate aim of both religion and philosophy is the attainment of happiness. Al-Farabi argues that happiness cannot be attained by chance. He states: *"Since the purpose of human existence is to ultimately attain happiness, one must first know what happiness is, adopt it as their ultimate aim, and keep it constantly in sight. Following this, one needs to know the acts through which happiness is achieved, and then perform those acts."* According to him, for the intellect to comprehend happiness, it must first correctly position existence. When being is properly situated, the ultimate goal and the elements that contribute to attaining it can be clearly identified. If the goal is not correctly determined, one will inevitably choose alternative ends, thus deviating from true happiness.

Al-Farabi speaks of three types of desire (or volition): desire based on sensation, desire based on imagination, and desire based on reason. He emphasizes that the desire rooted in reason is unique to human beings, and that true free will (iḥtiyār) stems from this rational desire. The other two types of desire are also found in animals. When humans pursue goals based on sensory or imaginative desires instead of rational ones, they stray from the ultimate purpose. As a result, they may begin to pursue wealth, status, comfort, and bodily pleasures as ends in themselves. To determine the true goal of life, individuals must be educated in accordance with their inherent nature (fiṭra), recognizing that people are created with different natural dispositions. The responsibility of education and of organizing and governing the societal structure in all its aspects should not be left to ordinary individuals. Rather, it must be entrusted to those who have attained knowledge of the truth, namely prophets or philosophers. Only in this way can societies avoid the moral decay and disintegration that stem from the misidentification of purpose. Thus, virtuous societies can be established.

This study provides a holistic examination of Al-Farabi's concept of happiness. It highlights the potential errors that arise from the misplacement of being and emphasizes the significance of correctly identifying the ultimate goal. Through this work, it is also possible to compare Al-Farabi's understanding of happiness with contemporary conceptions of happiness.

Keywords: Religion, Al-Farabi, Happiness, Being, Education.

İşârî Tefsirlerde Cehennem Azabının Ebedîliği

Fatime GÜLÜMSER⁵⁵

Özet

Ölüm sonrası hayat veya öldükten sonra hesaba çekilme düşünce ve inancı, insanlık tarihi boyunca zihinleri hep meşgul etmiş, semavî ve gayr-ı semavî hemen hemen bütün dinler bu inanca sahiptir. Bazı din ve inanışlar da ismi farklı olsa da İslâm'da iyilerin gidip ödüllendirileceği yer cennet, kötülerin gidip cezalandırılacağı yer cehennem olarak bilinir. Cehennem azabının ebedîyeti konusu yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Günümüzde de halen güncelliğini korumaktadır. Âzap âyetleri İslam âlimlerinin dikkatini çekmiş ve bilgi birikimleri doğrultusunda bu âyetleri yorumlamışlardır. İşârî tefsir tefsir ekolleri arasında en dikkat çekici tefsirlerden birisidir. Kelâmî ve zahirî yaklaşımlar genellikle ebedî azabın süresini literal anlamda değerlendirirken; işârî tefsirlerde bu konu daha derin yönleriyle ele alınır.

Bu çalışma, cehennem azabının ebedîliği meselesini işârî tefsir perspektifinden ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmamız da işârî bakış açısı ile ehlî sünnet bakış açısı arasında fark incelenmektedir. Araştırma, nitel analiz yöntemine dayanmakta olup, klasik işârî tefsirlerde yer alan yorumlar karşılaştırmalı ve metin temelli bir yaklaşımla ele alınmıştır. Başta İbn Arabî, Ruzbihân el-Baklî, Kuşeyrî, Sülemî, Davud el-Kayserî ve İsmail Hakkı Bursevî olmak üzere sûfî müfessirlerin ilgili ayetlere dair tefsirleri sistematik şekilde taranmış ve metafizik yorumları belirlenmiştir. Literatür taraması yoluyla hem klasik hem de çağdaş kaynaklardan faydalanılarak konu çok yönlü olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Cehennem, Âzap, Ebedîyet, Sonsuz.

⁵⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Orcid: <https://orcid.org/0009-0001-0647-9628>, fatime2147@hotmail.com.

The Eternity of Hellfire Punishment in Ishari Tafsirs

The idea and belief of life after death or being held accountable after death has always occupied minds throughout human history, and almost all religions, celestial and non-celestial, have this belief. Although some religions and beliefs have different names, in Islam, the place where the good go and are rewarded is known as heaven, and the place where the bad go and are punished is known as hell. The issue of the eternity of hell's torment has been a topic of discussion for years. It is still relevant today. The verses of torment have attracted the attention of Islamic scholars, and they have interpreted these verses in line with their knowledge. Isharite interpretation is one of the most remarkable interpretations among the schools of interpretation. While theological and literal approaches generally evaluate the duration of eternal torment in a literal sense, this issue is addressed in deeper aspects in Isharite interpretations. This study aims to address the issue of the eternity of hell's torment from the perspective of Isharite interpretation. In our study, the difference between the Isharite perspective and the Ahl Sunnah perspective is examined. The research is based on the qualitative analysis method, and the comments in the classical Isharite commentaries are discussed with a comparative and text-based approach. The interpretations of the relevant verses by the Sufi commentators, especially Ibn Arabi, Ruzbihan al-Bakli, Kushayri, Sulami, Davud al-Kayseri and Ismail Hakki Bursevi, were systematically scanned and their metaphysical interpretations were determined. The subject was evaluated from a multi-faceted perspective by using both classical and contemporary sources through a literature review.

Keywords: Sufism, Hell, Torment, Eternity, Infinite.

Özet

Mâlik Bin Nebî, modern İslam düşüncesinde hem medeniyet teorileri hem de Kur'an'a getirdiği özgün yorumlarla dikkat çeken önemli bir mütefekkindir. O, Kur'an'ın mucizesini ve i'câzını yalnızca estetik ve edebi bir mükemmellik olarak değil, bireyin zihninde ve toplumların yapısında köklü değişimler gerçekleştiren bir ilahi müdahale olarak değerlendirir. Nebî'ye göre Kur'an, her dönemde insan aklını aydınlatan ve toplumsal yapıları inşa eden dinamik bir rehberdir.

Bu çalışmada, Mâlik Bin Nebî'nin Kur'an'ın i'câzı kavramına yüklediği anlam, özellikle KUR'AN FENOMENİ ve KUR'ANI KERİM MUCİZESİ gibi eserleri üzerinden analiz edilecektir. Kur'an'ın sadece bir edebi mucize değil, aynı zamanda zihniyet dönüşümünü ve medeniyet inşasını sağlayan bir güç olarak konumlandırılması ele alınacaktır.

Nebî'nin yaklaşımı, Kur'an'ın insan düşüncesini, kültürünü ve sosyal düzenini etkileyerek yeni bir medeniyet kurucu rol üstlendiğini vurgular. Bu anlayış, Kur'an'ın sadece geçmiş bir mesaj değil, çağdaş Müslüman toplumların dirilişi için de canlı ve etkili bir kaynak olduğunu ortaya koyar.

Malik Bin Nebî, Kur'an'ı yalnızca edebî ve dilsel bir mucize olarak görmez; onu bireylerin zihniyetini, toplumların yapısını köklü şekilde dönüştüren ilahi bir mesaj olarak değerlendirir. Kur'an, onun nazarında hem insanın iç dünyasını hem de medeniyetlerin temelini inşa eden dinamik bir kaynaktır. Kur'ana daha farklı bir perspektiften bakar.

Sonuç olarak Mâlik Bin Nebî, Kur'an'ın i'câzını, insanlık tarihinde sürekli bir dönüşüm ve inşa gücü olarak konumlandırır.

Anahtar Kelimeler: Mâlik Bin Nebî, Kur'an, İ'câz, Mucize, Medeniyet, İslam Düşüncesi.

⁵⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, İlahiyat İslami ilimler Tefsir Anabilim dalı, Yüksek lisans öğrencisi, Orcid: 0009-0005-8445-0475, frhtyz2119@gmail.com.

The Concept of the Qur'an's Miracle and I'jaz in the Works of Malik Bennabi

Abstract

Malik Bennabi, a significant figure in contemporary Islamic thought, is renowned for his original insights into both civilization theory and Qur'anic interpretation. He views the miracle (mu'jiza) and i'jaz of the Qur'an not merely as literary eloquence but as a profound divine intervention that transforms human minds and reshapes societies. For Bennabi, the Qur'an is a living guide that continues to illuminate intellects and build civilizations throughout history.

This paper explores how Malik Bennabi conceptualizes i'jaz within his broader framework, focusing particularly on works like , "The Phenomenon of the Qur'an and the Miracle of the Holy Qur'an" It highlights how Bennabi emphasizes the Qur'an not just as a miraculous text but as a dynamic force that leads to intellectual, cultural, and societal transformation.

According to Bennabi, the i'jaz of the Qur'an lies not only in its unmatched linguistic beauty but also in its ability to stimulate deep cognitive change and foster the foundations of a civilization. His approach portrays the Qur'an as an active, living force capable of inspiring the revival and renewal of contemporary Muslim societies.

Malik Bin Nabi does not view the Qur'an merely as a literary and linguistic miracle; he sees it as a divine message that profoundly transforms the mindset of individuals and the structure of societies. In his view, the Qur'an is a dynamic source that builds both the inner world of humans and the foundations of civilizations. He approaches the Qur'an from a distinct perspective.

In conclusion, Malik Bennabi positions the Qur'an's i'jaz as a continuous power of transformation and construction in the history of humanity.

Keywords: Malik Bennabi, Qur'an, I'jaz, Miracle, Civilization, Islamic Thought.

İbn Sina'da Ontoloji ve Epistemoloji İlişkisi Bağlamında Tecrit ve Tecerrüt

Kavramı

Furkan ÇİÇEK⁵⁷

Özet

İbn Sînâ (980-1037), İslam felsefesinin en önemli düşünürlerinden biri olarak, ontoloji (varlık felsefesi) ve epistemoloji (bilgi felsefesi) arasındaki ilişkiyi sistematik bir şekilde ele almıştır. Onun felsefesi, Aristoteles'in metafiziği ile Yeni-Platonculuğun bir sentezini sunarken, kendine özgü kavramlarla bu mirası geliştirmiştir. Bu bağlamda, "tecrit"(soyutlama) ve "tecerrüt" (soyutlanma) kavramı, İbn Sînâ'nın ontolojik ve epistemolojik sisteminin kilit unsurlarından biridir. Tecrit, maddi varlıklardan ve cisimsel tahakkuklardan zihinsel soyutlamaya geçişi ifade eder. Bu süreç, insana özgün nefs-i natıkanın sahip olduğu ontolojik statüye uygun ve münasip bir tarzda tecerrüt etmesi ve bu tecerrüt neticesinde kemale doğru seyreden nefsin bilmeleke akıl halinden müstefad akla doğru tekâmülünü ifade etmesi açısından varlık ile bilgi arasındaki bağı anlamada merkezi bir rol oynar. Bu bağlamda tecrit, zihinsel soyutlama sonucu nesneye ilişkin idrak ve tasavvur bilgisinin oluşum sürecinin keyfiyetini izah etmede kilit bir rol oynamasıyla ön plana çıkar. Bu anlamıyla tecrit, İbn sina düşüncesinde duyulur nesnelere idrakinin nasıl gerçekleştiği sorusunu cevaplama adına epistemolojik zemine tekabül edecek şekilde geliştirilmiş bir izah olduğu söylenebilir. Tecerrüt düşüncesi ise, özünde idrak edici soyut bir cevher olan insan nefsinin, nesnelere hakikatini idrak ettikçe aynı zamanda maddi ilgilere ve bedene bağımlılıktan kurtularak soyut bir akıl haline gelebileceğini ön görür. Bu ise nefsin bedenden bağımsız veya bağımsızlaştırılmaya elverişli bir cevher olduğu kabulüne dayanması bakımından ontolojik zemine tekabül eder. İbn sina, nefsin bedenden bağımsız bir cevher oluşunu ise, kendisinden sonraki kelim ve felsefi düşünce geleneği için büyük etki yaratan uçan adam metaforuyla temellendirmiştir. Bu makalede, İbn Sînâ'nın ontoloji ve epistemoloji anlayışında bir geçiş unsuru olarak kendine özgün şekilde geliştirdiği tecrit-tecerrüt kavramının işlevi ve önemi, ilgili kaynaklar ışığında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Bilgi, İdrak, Nefs, Tecrit, Tecerrüt, İbn Sina.

⁵⁷ Dicle Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0005-1749-1568, furkancicek@gmail.com.

The Concept of Tajrīd/ Tajarrud in the Context of the Relationship Between Ontology and Epistemology in Ibn Sīnā

Abstract

Ibn Sīnā (980–1037), as one of the most prominent philosophers in Islamic thought, systematically addressed the relationship between ontology (the philosophy of being) and epistemology (the philosophy of knowledge). His philosophical system represents a synthesis of Aristotelian metaphysics and Neoplatonism, yet he developed this legacy with original conceptual contributions. In this context, the concepts of taḥrīr (abstraction) and tajarrud (disengagement) are among the key elements of his ontological and epistemological framework. Taḥrīr refers to the transition from material entities and corporeal actualities to mental abstraction. This process plays a central role in understanding the connection between being and knowledge, as it involves the nafs al-nāṭiqa—the rational soul unique to human beings—undergoing a suitable mode of tajarrud, in accordance with its ontological status. Through this tajarrud, the soul advances toward perfection, evolving from the stage of the potential intellect (‘aql bi’l-malaka) to the actualized intellect (‘aql mustafād). In this respect, taḥrīr stands out as a pivotal concept in explaining the manner in which knowledge and conceptual cognition regarding objects are formed. Thus, it can be said that taḥrīr, in Ibn Sīnā’s thought, represents an epistemological exposition aimed at answering how the perception of sensible objects occurs. On the other hand, the notion of tajarrud postulates that the human soul, which is essentially an immaterial, cognitive substance, can become an abstract intellect as it apprehends the realities of objects, thereby freeing itself from material attachments and bodily dependence. This presupposes an ontological grounding, namely the soul’s nature as an independent—or potentially independent—substance apart from the body. Ibn Sīnā substantiates the soul’s independence from the body through the famous “Flying Man” thought experiment, which profoundly influenced subsequent kalām and philosophical traditions. This article examines the function and significance of the concepts of taḥrīr and tajarrud, uniquely developed by Ibn Sīnā as a transitional element between ontology and epistemology, in light of relevant primary sources.

Keywords: Being, Knowledge, Perception, Soul, Tajrīd, Tajarrud, Ibn Sīnā.

İbâdilik Düşüncesinde İman-Amel İlişkisi (Said B. Ahmed el-Kindi Örneği)

Furkan NALDEMİR⁵⁸

Özet

İslam düşünce tarihinde ilk mezhepsel ayrışma Hâricîlik hareketiyle başlamış, zamanla bu yapı içerisinde çeşitli itikadî ve siyasî meselelerde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar özellikle imamet anlayışı, büyük günah işleyenlerin durumu ve toplumsal ilişkiler gibi konularda belirginleşmiş; neticede Hicrî 65 (Milâdî 684) yılı itibarıyla Hâricîlik bünyesinde dört ana fırka oluşmuştur. Bunlar, kurucularının isimlerine nispetle Ezârika, Necdiyye, Sufriyye ve İbâdiyye şeklinde adlandırılmıştır. Ancak bu fırkalardan günümüze ulaşan ve varlığını sürdüren tek kol İbâdiyye olmuştur.

Bu çalışma, Umanlı İbâdî bir müellifin telif ettiği ilk tam tefsir olan et-Tefsîru'l-Müeyesser'de Said b. Ahmed el-Kindî'nin iman-amel ilişkisine olan yaklaşımını konu edinmektedir. Kindî'nin bu eseri, kısa ve özlü anlatımıyla dikkat çekmekte; kendi dönemindeki İbâdî tefsir anlayışını yansıtmaması bakımından önem arz etmektedir. Müfessir, tefsirinde İbâdî inanç esaslarını merkeze almakla birlikte, farklı mezheplerin kaynaklarına da başvurmuş; mezhepler arası polemiklerden uzak durmaya özen göstermiştir. Eserin dikkate değer yönlerinden biri de İbâdî olmayan kaynaklardan yapılan alıntıların mezhep ilkeleriyle uyumlu biçimde aktarılmasıdır.

Bu bağlamda çalışmada, İbâdiyye mezhebinin temel itikadî yaklaşımları genel hatlarıyla ele alınmış özellikle iman-amel ilişkisine dair İbâdî tutum incelenmiş ve bu ilişkinin Said b. Ahmed el-Kindî'nin tefsirindeki yansımaları analiz edilmiştir. Ayrıca söz konusu yaklaşım, farklı kelâmî ekollerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Müellif söz konusu kısa tefsirinin hemen her konusunda iman-amel ilişkisini mezhebinin anlayışıyla paralel olarak sürekli canlı tutmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İbâdiyye, Said b. Ahmed el-Kindî, İman-Amel İlişkisi.

⁵⁸ Adıyaman Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri (Tezli), Tefsir (Tezli), Orcid: 0009-0001-1769-0584, furkannaldemirci28@gmail.com.

The Relationship Between Faith and Deeds in Ibadi Thought (The Case of Said b. Ahmad al-Kindi)

Abstract

In the history of Islamic thought, the first sectarian division began with the Khārijite movement. Over time, various theological and political disagreements emerged within this group. These differences became particularly evident in matters such as the concept of Imamate, the status of those who commit major sins, and social relations. As a result, by 65 AH (684 CE), four main sects had formed within Khārijism, named after their founders: the Azāriqa, Najdiyya, Sufriyya, and Ibādiyya. Among these, the Ibādiyya is the only branch that has survived and continues to exist today.

This study focuses on the approach of Said b. Aḥmad al-Kindī toward the relationship between faith (īmān) and deeds (‘amal) in *al-Tafsīr al-Muyassar*, which is the first complete tafsīr (Qur’anic exegesis) authored by an Ibāḍī scholar from Oman. Al-Kindī’s work stands out for its concise and clear style and holds importance as a reflection of the Ibāḍī exegetical perspective of his time. While the exegete centers Ibāḍī theological principles in his tafsīr, he also consults the sources of other Islamic schools and takes care to avoid sectarian polemics. One noteworthy aspect of the work is how it incorporates non-Ibāḍī sources in a manner consistent with Ibāḍī doctrinal principles.

In this context, the study first outlines the fundamental theological approaches of the Ibāḍīyya school, focusing especially on the Ibāḍī stance regarding the relationship between faith and deeds. It then analyzes how this relationship is reflected in Sa‘īd b. Aḥmad al-Kindī’s tafsīr. Furthermore, his approach is evaluated in comparison with other theological schools. Throughout his concise exegesis, the author consistently maintains a dynamic emphasis on the relationship between faith and deeds, in alignment with the Ibāḍī understanding.

Keywords: Tafsir, Ibāḍī Exegesis, Said b. Aḥmed al-Kindī, Relationship Between Faith and Deeds.

İslami Tefsirde Kaza ve Kader: İbn Kesir, Tabatabai ve Şahrur Arasında Karşılaştırmalı Bir Okuma

Gul Buhar BEĞİK⁵⁹

Özet

İslam düşüncesinde temel inanç esaslarından biri olan kaza ve kader kavramını, üç farklı tefsir yaklaşımı üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır: Geleneksel-sünni yorumu temsil eden İbn Kesir, Şii-felsefi çizgiyi temsil eden Tabatabai ve modernist yaklaşımıyla dikkat çeken Şahrur. Araştırmada, her bir müfessirin kader anlayışının Kur'an ayetlerine nasıl yansdığı analiz edilmekte; insanın özgür iradesi, Allah'ın mutlak bilgisi ve evrensel düzen arasındaki ilişki sorgulanmaktadır. Aynı zamanda, bu yaklaşımların tarihsel arka planları, epistemolojik temelleri ve metodolojik farkları da göz önünde bulundurulmakta; metin ile bağlam arasındaki etkileşim açıklığa kavuşturulmaktadır.

İbn Kesir'in tefsirinde kader, Allah'ın ezeli ilmi ve takdiri çerçevesinde açıklanırken, insanın sorumluluğu ilahi adalet ilkesiyle uyumlu biçimde ele alınır. Tabatabai ise kaderi, felsefi kavramlar ve ontolojik düzlemde değerlendirerek, neden-sonuç zincirine vurgu yapar. Şahrur ise kaderi, insanın özgürlüğünü önceleyen ve Kur'an'ı tarihsel bağlamında okuyan bir yaklaşımla yorumlar. Bu çalışma, bu üç farklı yorum biçiminin hem yöntemsel hem de kavramsal farklılıklarını ortaya koyarak, çağdaş tefsir çalışmalarına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, Kaza ve kadere iman, insanın iradesini ve seçme özgürlüğünü inkâr etmek değildir. Aksine, insanın özgür iradesiyle yaptığı seçimler, Allah'ın ilmi dâhilindedir ve bu seçimlerden insan sorumludur. Kaza ve kaderin tefsirdeki yorumu, yalnızca inanç sistemini değil, aynı zamanda insanın dünyadaki konumunu, sorumluluğunu ve toplumsal rolünü de belirlemektedir. Bu nedenle, mesele sadece kelami değil, aynı zamanda ahlaki ve sosyolojik boyutlarıyla da ele alınmalıdır. Bu çok boyutlu yaklaşım, Kur'an'ın insan merkezli mesajını anlamada önemli bir anahtar işlevi görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kaza, Kader, İbn Kesir, Tabatabai, Şahrur.

⁵⁹ Dicle Üniversitesi, sosyal bilimler, Tefsir, YL Öğrencisi, Orcid: 0009-0002-4997-566, gulbuharb@gmail.com.

Divine Decree and Predestination in Islamic Exegesis: A Comparative Reading of Ibn Kathir, Tabataba'i, and Shahrour

Abstract

This study aims to examine the concept of divine decree (qada) and predestination (qadar), which are among the fundamental tenets of Islamic belief, through a comparative lens involving three different exegetical approaches: Ibn Kathir, representing the traditional Sunni interpretation; Tabatabai, representing the Shia-philosophical perspective; and Shahrour, known for his modernist approach. The research analyzes how each exegete's understanding of qadar is reflected in the Qur'anic verses, and questions the relationship between human free will, God's absolute knowledge, and the universal order. In addition, the historical backgrounds, epistemological foundations, and methodological differences of these approaches are considered, clarifying the interaction between text and context.

In Ibn Kathir's exegesis, qadar is explained within the framework of God's eternal knowledge and decree, while human responsibility is addressed in harmony with the principle of divine justice. Tabatabai, on the other hand, evaluates qadar through philosophical concepts and an ontological perspective, emphasizing the chain of cause and effect. Shahrour interprets qadar with an approach that prioritizes human freedom and reads the Qur'an within its historical context. This study aims to reveal both the methodological and conceptual differences among these three interpretive approaches and to contribute to contemporary exegetical studies.

Conclusion: Faith in qada and qadar does not imply the denial of human will or freedom of choice. On the contrary, the choices made by humans with their free will fall within God's knowledge, and individuals are accountable for them. The interpretation of divine decree and predestination in exegesis not only defines the theological framework of belief, but also determines the human being's position in the world, their responsibility, and social role. Therefore, the matter must be addressed not only from a theological angle, but also through its moral and sociological dimensions. This multidimensional approach functions as a key to understanding the Qur'an's human-centered message.

Keywords: Qada, Qadar, Ibn Kathir, Tabatabai, Shahrur.

İbn-i Acibe'nin İşarî Tefsirinde 30. Cüzdeki Cehennem Ayetlerinin Yorumları

Gülsüm AKIN⁶⁰

Özet

Bu çalışmada, Kuzey Afrikalı sûfi müfessir Ahmed b. Acîbe el-Hasenî'nin (ö. 1809) klasik eseri el-Bahrü'l-Medîd fî Tefsîri'l-Kur'ân'il-Mecîd adlı tefsirinde, 30. Cüz içerisinde geçen cehennem tasvirlerine dair işarî yorumları ele alınacaktır. İbn-i Acibe'nin işarî tefsiri, sûfi yorum geleneği içerisinde zahir-batın dengesi gözetilerek kaleme alınmış, kalbin hallerini, nefsin mertebelerini ve Hakk'a vuslat sürecini merkeze almıştır. Sunumda özellikle Nebe, Tekvîr, İnfitâr ve Mutaffifin sûrelerinde geçen cehennem ayetleri mercek altına alınacaktır. Bu ayetlerde geçen cehennem tasvirlerinin, İbn-i Acibe'nin yorumunda sadece uhrevî bir azap değil, dünyadaki manevi karanlıklar, nefsanî sapmalar ve kalpteki Hakk'tan uzaklaşma hâli olarak açıklandığı gösterilecektir. Örneğin "İnne cehenneme kanet mirsada-Cehennem gözetleme yeridir"(Nebe suresi 78/ 21) ayeti işareti olarak yorumlarken cehennemin sadece ahirete mahsus bir azap yeri olmadığını aynı zamanda bu dünyada nefsin cezası olduğunu belirtir. Sufi kimseler için kalbin Allah'tan uzak kalması kendi istek ve şehvetlerini uyması halinde Kalbinde perdelenme olması Cehennemi hale gelmesi olarak yorumlar. Aynı şekilde "Lâ yezûkûne fihâ barden ve lâ şerâbâ – Orada ne serinlik ne de içecek tadacaklardır" (Nebe', 78:24) ayeti ise, işarî anlamda manevî sükûnetin, Allah'a yakınlık feyzinin yitirildiği bir hâle işaret eder. Bu sunumda ayrıca, İbn-i Acibe'nin yorumları ile Kuşeyrî, Sühreverdî ve Mevlânâ gibi diğer sûfi müfessirlerin cehennem anlayışı kıyaslanarak, İbn-i Acibe'nin tasavvufî tefsirdeki özgün duruşu ortaya konulacaktır. Özellikle onun kalbi eğitim merkezi olarak görmesi, cehennemi ise bu terbiyeden mahrum kalmış kalbin içsel azabı olarak tanımlaması, günümüzde Kur'ân'a ruhsal-manevî bir yaklaşım geliştirmek isteyenler için de önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İbn-i Acibe, İşarî Tefsir, Cehennem, Tasavvuf, 30. Cüz, el-Bahrü'l-Medîd.

⁶⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0006-5917-5069, gulsum19941@gmail.com.

Ibn ‘Ajiba’s Esoteric Interpretation of the Hell Verses in the 30th Juz’ of the Qur’an

Abstract

This study examines the esoteric (ishārī) interpretations of hell depictions found in the 30th Juz’ of the Qur’an, as presented by North African Sufi exegete Ahmad ibn ‘Ajībah al-Ḥasanī (d. 1809) in his classical tafsir, *al-Baḥr al-Madīd fī Tafsīr al-Qur’ān al-Majīd*. Ibn ‘Ajībah’s ishārī exegesis, situated within the Sufi tradition, maintains a delicate balance between exoteric (ẓāhir) and esoteric (bāṭin) meanings, focusing on the states of the heart, the stages of the self (nafs), and the spiritual journey toward Divine union. The presentation will particularly analyze verses related to Hell in Surahs al-Naba’, al-Takwīr, al-Infiṭār, and al-Muṭaffifīn. In Ibn ‘Ajībah’s interpretations, these portrayals of Hell are not limited to descriptions of an afterlife punishment, but are also read as symbolic representations of spiritual darkness, carnal deviation, and the heart’s alienation from the Divine presence in this world. For instance, in his commentary on “Indeed, Hell lies in wait” (al-Naba’, 78:21), Ibn ‘Ajībah emphasizes that Hell is not solely a place of torment in the Hereafter, but also the punishment of the soul in this life when it succumbs to egotism and veils the heart from God. For Sufis, the heart’s remoteness from Allah and indulgence in desire is interpreted as a state of inner Hell. Similarly, the verse “They will taste neither coolness nor any drink therein” (al-Naba’, 78:24) alludes to the loss of spiritual tranquility and Divine closeness. This presentation will also provide a comparative perspective between Ibn ‘Ajībah’s approach and that of other Sufi commentators such as al-Qushayrī, Suhrawardī, and Mawlānā Jalāl al-Dīn Rūmī, in order to highlight Ibn ‘Ajībah’s unique position within mystical Qur’anic exegesis. His notion of the heart as the center of spiritual training and Hell as the inner torment of a soul deprived of that training stands as a valuable model for contemporary readers seeking a more spiritual and psychological understanding of the Qur’an.

Keywords: Ibn ‘Ajībah, Esoteric Tafsir, Hell, Sufism, 30th Juz’, al-Baḥr al-Madīd.

Ağaç Kültü Bağlamında Şamanizm'den İslamiyet'e Çaput Bağlama Geleneği

Gülsüm BORAZ⁶¹

Özet

İnsanoğlu, var olduğundan beri doğayla iç içe ve etkileşim halinde olmuştur. Bu etkileşim sonucunda doğa, insanoğlunun inanç ve kültüründe önemli bir yer edinmiştir. Bu bağlamda değerlendirilebilecek önemli kavramlardan biri kùltlerdir. Kùlt; tanrı veya tanrı olarak kabul edilen doğa üstü güçlere sahip varlıklara saygı göstermek, onlara tapınma ve bağılılığı ifade eden söz ve hareketlerde bulunmaktır. Atalar kùltü, doğa kùltü (ağaç, dağ, su vs.) gibi kùltler buna örnektir. Konumuz içerisinde yer alan Ağaç Kültü bağlamında, Şamanizm'den İslamiyet'e Çaput bağlama Geleneği Türkler tarafından tanrı ile iletişim kurmanın bir aracı olarak görülmüştür. İnsanlar, Yaratıcıya dilek dilemek, dua etmek için meyvesiz, heybetli, yaşlı ve belli özelliklere sahip mekanlarda bulunan çam, ardıç, kayın gibi ağaçlara çaput bağlamışlardır. Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonraki süreçte sahip oldukları inanç ve kùltür öğelerini terk etmemiş ve bunların bir kısmını devam ettirmişlerdir. İslamiyet'te ağaçlar ve canlılar önemli görülmesine rağmen, hiçbir zaman tanrı ile bir iletişim kurma aracı olarak görülmemiştir. Bu tarz uygulamalar hurafe olarak değerlendirilmiştir. Ancak çaput bağlamaya ilişkin uygulamalar günümüzde de yaygınlaşarak birçok bölgede uygulanmaya devam etmektedir. Bu çalışmada, ağaca çaput bağlama uygulamasının kökeni, amacı ve Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki süreçte bu uygulamanın İslam kùltürü içerisinde devam ettirilmesi konusu ele alınmıştır. Ağaç kùltünün Şamanizm'deki taşıdığı anlam ve destanlardaki yeri hakkında bilgiler verilmiştir; ayrıca İslamiyet'te tasavvuf geleneği içerisindeki ağacın önemi ile ağaç kùltündeki benzerlikler üzerine bir değerlendirilme yapılmıştır.

Anahtar kelime: Ağaç Kültü, Şamanizm, İslam, Çaput, Türk.

⁶¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Yüksek Lisans Öğrencisi, borazgulsum@gmail.com.

The Tradition of Tying Ribbons from Shamanism to Islam in the Context of Tree Worship

Abstract

Since the existence of humankind, human beings have been in close interaction with nature. As a result of this interaction, nature has taken an important place in human belief and culture. One of the important concepts to be evaluated in this context is culture. A Cult refers to showing respect to supernatural beings worshipping them and expressing devotion through word and actions. Ancestor cults and nature cults (such tree, mountains, water etc.) are examples of this. Within the scope of our topic, the Tree Cult is addressed. In this context, tradition of cloth tying passed from Shamanism to İslam is seen as a means of communication with the divine by the Turks. People have tied clothes to certain trees like the plane tree, pine, and juniper, which are tall, old, and have special features, to express their wishes to the creator. Turks continued the practice of cloth tying even after accepting Islam. Although they accepted Islam, they did not abandon some of their old beliefs and cultural elements, and some of them continued. Although Islam values trees and living beings, it has never accepted them as intermediaries between god and humans. Such practices have been regarded as superstitions. However, the practice of cloth-tying has survived until today and is still performed in many regions. In this study, the origin, purpose, and continuity of the cloth tying tradition and the Tree Cult before and after the acceptance of Islam by the Turks are examined. The meaning of the Tree Cult in Shamanism and its place in epics are emphasized. In addition, the importance of the Tree in the Sufi tradition within Islam and its similarities with the Tree Cult are evaluated.

Keywords: Tree Cult, Shamanism, Islam, Cloth, Turk.

Özet

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte bireyselleşme olgusu günümüzde daha fazla ön plana çıkmakta ve bireylerin kişisel özellikleri, toplumsal ilişkilerde belirleyici bir rol oynamaya başlamaktadır. Bu dönüşüm, bireylerin sadece bilgiyle donatılmasının yeterli olmadığını, aynı zamanda karakter ve değerler açısından da gelişmiş olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Toplumların sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için empati kurabilen, hoşgörülü, farklılıklara saygı gösteren, ötekileştirmeden iletişim kurabilen bireylere olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

İyi karakter doğuştan gelen bir özellik olmaktan ziyade, sosyal yaşam içerisinde edinilen ve bireyin doğru olanı yapma iradesine dayalı olarak gelişen bir yapıdır. Bu yönüyle karakter, ahlaki değerlerle doğrudan ilişkilidir. Bu çalışma, kişiliğin temel unsurlarından biri olan karakter kavramını ele almakta ve karakterin oluşumu, değişebilirliği ile bu süreçte din eğitiminin rolünü incelemektedir. Karakter, bireyin ayırt edici davranış biçimlerini yansıtan ve hem kalıtsal unsurlar hem de çevresel faktörlerle şekillenen bir yapıdır. Bununla birlikte karakter, bireyin iradesiyle yönlendirebileceği ve geliştirebileceği bir nitelik de taşımaktadır. Karakter değişimi, bireyin mevcut eğilimlerinin farkına varması ve bu eğilimleri dönüştürme yönündeki bilinçli çabalarıyla mümkündür. Bu bağlamda çalışma, karakterin olumlu yönde dönüşümünde din eğitiminin eğitici ve yönlendirici etkisini vurgulamaktadır. Araştırma, karakter kavramını genel hatlarıyla tanımlamayı, dini bağlamda karakterin temel özelliklerini ortaya koymayı ve bu sürecin din eğitimi ile entegrasyonuna dair mahiyet ve işleyişi analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi literatür taraması yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Veri kaynağı olarak ilgili kitaplar, araştırma dergileri, internet siteleri, makale, tez ve benzeri bilimsel kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karakter, Birey, Din Eğitimi.

⁶² Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi Programı, YL Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-9286-8525>, gulsumdemirci@gmail.com.

The Effect of Religious Education on Character

Abstract

With the impact of globalization, the phenomenon of individualization is becoming more prominent, and the personal characteristics of individuals are beginning to play a decisive role in social relations. This transformation reveals that it is not enough for individuals to be equipped with knowledge, they must also be developed in terms of character and values. In order for societies to progress in a healthy way, the need for individuals who can empathize, tolerate, respect differences and communicate without marginalizing others is increasing day by day. Rather than being an innate characteristic, good character is a structure that is acquired in social life and developed based on the individual's will to do the right thing. In this respect, character is directly related to moral values. This study deals with the concept of character as one of the basic elements of personality and examines the formation and changeability of character and the role of religious education in this process. Character is a structure that reflects the individual's distinctive behavioral patterns and is shaped by both hereditary elements and environmental factors. However, character is also a quality that the individual can direct and develop with his/her will. Character change is possible through the individual's awareness of his/her current tendencies and conscious efforts to transform these tendencies. In this context, the study emphasizes the educational and guiding effect of religious education on the positive transformation of character. Accordingly, this study aims to define the concept of character in general terms, to reveal the basic characteristics of character in a religious context, and to analyze the nature and functioning of the integration of this process with religious education. The research was conducted based on document analysis literature review method, one of the qualitative research methods. Relevant books, research journals, websites, articles, these and similar scientific sources were utilized as data sources.

Keywords: Character, Individual, Religious Education.

Unsûrên Dînî di Dîwana Ehmedê Şêx Salih da

Halit SOFİRÂMADAN⁶³

Kurte

Di nav dîwanên edebiyata kurdî ya klasîk de Unsûrên dînî beşek bingeh ji avakirina çand û ebebiyatiye. Di edebiyata kurdî de helbestvan Unsûrên dînî ji bo îfadekirina nirxên manewî û lêgerîna heqîqetê û hizirkirina çarenûsa mirovan bi kar anîne. Ev hêmanan di heman demê de amûrek ji bo pêşxistina nirxên exlaqî û rêberiya civakê ber bi prensîbên bilind ve ava kirin ne.

Edebiyata Kurdî a Klasîk xwedî dîroka girîng û dewlemend e, ku di serdema xwe de gelek helbestvan û berhemên nemir dan holê. Ji van helbestvanên ku di serdema Edebiyata Kurdî a Klasîk gihaştandina astake bilind, yek ji wan şairên klasîk jî Ehmedê Şêx Salih e ku di serdema modernîzmê de bi dîwana xwe ya klasîk ve bal kişandiye û tekûzî di sêrî de bi me dide ispatkirin ku edebiyata klasîk hê jî di serdema modernîzmê de jî hebûna xwe domandiye.

Di vê xebatê de, em ê li ser hêmanên dînî yên di dîwana Ehmed Şêx Salih de bisekinin, ku wek çavkaniyeke ruhî û çandî di edebiyata Kurdî ya klasîk de ku rolek girîng dilîze. Ev hêman ne tenê ji bo vegotina baweriyên olî têne bikar anîn, lê di heman demê de wek amûrek ji bo pêşxistina nirxên ruhî û rêberiya civakê jî têne dîtin.

Di beşa yekem de em ê li ser navên Xwedê yên zatî û hêmanên dînî yên Girîng bisekinin, ku bi awayekî helbestî têne vegotin. Di beşa duyem de em ê li ser Pêxemberên wek Hz. Mihemed, Îsa, Âdem, Nuh û Sûleyman bi awayekî rêzdarî têne dîtin. Di beşa sêyem de em ê li ser pirtûkên pîroz yên wek Quran, Zebûr, û Încîl ku di helbestên wî de cih digirin. Di beşa çarem de em ê li ser Firişte û jiyana axretê rawestin.

Peyvên Sereke: Ehmedê Şêx Salih, Edebiyata Klasîk, Edebîyata Kurdî, Unsûrên Dînî.

⁶³ Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, halitsofiramadan@gmail.com.

Ahmed Şeyh Salih Divanlarında Dinî Unsurlar

Özet

Klasik Kürt edebiyatı divanlarında dinî unsurlar kültür ve edebiyatın oluşumunun temel bir parçasıdır. Kürt edebiyatında şairler, dini unsurları manevi değerleri dile getirmek, hakikati aramak ve halkın kurtuluşunu sağlamak amacıyla kullanmışlardır. Aynı zamanda bu unsurlar, yüksek ahlaki değerlerin yaygınlaştırılması ve toplumun yüksek ilkelere yönlendirilmesi için bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Klasik Kürt Edebiyatı, önemli ve zengin bir tarihe sahiptir ve kendi döneminde birçok şair ve ölümsüz eser ortaya koymuştur. Bu şairlerden biri, Klasik Kürt Edebiyatı döneminde yüksek bir seviyeye ulaşan ve modernizm çağında klasik divanıyla dikkat çeken Ahmed Şeyh Salih'tir. O, bize açık bir şekilde kanıtlamaktadır ki, klasik edebiyat modernizm döneminde de varlığını sürdürmüştür.

Bu çalışmada, Ahmed Şeyh Salih'in divanındaki dini unsurları inceleyeceğiz. Bu unsurlar, Klasik Kürt edebiyatında manevi ve kültürel bir kaynak olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu unsurlar, sadece dini inançları ifade etmek için kullanılmamış, aynı zamanda manevi değerlerin geliştirilmesi ve toplumsal rehberlik için bir araç olarak da görülmüştür.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, Allah'ın zâtî isimleri ve önemli dini unsurlar üzerinde duracağız, ki bunlar şiirsel bir dille ifade edilmiştir. İkinci bölümde, Hz. Muhammed, İsa, Âdem, Nuh ve Süleyman gibi peygamberlerin saygıyla anıldığı konuları ele alacağız. Üçüncü bölümde, Kuran, Zebur ve İncil gibi kutsal kitapların şiirlerinde nasıl yer aldığını inceleyeceğiz. Dördüncü bölümde ise melekler ve ahiret hayatı üzerinde duracağız.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Şeyh Salih, Klasik Edebiyat, Kürt Edebiyatı, Dinî Unsurlar.

Religious Elements of The Divans of Ahmed Seyh Salih

Abstract

In the classical Kurdish literature divans, religious elements are a fundamental part of the formation of culture and literature. In Kurdish literature, poets have used religious elements to express spiritual values, seek truth, and reflect on human destiny. These elements have also served as a tool for developing moral values and guiding society toward higher principles.

Classical Kurdish literature boasts a significant and rich history, producing many poets and immortal works during its era. One of these poets is Ahmed Sheikh Salih, who reached a high level of prominence during the Classical Kurdish Literature period and drew attention in the modernist era with his classical divan. He clearly demonstrates that classical literature has continued to exist even in the modernist period.

In this study, we will examine the religious elements in Ahmed Sheikh Salih's divan. These elements play an important role as a spiritual and cultural source in Classical Kurdish literature. They are not only used to express religious beliefs but are also seen as a tool for developing spiritual values and providing societal guidance.

In the first section of this study, we will focus on the names of God and significant religious elements, which are expressed in a poetic manner. In the second section, we will address the respectful mention of prophets such as Prophet Muhammad, Jesus, Adam, Noah, and Solomon. In the third section, we will examine how sacred texts like the Quran, Psalms, and Bible are reflected in his poetry. In the fourth section, we will discuss angels and the afterlife.

Keywords: Ahmed Sheikh Salih, Classical Literature, Kurdish Literature, Religious Elements.

Hulefâ-yi Raşidin Döneminde Kâtiplik

Harun ARSLAN⁶⁴

Özet

“Kâtip” kelimesi sözlükte “yazı işleriyle ilgilenen kimse, yazıcı, sekreter” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise, devlet dairelerinde yazı işleriyle ilgilenen memur şeklinde tanımlanabilir. Yazının icadıyla birlikte ortaya çıkan kâtiplik mesleği, tarihin erken dönemlerinden itibaren birçok medeniyette itibarlı, seçkin ve saygı duyulan bir meslek hâline gelmiştir. Devletler, resmi yazışmaların yapılması, kayıtların tutulması ve belgelerin arşivlenmesi gibi konularda kâtiplerden geniş ölçüde istifade etmişlerdir. Bu kimselerin oluşturduğu belgeler ve arşivler, hem idari düzenin sağlanmasında hem de tarih ilmi açısından önemli kaynaklar arasında yer almıştır.

Hz. Peygamber döneminde de kâtiplik önemli bir görev olarak görülmüştür. Vahiylere yazımı, antlaşmaların düzenlenmesi ve farklı kabileler ya da devletlerle yapılan yazışmalar bu görevli kâtipler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama, Hulefâ-yi Râşidîn döneminde de devam etmiş; her halifenin özel kâtipleri bulunmuştur. Bu kişiler, Kur’ân-ı Kerîm’in toplanması ve çoğaltılması, divan teşkilatının oluşturulması ve diplomatik yazışmalar gibi birçok kritik görevi yerine getirmiştir. Özellikle Emevîler ve Abbâsîler dönemlerinde kâtiplik, yalnızca yazı işlerinden ibaret olmayan, siyasi ve idari gücü de beraberinde getiren etkili bir makam hâline gelmiştir. Hatta bu makam, zamanla vezirliğe giden yolda bir basamak olarak da görülmüştür.

Bu çalışmada, Hulefâ-yi Râşidîn döneminde kâtiplik mesleğinin bürokratik yapı içerisindeki konumu, bu görevi üstlenen şahısların kimler olduğu ve ne tür yazışmalar yaptıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler, İslâm devlet bürokrasisinin ve erken dönem diplomasi geleneğinin nasıl şekillendiğini anlamada önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Hulefâ-yi Raşidin, Kâtip, Vahiy, Mektup.

⁶⁴ Harran Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Doktora Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8234-6317>, harun.arslan.2147@gmail.com.

Clerkship in the Period of Khulefah-yı Rashiddın

Abstract

The word “kātib” in the dictionary refers to a person who deals with writing tasks—such as a scribe, secretary, or clerk. As a term, it can be defined as a government employee responsible for official correspondence and documentation. The profession of kātib, which emerged with the invention of writing, has been regarded as a prestigious and respected occupation in many civilizations throughout history. States widely benefited from kātibs in conducting official correspondence, record keeping, and archiving. The documents and archives produced by these individuals have served as essential sources both for administrative organization and historical research.

During the time of the Prophet Muhammad, the position of kātib was also seen as an important duty. Tasks such as writing down revelations, drafting treaties, and conducting correspondence with various tribes and states were carried out through appointed scribes. This practice continued during the era of the Rightly Guided Caliphs (al-Khulafā' al-Rāshidūn), each of whom had personal scribes. These individuals played critical roles in the compilation and reproduction of the Qur'an, the establishment of the dīwān (bureaucratic registers), and diplomatic communications. Especially during the Umayyad and Abbasid periods, the role of kātib evolved into a powerful position that went beyond mere writing duties, acquiring both political and administrative influence. Eventually, this position was seen as a step toward higher offices, such as the vizierate.

This study aims to identify the status of the kātib profession during the era of the Rightly Guided Caliphs, the individuals who held these roles, and the types of correspondence they managed. The findings contribute significantly to understanding how Islamic state bureaucracy and early diplomatic traditions were shaped.

Keywords: Islamic History, Khulefah-yı Rashiddın, Scribe, Revelation, Letter.

Özet

Sözlükte “bir şeyi hatırlatmak, duygu ve düşünceyi aşlamak” anlamındaki telkin, terim olarak ise “ölüm döşegindeki kişiye kelime-i tevhidi veya kelime-i şehâdeti hatırlatmayı ve cenazenin defnedilmesinin ardından bir kişinin kabrin başında yüksek sesle ölüye iman esaslarını hatırlatmasını ifade eder”. İslâm’da Müslümanın Müslümana karşı vazifeleri vardır. Bu vazifelerden bir kısmı ölümden sonrası ile alakalıdır. Teçhiz, tekfin ve cenaze namazı gibi görevler bulunmaktadır. Öldükten sonra Müslümana verilmiş bu haklar onun hayatta olduğu gibi öldükten sonra da değerli oluşunun gösterir. Ölünün cenaze namazının kılınması, kefenlenmesi, yıkanması ve gömülmesi gibi uygulamalar ölünün bedenine verilen manevi değerlerin bir diğer göstergesidir. Bu çalışmada inceleme konusu yapılan telkin duası ölüm öncesi ve ölüm sonrası haklar üzerinden ele alınmaktadır. Bilindiği üzere ölüm öncesi ve ölüm sonrası olmak üzere iki tür telkin çeşidi bulunmaktadır. Ölmek üzere olan kişiye kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet inancını hatırlatma anlamına gelen telkin, bir de ölüm sonrasında yapılan telkin vardır. Bu uygulamada ölüye mezarı başında iman esasları hatırlatılmaktadır. İşbu çalışmamızda toplumda, dinde ve örfümüzde önemli bir yeri olan Telkin duasının her iki uygulamaya ve sela konusuna temas edilecektir.

Çalışmada Müslümanın Müslüman üzerindeki haklara kısaca değinildikten sonra ölen kişilerin hayattakilerin sözlerini duyup duymayacağı, yaşayan kişilerin söz ve davranışlarının ölüye fayda sağlayıp sağlamayacağı dair ayet ve hadislerden telkin Konusuyla ilgili lehte ve aleyhte görüş ve deliller sıralanarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Ondan sonra da telkinin mahiyetiyle ilgili mezheplerin ve alimlerimizin bu konudaki delillerini ve görüşlerini verip kıyaslama süzgecine gidilip konu bitirilecektir. Ayrıca ölünün hakları ve telkin konusuyla bağlantılı olan sela okuma konusunun önemi, dinimizde yerine ayrı başlıkta parantez açılıp değinilecektir. Amacımız bu başlıklar hakkındaki görüş ayrılıklarının delillerini araştırıp, hangi görüşün delillerinin daha isabetli olduğunu tespit etmektir. Ayrıca toplumda var olan bu uygulamaların etraflıca araştırıp ortaya somut bir çalışma koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Telkin, Sela, Dua, Mezhep.

⁶⁵ Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Ana Bilim Dalı, İmam Hatip, Orcid: 0009-0002-9269-0952, hsn.ugurtay.47@gmail.com.

Prayer of Suggestion and Sela

Abstract

In the dictionary, *telkīn* means “to remind something, to instill feelings and thoughts”, and as a term, it refers to “reminding the person on their deathbed of the word of tawhid or the word of shahada and reminding the deceased of the principles of faith out loud at the grave after the funeral.” In Islam, Muslims have duties towards Muslims. Some of these duties are related to what happens after death. There are duties such as *taqfin*, shrouding and funeral prayer. These rights given to Muslims after death show that they are valuable after death as they were during their lifetime. Practices such as performing the funeral prayer, shrouding, washing and burying the deceased are another indicator of the spiritual value given to the body of the deceased. The prayer of suggestion that is the subject of examination in this study is examined in terms of rights before and after death. As it is known, there are two types of suggestion: before and after death. There is also the suggestion, which means reminding the dying person of the belief in the word of oneness and the word of martyrdom, and the suggestion made after death. In this practice, the deceased is reminded of the principles of faith at his graveside. In this study, we will touch upon both the application of the suggestion prayer, which has an important place in society, religion and our customs, and the subject of the *sela*.

In the study, after briefly mentioning the rights of Muslims over Muslims, a conclusion will be reached by listing the opinions and evidences in favor and against the subject of suggestion from verses and hadiths on whether the dead can hear the words of the living, whether the words and behaviors of the living will benefit the dead. After that, the evidences and opinions of the sects and our scholars on the nature of suggestion will be given and the subject will be concluded by going through a comparative filter. In addition, the importance of the subject of reading the *salaah*, which is related to the rights of the dead and the subject of suggestion, will be mentioned in parentheses under a separate heading in our religion. Our aim is to investigate the evidences of the differences of opinion on these headings and to determine which opinion's evidences are more accurate. In addition, to thoroughly investigate these practices existing in society and to present a concrete study.

Keywords: Suggestion, Sela, Dua, Sect.

Diyamet İşleri Başkanlığı Düşünce Sisteminde Diyanet Akademisi

Hatice CİHANTİMUR⁶⁶

Özet

İslam dünyasında yaşanan gelişmeler, çağın ihtiyaçlarına göre din eğitimi ve hizmeti sunan personelin yetiştirilme süreçlerini yeniden gözden geçirmeyi, bu konuda yeni paradigmalara uyum sağlamayı zorunlu kılmıştır. Bununla beraber, din hizmetleri kapsamının günümüzde daha da genişleyerek cami dışı alanda baskın hale gelmesi, yaygın din eğitiminin muhatap kitlesinin günümüze gelene kadar; okul öncesi, engelli ve yetişkinler olmak üzere çeşitlenmesine neden olmuştur. Böylece ortaya çıkan daha nitelikli personel ihtiyacı, Başkanlığa bağlı başka kurumlarda da örnekleri bulunan bir akademinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Başkanlığın ilgili birimlerinde akademinin misyonu, kurumsal yapısı, görevleri ile ilgili müzakerelerin ardından, 2012 yılından itibaren bu konu hakkında kanun taslakları geliştirilmiştir. Uzun yıllar yapılan çalışmalar neticesinde hazırlanan Diyanet Akademisi kanun teklifi 16 Mart 2022 tarihinde ret oyu verilmeksizin TBMM’de yasalaşmış, 7383 sayılı Diyanet Akademisi Kanunu 24.03.2022 tarihli, 31788 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece Enver Osman KAAN başkanlığında çalışmalarına başlayan Diyanet Akademisi; 4-6 Yaş ve Hafız Kur’an Kursu Öğreticisi, İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyım adı altında dört ayrı mesleki eğitim programı altında geliştirilen ve özellikle din hizmetleri, yaygın din eğitimi sahasında Başkanlığa bağlı, istenilen niteliklere sahip personel yetiştirme hedefiyle kurulan kurumdur.

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı’nda önemli faaliyetler yürüten Diyanet Akademisi’nde yapılan eğitim faaliyetleri çerçevesinin çizilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, önceden yapılmış çalışmalardan hareketle literatür taraması yapılarak, akademik çalışmalar ışığında Diyanet Akademi’nin hangi ihtiyaçlara yönelik çalışmalar yürüttüğü incelenmektedir. Böylece mevcut ilahiyat fakültelerinde uygulanan ilahiyat programını bitiren mezunların hangi niteliklerinin desteklenmesi gerektiği amaçlanmıştır. Ayrıca Diyanet kurumunda görev yapacak personelin özelliklerinin geliştirilmesi adına yapılan çalışmaların genel değerlendirmesini ihtiva etmesi yönüyle bu konuda önemli bir boşluğu doldurması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Akademisi, Aday Din görevlisi.

⁶⁶ Dicle Üniversite, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Dini Bilimler, Din Eğitimi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-8266-4585, cihantimur571@gmail.com.

Religious Affairs Academy in the Thought System of the Presidency of Religious Affairs

Abstract

Developments in the Islamic world have necessitated reconsidering the training processes of personnel providing religious education and services according to the needs of the age and adapting to new paradigms in this regard. However, the fact that the scope of religious services has expanded today and has become dominant in areas outside the mosque has caused the target audience of widespread religious education to diversify to the present day; preschool, disabled and adults. Thus, the need for more qualified personnel has paved the way for the establishment of an academy, examples of which can be found in other institutions affiliated to the Presidency. Following negotiations in the relevant units of the Presidency regarding the mission, institutional structure and duties of the academy, draft laws on this subject have been developed since 2012. The Diyanet Academy bill, prepared as a result of long years of work, was enacted in the Turkish Grand National Assembly on March 16, 2022 without a negative vote, and the Diyanet Academy Law No. 7383 was published in the Official Gazette dated 24.03.2022 and numbered 31788 and entered into force. Thus, the Diyanet Academy, which started its activities under the presidency of Enver Osman KAAN; It is an institution that was established with the aim of developing personnel with the desired qualifications, especially in the field of religious services and widespread religious education, under the four separate vocational training programs of 4-6 Year Old and Hafız Quran Course Instructor, Imam-Hatip and Muezzin-Kayyim.

This study aims to outline the framework of the educational activities carried out in the Diyanet Academy, which carries out important activities in the Presidency of Religious Affairs. For this purpose, a literature review is conducted based on previous studies, and the needs for which the Diyanet Academy conducts studies are examined in the light of academic studies. Thus, it is aimed to support the qualities of graduates who complete the theology program implemented in existing theology faculties. In addition, it is important in terms of filling an important gap in this regard, as it includes a general evaluation of the studies carried out to develop the characteristics of the personnel who will work in the Diyanet institution.

Keywords: Presidency of Religious Affairs, Religious Academy, Candidate Religious Officer

Kur'an'ın Ahlak Anlayışının Türk Toplumunda Komşuluk Kültürüne Yansımaları

Hayrettin SÖNMEZ⁶⁷

Duran Ali YILDIRIM⁶⁸

Özet

Kur'an-ı Kerim, bireyin hem Allah'a hem de topluma karşı sorumluluklarını belirleyen kapsamlı bir ahlak sistemi sunar. Bu sistem, insan ilişkilerinde sevgi, saygı, adalet, empati ve yardımlaşma gibi temel değerleri esas alır. Kur'an'da komşulara iyi davranma emri, imanla ilişkilendirilerek toplumsal huzurun ve birliğin sağlanmasında önemli bir rol oynar. Türk toplumu ise tarihsel ve kültürel birikimi içerisinde Kur'an'dan beslenen bu ahlaki ilkeleri benimseyerek güçlü bir komşuluk kültürü oluşturmuştur.

Toplumları bir arada tutan unsurların başında ahlaki değerler gelir. Bu değerlerin kaynağı çoğu zaman dini öğretilerdir. İslam dini, ahlaki ilkeleri yalnızca bireysel gelişim açısından değil, aynı zamanda toplumsal bütünlük açısından da vazgeçilmez görür. Kur'an-ı Kerim, bireyin diğer insanlarla ilişkisini düzenlerken komşuluk kavramına da özel bir önem atfeder.

Bu çalışmada, Kur'an'ın ahlaki öğretilerinin Türk toplumundaki komşuluk ilişkilerine etkileri ele alınmaktadır. Özellikle komşuya yardım etme, sıkıntısında yanında olma, mahremiyetine saygı gösterme ve ihtiyaçlarını gözetme gibi uygulamaların Kur'an'dan aldığı ilhamla nasıl bir toplumsal norm haline geldiği incelenmektedir. Türk kültüründe yaygın olan misafirperverlik, komşu hakkı, "komşu açken tok yatmama" anlayışı gibi değerlerin, Kur'ani temellere dayandığı görülmektedir. Kur'an'ın ahlak anlayışı, bireylerin davranışlarını şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda Türk toplumunda dayanışma ve yardımlaşma temelli bir komşuluk kültürünün gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, Kur'an ayetleri, hadisler hem de tarihi ve sosyolojik kaynaklar ışığında söz konusu yansımalar analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Ahlakı, Komşuluk, Türk Toplumunu, Sosyal İlişkiler, İslam Kültürü, Sosyoloji, Dini Etki.

⁶⁷ Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-3472-538X>, dr.ali70@hotmail.com.

⁶⁸ Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, Doç. Dr., Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3472-538X>, dr.ali70@hotmail.com.

Reflections of the Qur'an's Moral Understanding on Neighborhood Culture in Turkish Society

Abstract

The Quran presents a comprehensive moral system that determines the responsibilities of the individual towards both Allah and society. This system is based on fundamental values such as love, respect, justice, empathy and cooperation in human relations. The command to treat neighbors well in the Quran is associated with faith and plays an important role in ensuring social peace and unity. Turkish society has created a strong neighborhood culture by adopting these moral principles nourished by the Quran within its historical and cultural heritage.

Moral values are at the forefront of the elements that hold societies together. The source of these values is often religious teachings. The religion of Islam sees moral principles as indispensable not only for individual development but also for social integrity. The Quran attaches special importance to the concept of neighborhood while regulating the individual's relationship with other people.

This study examines the effects of the Quran's moral teachings on neighborly relations in Turkish society. In particular, it examines how practices such as helping neighbors, being there for them in times of trouble, respecting their privacy and looking after their needs have become a social norm with the inspiration it receives from the Quran. It is seen that values such as hospitality, neighbor rights, and the understanding of "not going to bed with a full stomach when the neighbor is hungry", which are widespread in Turkish culture, are based on Quranic foundations. The Quranic understanding of morality has not only shaped the behavior of individuals, but also contributed to the development of a neighborhood culture based on solidarity and cooperation in Turkish society. In this context, the reflections in question will be analyzed in the light of Quranic verses, hadiths, and historical and sociological sources.

Keywords: Quranic Morality, Neighborhood, Turkish Society, Social Relations, Islamic Culture, Sociology, Religious Influence.

Özet

Orhun döneminde görülen balbal sözcüğünün defın kültürünün önemli bir parçası olduğunu öldürülen rakiplerin sembolü olarak kullanıldığını farklı kaynaklarca söylene gelmiştir. Balbalın genel olarak öldürülen rakiplerin sembolü olarak görülsede orhun türkçesi metinlerinde farklı bir yorumun olduğunu tespit ettik. Mezar veya kurganların yanlarına dikilen bu taşların öldürülen düşman sayısını temsil ettiği gibi ölen kişinin diğer dünyada onun hizmetçisi olup savaşımlara birlikte katılıp mücadele edeceği inancı hüküm sürmekteydi. Türklerin inanç kültüründe doğu yönü her zaman önemli ve kutsal sayıldığı için balbal taşları mezarların doğu tarafına dikilmiştir. Mezarların başına dikilen bu taşların sayılarının çok olması ölen bu kişinin güç ve kahramanlığının bir göstergesi olduğunun bir işaretiydi. Öldürülen düşman önemli bir şahıs ise balbal taşlarının üstüne bu kişinin ismi yazılmakta olduğu farklı kaynaklarca dile getirilmiştir. Hatta eğer bu kişi önemli biri ise onun balbal taşı daha büyük ve geniş olduğu rivayet edilmiştir. Dikilen bu taşlar dönemin kültür, uygarlık, yaşam tarzı, gelenek ve görenekleri bu taşlar sayesinde anlaşılmaktadır. İslamiyet öncesi Türk inanış kültüründe dikilmiş olan bu taşlar islamiyetin yaygınlaşmasıyla birlikte balbal taşlarının yerine mezar taşları dikilmeye başlanmıştır. Bu balbal taşlarının en yaygın biçimde görüldüğü bölge Deşt-i kıpçak olduğu görülmüştür. Bu taşların üzerindeki figürler ise günümüze kadar araştırmacılar tarafından araştırma konusu olup, anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu taşlar üzerindeki kılıç veya hançer, kase veya kadeh, küpe, başlık, kaftan ve saç gibi figürlerin önemli detayların olduğu kaynaklarca tespit edilmeye çalışılmıştır. Kadeh ve hançerin ant içme töreni ile ilgili olabileceğini de tespit ettik. Bu taşların ne ifade ettikleri ne zaman ve kim tarafından ilk olarak nerede dikildikleri hakkındaki araştırmalar günümüze kadar devam edilmiş olup bu taşlar hakkında çok geniş ve kapsamlı bir çalışma yürütülmektedir. Bu çalışmamızdaki balbal taşlarının sadece öldürülen düşmanları temsil etmediğini aynı zamanda tabi olduklarını tespit ettik.

Anahtar Kelimeler: Balbal Taşları, Anıt, Orhun Metinleri.

⁶⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Yüksek Lisans Öğrencisi, hediyeec21@gmail.com.

Balbal Stones in Light of Orkhon Turkey Texts

Abstract

It has been said by different sources that the word balbal, seen in the Orkhon period, was an important part of the burial culture and was used as a symbol of killed rivals. Although balbal is generally seen as a symbol of killed rivals, we have determined that there is a different interpretation in Orkhon Turkish texts. These stones erected next to graves or kurgans represented the number of killed enemies, and the belief that the deceased would be his servant in the afterlife and fight together in wars was prevalent. Since the east direction was always considered important and sacred in the belief culture of the Turks, balbal stones were erected on the east side of graves. The large number of these stones erected at the head of the graves was a sign that this deceased person was an indicator of his power and heroism. It has been stated by different sources that if the killed enemy was an important person, the name of this person was also written on the balbal stones. In fact, it has been reported that if this person was an important person, his balbal stone was larger and wider. The culture, civilization, lifestyle, traditions and customs of the period are understood thanks to these stones. These stones, which were erected in the pre-Islamic Turkish belief culture, began to be erected instead of balbal stones with the spread of Islam. It was seen that the region where these balbal stones were most commonly seen was Desht-i Kipchak. The figures on these stones have been the subject of research by researchers to this day and attempts have been made to give them meaning. Sources have tried to determine that the figures on these stones such as swords or daggers, bowls or goblets, earrings, headgear, caftan and hair have important details. We have also determined that the goblet and dagger may be related to the oath-taking ceremony. Research on what these stones mean, when and by whom they were first erected has continued to this day and a very wide and comprehensive study is being carried out on these stones. We have determined that the balbal stones in this study do not only represent the killed enemies but also that they are subject to them.

Keywords: Balbal Stones, Monument, Orhun Texts.

Özet

Ali Emîrî Efendi'nin Dîvân'ında yer alan "âşık, rakîb, vâ'iz ve rind" kavramlarını tasavvufî bir çerçevede kapsamlı bir şekilde inceleyen bu çalışma, şairin eserlerindeki anlamlarını ve tasavvufî bağlamdaki derinliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, tasavvufun dîvân edebiyatındaki yansımalarını ve bu kavramların tasavvufî terminolojideki anlamlarını kavramsal bir çerçeve içinde ele almaktadır. Dîvân edebiyatının temel dinamikleri ve tasavvuf felsefesinin ana prensipleri ise kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Ali Emîrî Efendi'nin Dîvân'ındaki ilgili beyitler, çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Metin analizi yöntemi kullanılarak, şairin âşık, rakîb, vâ'iz ve rind kavramlarına yüklediği anlamlar ve bunları hangi bağlamlarda kullandığı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

İslamî Türk edebiyatının zengin geleneği içinde tasavvufun önemli bir yeri bulunmaktadır ve edebî eserlerin içeriğini önemli ölçüde etkilemiştir. Kur'ân-ı Kerîm ve hâdis-i şeriflerin yanı sıra tefsîr, akâid, siyer ve kelâm gibi İslamî ilimler bu edebiyatın temel dayanaklarını oluşturur. Osmanlı'nın son dönem şairlerinden Ali Emîrî Efendi'nin eserleri ve hakkındaki araştırmalar, tasavvuf kültürüne olan ilgisini açıkça ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Ali Emîrî Efendi'nin Dîvân'ında tasavvufun nasıl ele alındığını kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Şairin tasavvufî kavramları ve karakterleri nasıl işlediği, bu unsurlara hangi anlamları yüklediği ve onları hangi bağlamlarda kullandığı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Ali Emîrî'nin bu kavramları sadece dünyevî aşkın ifadeleri olarak değil, aynı zamanda ilâhî aşkın ve ruhsal yolculuğun sembolleri olarak ele aldığını kesin olarak göstermektedir. Âşık, ilâhî aşka ulaşma yolunda çabalayan; rakîb, nefsin ve dünyevi engellerin temsilcisi; vâ'iz, dîşsal dindârlığın eleştirisi; rind ise dünyevî kaygılardan uzak, ilâhî aşka yönelen bir figür olarak Dîvân 'da yer almaktadır. Ali Emîrî Efendi'nin beyitlerinin sadece edebî bir değer taşımadığını aynı zamanda okuyucuya manevî bir rehberlik sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîrî Efendi Dîvân'ı, Âşık, Rakîb, Vâ'iz, Rind.

⁷⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Orcid: 0009-0000-5322-3046, hlnynk@gmail.com.

The Lover (Âşık), Free-Spirited (Rind), Preacher (Vâ'iz), and Rival (Rakîb) in Ali Emîrî Efendi's Dîvân

Abstract

This study comprehensively examines the concepts of *âşık*, *rakîb*, *vâ'iz*, and *rind* in a Sufî context within Ali Emîrî Efendi's *Dîvân*, aiming to reveal their meanings and depth in the framework of Sufism. It explores the reflections of Sufism in *Dîvân* literature and the meanings of these concepts within Sufi terminology. The theoretical framework is shaped by the fundamental dynamics of *Dîvân* literature and the core principles of Sufi philosophy. The study's sample consists of relevant couplets from Ali Emîrî Efendi's *Dîvân*. Using text analysis methodology, the meanings attributed by the poet to *âşık*, *rakîb*, *vâ'iz*, and *rind*, as well as the contexts in which they are used, have been analyzed in detail.

Sufism holds a significant place within the rich tradition of Islamic Turkish literature, profoundly influencing literary works. In addition to the *Qur'an* and *hadiths*, Islamic sciences such as *tafsir*, *aqedah*, *siyar*, and *kalam* form the foundational elements of this literary tradition. Research on Ali Emîrî Efendi, one of the late Ottoman poets, and his works clearly reveal his deep interest in Sufi culture. This study aims to thoroughly examine how Sufism is reflected in Ali Emîrî Efendi's *Dîvân*. It analyzes in depth how the poet engages with Sufi concepts and figures, the meanings he assigns to them, and the contexts in which they appear.

The findings of this study demonstrate that Ali Emîrî does not merely use these concepts to express worldly love but also as symbols of divine love and spiritual journey. In his *Dîvân*, *âşık* represents the seeker striving for divine love, *rakîb* symbolizes the nafs and worldly obstacles, *vâ'iz* serves as a critique of superficial religiosity, and *rind* embodies the figure who turns away from worldly concerns and seeks divine love. The poet's couplets not only hold literary value but also serve as a guide for spiritual reflection.

Keywords: Ali Emîrî Dîvânı, Lover (Âşık), Rival (Rakîb), Preacher (Vâ'iz), Free-Spirited (Rind).

Nigâhî Dîvânında Tasavvufî Unsurlar

Hilal BARAN⁷¹

Özet

Klasik Türk edebiyatı, 13. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar edebiyatımızda yerini almış ve yüzyıllar içerisinde binlerce şairi ve eseri kapsayarak geniş coğrafyalara yayılmıştır. Klasik şiirimiz, başta Kurân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerîf olmak üzere fıkıh, kelâm, peygamberler tarihi gibi kendine birçok kaynak edinmiştir. Bu kaynaklar arasında olan ‘tasavvuf’ çoğu dîvân şairinin beslenme noktası olmuştur. Kimi şairler sahip oldukları tasavvufî düşüncüyü, mensubu oldukları tarîkati ifade etmek ve açıklamak için şiirlerinde tasavvufu kullanmış kimi şairler de şiirlerine anlam zenginliği katmak, şiirlerinin anlamı derinleştirmek ve sanatlarını icra etmek için tasavvufa ve ona dair unsurlara başvurmuşlardır.

Nigâhî Baba, Diyarbakırlı Nigâhî olarak da bilinen Nigâhî 17. yüzyılda yaşamış Diyarbakırlı dîvân şairlerindedir. Şairin dîvânını incelediğimizde tasavvufî unsurları sıklıkla kullandığını görmekteyiz. Zâhid, tecellî, sır, pîr, hakikât, kerâmet, sabır, şerîat, tarîkat bu unsurlardan yalnızca birkaçıdır. Sadece bu tarz ifadeleri değil, başta Hz. Muhammed (SAV) olmak üzere Hz. Ali, Hallâc-ı Mansûr gibi belirli şahsiyetleri de şiirlerinde ele almıştır.

Bu çalışmada Diyarbakırlı Nigâhî'nin dîvânında tasavvufun nasıl, hangi kavram ve şahsiyetlerle işlendiği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda söz konusu kavram ve şahsiyetlerin hangi şiirlerde yer aldığı belirtilmiş ve bu şiirler açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak da tasavvufî kavramlar ve tasavvufî şahsiyetlerle tasavvufun, Nigâhî'nin hayatında ve şiirlerinde ne denli yer edindiği gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nigâhî, Klasik Türk Şiiri, Dîvân, Tasavvuf.

⁷¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Orcid: 0000-0003-0920-0896, hilal_toprak21@hotmail.com.

Sufi Components in Nigâhî's Dîvân

Abstract

Classical Turkish literature took its place in our literature from the end of the 13th century to the second half of the 19th century and spread to wide geographies over the centuries, encompassing thousands of poets and works. Our classical poetry has acquired many sources such as the Quran and Hadith, as well as jurisprudence, theology, and the history of the prophets. Among these sources, ‘‘Sufism’’ has been the source of nourishment for most divan poets. Some poets used Sufism in their poems to express and explain their Sufi thought and the order they belonged to, while others resorted to Sufism and its elements to add richness of meaning to their poems, deepen the meaning of their poems, and perform their art. Nigâhî Baba, also known as Nigâhî from Diyarbakır, is a divan poet from Diyarbakır who lived in the 17th century. When we examine the poet's divan, we see that he frequently uses Sufi elements. Asceticism, manifestation, secret, pir, truth, miracle, patience, sharia, tariqat are just a few of these elements. He has not only used such expressions but also certain personalities such as Hz. Muhammad, Hz. Ali, Hallac-ı Mansur in his poems.

This study investigates how and with which concepts and personalities Sufism is handled in Diyarbekirli Nigâhî's divan. As a result of the research, it is stated in which poems the concepts and personalities in question are included and an attempt is made to explain these poems. As a result, it is attempted to reveal how much place Sufi concepts and Sufi personalities and Sufism have in Nigâhî's life and poems.

Keywords: Nigâhî, Classical Turkish Poetry, Dîvân, Sufism.

Tasavvuf Edebiyatında Metafizik Yolculuğa Bir Örnek: Hakîm Senâî-yi Gaznevî'nin Seyrû'l-İbâd İle'l Meâd Adlı Eseri

Işık TAŞKIRAN⁷²

Özet

Fizik ötesi âleme yapılan yolculuk, çok eski dönemlerden beri farklı kültürlerde edebî bir tema olarak işlenmiştir. Bu metinlerde göğe yükselme, melekler ve şeytanlarla karşılaşma, cennet ve cehennemi tecrübe etme, ilahî huzura erişme gibi metafizik unsurlar ortak öğeler olarak karşımıza çıkar. Bu konudaki metinlerden birisi de Hâkim Senâî-yi Gaznevî'nin *Seyrû'l- 'ibâd ile'l-me 'âd* isimli mesnevisidir. Bu çalışmada, makale ve kitap incelemesi veri toplama yöntemi kullanılarak *Seyrû'l- 'ibâd*'ın kurgusu incelenmiş ve ruhun gelişiminde akıl ile aşkın rolleri sufi bakış açısıyla irdelenmiştir. Senâî'nin eserleri, Türkiye'de tam ve ilmi usullere uygun bir şekilde yeterince araştırılmamıştır. Bu makalenin ana konusunu oluşturan *Seyrû'l-ibad* 'ın henüz Türkçe'ye çevirisi yapılmamıştır. Eserde aşırı sembolik ifadelerin kullanılması metnin anlaşılmasını ve çevirisini zorlaştırmaktadır. Eseri tam olarak çözümleyebilmek için tasavvufi kavramlara ve orta çağ dönemi yaratılış teorileri hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

İnsan ruhunun maddî dünyadaki yabancılaşması, anlam arayışı ve manevi tekâmülünün anlatıldığı *Seyrû'l- 'ibâd*, Fars edebiyatında, alegorik anlatımı ve kurgusal yapısıyla tasavvufî konuların manzum olarak ele alındığı ilk örneklerden biridir. *Seyrû'l- 'ibâd*'da hayal gücüyle birlikte felsefî ve tasavvufî düşünceler ön plandadır. Eserde, akıl bilinemez bir varlık olarak sunulmakta; akılcı nefis, yani ruhsal yolculuğun efendisi ve rehberi olarak betimlenen varlık, kendini tanıtmak istemektedir. Senâî'nin eseri, akıl tarafından yönlendirilen ve sonunda aşkla tamamlanan içsel bir manevi yolculuğu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tasavvuf Edebiyatı, Senâî-yi Gaznevî, Seyrû'l- 'ibâd ile'l-Me 'âd, Metafizik Yolculuk, Akıl, Aşk.

⁷² Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Tasavvuf Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3538-6073>, itaskiran@ankara.edu.tr.

An Example of Metaphysical Journey in Sufi Literature: *Seyr al-‘Ibād ilā’l-Ma‘ād* by Hakim Sanā’ī of Ghazna

Abstract

The theme of journeying into metaphysical realms has long been employed in various cultures as a literary motif. In such texts, key recurring elements include ascension to the heavens; encounters and dialogues with good and evil spirits, devils, and angels across different celestial spheres or planets; and experiences of paradise, hell, the divine presence, and the attainment of the ultimate land of bliss. One of this texts is *Seyr al-‘Ibād ilā’l-Ma‘ād* (The Journey of the Servants to the Hereafter) by Hâkim Sanā’ī of Ghazna. In this study, the structure of *Seyr al-‘Ibād* has been examined using the data collection method of article and book analysis, and the roles of reason and love in the development of the soul have been explored from a Sufi perspective. Sanā’ī’s works have not been sufficiently studied in Turkey in a complete and methodologically rigorous manner. *Seyr al-‘Ibād*, which constitutes the main subject of this article, has not yet been translated into Turkish. The use of highly symbolic expressions in the work makes both its comprehension and translation challenging. In order to fully analyze the text, familiarity with Sufi concepts and knowledge of medieval theories of creation are required.

Seyr al-‘Ibād, which depicts the human soul’s alienation in the material world, its search for meaning, and spiritual maturation, is one of the earliest examples in Persian literature in which Sufi themes are addressed in verse through an allegorical narrative and fictional structure. In *Seyr al-‘Ibād*, philosophical and mystical ideas are foregrounded alongside imaginative elements. The intellect is portrayed as an unknowable entity; the rational soul described as the master and guide of the spiritual journey seeks to introduce itself. Sanā’ī’s work presents an inner spiritual journey guided by reason and ultimately fulfilled through love.

Keywords: Sufism, Sufi literature, Sanā’ī of Ghazna, *Seyr al-‘Ibād ilā’l-Ma‘ād*, Metaphysical journey, Reason, Love.

Gençlerin Deizme Yönelmelerinin Sebeplerine Dair Felsefi Bir İnceleme

İbrahim Halil BİLEN⁷³

Özet

Gençlik dönemi ile ilgili farklı tanımlamalar olsa da gençliğin genel olarak kabul edilen yaş aralığı 12-25 olarak ifade edilir. Bu dönem bireylerin bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişimlerine bağlı olarak değişimlerin yoğun yaşandığı, sorun ve çatışmaların en üst düzeye çıktığı ve bireyin benlik kavramını oluşturduğu bir dönemdir. Bu dönemde gençler, ilgi ve yeteneklerini keşfedip duygusal bağımsızlıklarını kazanarak birey olma yolunda ilerlerler ve aynı zamanda kültürel ve dini değerlerini keşfederler. Kimlik arayışındaki gençler bu dönemde dine dair şuur veya şüpheleri de yaşamaktadırlar. Bu şüphe ve çatışmalar bireyi inanç konusunda farklı akımlara yöneltebilmektedir. Deizm de bu akımlardan birisidir. Deizm bir tanrı algısı olarak Antik Yunan düşüncesine kadar tarihlense de süreç içerisinde farklı yorum ve değerlendirmelerle şekillenmiştir. Deizm bir tanrının varlığını kabul edip bu tanrının evrene ve insana müdahale etmeyen, onu yönlendirmeyen ve dolayısıyla da peygamber göndermeyen bir tanrı algısı olarak özetlenebilir. Yine deizm, dini konularda akli yöntemlere vurgu yapan, katı akılcılığı savunan, dindeki doğaüstü, esrarengiz ve akıl dışı uygulamalara karşı çıkan dini-felsefi bir akım olarak ifade edilebilir. Deizm ülkemizde de son dönemlerde ana tartışma konularından birisi olup gençler arasında yaygınlaşmaktadır. Bunun nedenlerinin araştırılması ve irdelenmesi ise büyük önem arz etmektedir. Literatürden de istifade ederek bu nedenleri dünyevileşme arzusu, din ve bilim ilişkisinden kaynaklı problemler, din öğretiminin yüzeysel verilmesi, dini metinlere lafızcı metotla yaklaşan radikal grupların olması, bazı din temsilcilerinin din dışı uygulamaları ve halka bunu dinin kendisiymiş gibi empoze etmeleri, kötülüğün kaynağının tarif edilmesinden kaynaklı problemler ve kadının toplum içindeki konumuna dair farklı değerlendirmeler şeklinde sıralamak mümkündür. Kapsamlı izah ve tartışmaları gerektiren bu konu başlıkları, burada deizmin kabulü ve yaygınlaşmasındaki etkileri bağlamında incelenecektir. Böyle bir bağlam içerisinde bu bildiri metninde gençleri deizme yönlendiren nedenler ele alınıp, irdelenip, tartışılacak ve bunlara dair çözüm önerilerinde bulunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Deizm, Din, Bilim, Felsefe.

⁷³ Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0003-7440-9159, ihbilenn@gmail.com.

A Philosophical Examination of the Reasons behind Youth's Turn to Deism

Abstract

Although there are various definitions regarding the period of youth, the generally accepted age range for youth is between 12 and 25. This is a stage in life where individuals undergo intense changes related to physical, sexual, emotional, social, and personal development. It is also a period marked by heightened conflicts and challenges, during which individuals form their sense of self. During this time, young people begin to explore their interests and talents, gain emotional independence, and progress toward becoming autonomous individuals. At the same time, they begin to discover their cultural and religious values. Youth in search of identity often experience awareness or doubt regarding religion during this period. Such doubts and inner conflicts can lead individuals toward different belief systems. One such system is Deism. Although Deism, as a concept of God, can be traced back to Ancient Greek thought, it has taken on different interpretations and evaluations over time. Deism can be summarized as a belief in the existence of a god who does not intervene in the universe or in human affairs, does not guide people, and therefore does not send prophets. It also emphasizes the use of reason in religious matters, promotes strict rationalism, and opposes supernatural, mysterious, and irrational elements found in religion. In recent years, Deism has become a major topic of discussion in our country and is increasingly spreading among young people. Investigating and analyzing the reasons behind this trend is of great importance. Drawing upon the literature, the following reasons can be identified: a growing desire for secularization, problems arising from the relationship between religion and science, superficial religious education, the presence of radical groups that approach religious texts with a literalist method, non-religious practices of certain religious representatives that are presented to the public as genuine religious teachings, difficulties in explaining the problem of evil, and differing perspectives on the role of women in society. These topics, which require comprehensive explanation and discussion, will be examined in the context of their influence on the acceptance and spread of Deism. Within this framework, this paper will explore, analyze, and discuss the reasons why young people are drawn to Deism and will attempt to offer potential solutions to address this issue.

Keywords: Youth, Deism, Religion, Science, Philosophy.

Kur'an'da Bazı Sure Sonlarında Muhammed (s.a.v)'e Yönelik İlahi Hitapların İncelenmesi

İbrahim MUHAMMEDOĞLU⁷⁴

Özet

Allah'ın Peygamber Muhammed ﷺ'e yönelik hitabını incelemenin önemi, bu hitapların yaratıcı ile yaratılan arasındaki en yüce iletişim biçimini yansıttığından kaynaklanmaktadır. Allah'ın Peygamberine hitabının genel olarak önemli olduğu muhakkaktır; ancak bu bağlamda surelerin sonları (ayetlerin son bölümleri) özel bir yer tutar. Çünkü bu bölümler, genellikle surenin ana mesajını pekiştiren, yoğun anlamlar taşıyan, dikkatleri mesajın nihai amacına çeviren özet niteliğinde ifadeler içerir. Bu son bölümlerde, çoğu zaman Peygamberimizin psikolojik hâlini dikkate alan, ona verilen bir vaadi ya da ilahi bir duruşu bildiren özel mesajlar yer alır. Bu nedenle, Kur'an'daki bazı surelerin sonlarında geçen Allah'ın Peygamber Muhammed ﷺ'e hitaplarını incelemek, bu metinleri belagat, psikoloji ve terbiye açısından anlamaya yönelik ilmî bir çabadır.

Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'de bazı surelerin sonlarında yer alan ve doğrudan Hz. Muhammed'e (s.a.v) yönelik hitapları konu edinmektedir. İlahi hitaplar, peygamberin davet sürecinde yaşadığı zorluklar karşısında Allah'ın ona verdiği moral, destek ve yönlendirmeleri içermektedir. Araştırmanın temel sorunsalı, bu hitapların surelerin genel temasıyla ilişkisi ve içerdiği psikolojik, eğitsel ve belagî boyutların nasıl şekillendiğidir. Çalışmanın amacı, söz konusu ayetlerdeki hitap tarzını, bağlam ilişkisini ve anlam derinliğini ortaya koyarak, Hz. Peygamber ile Rabbi arasındaki özel iletişimi daha yakından anlamaktır. Bu bağlamda Kur'an'daki bazı Mekki ve Medeni surelerin son ayetleri seçilerek karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Araştırma yönteminde, nitel metin çözümlemesi esas alınmış; hitapların geçtiği ayetler bağlam içinde incelenmiş, klasik tefsir kaynakları ve çağdaş bilimsel literatürden yararlanılmıştır. Dilsel ve tematik açıdan bu hitapların nasıl bir fonksiyon üstlendiği ortaya konmuştur.

Çalışmanın sonucunda, sure sonlarında yer alan bu özel hitapların, sadece bir peygamberle konuşma biçimi değil; aynı zamanda ilahi şefkatin, sabrın ve yönlendirmenin yoğunlaştığı metinler olduğu görülmüştür. Bu hitaplar, hem surelerin ana mesajını pekiştirmekte hem de Hz. Muhammed'in şahsında ümmete dönük evrensel mesajlar taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sureler, Hz. Muhammed (s.a.v), Kur'an, Hitaplar, Ayetler.

⁷⁴ Dicle Üniversitesi, İslami Bilimler, Tefsir (Arapça), YL öğrencisi, Orcid: 0009-0004-5576-7564, elhmadulillah@gmail.com.

An Analytical Study of the Divine Addresses to Prophet Muhammad (PBUH) in Selected Surah Conclusions in the Qur'an

Abstract

The importance of studying Allah's address to the Prophet Muhammad ﷺ lies in the fact that these addresses reflect the highest form of communication between the Creator and the created. While the divine address to the Prophet is generally significant throughout the Qur'an, the final verses of some surahs (chapters) hold a particularly special place in this context. These concluding sections often reinforce the main message of the surah, carry deep meanings, and serve as a summary that directs attention to the ultimate purpose of the message. These verses frequently include special messages that take into account the psychological state of the Prophet, convey divine promises, or reflect a divine stance. Therefore, analyzing the divine addresses to the Prophet Muhammad ﷺ in the concluding parts of some surahs in the Qur'an is an academic endeavor aimed at understanding these texts from rhetorical, psychological, and educational perspectives. This study focuses on the direct addresses to the Prophet Muhammad ﷺ found in the concluding verses of certain surahs of the Qur'an. These divine addresses contain the moral support, guidance, and encouragement granted by Allah in response to the challenges the Prophet faced during his mission.

The core research question explores how these addresses relate to the overall themes of their respective surahs and how their psychological, educational, and rhetorical dimensions are shaped. The aim of the study is to reveal the style of these addresses, their contextual relevance, and the depth of their meaning, thereby offering deeper insight into the special communication between the Prophet and his Lord. In this context, a comparative analysis was conducted using the final verses of selected Meccan and Medinan surahs. The research is based on a qualitative textual analysis approach, examining the verses within their context, and drawing from classical tafsir (exegesis) sources as well as contemporary academic literature. The study identifies the linguistic and thematic functions these addresses serve.

The findings of the study reveal that these concluding addresses are not merely a mode of conversation with the Prophet, but rather texts filled with divine compassion, patience, and guidance. These addresses not only reinforce the main messages of the surahs but also carry universal messages directed at the Muslim community through the person of Prophet Muhammad ﷺ.

Keywords: Surah, Prophet Muhammad (PBUH), Qur'an, Addresses, Verses.

Özet

Meşşâî düşünce, illiyyet teorisi üzerine inşa edilmiştir ve teori, Tanrı'nın nihaî anlamda tüm alemin varlık ve yetkinlik nedeni olduğu bir yapı arz eder. Bazı farklı yorumlar olmakla birlikte Meşşâî düşüncede genel olarak Aristocu bir çizgide dört illet anlayışı kabul edilir. Dört illet; maddî, sûrî, fâil ve gaye illetten oluşur. Bu çalışma, Meşşâî düşüncede gaye illet hakkındaki tartışmaları konu edinmektedir. Konu hakkındaki tartışmalı hususlar, İbn Sînâ'nın *el-İşârât ve't-tenbîhât* adlı eserine yazdığı şerhte gaye illet hakkındaki problemleri ortaya atan Eş'arî kelamcısı Fahreddin er-Râzî'nin eleştirileri üzerinden; Râzî'nin eleştirilerine çözüm önerileri ise İbn Sînâ geleneğine mensup olan Nasîrüddin Tûsî ve Kutbüddin Râzî üzerinden ele alınmıştır. Çalışmanın konusu iki bölümde ele alınmıştır: Birinci bölümde, illiyyet teorisinin tanıtılması üzerinden gaye illetin yapısı açıklanmış ve onun diğer illetlerden farklı olarak, bir yönüyle (varlık) fâil illetin ma'lûlü, diğer yönüyle ise (mâhiyet) fâilin fiildeki fâiliyyetinin illeti olduğu ortaya konulmuştur. İkinci bölümde ise gaye illet hakkında tartışmalara sebep olan ve onun yapısından dolayı ortaya çıkan sorunlar, çözüm girişimleriyle birlikte incelenmiştir. Sonuç olarak eleştirilerin sahibi Fahreddin Râzî de dahil olmak üzere itirazlara verilen cevapların, itirazlar kadar etkili ve tatmin edici olmadığı hatta sistem içerisinde başka sorunlara sebebiyet verebileceği görülmüştür. Bu yönüyle gaye illet hakkındaki tartışmalar, alan açısından güncelliğini koruması gereken bir yapı arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Felsefesi, Meşşâî, İlliyyet, Dört İlet, Gaye İlet.

⁷⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, 0009-0009-8817-4892, cakirem.7@gmail.com.

Debates on the Final Cause in the Islamic Peripatetic Tradition

Abstract

Peripatetic thought is built upon the theory of causality, a framework in which God is ultimately considered the source of both the existence and perfection of the entire cosmos. Although there are some differing interpretations, the Peripatetic tradition generally adheres to the Aristotelian framework of four causes: material, formal, efficient, and final. This study focuses on the debates surrounding the concept of the final cause within Peripatetic philosophy. The controversial aspects of this topic are addressed through the criticisms posed by the Ash'arite theologian Fakhr al-Dīn al-Rāzī in his commentary on Ibn Sīnā's *al-Ishārāt wa'l-Tanbīhāt*. The responses to al-Rāzī's objections are then examined through the perspectives of Naṣīr al-Dīn al-Ṭūsī and Quṭb al-Dīn al-Rāzī, both of whom belong to the Avicennian tradition. The study is divided into two main sections. In the first section, the structure of the final cause is explained through an introduction to the theory of causality. It is demonstrated that, unlike the other causes, the final cause possesses a dual nature: in terms of existence, it is the effect (*ma'lūl*) of the efficient cause, while in terms of essence (*māhiyyah*), it functions as the cause that motivates the agent's action. The second section addresses the problems arising from the structure of the final cause and the resulting debates, along with the proposed solutions. In conclusion, it is observed that the responses to these objections -including those offered to the critiques of Fakhr al-Dīn al-Rāzī- are not as compelling or satisfactory as the objections themselves and may even lead to further complications within the system. In this regard, the debates surrounding the final cause remain a topic of ongoing relevance and significance in the field.

Keywords: Islamic Philosophy, Peripatetic, Causality, Four Causes, Final Cause.

“Nahiv İ‘râbtır” Paradigmasının Sınırları: Arap Dili Gramerinde Yapısal Tek Boyutluluğa Eleştirel Bir Yaklaşım

İsmail BOZKUŞ⁷⁶

Özet

Arap dili grameri literatüründe sıkça karşılaşılan “Nahiv i‘râbtır” ifadesi, dilsel yapının merkezine i‘râb olgusunu yerleştiren hâkim bir anlayışı temsil etmektedir. Bu anlayışa göre nahiv, yalnızca kelimelerin cümle içindeki konumlarına bağlı olarak veya başındaki amiller sebebiyle kelimenin sonunda meydana gelen birtakım değişimleri konu edinen bir disiplin olarak görülür. Bu paradigma, Arap dilinin sistematik yapısını izah etmede çok uzun bir süre görevini hakkıyla yerine getirmiş olsa da, günümüz dilbilim yaklaşımları ve metin analizleri bağlamında sorgulanması gereken bazı problemleri beraberinde taşımaktadır. Bu çalışma, “Nahiv i‘râbtır” söyleminin tarihsel ve teorik temellerini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Arap dilbilgisi üzerindeki tek boyutlu etkilerini ele alarak, bu söylemin dilbilimsel yaklaşımda yarattığı sınırlılıkları tartışmaktadır. Ayrıca, anlam, bağlam ve kültürel-dilsel unsurlar gibi daha geniş kavramların göz ardı edilmesini eleştirel bir perspektifle değerlendirmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşımın, dilin iletişimsel ve bağlamsal boyutlarını dışlayarak gramer anlayışını daraltan bir etki oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Çalışma kapsamında, klasik nahiv literatüründen seçilen örnekler, modern dilbilimsel kuramlar ışığında yeniden değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme, nahvin sadece i‘râb ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda anlam, bağlam, söylem ve pragmatik yapılarla da ilişkili olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Böylece, nahvin çok katmanlı bir sistem olarak yeniden ele alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Çalışmamız, klasik geleneği eleştirel bir şekilde değerlendirmekle birlikte, modern dilbilimle bağlantılar kurarak yeni ve yapıcı bir perspektif geliştirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nahiv, İ‘rab, Arap Dili Grameri, Yapısalcılık, Anlam, Dil Felsefesi, Paradigma.

⁷⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Belagati, Öğretim Görevlisi, Orcid: 0000-0002-7982-1172, ism-bozkus@hotmail.com.

The Limits of the 'Nahw is I'rab' Paradigm: A Critical Approach to Structural Unidimensionality in Arabic Grammar

Abstract

The expression “*Nahw is i'rāb*”, which is frequently encountered in Arabic grammar literature, represents a dominant understanding that places the phenomenon of *i'rāb* at the center of linguistic structure. According to this understanding, grammar is seen as a discipline that deals only with the changes that occur at the end of words depending on their position in the sentence or due to the *amils* at the beginning. Although this paradigm has fulfilled its duty for a long time in explaining the systematic structure of the Arabic language, it carries with it some problems that need to be questioned in the context of contemporary linguistic approaches and textual analysis. This study comprehensively analyzes the historical and theoretical foundations of the “*Nahw is i'rāb*” discourse. It discusses the limitations of this discourse in the linguistic approach by addressing its one-dimensional effects on Arabic grammar. It also critically evaluates the neglect of broader concepts such as meaning, context and cultural-linguistic elements. It also points out that this approach has the effect of narrowing the understanding of grammar by excluding the communicative and contextual dimensions of language. Within the scope of the study, selected examples from classical *nahw* literature are re-evaluated in the light of modern linguistic theories. This evaluation aims to show that grammar is not limited to *i'rāb*, but is also related to meaning, context, discourse and pragmatic structures. Thus, it is argued that *nahw* should be reconsidered as a multi-layered system. While critically evaluating the classical tradition, our study aims to develop a new and constructive perspective by making connections with modern linguistics.

Keywords: Nahw, I'rab, Arabic Grammar, Structuralism, Meaning, Philosophy of Language, Paradigm.

XIX. Yüzyılın Azerî Şairlerinden La'î ve Türkçe Şiirleri Üzerine Notlar

Kader YAVUZ⁷⁷

Özet

Asıl adı Mirza Ali Hekim La'î olan şair XIX. yüzyılın başlarında Revan'da (Erivan) dünyaya gelmiştir. Azerbaycan Türklerinden olup hayatını Tebriz'de idame ettirmiştir. La'î, gençliğinde ticaretle uğraşırken aynı zamanda eğitim de görmüştür. Daha sonra ticareti bırakıp tıp eğitimini önce Tahran'da sonra İstanbul'da tamamlamıştır. La'î, döneminde "Şemsü'l-Hükema=hekimlerin güneşi" lakabıyla anılmış meşhur hekimlerden olup İran'ın veliaht prensi Muzafferuddîn Mirza'nın hekimliğini yapmıştır. Gezmeyi seven La'î Türkiye, Mısır, Kafkas ülkelerine ve Avrupa'ya seyahatlerde bulunmuştur.

Şair, La'î mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler yazmıştır. Bilinen tek eseri dîvânıdır. İki ciltten müteşekkil olan dîvânın birinci cildi dönemin sosyal, siyasi ve kültürel hayatından izler taşır. Şair ikinci ciltte ise ekseriyetle Ehl-i Beyt muhabbetini ve Kerbelâ Vakası etrafındaki meseleleri işlemektedir. Aynı zamanda yaşadığı dönemde meydana gelen savaş, kaos ve karışıklıklar da şiirlerinde muhteva olarak yer almaktadır.

La'î, şiirlerinde sade ve akıcı bir dil kullanmış; atasözü, deyim ve halk söyleyişlerine çokça yer vermiştir. Klasik şiirin gazelden kasideye, münacattan maktele kadar birçok nazım şeklinin ve türünün örneklerini gördüğümüz dîvânda Türkçe ve Farsça şiirler bulunmaktadır. İran ve Azerbaycan kütüphanelerinde dîvânın ondan fazla taş baskı veya matbu nüshasına ulaşılsa da asıl nüshanın akıbeti henüz bilinmemektedir.

Bu araştırma, İran ve Azerbaycan sahası klasik edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen La'î ve dîvânındaki Türkçe şiirler bilim dünyasına tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: La'î, Dîvân, Türkçe Şiirler.

⁷⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü /Eski Türk Edebiyatı, Doktora öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8956-4168>, kdryavuz49@hotmail.com.

On La'li, One of the Azeri Poets of the 19th Century and Her Turkish Poems

Abstract

The poet, whose real name is Mirza Ali Physician La'li, was born in Revan (Yerevan) in the early 19th century. He is from Azerbaijani Turks and lived in Tabriz. La'li was involved in trade in his youth and also received education. Later, he quit trade and completed his medical education first in Tehran and then in Istanbul. La'li was one of the famous physicians known as “Şemsu'l-Hukema = the sun of physicians” during his time and served as physician to the crown prince of Iran, Muzafferuddin Mirza. La'li, who loved to travel, traveled to Türkiye, Egypt, the Caucasus countries and Europe.

The poet wrote Turkish and Persian poems under the pen name La'lî. His only known work is his divan. The first volume of the divan, which consists of two volumes, bears traces of the social, political and cultural life of the period. In the second volume, the poet mostly deals with the love of the Ahl al-Bayt and the issues surrounding the Karbala Incident. At the same time, the wars, chaos and confusion that occurred during his time are also included in his poems as content.

La'lî used a simple and fluent language in his poems; he gave much space to proverbs, idioms and folk sayings. In the divan, where we see examples of many verse forms and genres of classical poetry, from ghazal to ode, from münacat to maktel, there are Turkish and Persian poems. Although more than ten stone prints or printed copies of the divan have been found in Iranian and Azerbaijani libraries, the fate of the original copy is not yet known.

This research will attempt to introduce La'lî, who is considered one of the important representatives of classical literature in Iran and Azerbaijan, and the Turkish poems in his divan to the scientific world.

Keywords: La'lî, Dîvân, Turkish Poems.

Peygambere Sorulan Soruların Kur'an'a Yansıması

Kadri ERDOĞAN⁷⁸

Özet

Kur'an-ı Kerim, sadece ilahi bir rehber değil, aynı zamanda Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risalet sürecinde karşılaştığı bireysel ve toplumsal sorulara da cevap veren dinamik bir metindir. Bu çalışma, peygambere yöneltilen soruların Kur'an'daki yansımalarını inceleyerek vahyin nasıl şekillendiğini ve bu soruların pedagojik, hukuki ve itikadi bağlamda nasıl değerlendirildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Kur'an'da geçen "Sana soruyorlar" (يسألونك) ifadesiyle başlayan ayetler, sahabenin ve diğer muhatapların bilgi, yönlendirme ve açıklama taleplerine verilen doğrudan cevapları içerir. Bu sorular; savaş ve barış, infak, içki ve kumar, hilâl, ruh, haram ve helal gibi çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Bu bağlamda, Kur'an'ın indiriliş sürecinde toplumun zihinsel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verme işlevi açıkça görülmektedir.

Sunumda, bu soruların mahiyeti, nüzul ortamı, verilen cevapların yapısı ve üslubu analiz edilecek; ayrıca bu ayetlerin günümüz yorumlarına etkisi değerlendirilecektir. Çalışma, Kur'an'ın sadece teorik bilgi sunan bir kitap değil, aynı zamanda canlı bir diyalog ortamında şekillenen bir hitap olduğunu göstermeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede, ilahi mesajın tarihsel bağlamla nasıl bütünleştiği de ele alınacaktır.

Bu tür sorular ve cevaplar, Kur'an'ın tedrici olarak indirilmesindeki hikmetin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Soruların ardından gelen cevaplar, muhatapların anlayış seviyelerine uygun şekilde düzenlenmiş ve toplumsal dönüşümü kolaylaştırmıştır. Ayrıca, bu soru-cevap metodu, İslami eğitim metodolojisine de temel oluşturmuştur. Günümüzde de Kur'an'ın bu özelliğinden hareketle modern sorunların çözümünde benzer bir yaklaşım geliştirilebilir. Bu çalışma, "يسألونك" formülasyonunun sadece tarihsel bir olgu değil, aynı zamanda dinamik bir tefsir metodolojisi sunduğunu da vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Peygamber, Sorular, Vahiy, Nüzul.

⁷⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Tezli Yüksek Lisans Programı, Orcid: <https://orcid.org/0009-0008-8882-7067>, kadri.7299@gmail.com.

The Reflection of Questions Asked to the Prophet in the Quran

Abstract

The Quran is not only a divine guide but also a dynamic text that responds to individual and societal questions encountered by Prophet Muhammad (peace be upon him) during his prophetic mission. This study aims to examine how revelation was shaped by the questions directed to the Prophet and how these questions were addressed in pedagogical, legal, and theological contexts.

Verses in the Quran that begin with the expression "They ask you" (يسألونك) contain direct answers to the companions' and other addressees' requests for knowledge, guidance, and explanation. These questions cover a wide range of topics including war and peace, charity, alcohol and gambling, the crescent moon, the soul, and matters of what is forbidden and permissible. In this context, the function of the Quran in responding to the intellectual and social needs of society during the period of revelation is clearly visible.

In the presentation, the nature of these questions, their revelation context, and the structure and style of the answers provided will be analyzed; additionally, the impact of these verses on contemporary interpretations will be evaluated. The study aims to demonstrate that the Quran is not merely a book presenting theoretical knowledge, but also an address shaped in an environment of living dialogue. Within this framework, how the divine message integrates with its historical context will also be discussed.

These types of questions and answers constitute an important dimension of the wisdom behind the gradual revelation of the Quran. The answers that follow the questions were arranged according to the level of understanding of the addressees and facilitated societal transformation. Furthermore, this question-answer method has formed the foundation for Islamic educational methodology. Today, a similar approach can be developed for solving modern problems based on this feature of the Quran. This study also emphasizes that the "يسألونك" formulation is not only a historical phenomenon but also offers a dynamic methodology for Quranic interpretation.

Keywords: Quran, Prophet (Muhammad), Questions, Revelation Context/Period (Nuzul).

İslam Eğitime Yön Veren Öncüler Doğrultusunda Din Eğitimi'ne Holistik

Yaklaşım

Kübra TÜRKOĞLU⁷⁹

Özet

Eğitim, insanlığın varoluşuyla beraber başlar ve her dönemde toplumun ilgilerine, ihtiyaçlarına göre kendini yeniler, değiştirir. Böylece tarih boyunca eğitimle ilgili yaklaşım ve uygulamalar, gereksinimler dikkate alınarak şekillenmiştir. Günümüz dünyası öğretmen merkezli bir anlayıştan sıyrılıp öğrenci merkezli bir eğitim anlayışına yönelmektedir. Öğrenci merkezli bir anlayışla bireyi ön plana çıkarıp aynı zamanda onun çok yönlü gelişimini desteklemektedir. Dünyada 1980'lerden sonra, ülkemizde ise 2004 program değişiklikleriyle gündeme gelen yaklaşımlardan biri holistik eğitim yaklaşımıdır. Günümüz küreselleşen dünyasında bireyin farklı yönleriyle, zihinsel, duyuşsal, bedensel gelişiminin yanında çevresiyle uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirilmesini beklemektedir. Tüm bu beklentilerini karşılayacak holistik/bütüncül eğitim yaklaşımıyla ilgili sürdürülmüştür. Birey dış dünyayı bütünsel algılama eğilimiyle dünyaya gelmiştir. Bunu Gestalt kuramıyla açıklamakta fayda var. Bu noktada da Gestalt kuramının temel düşüncesi, bütün, parçaların toplamından her zaman daha fazladır, daha anlamlıdır daha değerlidir. Bütünsellikten kasıt ise eğitimin birey ve toplum yaşamındaki tüm unsurlardan etkilendiği ve onları etkilediğidir. Aristo'nun "bütün parçaların toplamından daha fazladır." sözünde özetlediği Holizm çok eskilere dayanmaktadır. Fakat günümüz dünyasında çok nitelikli insanlar yetiştirmeyi amaçladığından bu anlayışı değiştirmişlerdir.

Eğitim tarihsel süreçte sürekli dönüşüm göstermiş ve bireyin tüm yönleriyle gelişimini hedefleyen yaklaşımlara evrilmiştir. Holistik eğitim anlayışı, bireyin zihinsel, duyuşsal, bedensel, sosyal ve manevi yönlerini de dikkate alarak çok boyutlu bir gelişim sürecini temel alır. Bu anlayış, özellikle bireyin değerlerle bütünleşmiş, topluma katkı sunabilen, içsel dengesi sağlanmış bir kişilik yapısına ulaşmasını amaçlar. İslam düşünce geleneğinde yer alan Farabi, İhvan-ı Safa ve İbn Miskeveyh gibi filozofların eğitim anlayışları da bireyin tüm yönlerinin dengeli ve uyumlu biçimde gelişmesini hedeflemiş, böylece modern anlamda holistik yaklaşıma öncülük etmişlerdir. Bu yönüyle, geçmişin eğitim felsefesi ile günümüzün çağdaş yaklaşımları arasında derin bir bağ kurulabilir. Eğitim sistemlerinde bireyin çok boyutlu gelişimini esas alan bütüncül anlayışların benimsenmesi, daha sağlıklı ve nitelikli bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din Eğitimi, Bütüncül Yaklaşım, Klasik İslam Eğitimcileri.

⁷⁹ Şirnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0004-4179-1619, nurkubra249@gmail.com.

Holistic Approach to Religious Education in Line With the Pioneers Who Directed Islamic Education

Abstract

Education begins with the existence of humanity and renews and changes itself in every period according to the interests and needs of the society. Thus, throughout history, approaches and practices related to education have been shaped by taking into account the needs. Today's world is moving away from a teacher-centered understanding and towards a student-centered education approach. With a student-centered understanding, it brings the individual to the forefront and at the same time supports his/her multi-faceted development. One of the approaches that came to the agenda after the 1980s in the world and in our country with the 2004 program changes is the holistic education approach. In today's globalizing world, individuals who can adapt to their environment as well as their mental, emotional and physical development in different aspects of the individual are expected to be raised. The holistic/holistic education approach that will meet all these expectations has been continued. The individual is born with a tendency to perceive the external world holistically. It is useful to explain this with gestalt theory. At this point, the basic idea of gestalt theory is that the whole is always more than the sum of its parts, more meaningful and more valuable. What is meant by holism is that education is affected by all elements in the life of the individual and society and affects them.

The holism summarized by Aristotle in his words, "The whole is more than the sum of its parts" dates back to very old times. However, since they aim to raise highly qualified people in today's world, they have changed this understanding. Education has undergone continuous transformation in the historical process and has evolved into approaches that target the development of the individual in all aspects. The holistic education approach is based on a multidimensional development process by taking into account the mental, emotional, physical, social and spiritual aspects of the individual. This approach aims in particular for the individual to reach a personality structure that is integrated with values, can contribute to society and has an internal balance. The educational approaches of philosophers such as Farabi, Ikhwan-i Safa and Ibn Miskawayh, who are in the Islamic tradition of thought, aimed for the balanced and harmonious development of all aspects of the individual, thus pioneering the holistic approach in the modern sense. In this respect, a deep connection can be established between the educational philosophy of the past and today's contemporary approaches. The adoption of holistic approaches based on the multidimensional development of the individual in education systems will contribute to the development of healthier and more qualified individuals.

Keywords: Education, Religious Education, Holistic Approach, Classical Islamic Educators.

Antik Roma İmparatoru Augustus'un Tanrılaştırılması ve Portresi

Kyungae KANG⁸⁰

Özet

Antik Roma Cumhuriyeti döneminde bazı güçlü şahsiyetler portrelerinin sikke ve heykellere kazınmasıyla güçlerini sergilemişlerdir. Özellikle Cumhuriyet'in son döneminde tek adam tekeli daha da güçlendiren Julius Sezar, üzerinde kendi portresinin bulunduğu paralar bastırıp kendi heykellerini yaptırarak gücünü göstermeye çalışmış ancak iktidara hızla gelmesinden kaygı duyan Senato ve yandaşları tarafından suikaste uğramasının ardından heykelleri yıkılmış ve kaldırılmıştır. Öte yandan Sezar'ın evlatlık oğlu ve halefi olan Augustus, Sezar'ın aksine, hayatının sonuna kadar Roma İmparatorluğu'nu tek başına imparator olarak kurnazca, hesaplı ifade ve hareketlerle yönetmiştir. Ve çeşitli alanlarda reformlar yaparak Roma İmparatorluğu'nun temellerini attı. Augustus'un günümüze ulaşan çok sayıda portresi, Augustus'un duruşunun etkisini ve Roma İmparatorluğu'na yaptığı katkıların ne kadar yüksek bir değere sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı Augustus'un kişisel yaşamı ve başarıları ile dönemin Roma siyaseti, dini ve sanatını incelemek ve Augustus'un tanrılaştırılması ile portreleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktır. Bu çalışma, Geç Roma Cumhuriyeti ve Erken Roma İmparatorluğu ile Augustus üzerine yayınlanmış kitap, yüksek lisans tezi, doktora tezi, doktora tezi gibi mevcut araştırma materyallerine başvurularak yazılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, Geç Roma Cumhuriyeti'nin kaosunu yatıştıran Augustus'un imparator olarak Roma İmparatorluğu'nu yeniden düzenlediğini ve portreleri dini yeniden düzenlemek ve kendini tanrılaştırmak için kullandığını doğrulamıştır.

Anahtar Sözcükler: Roma, İmparator, Augustus, Tanrılaştırılma, Portre.

⁸⁰ Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, ggaph89@gmail.com

Deification and Portrait of Roman Emperor Augustus

Abstract

During the Roman Republic, some powerful figures displayed their power by having their portraits engraved on coins and statues. Especially in the last period of the Republic, Julius Caesar, who further strengthened his one-man monopoly, tried to show his power by having coins with his portrait on them and by having his own statues made, but after he was assassinated by the Senate and his supporters who were concerned about his rapid rise to power, his statues were destroyed and removed. On the other hand, Augustus, Caesar's adopted son and successor, ruled the Roman Empire as a single emperor until the end of his life with cunning, calculated expressions and actions, unlike Caesar. And he laid the foundations of the Roman Empire by making reforms in various fields. The numerous portraits of Augustus that have survived to the present day clearly demonstrate the influence of Augustus' stance and the high value of his contributions to the Roman Empire.

The purpose of this study is to investigate the personal life and achievements of Augustus, as well as the politics, religion, economy, and art of Rome at that time, to reveal the connection between the process of Augustus' deification and his portraits. This study was written by referring to existing research materials such as books, master's theses, doctoral theses, and dissertations published on Augustus during the late Roman Republic and the early Roman Empire. The results of this study confirmed that Augustus, who calmed the chaos of the late Roman Republic and reorganized the Roman Empire as an emperor, used portraits along with the reorganization of religion for his own deification.

Keywords: Rome, Emperor, Augustus, Deification, Portrait.

İsfahan'da Mezhebî Rekabetin Yansımaları: Hanefî-Şâfiî İlişkilerinde Çatışma ve Tahakküm (V-VII. / XI-XIII. Yüzyıllar)

Lokman TOKDEMİR⁸¹

Özet

İslam tarihi boyunca psiko-sosyal ve sosyo-politik dinamiklerin etkisiyle mezhepler arasında hem teorik hem de pratik düzeyde çeşitli çatışmalar yaşanmıştır. Bu çalışma, bu çatışmaların dikkat çekici örneklerinden biri olan hicrî V-VII. yüzyıllarda İsfahan'daki Hanefî-Şâfiî rekabetini dinî, tarihî, siyasî, toplumsal ve eğitim boyutlarıyla çok yönlü olarak ele almayı amaçlamaktadır. Erken dönemlerde şehirde mezhepler arasında görece bir denge bulunmakla birlikte, hicrî IV. yüzyılda Hanbelîliğin belirgin biçimde öne çıktığı; ancak V. yüzyılın ortalarında Büyük Selçukluların hâkimiyetinden sonra bu yapının değiştiği ve Hanbelîliğin yerini giderek Hanefîlik ile Şâfiîliğin aldığı görülmektedir. Mezhebî dönüşüm, kadılık ve reislik kurumları, medrese kadroları, mescidler ve vakıf idareleri gibi yapılar üzerinden şekillenmiş; şehir ölçeğinde mezhebî kimliklerin yeniden inşasına zemin hazırlamıştır. Selçuklular tarafından İsfahan'a davet edilen Şâfiî kökenli Hucendî ailesi ile Hanefî Sa'îdî ailesi bu süreçte önemli roller üstlenmiş; ancak iki grup arasında zamanla yoğun bir rekabet gelişmiştir. V-VII. yüzyıllar boyunca iki grup arasında süren bu gerilim, Moğolların İsfahan'ı ele geçirmesi sırasında yaşanan büyük katliamla zirveye ulaşmış ve mezhep temelli çatışmalar bu iki grup özelinde fiilen sona ermiştir. Çalışma, mezhep-siyaset-eğitim-toplum ilişkisini İsfahan örneği üzerinden analiz ederek, mezhebî dönüşümün toplumsal yapıya ve siyasal iktidar ilişkilerine yansımalarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mezhepler, Hanefîlik, Şâfiîlik, İsfahan, Büyük Selçuklu Devleti, Medreseler, Reislik.

⁸¹ Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0005-9749-221X>, Lokman3663@gmail.com.

Reflections of Sectarian Competition in Isfahan: Conflict and Domination in Hanafi-Shafi'i Relations (V–VII. / XI–XIII. Centuries)

Abstract

Throughout Islamic history, various conflicts have arisen among different sects, both at the theoretical and practical levels, under the influence of psycho-social and socio-political dynamics. This study aims to examine one of the most striking examples of such conflicts—the rivalry between the Hanafis and Shafi'is in Isfahan during the 5th–7th centuries AH—from religious, historical, political, social, and educational perspectives. Although there was a relative balance among sects in the city in earlier periods, the 4th century AH witnessed the notable rise of Hanbalism; however, following the domination of the Great Seljuks in the mid-5th century AH, this structure changed, and Hanbalism was gradually replaced by Hanafi and Shafi'i influences. This sectarian transformation took shape through institutions such as the judiciary and the office of the ra'īs, as well as through the staffing of madrasas, mosques, and waqf administrations, thereby laying the groundwork for the reconstruction of sectarian identities on the urban scale. The Shafi'i-origin Khujandi family, invited to Isfahan by the Seljuks, and the Hanafi Sa'idi family played significant roles in this process; yet, over time, an intense rivalry developed between the two groups. The tensions that persisted between them throughout the 5th–7th centuries AH culminated in the great massacre that took place when the Mongols captured Isfahan, effectively bringing sectarian-based conflicts between these two families to an end. By analyzing the interplay of sect, politics, education, and society through the case of Isfahan, this study seeks to reveal the impact of sectarian transformation on the social structure and political power relations.

Keywords: Sects, Hanafi, Shafi'i, Isfahan, Great Seljuk Empire, Madrasas, Leadership.

Sümer Tanrı Panteonu

M. Ruveyda ERTEKİN⁸²

Özet

Sümerler, çok tanrılı inanç sistemiyle bilinen en eski medeniyetlerden biridir. Sümer panteonu, doğa olaylarını, toplumsal düzeni ve kozmik işleyişi temsil eden tanrılardan oluşur. Tanrılar arasında hiyerarşik bir yapı bulunmakta olup, en yüce tanrılar evrenin temel unsurlarını yönetirken, alt düzeydeki tanrılar belirli şehirler, görevler veya doğa unsurlarıyla ilişkilidir. Bu yapı, Sümer dininin hem teolojik hem de sosyopolitik yönünü ortaya koyar.

Panteonun en üstünde gökyüzü tanrısı An yer alır. An, tanrılarının babası ve evrensel düzenin kurucusudur. Hemen ardından gelen Enlil, hava ve kader tanrısı olarak Sümer mitolojisinde merkezi bir figürdür. Enki, tatlı suların, bilgeliğin ve yaratıcılığın tanrısıdır. Şifa ve doğurganlık tanrıçası Ninhursa, annelik ve iyileştirme güçleriyle öne çıkar. Nanna-Sin, ay tanrısı olup zamanın döngüsünü ve takvimi simgeler. Güneş tanrısı Utu, adaletin ve doğruluğun sembolüdür. İnanna ise aşk, bereket ve savaş gibi zıt güçleri bünyesinde barındıran güçlü ve karmaşık bir tanrıçadır.

Sümer tanrıları genellikle antropomorfik, yani insan biçimli olarak tasvir edilmiştir. Onlara insanlar gibi fiziksel özellikler ve duygular atfedilmiştir. Bu insansı nitelikler, tanrıları halkın gözünde ulaşılabilir ve anlaşılabilir kılmıştır. Tanrıların davranışları, toplumun değer yargılarını şekillendirmiş ve ritüeller aracılığıyla sosyal düzenin sürdürülmesinde etkili olmuştur.

Sümer panteonu, yalnızca dini bir sistem değil, aynı zamanda Mezopotamya uygarlığının kültürel ve siyasal temellerinin bir yansımasıdır. Sümerler bu inanç sistemleri ve toplumdaki yansımaları ile kendisinden sonra gelen medeniyetleri de birçok yönden etkilemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sümer, Tanrılar, Panteon, Mitoloji, Mezopotamya.

⁸² Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi ABD, ertekinruveyda47@gmail.com.

Sumerian Pantheon of Gods

Abstract

The Sumerians are one of the oldest known civilizations with a polytheistic belief system. The Sumerian pantheon consists of gods representing natural phenomena, social order and cosmic functioning. There is a hierarchical structure among the gods, with the highest gods ruling over the basic elements of the universe, while lower-level gods are associated with specific cities, tasks or elements of nature. This structure reveals both the theological and sociopolitical aspects of Sumerian religion.

At the top of the pantheon is the sky god An. An is the father of the gods and the founder of the universal order. Enlil, who follows him, is a central figure in Sumerian mythology as the god of air and fate. Enki is the god of fresh water, wisdom and creativity. Ninhursa, goddess of healing and fertility, is characterized by her maternal and healing powers. Nanna-Sin, the moon god, symbolizes the cycle of time and the calendar. Utu, the sun god, is the symbol of justice and righteousness. Inanna is a powerful and complex goddess who embodies opposing forces such as love, fertility and war.

Sumerian gods are often depicted as anthropomorphic, that is, in human form. They were attributed physical characteristics and emotions like humans. These humanoid qualities made the gods accessible and understandable to the public. The behavior of the gods shaped the value judgments of the society and was effective in maintaining the social order through rituals.

The Sumerian pantheon is not only a religious system, but also a reflection of the cultural and political foundations of Mesopotamian civilization. With these belief systems and their reflections in society, the Sumerians influenced the civilizations that came after them in many ways.

Keywords: Sumer, Gods, Pantheon, Mythology, Mesopotamia.

İhvanü's-Safâ'nın Eğitim Anlayışına Göre Öğretmen Modeli

Mahfuz OKUMUŞ⁸³

Özet

İhvanü's-Safâ, hicri IV. asırda Basra'da ortaya çıkan, felsefi ve ahlaki yönü güçlü, entelektüel bir düşünce topluluğudur. İslam düşüncesi ve klasik bilimlerle temellenen kapsamlı bir eğitim felsefesi geliştirmiştir. Bu topluluğun eğitim anlayışı, bireyin hem zihinsel hem de ruhsal gelişimini hedefleyen bütüncül bir yapıya sahiptir. Dört ana bölümden oluşan "Resâil-i İhvânü's-Safâ" adlı ansiklopedik eserlerinde, eğitime ve öğretmene dair önemli görüşler yer almaktadır. Onlara göre eğitim yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bireyin ahlaki ve entelektüel yönden kemâle ermesini sağlayan çok boyutlu bir süreçtir. İhvanü's-Safâ'nın öğretmen modelinde, öğretici aynı zamanda bir "mürşid" konumundadır. Yani, bireyin manevi ve entelektüel tekâmülünü sağlamakla yükümlüdür. Öğretmen, öğrencinin fitratına uygun yöntemler kullanmalı, bilgi aktarımında şefkatli ve sabırlı olmalıdır. Eğitimin nihai amacı ise insanı "kâmil insan" mertebesine ulaştırmaktır. Bu bağlamda öğretmen, yalnızca öğreten değil; aynı zamanda manevi bir rehber, ahlaki bir örnek ve hikmetin yol göstericisidir. İhvanü's-Safâ'ya göre ideal öğretmen; hikmetli, erdemli, sabırlı, adaletli ve tevazu sahibi olmalıdır. Öğrencisini sadece bilgiyle değil, aynı zamanda karakterle de şekillendirmeyi hedefler. Eğitimde bireyin doğasına uygun yöntemler geliştirmeli; akıl ve kalp dengesini gözeterek eğitim vermelidir. Bu anlayışta öğretmen, öğrencisiyle güvene ve saygıya dayalı bir ilişki kurmalı, onu bir birey olarak ciddiye almalıdır. Eğitim süreci, karşılıklı sevgi ve anlayışla yürütülmeli; öğretmen, öğrencinin iç dünyasını tanıyarak kendi potansiyelini ortaya çıkarmasına yardımcı olmalıdır. Bu yönüyle İhvanü's-Safâ'nın öğretmen modeli, modern eğitimdeki "bütüncül yaklaşım" ile benzerlik göstermektedir. Sonuç olarak, İhvanü's-Safâ'nın öğretmen anlayışı; bilge, rehberlik eden, ahlaki duruş sergileyen ve öğrencisinin içsel gelişimini önemseyen bir eğitimci modelini temel alır. Bu yaklaşım, günümüz eğitim felsefelerine ve pedagojik yaklaşımlarına da ışık tutacak nitelikte bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İhvanü's-Safâ, Eğitim Felsefesi, Öğretmen Modeli, Ahlaki Eğitim, Bütüncül Yaklaşım.

⁸³ Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tarih Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0000-0002-4180-9004, mahfuzokumus@gmail.com.

Teacher Model According to Ikhwan Al-Safa's Understanding of Education

Abstract

The Ikhwan al-Safa is an intellectual thought group with strong philosophical and moral aspects that emerged in Basra in the 4th century of the Hijra. It has developed a comprehensive education philosophy based on Islamic thought and classical sciences. The educational approach of this group has a holistic structure that aims for both the mental and spiritual development of the individual. Their encyclopedic work titled “Resâil-i Ikhwan al-Safa”, which consists of four main sections, contains important views on education and the teacher. According to them, education is not only the transfer of knowledge, but also a multi-dimensional process that enables the individual to reach moral and intellectual perfection. In the Ikhwan al-Safa’s teacher model, the teacher is also in the position of a “mentor”. In other words, he is responsible for ensuring the spiritual and intellectual development of the individual. The teacher should use methods that are suitable for the student’s nature and should be compassionate and patient in the transfer of knowledge. The ultimate goal of education is to bring the person to the level of a “perfect human being”. In this context, the teacher is not only the one who teaches, but also a spiritual guide, a moral example, and a guide to wisdom. According to the Ikhwan al-Safa, the ideal teacher should be wise, virtuous, patient, just, and modest. It aims to shape its students not only with knowledge but also with character. In education, methods that are suitable for the nature of the individual should be developed; education should be provided by considering the balance between mind and heart. In this understanding, the teacher should establish a relationship with the student based on trust and respect, and should take them seriously as individuals. The education process should be carried out with mutual love and understanding; the teacher should help the student to reveal his/her own potential by getting to know his/her inner world. In this respect, the teacher model of the Ihvan al-Safa is similar to the “holistic approach” in modern education. As a result, the teacher understanding of the Ihvan al-Safa is based on an educator model that is wise, guiding, exhibits a moral stance, and cares about the inner development of the student. This approach offers a perspective that will also shed light on today’s educational philosophies and pedagogical approaches.

Keywords: Ikhwan al-Safā, Philosophy of Education, Teacher Model, Moral Education, Holistic Approach.

الملخص

منذ دخول الإسلام إلى بلاد شبه القارة الهندية بدأت اللغة العربية وآدابها تنتشر في الأفق، وبلاغتها تبهر الأسماع، ومعانيها تستقطب الأنظار، وبذلك وجدت مكانة في قلوب المسلمين وتقديساً في أفكارهم وسلوكهم؛ لكونها لغة القرآن، ولسان الدين الحنيف، وما فتئت هذه اللغة سائدة بقواعدها، وصامدة بآدابها فترة طويلة حتى ظهرت نخبة من العلماء والأدباء من أبناء البلاد، فاشتغلوا بالعلوم العربية والدراسات الإسلامية في أنحاء المعمورة، وأبدعوا في فنونها بالإتقان والتدقيق والإسهام والتطوير، وأجادوا فيها النظم والتصنيف والدراسة والتحليل غير أن هذا التقدم العلمي والتنوع الثقافي لم يكن محصوراً على الذكور فحسب، وإنما تجاوز إلى شقائق الرجال أيضاً؛ حيث سجّل التاريخ صفحات مشرقة لفضليات النساء في تلك البلاد ذوات التفنن في الفضائل، والبراعات في الفنون، والمتضلعات في الآداب، ففحنّ خلال العصر المغولي إلى عهد الاستقلال بالمشاركة في النهضة الثقافية، والحركة العلمية والإسلامية، وبذلك أثبتن قدرتهن على الوقوف بجانب الرجال في التصنيف والنشر، والانشغال بالعلوم المختلفة، والقيام بإصلاح المجتمع ونشر الوعي الديني والثقافي، كما أسهمن في إثراء الأدب العربي عن طريق مشاركتهن في الندوات العلمية، وإلقاء المحاضرات، وإعطاء الدروس، وتأليف الكتب، وكتابة المقالات، ونحو ذلك، وكن يعملنّ جنباً إلى جنب مع العلماء والأدباء في خدمة اللغة العربية والعلوم الإسلامية، وبيدّلنّ جهوداً مضيئة في سبيل نشرها في ربوع البلاد بالنقد والموضوعية، والأصالة والحداثة في كافة المجالات العلمية، وفنونها الواسعة.

الكلمات المفتاحية: العربية، الأدب، المرأة، شبه القارة الهندية، المصنفات، الأشعار.

⁸⁴ Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belağatı, Dr. Öğretim Üyesi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0568-0776>, mahmoud.naassan@gmail.com.

The Contribution of Muslim Women to Arabic Language and Islamic Studies in the Indian Subcontinent (10th–14th Hijri Centuries)

Abstract

Since the advent of Islam in the Indian subcontinent, the Arabic language and its literature began to spread widely, captivating audiences with its eloquence and drawing attention with the depth of its meanings. It thus earned a revered place in the hearts of Muslims and held sanctity in their thoughts and behaviors, being the language of the Qur'an and the tongue of the true religion. Arabic remained dominant with its grammar and resilient in its literary tradition for a long time, until a distinguished group of native scholars and writers emerged. They dedicated themselves to Arabic sciences and Islamic studies across the region, excelling with precision and creativity, and contributing to its development through poetic expression, scholarly classification, study, and analysis.

This intellectual advancement and cultural diversity, however, was not limited to men alone. Women—sisters of men—also played a significant role. History records brilliant examples of outstanding women in the region, distinguished by their virtues, refined in the arts, and well-versed in literature. From the Mughal era to the period of independence, they actively contributed to the cultural renaissance and the Islamic intellectual movement. They proved their ability to stand alongside men in writing and publishing, engaging in diverse sciences, reforming society, and spreading religious and cultural awareness.

Moreover, they enriched Arabic literature by participating in academic forums, delivering lectures, offering lessons, authoring books, writing articles, and more. They worked side by side with scholars and writers in serving the Arabic language and Islamic sciences, exerting tremendous efforts to disseminate them across the land with critical insight, objectivity, and a blend of authenticity and modernity in all scientific and literary fields.

Keywords: Arabic, Literature, Women, Indian Subcontinent, Works, Poetry.

Hicrî 10.–14. yüzyıllar arasında Hint Alt Kıtası'nda Müslüman Kadının Arap Dili ve İslamî Çalışmalara Katkısı

Özet

İslam'ın Hint alt kıtasına girmesiyle birlikte Arap dili ve edebiyatı hızla yayılmaya başladı; belâgati kulakları büyüledi, anlam derinliği dikkatleri üzerine çekti. Böylece, Kur'an'ın dili ve İslam dininin lisanı olması hasebiyle, Müslümanların kalbinde yer edindi, düşünce ve davranışlarında kutsal bir konum kazandı. Arapça, uzun süre boyunca grameriyle hâkimiyetini sürdürmüştü, edebiyatıyla da direncini korumuştur. Nihayetinde, bu toprakların evlatlarından oluşan seçkin bir âlim ve edebiyatçı topluluğu ortaya çıkmış; Arap dili ilimleri ve İslami çalışmalarla meşgul olmuş, bu alanlarda yetkinlik ve titizlikle eserler üretmiş, katkılarda bulunmuş, gelişim sağlamışlardır. Nazım, tasnif, inceleme ve analiz gibi edebî alanlarda da başarı göstermişlerdir.

Ancak bu ilmî ilerleme ve kültürel çeşitlilik sadece erkeklerle sınırlı kalmamıştır. Erkeklerin eşleri olan kadınlar da bu sürece dahil olmuş; bu toprakların seçkin hanımları, erdemlerde usta, sanatta mahir ve edebiyatta derin bilgi sahibi olarak tarihe parlak sayfalar kazandırmışlardır. Babür döneminden bağımsızlık sürecine kadar kadınlar, kültürel uyanış ve İslamî ilmi hareketlere katılarak, toplumun gelişiminde etkin rol oynamışlardır. Böylelikle, yazma, yayımlama, ilimle meşgul olma, toplumu ıslah etme ve dinî-kültürel bilinç yayma gibi alanlarda erkeklerin yanında durabileceklerini ispat etmişlerdir.

Ayrıca, bilimsel sempozyumlara katılım, konferans verme, ders okutma, kitap yazma, makale kaleme alma ve benzeri yollarla Arap edebiyatını zenginleştirmişlerdir. Arap dili ve İslamî ilimlerin hizmetinde, âlimler ve edebiyatçılarla omuz omuza çalışarak, bu ilimleri ülke sathında yaymak adına büyük gayretler göstermişler; eleştirel bakış açısı, nesnellik, özgünlük ve çağdaşlık arasında bir denge kurarak bilimsel ve edebî sahalarda önemli katkılar sunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Edebiyat, Kadın, Hint Alt Kıtası, Telif Eserler, Şiirler.

Özet

İslam felsefe geleneğinin kurucu isimlerinden biri olan Ebû Nasr el-Fârâbî, mensubu olduğu İslam dini ile kendisine intikal eden Yunan felsefe geleneğini meczederek özgün sistemini kurmuştur. Fârâbî'nin düşünce sistemine özgünlüğünü veren konulardan biri de din ile felsefe arasındaki ilişkiye getirdiği açıklamadır. Fârâbî tek hakikat düşüncesini savunan bir filozof olarak din ile felsefenin farklı hakikatleri öne süremeyeceğini söyler. Bu iki farklı sistemin esasında aynı öze dayandıklarını ancak kullandıkları yöntemden ötürü birbirlerine karşıt olduğu yanlıgısı hakimdir. Fârâbî, kendi sisteminde merkezî bir yer tutan tek hakikat düşüncesi doğrultusunda yöntem farkına rağmen din ile felsefeyi, akıl ile vahyi aynı zeminde yeniden konumlandırır. Bu konumlandırmaya göre felsefe hakikati temsiller ve mecazlar kullanmadan ifade ederken din, işlevi gereği temsil ve mecaz dilini kullanmak zorundadır. Çünkü tabiatı gereği bütün insanlar anlayış ve kavrayış yetkinliği bakımından eşit değildir. Böyle bir durumda çoğunluğun hakikate ulaşamayacağı açıktır. Bu sebeple hakikati anlama ve kavramada yetkin olan ve bunu toplumun anlayabileceği seviyede ifade edebilen peygamber düşüncesi vardır. Fârâbî, peygamberin aklının son derece yetkin olduğunu, hakikatin ise peygamberin zihninde saf haliyle bulunduğunu söyler. Peygamberin kullandığı temsiller ve mecazlar yöntemleridir. Peygamberin zihni ile filozofun zihni esasında aynı Peygamberin zihni ile filozofun zihni esasında aynı hakikati barındırırken farklılaştıkları nokta bu hakikati dile getirme yöntemleridir. Ayrıca peygamber topluma başkanlık etmekle de filozoftan farklılaşır. Bu doğrultuda Fârâbî, akıl-vahiy, peygamber-filozof kavramlarını anlattığımız bağlamda düşünce sisteminde yeniden yorumlamaktadır. Bu bildiride Fârâbî'nin din ile felsefe ilişkisi peygamber ile filozofun şahsında tartışılıp değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fârâbî, Din, Felsefe, Peygamber, Filozof.

⁸⁵ Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Felsefesi, ymedine980@gmail.com.

The Relationship Between Religion and Philosophy In Al-Fârâbî's Thought

Abstract

Abu Nasr al-Farabi, one of the founding figures of the Islamic philosophical tradition, established his unique system by combining the Islamic religion to which he was a member and the Greek philosophical tradition that was passed down to him. One of the issues that gives originality to Farabi's thought system is the explanation he brings to the relationship between religion and philosophy. As a philosopher who defends the idea of the single truth, Farabi says that religion and philosophy cannot put forward different truths. There is a prevailing misconception that these two different systems are essentially based on the same essence, but they are opposed to each other due to the methods they use. In line with the idea of the single truth, which has a central place in his system, Farabi repositions religion and philosophy, reason and revelation on the same ground despite the difference in methods. According to this positioning, while philosophy expresses the truth without using representations and metaphors, religion, due to its function, must use the language of representation and metaphor. Because by nature, not all people are equal in terms of their competence in understanding and comprehension. In such a case, it is clear that the majority cannot reach the truth. For this reason, there is the idea of a prophet who is competent in understanding and grasping the truth and who can express it at a level that society can understand. Farabi says that the prophet's mind is extremely competent, and that the truth is found in its pure form in the prophet's mind. The representations and metaphors used by the prophet are his methods. The mind of the prophet and the philosopher are essentially the same. While the mind of the prophet and the philosopher contain the same truth, the point where they differ is in the methods of expressing this truth. In addition, the prophet differs from the philosopher by presiding over society. In this context, Farabi reinterprets the concepts of reason-revelation, prophet-philosopher in the context we have explained. In this paper, Farabi's relationship with religion and philosophy will be discussed and evaluated in the person of the prophet and the philosopher.

Keywords: Fârâbî, Religion, Philosophy, Prophet, Philosopher.

Özet

Kardeşlik, geçmişten günümüze kadar hem örfi, hem dini, hem sosyal hem ahlaki gibi pek çok alanda büyük önem arz etmektedir. Kur'an'ın bize bu konudaki verdiği öğütler tüm alanlarda bizler için ders niteliğindedir. Kardeşlik, Kur'an'da yalnızca biyolojik bir bağ olarak değil, aynı zamanda ahlaki, sosyal ve imani bir sorumluluk olarak sunulmaktadır. Aile içinde kardeşler arasındaki ilişkiler; sevgi, kıskançlık, dayanışma, adaletsizlik ve affedicilik gibi çeşitli duygularla şekillenirken, Kur'an bu ilişkileri hem öğüt verici hem de örnek alınacak kıssalar aracılığıyla işler. Bu öğüt verme usulü ile hem kan bağı olan kardeşlerine hem de din kardeşliği yaptığı müslümanlara karşı sorumluluk bilincini hatırlatır. Bu sorumluluklarını hayatının her alanına tatbik eden bir Müslümanın hem dünya da hem de ahirette karşına çıkacak güzelliklerden haber verir.

Kur'an'da özellikle üç kıssa, kardeşlik temasını derinlemesine işlemektedir. Habil ve Kabil örneğinde, kıskançlık sonucu işlenen ilk cinayet ve nefse yenilme konusu ele alınır. Hz. Yusuf ve kardeşleri arasındaki ilişkide kıskançlık, komplo, ayrılık ve sonrasında gelen pişmanlık ile affedicilik anlatılır. Hz. Musa ve Harun'un ilişkisi ise iman kardeşliği ve dayanışma açısından örnek bir birliktelik sergiler.

Bu anlatılar üzerinden Kur'an, aile içinde adaletin, sevginin ve merhametin önemine dikkat çeker. Özellikle ebeveynlerin çocuklarına karşı adil davranmalarının, kardeşler arası ilişkileri doğrudan etkilediği vurgulanır. Günümüz aile yapılarında ise artan bireyselleşme, rekabet ve iletişim eksikliği, kardeşlik bağlarını zayıflatmaktadır.

Sonuç olarak, Kur'an'daki kardeşlik kıssaları yalnızca tarihsel olaylar değil; aynı zamanda modern aileler için etik, psikolojik ve eğitsel dersler içeren evrensel mesajlardır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Kardeşlik, Hz. Musa, Hz. Yusuf, Hz. Harun.

⁸⁶ Dicle Üniversitesi, İslami Bilimler, Tefsir, YL Öğrencisi, Orcid: 0009-0001-4956-6342, canmehmetemin2134@gmail.com.

The Concept of Brotherhood in the Qur'an within the Context of Family Dynamics

Abstract

Brotherhood, from past to present, bears great importance in many areas such as customary, religious, social, and moral. The advice the Qur'an gives us on this subject serves as a lesson for us in all areas. Brotherhood is presented in the Qur'an not only as a biological bond, but also as a moral, social, and faith-based responsibility. While the relationships between siblings within the family are shaped by various emotions such as love, jealousy, solidarity, injustice, and forgiveness, the Qur'an addresses these relationships through both advisory and exemplary stories. With this method of giving advice, it reminds one of the sense of responsibility both towards siblings by blood and Muslim brothers in religion. It gives news of the beauties that a Muslim, who applies these responsibilities to every area of his life, will encounter both in this world and the hereafter.

In the Qur'an, especially three stories deeply deal with the theme of brotherhood. In the example of Abel and Cain, the first murder committed as a result of jealousy and the issue of giving in to the self is addressed. In the relationship between Prophet Joseph and his brothers, jealousy, conspiracy, separation, and the following regret and forgiveness are told. The relationship between Prophet Moses and Aaron presents an exemplary unity in terms of faith-based brotherhood and solidarity.

Through these narratives, the Qur'an draws attention to the importance of justice, love, and compassion within the family. It is especially emphasized that parents acting justly towards their children directly affects sibling relationships. In today's family structures, increasing individualism, competition, and lack of communication are weakening the bonds of brotherhood.

As a result, the brotherhood stories in the Qur'an are not only historical events; they are also universal messages that contain ethical, psychological, and educational lessons for modern families.

Keywords: Family, Brotherhood, Hz. Moses, Hz. Joseph, Hz. Aaron.

Kuran Çevirileri Bağlamında Hasır Edatının Anlama Etkisi Bakara Suresi Örneği

Mehmet Emin LALE⁸⁷

Özet

Kur'an'ın Arapça dil yapısı içerisinde anlamı pekiştiren, sınırlayan ve vurgu yapan birçok ifade biçimi vardır. Bu ifade biçimlerinin bazıları sadece Arapçaya hasır. Bunlardan biri de hasır edatlarıdır. Hasır, bir şeyin sadece belirli bir şekilde veya kişiyle sınırlı olduğunu ifade eder. Bu yapılar, Kur'an'ın birçok yerinde önemli teolojik ve ahlaki mesajları netleştirmekte kullanılır. Çevirilerde bu edatların anlamının tam yansıtılmaması, ayetin verdiği mesajın gücünü ve doğruluğunu olumsuz etkileyebilir. Bu çalışma, özellikle Bakara Suresi örneğinde hasır edatlarının çeviri farklılıklarını incelemektedir.

Arapça'da hasır için kullanılan belli başlı edatlar ve yapılar şunlardır:

Yalnızca, ancak, sadece : innema

Olumsuzlama + istisna : lâ... illa

Aynı şekilde hasır yapar : mâ... illa

İzâfet yapıları + tekit: Bazen ek fiiller veya isim yapıları da hasır etkisi yapar. Bu yapılar çeviri sürecinde doğrudan karşılanmadığında ya belirsizleşir ya da güç kaybına uğrar.

Hasır edatları, Kur'an'ın anlam derinliğinde çok güçlü araçlardır. Bu yapılar; Anlamı sınırlar, belirli kılar. vurguyu netleştirir. Teolojik ve ahlaki mesajların kesinliğini sağlar. Ancak çevirilerde bu yapılar göz ardı edildiğinde: Anlamlar genişleyebilir veya muğlaklaşabilir. Ayetin verdiği mesaj zayıflayabilir. Kur'an'ın dil estetiği ve vurgu sistemi zarar görebilir. Kur'an mealleri hazırlanırken, dilsel yapılar (özellikle hasır) dikkatle analiz edilmeli, çeviriye bu anlamlar doğrudan yansıtılmalıdır. "Sadece", "ancak", "yalnızca", "hiçbir şekilde" gibi Türkçedeki karşılıkların doğru ve tutarlı şekilde kullanılması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Hasır, Kur'ân çevirisi, Vurgu, Anlam daraltılması, Teolojik Mesaj.

⁸⁷ Dicle Üniversitesi, İslami İlimler, Tefsir, YL öğrencisi, Orcid: 0009-0004-1058-0632, Lalemehmetemin59@gmail.com.

The Effect of Restriction Particles on Meaning in the Context of Quran Translations: The Case of Surah Al-Baqarah

Abstract

Within the linguistic framework of the Arabic language in the Qur'an, there are numerous expressive forms that serve to reinforce, limit, and emphasize meaning. Some of these forms are unique to Arabic, among which the concept of *ḥaṣr* (exclusivity or restriction) holds particular significance. *Ḥaṣr* indicates that something is confined solely to a particular manner or subject. These structures are frequently employed throughout the Qur'an to clarify key theological and ethical messages. When the meaning conveyed by these constructions is not adequately reflected in translation, the strength and precision of the verse's message can be diminished.

This study focuses on translation variations of *ḥaṣr* particles, specifically within the context of Surah al-Baqarah.

The principal particles and structures used in Arabic to express *ḥaṣr* include:

Innamā – “only,” “merely,” “just”

Negation + exception – lā... illā

Similar exclusive construction – mā... illā

Idāfa structures combined with emphasis – In certain cases, verbal or nominal constructions can also convey a restrictive meaning.

When such expressions are not faithfully rendered in translation, they may lead to ambiguity or a weakening of the intended message. *Ḥaṣr* expressions are powerful devices within the semantic depth of the Qur'an. They: Restrict and define meaning precisely, Clarify emphasis, Reinforce the certainty of theological and ethical messages. However, if these structures are neglected in translation: Meanings may become overly broad or vague, The intended message of the verse may lose its impact, The aesthetic and emphatic style of the Qur'anic language may be compromised.

Therefore, when translating the Qur'an, such linguistic features—especially *ḥaṣr* constructions—should be carefully analyzed and explicitly conveyed. The use of accurate and consistent equivalents in the target language, such as “only,” “just,” “merely,” or “in no way,” is essential for preserving the original emphasis and intent.

Keywords: Exclusivity, Qur'an Translation, Emphasis, Semantic Restriction, Theological Message.

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Kan Davalarının Çözümünde İslâm Hukukunun Rolü

Mehmet ER⁸⁸

Kültürün bir parçası olan din, toplumların değişmesinde ve gelişmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Böyle bir etkiye sahip olmasının temel sebebi kuşkuşuz ona atfedilen kutsallık değerinden kaynaklanmaktadır. Dinin yapısındaki bu kutsallık değeri nedeniyle toplumsal birçok sorunun çözümünde ideal çözümlerin ortaya koymasında büyük bir avantaja sahip olmaktadır. Ayrıca toplumların dine verdiği değerden kaynaklı olarak sorunlara ürettiği çözümler toplum tarafından hızlı bir şekilde benimsenip uygulanmaya başlanmaktadır. Dindeki bu esrarengiz etki diğer dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de kendisini göstermektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesi'ndeki kan davalarının çözümünde temel farklılıklar olmakla birlikte İslâm Hukukundaki çözüm önerilerinin sorunun çözülmesinde oynadığı rol aşikardır.

Bu çalışmamızda Güneydoğu Anadolu bölgesindeki kan davalarının çözümünde İslâm Hukukunun etki ettiği üç konu ele alınacaktır. Bu konular arabuluculuk, diyet ve âkil sistemidir. Güneydoğu Anadolu bölgesindeki kan davalarında arabuluculuk kurumunda özellikle Şeyh ve İmam gibi din adamlarının yer alması, İslâm Hukukundaki çözüm önerilerin kurumda yer edinilmesine vesile olmaktadır. Türkiye'de uygulanan Medeni Hukukta kısas cezasına yer verilmemesi nedeniyle arabuluculuk kurumu İslâm Hukuku'nun önerdiği ikinci bir uygulamaya yani diyete başvurmaktadır. Ayrıca arabuluculuk kurumunun hükmettiği diyetin ödenmesinde Akile sistemine başvurulması Güneydoğu Anadolu bölgesindeki kan davalarının çözümünde İslâm Hukuku'nun ortaya koyduğu çözüm önerilerin bu toplumdaki etkinliğini gözler önüne sermektedir. Son olarak bölgedeki kan davalarının oluşmasına sebep olan eğitim, tapu sorunu, otorite kavgası ve sınır anlaşmazlıkların derinlemesine incelenip bölgenin huzuru için barışçıl çözüm önerileri oluşturulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Diyet, Kan, İslâm, Arabuluculuk, Akile.

The Role of Islamic Law in Resolving Blood Feuds in the Southeastern Anatolia Region

⁸⁸ Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, me6806013@gmail.com.

Abstract

Religion, which is a part of culture, has a great impact on the change and development of societies. The main reason for such an impact is undoubtedly due to the value of holiness attributed to it. Due to this value of holiness in the structure of religion, it has a great advantage in presenting ideal solutions in solving many social problems. In addition, the solutions that societies produce to problems due to the value they give to religion are quickly adopted and implemented by society. This mysterious effect in religion shows itself in Islam as well as in other religions. Although there are fundamental differences in the resolution of blood feuds in the Southeastern Anatolia region, the role that the solution proposals in Islamic Law play in solving the problem is obvious.

In this study, three issues that Islamic law has an impact on in resolving blood feuds in the Southeastern Anatolia region will be discussed. These issues are mediation, blood feud and the aqil system. The presence of religious figures, especially Sheikhs and Imams, in the mediation institution in the Southeastern Anatolia region facilitates the inclusion of solution proposals in Islamic law in the institution. Since the retaliation penalty is not included in the Civil Law applied in Türkiye, the mediation institution resorts to a second application suggested by Islamic law, namely blood feud. In addition, the fact that the Aqil system is used in the payment of blood feuds ruled by the mediation institution reveals the effectiveness of the solution proposals put forward by Islamic law in resolving blood feuds in this society. Finally, the education, title deed issues, authority struggles and border disputes that cause blood feuds in the region should be examined in depth and peaceful solution proposals should be created for the peace of the region.

Keywords: Diet. Blood, Islam. Mediation, Aqila.

Kıyasî-Sem'î Açından Muzaaf Fiillerde Fekk, İbdâl ve Hazf

Mehmet GÜLNİHAL⁸⁹

Özet

Sarf ilmi, Arapçada kelime türetim ve yapı kurallarını inceleyen temel dil bilimlerinden biridir. Bu disiplin içerisinde yer alan muzaaf fiiller, sūlasî ve rûbaî olmak üzere ikiye ayrılır. Sūlasî muzaaf fiiller, ikinci ve üçüncü kök harfleri aynı olan üç harfli fiillerdir. Söz konusu fiiller, morfolojik bakımdan özel kurallara tabidir. Bu kurallar arasında fekk (çözme), ibdâl (harf değiştirme) ve hazf (harf düşürme) uygulamaları önemli bir yer tutar. Fekk, muzaaf fiillerin ikinci ve üçüncü harflerinin birleşik (şeddeli) hâlden ayrılmasıyla ortaya çıkar. Bu durum, çoğunlukla fiil çekiminde zamir eklendiğinde görülür ve kıyasî bir kaideye dayanır. İbdâl, söz konusu harflerden ikincisinin başka bir harfe dönüşmesidir. Hazf ise son harfin tamamen düşmesidir. Bu çalışmada, her üç kural kıyasî ve sem'î açıdan incelenmeye çalışılmaktadır. Söz konusu üç morfolojik dönüşümün hem kıyasî (kurala dayalı, genelleştirilebilir) hem de sem'î (nakle dayalı, Arapçada sabit kullanım olarak gelen) örnekleri üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla, bu üç morfolojik dönüşümün dildeki kullanımı, klasik sarf kaynaklarındaki izahları ve kıyasî-sem'î açıdan değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu çerçevede, adı geçen üç morfolojik dönüşümün hem klasik sarf kaynaklarındaki teorik temelleri hem de Kur'ân-ı Kerîm ve hadis metinleri gibi güvenilir kaynaklardaki kullanımları üzerinden kıyasî ve sem'î yönleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Böylece, muzaaf fiillerin yapı özellikleriyle birlikte, dilin kurallarının nasıl şekillendiği ve bu kuralların hangi noktalarda rivayetle sabitlendiği ortaya konulmaktadır. Bu analiz, sarf ilminin kuralları ile dilin fiil yapıları arasındaki ilişkiyi daha açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Sarf, Muzaaf, Fekk, İbdal, Hazf.

⁸⁹ Dicle Üniversitesi, Arap Dili ve Belagatı, Dr. Öğretim Üyesi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6522-7132>, mehmetgulnihal8282@hotmail.com.

Fekk, Ibdâl and Hazf in Muzaaf Verbs from the Qiyasî-Sem'î Perspective

Abstract

The science of Sarf is one of the basic linguistic sciences that examines the rules of word derivation and structure in Arabic. The muzaaf verbs in this discipline are divided into two categories: sulasic and rübaî. Sulasi muzaaf verbs are three-letter verbs with the same second and third root letters. These verbs are subject to special morphological rules. Among these rules, fekk (dissolving), ibdâl (changing letters) and hazf (dropping letters) have an important place. Fekk occurs when the second and third letters of muzaaf verbs are separated from their compound (sheddeli) form. This is mostly seen when a pronoun is added to the verb conjugation and is based on a syllogistic principle. Ibdâl is the transformation of the second of these letters into another letter. Hazf is the complete dropping of the last letter. In this study, all three rules are analyzed from a syllogistic and semantic perspective. It focuses on both syllogistic (rule-based, generalizable) and sem'î (transmission-based, fixed usage in Arabic) examples of these three morphological transformations. Therefore, the use of these three morphological transformations in the language, their explanations in classical sarf sources, and their evaluation in terms of syllogistic-sem'î are analyzed. In this framework, the syllogistic and semantic aspects of these three morphological transformations are analyzed comparatively through both their theoretical foundations in classical sarf sources and their usage in reliable sources such as the Qur'an and hadith texts. Thus, along with the structural features of muzaaf verbs, it is revealed how the rules of language are shaped and at which points these rules are fixed by narration. This analysis reveals the relationship between the rules of the science of sarf and the verb structures of the language more clearly.

Keywords: Arabic Language, Sarf, Muzaaf, Fekk, Ibdal, Hazf.

Özet

Din, insanların kişisel ve toplumsal yaşamlarını derinden etkilemektedir. Aynı zamanda din eğitiminin de toplumsal uyum üzerinde çok büyük etkisi vardır. Dinlerin farklı amaç ve ilkeleri olmakla birlikte, aynı zamanda toplumsal barışın, hoş görünün ve uyumun sağlanmasında önemli bir rol oynar. Biz burada din eğitiminin toplumsal uyuma katkısı, çeşitli bakış açıları ve bu bağlamda bazı örnekler vererek bu konuyu tartışacağız. Din eğitimi, bireylere dini inançlar, ibadetler, ahlaki değerler ve toplumsal sorumluluklar hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Din eğitiminin amacı bireyleri dini açıdan ve toplumsal açıdan yetiştirmektir. Toplumsal uyum ise, farklı kültür ve inanç gruplarının bir arada yaşama becerisidir. Dolayısıyla din eğitiminin toplumsal uyum için ne kadar önemli olduğu buradan anlaşılacaktır. Din eğitimi farklılıkları zenginlik olarak görür, bireylere saygıyı ve hoşgörüyü öğretir. Bu sayede bireyler, dini farklılıkların toplumsal bütünlüğe katkı sağladığını anlarlar. Genel olarak dinler, insanları barış, adalet, eşitlik ve kardeşlik gibi evrensel değerlere yönlendirirler. Din eğitimi, bireylerin bu değerleri içselleştirmesine yardımcı olarak, toplumsal barışın sağlanmasına katkı sağlar ve toplumlar arasında bir köprü işlevi görebilir. Din eğitimi, bireylerin toplumsal normlara uygun hareket etmelerini sağlar. Adalet, eşitlik, yardımlaşma gibi değerler, dini öğretilerin merkezinde yer alır ve bunlar toplumsal ilişkilerde büyük bir önem taşır. Din, bireylerin kimliklerini ve aidiyet duygularını şekillendirir. Din eğitimi, bu kimliklerin toplumda kabul edilmesine yardımcı olabilir ve bireylerin kendilerini toplumsal yapının bir parçası olarak görmelerini sağlar. Din eğitiminin toplumsal açıdan faydaları olmakla birlikte, bu süreçte bazı zorluklarla karşılaşılabiliriz. Özellikle çok kültürlü ve çok dinli toplumlarda, din eğitimi bazen ayrımcılık veya ötekileştirme aracına dönüşebilir. Din eğitiminin, toplumlar arası gerilimleri artırmaması için dikkatli ve dengeli bir şekilde yürütülmesi gerekir. Din eğitiminin katı bir anlayış ve dogmatik fikirlerle verilmesi, hoşgörü ve anlayıştan uzaklaşarak, toplumsal uyumun önüne geçebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Adalet, Sorumluluk ve Dayanışma, Saygı ve Hoşgörü, Özgürlük.

⁹⁰ Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Öğrenci, Orcid: 0009000375311136, isbarmehmet02@gmail.com.

Religious Education and Its Effect on Social Harmony

Abstract

Religion deeply affects people's personal and social lives. At the same time, religious education also has a great impact on social harmony. Although religions have different purposes and principles, they also play an important role in ensuring social peace, tolerance and harmony. Here, we will discuss the contribution of religious education to social harmony, various perspectives and some examples in this context. Religious education can be defined as a process that aims to inform individuals about religious beliefs, worship, moral values and social responsibilities. The aim of religious education is to educate individuals religiously and socially. Social harmony, on the other hand, is the ability of different cultures and belief groups to live together. Therefore, it is understood from here how important religious education is for social harmony. Religious education sees differences as richness and teaches individuals respect and tolerance. In this way, individuals understand that religious differences contribute to social integrity. In general, religions direct people to universal values such as peace, justice, equality and brotherhood. Religious education contributes to ensuring social peace by helping individuals internalize these values and can serve as a bridge between societies. Religious education enables individuals to act in accordance with social norms. Values such as justice, equality, and cooperation are at the center of religious teachings, and they are of great importance in social relations. Religion shapes individuals' identities and sense of belonging. Religious education can help these identities to be accepted in society and enable individuals to see themselves as part of the social structure. Although religious education has social benefits, we may encounter some difficulties in this process. Especially in multicultural and multi-religious societies, religious education can sometimes become a tool for discrimination or alienation. Religious education must be carried out carefully and in a balanced manner so that it does not increase tensions between societies. Providing religious education with a rigid understanding and dogmatic ideas can distance tolerance and understanding, preventing social harmony.

Keywords: Morality, Justice, Responsibility and Solidarity, Respect and Tolerance, Freedom.

Peygamber Efendimizin Örneğinde İstişare Ahlakı

Mehmet Mustafa TAŞ⁹¹

Mutlu SAYLIK⁹²

Özet

İstişare, insanların herhangi bir konuda birbirlerine danışmaları, görüş alışverişinde bulunmalarını ifade eden kavramdır. Bu bağlamda İslam'da istişareyi, Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in bir işe başlamadan önce ashabına danışması, onların görüşlerine önem vermesi ve uygun gördüğü fikirlerini uygulaması şeklinde tanımlayabiliriz. Peygamber efendimiz (a.s) vahyin verdiği yüksek mertebesiyle usve-i hasene yani en güzel örnektir. Aynı zamanda örnek bir eş, örnek bir baba ve örnek bir arkadaştır. İnsanlara değer veren, görüşlerini önemseyen, bir karar vermeden mutlaka insanlara danışan, en doğru kararı vermeye çalışan bir kişiliğe sahiptir. Peygamberimizin bu davranışları üzerinden Müslümanlar için büyük önem arz eden Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarındaki istişarelerle peygamber efendimizin istişare ahlakını somutlaştıracamız ve bu bağlamda temel kaynaklardan yararlanarak olayları kronolojik bir şekilde ele alacağız. Kuranda “Rablerinin çağrısına uyarlar ve salatı ikame ederler. Onlar, işlerini birbirlerine şura ile yaparlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan infak ederler.” Ayetiyle ve Peygamber Efendimiz de istişare hakkında “İstihare eden aldanmaz, istişare eden pişman olmaz, iktisat eden (tutumlu harcayan) yoksul olmaz.” Hadisiyle istişare teşvik edilmiştir. Bu itibarla Hz. peygamberin istişare ahlakının İslam kültüründe önemli bir yere sahip olduğunu ve İslam kültüründe istişarenin, mihenk taşı görevinde olduğu gözler önüne serilmiştir.

Bu çalışma Hz. Peygamber'in (s.a.v.) istişareye verdiği önemi ortaya koymak için hazırlanmıştır. Dönemin en önemli savaşlarında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hareket tarzı, çevresiyle olan ilişkileri istişare ile sonuca ulaşma çabaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İstişare, Hz. Peygamber, Sahabe, İslam'da Danışma, Bedir, Uhud, Hendek.

⁹¹ Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları, mmt.tas2121@gmail.com.

⁹² Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı, Doç.Dr, Orcid: <http://orcid.org/0000-0002-1344-9398>, mutlu.saylik@dicle.edu.tr.

The Ethics of Consultation in the Example of Our Prophet

Abstract

Consultation is the concept in which people seek advice from one another and exchange opinions on a particular matter. In this context, in Islam, we can define consultation as Prophet Muhammad (PBUH) consulting his companions before starting any task, valuing their opinions, and implementing the ideas he deemed appropriate. Prophet Muhammad (PBUH) is the perfect example (*uswa-i hasene*) in the highest rank granted to him through revelation. He is also an exemplary husband, father, and friend. He is someone who values people, listens to their opinions, and always consults others before making a decision, striving to make the best choice. By examining the consultations during the important battles of Badr, Uhud, and the Trench (Hendek), we will concretize the prophetic ethics of consultation, utilizing primary sources and addressing the events chronologically. The Qur'an encourages consultation with the verse: "They respond to their Lord's call, establish prayer, and conduct their affairs by mutual consultation, and spend from what We have provided them." Furthermore, Prophet Muhammad (PBUH) emphasized the importance of consultation in his hadith: "One who seeks guidance through Istikhara will not be deceived, one who consults will not regret, and one who is frugal will never be poor." In this regard, the consultation ethics of Prophet Muhammad (PBUH) have a significant place in Islamic culture, and consultation serves as a cornerstone in Islamic tradition.

This study has been prepared to highlight the importance of consultation as practiced by Prophet Muhammad (PBUH). It focuses on his actions during the most significant battles of his time and his efforts to reach conclusions through consultation with those around him.

Keywords: Consultation, Prophet Muhammad, Companions, Consultation in Islam, Badr, Uhud, Trench (Hendek).

Lise Öğrencilerinde Kendini Sabotajın Öznel Dindarlık ve Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Mehmet Nesim ANUŞTEKİN⁹³

Özet

Bu çalışma, lise öğrencilerinin kendini sabotaj düzeylerini ve kendini sabotajın öznel dindarlık, cinsiyet, okul türü, algılanan akademik başarı düzeyi, anne-baba tutumu gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacı taşımaktadır. Nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama yöntemiyle yapılan bu çalışma, belirlenen ölçeklerle elde edilen veriler analiz edilerek sonuçlandırılmıştır. Kendini sabotaj, kişinin bilinçli ya da bilinçdışı bir şekilde kendi başarısını, mutluluğunu ya da hedeflerine ulaşmasını engelleyen davranışlar sergilemesidir. Dindarlık, bir kişinin bir dine olan bağlılığını, inancını ve bu inancı yaşam biçimini ne kadar yansıttığını ifade eden bir kavramdır. Bireyin kutsalla olan ilişkisini ve bu ilişkinin günlük yaşama, davranışlara, değerlere ve tutumlara yansıma biçimini kapsar. Öznel dindarlık kavramı ise dindarlığın kişinin kendi algısı, iç dünyası ve bireysel deneyimi üzerinden tanımlandığı yönüdür. Lise çağı, bireyin kimlik geliştirmeye, anlam arayışına ve hayatla ilgili temel değerleri sorgulamaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde hem dini inançlar şekillenmeye başlar hem de özgüven, başarı ve kişisel gelişimle ilgili çatışmalar artar. Bireyin yaşamına anlam, umut, kontrol duygusu ve manevi destek kazandıran dindarlık, olumsuz iç konuşmalarla başa çıkabilme, yetersizlik duygularını dengeleyebilme, pozitif benlik algısı oluşturabilme yönüyle kendini sabotajı azaltıcı bir faktör olabilmektedir. Akademik erteleme, sınav kaygısı, akademik başarı düzeyi ve özgüven ile ilişkili olan kendini sabotajı, ruh sağlığı, yaşam memnuniyeti, yaşamın anlamı, psikolojik iyi oluş gibi pozitif psikoloji kavramları ile yakın ilişkili olan dindarlıkla bir arada ergenlik dönemini yaşayan lise öğrenci grubunda araştırma konusu yapmak çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin kendini sabotaj düzeylerinin yüksek olduğu, kendini sabotaj düzeyinin öznel dindarlık ve akademik başarı düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Ayrıca kendini sabotaj, öznel dindarlık ve akademik başarı düzeylerinin; cinsiyet, pansiyonda kalma durumu, anne-baba tutumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık oluştururken; kendi sabotaj düzeyinin okul türü ile anlamlı farklılık oluşturmadığı, öznel dindarlık ve akademik başarı düzeyinin okul türü ile anlamlı farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kendini Sabotaj, Öznel Dindarlık, Akademik Başarı Düzeyi.

⁹³ MEB, Dr., Orcid: 0000-0001-9540-5315, anustekinnesimm@hotmail.com.

Evaluation of Self-Sabotage in High School Students in Terms of Subjective Religiosity and Some Variables

Abstract

This study enables us to determine the self-handicapping levels of high schools and whether self-handicapping differs in terms of variables such as subjective religiosity, gender, school type, perceived academic success level and parental behaviors. This study was completed by storing the relational scanning method, one of the quantitative research methods, and analyzing the obtained data with recorded scales. Self-sabotage is a person's conscious or unconscious behavior that prevents them from achieving their own success, happiness or goals. Religiosity is a concept that expresses a person's commitment to a religion, his belief, and how much he reflects this belief in his lifestyle. It covers the individual's relationship with the sacred and the way this relationship is reflected in daily life, behaviors, values and attitudes. The concept of subjective religiosity is the aspect where religiosity is defined through one's own perception, inner world and individual experience. High school age is a period when the individual begins to develop identity, search for meaning, and question basic values about life. During this period, religious beliefs begin to take shape and conflicts regarding self-confidence, success and personal development increase. Religiosity, which provides meaning, hope, a sense of control and spiritual support to an individual's life, can be a factor that reduces self-sabotage by being able to cope with negative self-talk, balance feelings of inadequacy, and create a positive self-perception. Conducting research in a group of high school students experiencing adolescence with religiosity, which is closely related to positive psychology concepts such as academic procrastination, test anxiety, self-sabotage, which is related to academic success level and self-confidence, mental health, life satisfaction, meaning of life, and psychological well-being, reveals the importance of the study.

As a result of the research, it was seen that the students' self-handicapping levels were high and that the self-sabotage level showed a significant difference according to the level of subjective religiosity and academic success. In addition, self-sabotage, subjective religiosity and academic achievement levels; While there is a significant difference according to the variables of gender, staying in a hostel, and parental attitude; It was determined that the level of self-sabotage did not make a significant difference with the type of school, while the level of subjective religiosity and academic success made a significant difference with the type of school.

Keywords: Self-Sabotage, Subjective Religiosity, Academic Achievement Level.

Özet

Çalışmamız, kırâat ilminin önemli meselelerinden olan vakf, vasl ve ibtida konularını, “کلا”, “بلی” ve “نعم” kelimeleri özelinde incelemektedir. İlk olarak bu terimlerin anlamları ele alınmış ve her bir kelimenin lafzî ve manevî yönleri üzerinden bu terimlerin kırâat ilmindeki işlevleri incelenmiştir.

Vakf, Kur'ân okumaya yeniden başlamak amacıyla sesi kesmektir. “کلا” kelimesi üzerinden yapılan incelemede, vakfın, kelimenin hem önceki hem de sonraki cümleyle ilişkili olmasının, cümlenin anlamını nasıl değiştirdiği izah edilmiştir.

Vasl, bir kelimeyi kesmeden bir sonraki kelimeye bağlamaktır. “بلی” kelimesi bağlamında, vaslın cümlede nasıl farklı anlamlara yol açtığı ve kelimenin diğer cümle unsurlarıyla ilişkisi açıklanmıştır.

İbtida, kıraate yeniden başlama anlamına gelir. “نعم” kelimesi üzerinden yapılan incelemede ise, kelimenin çeşitli telaffuzları ve önceki cümlenin olumlu ya da olumsuz olmasına göre anlamının nasıl değiştiği belirtilmiştir.

Çalışmada, her üç kelimenin Kur'ân'daki örnekleriyle vakf, vasl ve ibtida vecihleri detaylı bir şekilde aktarılmış ve kırâat ilminde bu terimlerin kullanımına dair uygulamalı bilgiler verilmiştir. Son olarak, bu konuların ötesinde, kırâat ilmi dışında kişinin ihtiyaç duyabileceği diğer ilimler de ele alınarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Kırâat, Vakf, Vasl, İbtida.

⁹⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırâat ve Kur'ân Okuma Ana Bilim Dalı, İHL Meslek Dersleri Öğretmeni, Orcid: 0000-0001-7847-6373, bayarmehmetresit@gmail.com.

"كلا", "بلى" and "نعم" in Vakf, Vasl and İbtida

Abstract

The majority of Islamic sciences originate directly or indirectly from the Qur'an. The Qur'an, which was revealed with a high miracle that human will can never reach, contains principles that surround life with all its aspects. Due to its holy scripture, the Qur'an has been preserved by being considering all the features of the Arabic language meticulously by Muslims. This situation has also been the source of many sciences that will help to understand the Qur'an. So, al-waqf and ibtida was born out of this need.

Al-Waqf and ibtida, which was practiced by the The Prophet Muhammad (PBUH), Companions and followers with the method of conversation in the recitation of the Qur'an, was turned into a written science by the early Islamic scholars. These works have survived today.

The word “وقف” in the dictionary, which means stop, pause, give up, the reader to dwell on a word, is used in the recitation of the Qur'an to cut off the connection of a word with the expression that follows it. It means stopping the recitation of the Qur'an for a while to take a breath and continue the recitation.

The concept of “ibtida”, which is used together with waqf and which is the opposite of waqf, in the dictionary means to start and to do something first. In the recitation of the Qur'an, it means to start recitation for the first time or to start again the recitation that was interrupted or ended for any reason during reading.

Keywords: Qur'an, Recitation, Waqf, İbtida, Sajawandi.

İbn el-Heysem'de Felsefi Optiğin İncelenmesi

Melike BARS⁹⁵

Özet

Yüksek lisans teziminin bir parçası olan İbn el Heysem'in görme teorisi ve bununla birlikte bilgi ve varlık teorileri bu bildirinin konusu olacaktır. İbn el-Heysem kendinden önceki görme teorilerinin belli bir yol kat edilse bile bilimsel bir noktaya ulaşmadığını iddia etmiştir. Buna karşılık nesne'nin teorisini doğa bilimlerine ve matematiğe dayandırarak oldukça kapsamlı bir teori oluşturmuş, bilimsel optiğin de kurucusu kabul edilmiştir.

El-Heysem kendinden önce hâkim olan Öklid'in, Galen'in ve Aristoteles'in görme kuramlarını tamamen dışlamamış, üç teorinin de bazı yönlerini kendi optiğinin içine dâhil ederek yeni ve şümüllü bir teori ortaya koymuştur. İbn el-Heysem Kitâbü'l Menâzır eserinde gözün anatomisi, ışığın kırılması ve yansımaları, renklerin oluşumu, gözün nesnenin formlarını alımlayışı ve nasıl idrak ettiği meseleleri üzerinde detaylıca durmuştur. Optiği sadece görme sürecinin nasıl işlediği üzerinden ele alarak değil epistemolojik ve ontolojik düzlemde nasıl bir ilişkilendirme içerisinde olduklarını gösteren bir zeminde sunmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada el-Heysem'in epistemolojisini ortaya koyarken hayal gücü, hafıza, karşılaştırma, çıkarım gibi sıkça kullandığı kavramlar ele alınacak daha sonra görme ve bilme teorisine atıflarda bulunularak varlık anlayışı ele alınacaktır. Nitekim İbn Heysem'in görsel algı teorisi geometri ve matematiğe de dayandığı için bizlere bir varlık anlayışı da sunar. Görme, bilme ve varlık üçgeninde İbn Heysem'in felsefi duruşu bu bildirinin amacı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İbn el-Heysem, Felsefi Optik, Bilgi, Varlık.

⁹⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, melike.bars.75@gmail.com.

Philosophical Optics in Ibn al-Haytham

Abstract

The topic of this paper will be Ibn al-Haytham's theory of vision along with his theories of knowledge and existence, which form a part of my master's thesis. Ibn al-Haytham claimed that previous theories of vision, despite some progress, had not reached a scientific point. In contrast, he developed a comprehensive theory based on the object-light theory grounded in natural sciences and mathematics, earning him the title of the founder of scientific optics.

Ibn al-Haytham did not entirely dismiss the vision theories of Euclid, Galen, and Aristotle, which were dominant before him. Instead, he incorporated certain aspects of all three into his optics, presenting a new and inclusive theory. In his work *Kitāb al-Manāzīr* he delved deeply into subjects such as the anatomy of the eye, the refraction and reflection of light, the formation of colors, the reception of forms by the eye, and the process of perception. He did not limit optics solely to how the vision process functions but presented it on a foundation that demonstrates its interaction within an epistemological and ontological framework.

In this context, this study will address Ibn al-Haytham's epistemology by analyzing concepts he frequently employed, such as imagination, memory, comparison, and inference. Following this, it will refer to his theories of vision and knowledge to discuss his understanding of existence. Indeed, since Ibn al-Haytham's visual perception theory is also based on geometry and mathematics, it offers us a perspective on existence. The philosophical stance of Ibn al-Haytham in the triangle of vision, knowledge, and existence will form the purpose of this paper.

Keywords: Ibn al-Haytham, Philosophical Optics, Knowledge, Existence.

Ölüm Kaygısına Yönelik Manevi Müdahale: Yetişkin Bireylerde İhsan Modeli Uygulaması

Meryem AVCI⁹⁶

Fatümetül Zehra GÜLDAŞ⁹⁷

Özet

Yapılan araştırmalar neticesinde, ölüm kaygısının iyileştirilmesine yönelik alanyazında çeşitli çalışmalar mevcut olmakla birlikte, İhsan Model'inin uygulandığı akademik bir araştırmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı, son yıllarda ülkemizde giderek yaygınlaşan manevi danışmanlık ve rehberlik desteği ile bireylerdeki ölüm kaygısının iyileştirilmesine katkı sağlamaktır. İhsan Modeli, bireylerin inanç ve değerlerini merkeze alarak, onların maneviyatını güçlendirmeyi ve böylece ölüm kaygısı ile baş etme becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) yaklaşımını temel alarak geliştirilmiş olan manevi terapi modeli İhsan Model'inin, katılımcıların ölüm kaygısı üzerindeki etkilerini inceleyen bu araştırmaya 18 yaşını doldurmuş 9 gönüllü katılımcı dahil edilmiştir. İhsan Model'inin uygulanmasından önce katılımcılara: Demografik Bilgi Formu, Bilgi Onam Formu ve Ölüm Kaygısı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma süreci, 8 hafta boyunca haftada bir 60 dakikalık odak grup görüşmeleri şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) modeline uygun olarak yapılmış olup, katılımcıların düşünce ve duygularını yeniden yapılandırmalarına olanak tanınmıştır. İhsan Modeli uygulaması öncesinde ve sonrasında katılımcılara sırasıyla ön test ve son test uygulanmıştır.

Çalışma sonuçları, İhsan Model'ine dayalı manevi terapinin, katılımcıların ölüm kaygısını anlamlı derecede azalttığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, manevi terapinin ölüm kaygısını yönetmede etkili bir müdahale aracı olabileceğini ve bireylerin yaşam kalitesini artırmada önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Araştırmanın bulguları, İhsan Model'inin bireylerin manevi ihtiyaçlarına odaklanarak ölüm kaygısını azaltmada etkili bir yöntem sunduğunu ve alana katkı sağladığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Psikolojisi, Ruh Sağlığı, Ölüm Kaygısı, Manevi Bakım, İhsan Modeli.

⁹⁶ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0006-4124-4441, avjimeryem@gmail.com.

⁹⁷ Fatümetül Zehra Gültaş, Öğretim üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Doç.Dr., zehra.guldass@erzincan.edu.tr.

Alleviating Death Anxiety through Spiritual Care: The Ihsan Model

Abstract

As a result of the research conducted, it has been determined that although there are various studies in the literature aimed at alleviating death anxiety, there is no academic research in which the Ihsan Model has been applied. In this context, the aim of this study is to contribute to the alleviation of death anxiety in individuals through spiritual counseling and guidance support, which has become increasingly widespread in our country in recent years. The Ihsan Model aims to strengthen individuals' spirituality by centering their beliefs and values, thereby enhancing their coping skills with death anxiety.

Developed based on the Cognitive Behavioral Therapy (CBT) approach, the Ihsan Model is a spiritual therapy model. In this study, which examined the effects of the Ihsan Model on participants' death anxiety, 9 volunteer participants aged 18 and over were included. Prior to the implementation of the Ihsan Model, participants were administered a Demographic Information Form, an Informed Consent Form, and the Death Anxiety Scale.

The research process was conducted over 8 weeks in the form of 60-minute weekly focus group interviews. These sessions were carried out in accordance with the Cognitive Behavioral Therapy (CBT) model, allowing participants to restructure their thoughts and emotions. Pre-tests and post-tests were administered to the participants before and after the Ihsan Model intervention, respectively.

The results of the study revealed that spiritual therapy based on the Ihsan Model significantly reduced the participants' death anxiety. This finding suggests that spiritual therapy can be an effective intervention tool for managing death anxiety and may play an important role in improving individuals' quality of life. The findings of the study indicate that the Ihsan Model offers an effective method for reducing death anxiety by addressing individuals' spiritual needs and contributes to the literature in this regard.

Keywords: Health Psychology, Mental Health, Death Anxiety, Spiritual Care, Ihsan Model.

İslam Düşünce Tarihinde Kadın ve Çalışma Hayatı: Asr-ı Saâdet Örneği

Merve Büşra MELİKOĞLU⁹⁸

Özet

İslam öncesi Cahiliye döneminde kadınların toplumsal ve ekonomik hayattaki roller, daha çok geleneksel ve ataerkil yapıların belirlediği sınırlı alanlarla tanımlanmıştır. Bu dönemde kadınlar, sosyal hayatta genellikle pasif bir konumda bırakılmış ve ekonomik faaliyetlerde belirleyici bir aktör olarak görülmemiştir. Ancak İslam'ın gelişiyile birlikte, kadının toplumsal statüsüne dair yeni bir düşünsel dönüşüm süreci başlamış, kadınların ekonomik hayata katılımı konusunda teşvik edici bir anlayış ortaya konulmuştur. İslam düşüncesinde bireyin emek sarf ederek kazandığı, hak ettiği rızkı elde etmesi teşvik edilirken, çalışma sadece bir zorunluluk değil aynı zamanda bireyin ahlaki ve sosyal sorumluluğu olarak görülmüştür. Asr-ı Saâdet döneminde kadınların çalışma hayatındaki konumu, İslam'ın kadına bakış açısını anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu dönemde kadınların ticaret, dokumacılık, tıp, eğitim, sütannelik ve çobanlık gibi farklı mesleklerde faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Hz. Hatice'nin ticaretle uğraşması, kadınların ekonomik alanda varlık göstermesinin meşruiyetini ortaya koyan en önemli örneklerden biridir. Aynı zamanda kadınların, toplumun sağlık ve eğitim gibi alanlarındaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mesleklerde daha fazla yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, İslam toplumunda kadınların çalışma hayatına dair düşünsel ve pratik dönüşümlerin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, İslam düşüncesinin temel kaynakları ve uygulama alanı olan Asr-ı Saâdet döneminde kadının çalışma hayatındaki yerini ele almak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın temel amacı, İslam toplumunun inşa sürecinde kadınların üstlendiği mesleki rolleri tespit etmek ve bu rollerin düşünsel arka planını analiz etmektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış, tarihsel veri analizi yoluyla siyer, hadis ve İslam tarihi kaynakları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Asr-ı Saâdet, Düşünce, Kadın, Çalışma Hayatı.

⁹⁸Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0007-8248-7893, mervemelikoglu616@gmail.com.

Women and Labo in the Intellectual History of Islam: A Case Study from the Prophetic Era (Asr al-Sa' ādah)

Abstract

In the pre-Islamic Jahiliyyah period, the roles of women in social and economic life were defined within limited boundaries set by traditional and patriarchal structures. During this time, women were mostly confined to a passive position in society and were not considered significant actors in economic activities. However, with the advent of Islam, a new intellectual transformation regarding the social status of women emerged, promoting a more inclusive and encouraging approach to women's participation in economic life. In Islamic thought, earning a livelihood through labor is encouraged, and work is considered not only a necessity but also a moral and social responsibility of the individual.

The position of women in working life during the Prophet's era (Asr al-Sa' ādah) serves as a significant example of Islam's perspective on women. During this period, it is known that women were engaged in various professions such as trade, weaving, medicine, education, wet-nursing, and shepherding. The fact that Khadijah (RA) was a successful businesswoman is one of the most important examples demonstrating the legitimacy of women's presence in the economic field. Additionally, it is observed that women were more involved in professions aimed at meeting the needs of society in areas such as health and education. This situation can be evaluated as both an intellectual and practical transformation regarding women's participation in working life within Islamic society.

This study aims to examine the role of women in working life during the Prophet's era based on the main sources of Islamic thought and their practical reflections. The primary objective is to identify the professional roles undertaken by women during the formation of Islamic society and to analyze the conceptual background of these roles. A qualitative research method was employed, and sources from Sīrah, Hadith, and Islamic history were analyzed using historical data analysis.

Keywords: Islamic History, Age of Happiness, Thought, Women, Working Life.

İmamiyye Şia'sı Özelinde Şia'nın Kıraatlere Yaklaşımı

Merve KAZAYLEK⁹⁹

Özet

Kur'an kıraatleri, İslam geleneğinde lafzî ve anlam boyutlarıyla önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, farklı mezheplerin kıraatlere yaklaşımı, teolojik ve metodolojik farklılıklarını da yansıtmaktadır. Şîa mezhebinin ortaya çıkışı ve temel düşünce yapısı, dini olmaktan ziyade siyasî içeriklidir bu durum Şii düşüncesinin kıraatlere yaklaşımına da yansımıştır. Şîilik, özellikle İmâmiyye çizgisinde, kıraatler konusunda Ehl-i Beyt'in öğretisine öncelik tanıyan bir tavır sergilemiştir. Diğer taraftan onların Sünni kaynaklarda yer alan yaklaşımları eleştiriye tabi tuttuklarını ve bu konuda bir tez ortaya koymaktan ziyade Sünni yaklaşımlara karşı anti tez ürettikleri görülmüştür. Bu bildiride, Şîiliğin kıraatlere yaklaşımı, tarihî ve teorik boyutlarıyla ele alınacaktır. Kur'an kıraatleri, İslam'ın erken dönemlerinden itibaren şekillenen ve zamanla farklı rivayet yollarına göre sistematik hale gelen önemli bir disiplindir. Günümüzde Şîilik denildiği zaman ilk akla gelen mezhep olan İmamiyye Şiası, İslam dünyasında Ehl-i sünnet'ten sonraki en büyük grubu oluşturmaktadır. İmamiyye Şiası, imamiyet nazariyesine bağlı olarak birçok meselede Sünnilerden farklı yaklaşımlar sergilemiştir. Onlardan birisi de kıraat konusudur. İmamiyye Şi'ası'nın kıraatler konusundaki görüş farklılığı daha çok kıraatlerde mütevatirlik ve ahruf-i seb'a meselesinde ortaya çıkmaktadır. İmâmiyye şiası Kur'an kıraatleri konusunda Ehl-i Sünnet'ten oldukça farklı bir anlayışa sahiptir. Anlayış farklılığı daha ziyade kıraatlerin ve bilhassa yedi kıraatin mütevatir olup olmadığı meselesinde kendini göstermektedir. Şîî âlimlerin büyük çoğunluğu ahruf-i seb'a konusunda da Ehlî Sünnet'ten farklı düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şîilik, Kur'an Kıraatleri, İmâmiyye, Ehl-i Beyt, Mütevatir Kıraatler, Ahruf-i Seb'a.

⁹⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Mervekazaylek.21@gmail.com.

The Shiite Approach to Qirā'āt Within the Context of Imāmiyya Shiism

Abstract

Qur'anic qira'at (variant readings) hold significant importance in Islamic tradition, both in their literal and semantic dimensions. In this regard, the differing approaches of Islamic sects to qira'at reflect their theological and methodological distinctions. The emergence and fundamental intellectual structure of Shiism are shaped not only by religious concerns but also by political factors, which in turn influence its approach to qira'at. The Imāmiyya Shiites have adopted an attitude that prioritizes the teachings of Ahl al-Bayt regarding the transmission and validation of Qur'anic readings.

Moreover, they maintain a critical stance towards the Sunni qira'at tradition, developing an understanding aligned with their own theological framework.

This study examines the Shiite perspective on qira'at through historical and theoretical dimensions. Qur'anic readings, having evolved since the early Islamic period, eventually became systematized through various transmission routes. Imāmiyya Shiism, centering Ahl al-Bayt narratives, has contributed uniquely to this development. Shiite scholars diverge from Sunni views on many issues, including the classification of qira'at as mutawātir (mass-transmitted) or āhād (solitary) readings.

According to the Imāmiyya perspective, the mutawātir status of all seven canonical readings (sab'a) is debatable. Additionally, Shiite scholars differ from Sunni scholars regarding the authenticity and theological significance of the āhruf-i sab'a.

Keywords: Shiism, Qur'anic Qira'at, Imāmiyya, Ahl al-Bayt, Mutawātir Readings, Āhruf-i Sab'a.

Geçmişten Günümüze Diyarbakır'daki Şeyhülkurrâlar ve Kurra Hafızlar

Meryem BALKAN¹⁰⁰

Özet

Sözlükte okumak anlamına gelen kırâat kelimesi, ıstılahi olarak Kur'an-ı Kerim'in farklı rivayetlerdeki okunuşlarını ele alan, söz konusu okunuşlardaki kuralları öğreten ve bu okuma şekillerinin aktarımını sağlayan ilim dalıdır. Bu yönüyle kırâat ilmi Kur'an'ın doğru, kurallı ve rivayete dayalı şekilde okunmasını esas alır. Kırâat ilmi ayrıca rivâyet zincirini de konu edinir. Kur'an'ın farklı kıraatleri Hz. Peygamber'den itibaren sahabe ve tabiin aracılığıyla sonraki nesillerden günümüze aktarılmıştır. Bu aktarım sürecinde hoca-talebe ilişkisine dayanan bu isnad zincirleri oluşmuştur. Oluşan bu isnad zincirleri kırâat ilminin güvenilirlik ve sahihliğine delalet etmektedir.

Bu halkaya dahil olan Şeyhülkurrâlar ise kırâatte temayüz etmiş, mezkûr ilme vakıf olup bulunduğu dönemde otorite kabul edilen ve bu ilmi öğreten kırâat alimlerini ifade etmek üzere kullanılır.

Tarih boyunca medrese geleneği ve Kur'an ilimlerine verdiği önemle tanınan Diyarbakır, ilim merkezlerinden biri olmanın yanı sıra kırâat ilmiyle de dikkat çeken bir konumda yer almıştır. Bu çalışmada Diyarbakır'da yetişmiş ve kırâat ilmiyle yakından ilgilenmiş şeyhülkurra unvanına sahip alimler ve kurra hafızlar tanıtılacaktır. Bu isimler, sadece kendi dönemlerinde bu ilmi temsil etmekle kalmamış, aynı zamanda talebeler yetiştirerek bu ilmin sonraki kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamışlardır. Böylece Diyarbakır, kıraat geleneğinin korunup yaşatıldığı önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu kıraat geleneği hem dini hem kültürel hem de toplumsal açıdan bölgede önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, kurra hafızlar ve şeyhülkurrâ unvanını taşıyan önemli şahsiyetler üzerinden Diyarbakır'daki kıraat geleneğinin tarihi izlerini sürmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada başvurulan kaynaklar arasında Divan-ı Hümayun, ahkam defterleri, şer'iyye sicil defterleri, arşiv taramaları ve yazma eserler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Kırâat, Kurra Hafız, Şeyhülkurra.

¹⁰⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırâat ve Kur'an Okuma Ana Bilim Dalı, Kur'an Kursu Öğreticisi, Orcid: 0009-0002-8424-2850, hafize-21-amed@hotmail.com.

The Shaykh al-Qurrā and Qurrā' Ḥuffāz of Diyarbakır from Past to Present

Abstract

The term *qirā'ah*, which literally means “reading” or “recitation,” refers in Islamic terminology to the discipline that deals with the various modes of reciting the Qur'an based on different transmissions (*riwāyāt*). It focuses on teaching the rules that govern these recitations and ensuring their proper transmission. As such, the science of *qirā'ah* emphasizes the accurate, rule-based, and authenticated recitation of the Qur'an. This field also encompasses the chains of transmission (*isnād*) through which the different *qirā'āt* have been passed down. These various readings of the Qur'an have been transmitted from the Prophet Muhammad through his Companions (*ṣaḥābah*), the Successors (*tābi'ūn*), and subsequent generations. Over time, these transmissions developed into verified chains of narration based on a teacher-student relationship, which serves as evidence for the authenticity and reliability of the science of *qirā'ah*. Within this chain, the title *Shaykh al-Qurrā'* refers to scholars who have distinguished themselves in *qirā'ah*, mastered this science, and were recognized as authorities in their time. These individuals not only taught *qirā'ah* but also played a key role in its transmission. Throughout history, Diyarbakır has been recognized for its deep-rooted tradition of madrasah-based scholarship and its emphasis on Qur'anic sciences. In addition to being a significant center of learning, the city has held a distinguished position in the field of *qirā'ah*. This study aims to introduce scholars who were granted the title *Shaykh al-Qurrā'* and other *Qurrā' Ḥuffāz* who were raised in Diyarbakır and closely associated with the science of *qirā'ah*. These individuals were not only representatives of this discipline during their lifetimes but also contributed to its transmission by training students, thereby ensuring its continuity across generations.

As a result, Diyarbakır has emerged as an important center where the *qirā'ah* tradition has been preserved and sustained. This tradition has played a significant role in the religious, cultural, and social fabric of the region. Furthermore, this study seeks to trace the historical roots of the *qirā'ah* tradition in Diyarbakır through the lives and contributions of prominent figures who bore the titles of *Shaykh al-Qurrā'* and *Qurrā' Ḥuffāz*. The research draws upon a variety of sources including Ottoman imperial registers (*Dīvān-ı Hümāyūn*), legal and administrative court records (*aḥkām* and *shar'īyyah* registers), archival documents, and manuscript sources.

Keywords: The Holy Qur'an, Qur'anic Recitation, Qurra Hafiz, Shaykh al-Qurra.

Maupassant'ın Güzel Dost Adlı Romanında Gazetecilik

Mevlüt ŞAHİN¹⁰¹

Özet

Gazetecilik mesleği ortaya çıktığı günden günümüze kadar asıl amacı dışında kişisel çıkarlar uğruna toplumu manipüle etmek için bir araç olarak da kullanılmıştır. Guy de Maupassant Güzel Dost adlı romanında bu temayı irdelemiştir. Maupassant eserleri üzerine ülkemizde çok az çalışma yapıldığı göz önünde tutulduğunda yazarın daha çok araştırılmaya değer olduğunu düşündüğümüz için “Maupassant'ın Güzel Dost Adlı Romanında Gazetecilik” çalışmamızın alana katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Bu çalışmamızda, gazetecilik mesleğindeki yozlaşmayı ortaya koymayı amaçlamaktayız. Güzel Dost'un Türkiye İş Bankası Yayınları, Alev Özgüner çevirisi esas alınacaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tematik analiz yönteminden yararlanılacaktır. Çalışmanın önemi: Romanda gazeteciliğin Fransız toplumunu nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu çalışma ihtilaller döneminin gazeteciliğinin içinde bulunduğu durum hakkında okurun fikir sahibi olmasına imkân sunacaktır. Guy de Maupassant, realist bir roman olan Güzel Dost'ta sömürge ülkesinden dönen eski bir asker olan taşralı gencin servet edinmek amacıyla Paris'e gitmesini okurlarına sunmuştur.

Yazar, kahramanımız George Duroy'un Fransa'nın sömürgesi Cezayir'den asker arkadaşı Forestier'le Paris'te karşılaşış onun aracılığıyla gazetecilik mesleğine girişini, kadınlarla yaşadığı aşkları onlardan faydalanarak toplumda yükselişini, yükselirken ahlaki normları nasıl çiğnediğini açık bir biçimde ortaya koymuştur. Toplumdaki çürümüşlüğe sebep olan zina, siyaset ve gazetecilik mesleğini eleştirmiş, Paris salonlarında yaşanan menfaat birlikteliklerini ve ikiyüzlülüğü gözler önüne sermiştir.

Güzel Dost romanın gazetecilik mesleği açısından analiz edilmesi sonucunda gazetecilerin siyasilerle sömürge ülkelerde maden yataklarından faydalanmak için birlik olup toplumu yanlış bilgilendirdiğine ve milyonlarına milyonlar kattıklarına şahit olunmuştur. Roman, gazeteciliğin toplumdaki saygınlık ve prestijle ilişkisinin nasıl manipüle edilebileceğini, aynı zamanda mesleğin içindeki hırs, çıkar ilişkileri ve etik sorunlarını gözler önüne sermektedir. Yazarın, gazeteciliğin yozlaşmış yapısını ve toplumsal ilişkilerdeki etkilerini derinlemesine eleştirdiği açıkça görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, Hırs, Kadın, Servet, Paris.

¹⁰¹ Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fransızca Dili Eğitimi, Lisansüstü Öğrenci, Orcid: 0000-0001-9602-7280, mevlut_sahin@hotmail.com.

Journalism in Maupassant's Bel-Ami

Abstract

The profession of journalism has been used as a tool to manipulate the society for personal interests other than its original purpose from the day it emerged until today. Guy de Maupassant examined this theme in his novel Bel-Ami.

Considering that there are very few studies on Maupassant's works in our country, we think that our study "Journalism in Maupassant's novel Bel-Ami" will contribute to the field.

In this study, we aim to reveal the corruption in the journalism profession.

The translation of Güzel Dost by Türkiye İş Bankası Yayınları, Alev Özgüner will be taken as a basis.

The thematic analysis method, one of the qualitative research methods, will be utilized in the study.

Importance of the study: To reveal how journalism affected French society in the novel. This study will enable the reader to have an idea about the state of journalism in the period of the revolutions.

In Bel-Ami, a realist novel, Guy de Maupassant presents the story of a provincial young man, an ex-soldier returning from a colonial country, who goes to Paris in order to make a fortune.

The author presents our hero George Duroy's encounter with Forestier, a fellow soldier from Algeria, a French colony, in Paris and his entry into the journalism profession through him, his romances with women, his rise in society by taking advantage of them, and how he violates moral norms while rising.

Keywords: Journalism, Ambition, Women, Fortune, Paris.

“Bizden değildir” “Lanetlenmiştir” Kalıbıyla Nakledilen Rivayetler ve Değerlendirilmesi

Mevlüt UZUT¹⁰²

Özet

Hiz. Peygamber, hayatı boyunca üstlendiği misyon ve sahip olduğu konum itibarıyla insanlığa çok yönlü bir örneklik sunmuş, sözlü iletişimindeki yüksek edebî nitelikler onun bu yönünü pekiştirmiştir. Arap dilinin inceliklerine derinlemesine vâkıf olan Hiz. Peygamber'in beyanlarını doğru şekilde anlamak, öncelikle onun evrensel davetinin mahiyetini idrak etmeyi ve bu daveti yansıtan rivayetlerin dil ve üslubuna nüfuz etmeyi gerektirmektedir. Bu bilinçle değerlendirilen rivayetlerde, Hiz. Peygamber'in ifade tarzı daha sağlıklı ve bütüncül bir biçimde kavranabilecektir. Zira o, İslâm'ın evrensel mesajını tebliğ ederken sadece sade ve doğrudan bir anlatım tarzı benimsememiş; aynı zamanda teşbih, mecaz, kinaye ve istiare gibi edebî anlatım biçimlerinden de yararlanmışır. Bu üslup özellikleri, onun pek çok hadisine de yansımıştır. Bununla birlikte, “Bizden değildir”, “Lanetlenmiştir” gibi ifadeler içeren bazı rivayetlerin, ilgili alanda uzmanlık sahibi olmayan kişilerce aktarılması ve yorumlanması, çeşitli anlam kaymalarına ve yanlış hükümlere sebebiyet verebilmektedir. Bu durum, dinleyici kitlenin söz konusu rivayetleri hatalı bir şekilde anlamasına ve dinî bağlamda eksik veya yanlış çıkarımlarda bulunmasına yol açabilmektedir. Bu çalışma, bahsi geçen türdeki rivayetleri ele alarak, İslâm âlimlerinin konuya dair görüşlerini ortaya koymayı, rivayetlerden çıkarılabilecek muhtemel hükümlere ulaşmayı ve nihayetinde elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirmelerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hiz. Peygamber, Üslup, Teşbih, Mecaz, Kinaye.

¹⁰² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Dr., Orcid: <https://orcid.org/0009-0003-5506-9216>, uzutmevlut@gmail.com.

Throughout the Narrations Transmitted With the Phrases “He Is Not from Us” and “He Is Cursed” and Their Evaluation

Abstract

His life, the Prophet (pbuh) provided a multifaceted example to humanity in terms of the mission he undertook and the position he held, and the high literary qualities in his oral communication reinforced this aspect. Understanding the statements of the Prophet, who was deeply versed in the subtleties of the Arabic language, requires first comprehending the nature of his universal invitation and penetrating the language and style of the narrations that reflect this invitation. In narrations evaluated with this awareness, the Prophet's style of expression can be comprehended in a healthier and holistic manner. While conveying the universal message of Islam, he did not only adopt a simple and direct style of expression, but also utilized literary forms of expression such as simile, metaphor, allegory and simile. These stylistic features are reflected in many of his hadiths. However, the transmission and interpretation of some narrations containing expressions such as “He is not from us” and “He is cursed” by people who do not have expertise in the relevant field may lead to various shifts in meaning and wrong judgments. This may lead the audience to misunderstand the narrations in question and make incomplete or incorrect inferences in the religious context. This study aims to reveal the views of Islamic scholars on the subject, to reach the possible judgments that can be drawn from the narrations, and finally to make evaluations in line with the data obtained.

Keywords: Prophet Muhammad, Style, Simile, Metaphor, Allegory, Allusion.

Özet

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'e bir defada değil, yaklaşık yirmi küsur yıllık bir zaman dilimi içerisinde, belli aralıklarla ve olayların gelişimine paralel olarak nazil olmuştur. Hz. Peygamber'in nübüvvetinin on üç yılı Mekke'de, on yılı da Medine'de geçmiştir. Bu nedenle Kur'ân'ın bazı âyet ve sureleri Mekke'de bazıları da Medine'de nazil olmuştur. Bu açıdan âyet ve sûrelerin nüzul sebeplerini, nüzul sürecini ve indiği dönemleri bilmek tefsir ilmi açıdan son derece önemlidir. Alimler, Kur'ân'ın Mekkî ve Medenî âyet ve sûrelerini bilmeyenlerin, Kur'ân hakkında konuşmalarının doğru olmadığını belirtmişlerdir. Biz de bu çalışmada, 20. yüzyıl önemli alimlerinden biri olan ve Kur'an'ı makasid merkezli bir okumaya tabi tutan ve Kur'an'ın küllî maksatlarının tespitine önem atfeden çalışmalar ortaya koyan Muhammed Tâhir b. Âşûr'un hayatı, ilmî kişiliği ve özellikle *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr* isimli tefsirinde Kur'ân ilimlerinden Mekkî-Medenî ilmîne bakışını incelemeye çalıştık. Böylece İbn Âşûr'un tefsir metodunu ve tefsir ilmine katkısını ortaya koymak temel hedefimiz olacaktır. Zira İbn Âşûr, özellikle ayet ve surelerin Mekkî veya Medenî oluşlarını tespit etmeye çalışırken, diğer ölçütlerin yanı sıra nas-olgu arasındaki ilişkiyi, sûrenin muhtevasını ve üslubunu da göz önünde bulundurmıştır. Bu durum son derece önem arz etmektedir.

Çalışmada referans kaynağımız İbn Âşûr'un *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr* isimli tefsiri olacaktır. Bunun yanında konuyla ilgili diğer kaynaklara da müracaat ederek karşılaştırmalı bir okuma yapacağız, müellifin Mekkî-Medenî ayetler hususundaki değerlendirmelerini klasik kaynaklarla karşılaştıracaktır. İbn Âşûr'un yaklaşımını objektif bir şekilde ortaya koymaya çalışarak böylece Mekkî-Medenî ilmi konusunda yapılan çalışmalara mütevazı bir katkı sunmayı hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerim, İbn Âşûr, Mekkî, Medenî, *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr*.

¹⁰³ Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0009-2100-8670>, celikmineapaydin@gmail.com.

Makki-Madani Science in Ibn 'Āshūr's Tafsīr

Abstract

The Holy Quran was not revealed to the Prophet Muhammad all at once, but over a period of about twenty years, at certain intervals and in parallel with the development of events. Thirteen years of the Prophet Muhammad's prophethood were spent in Mecca and ten years in Madina. For this reason, some verses and surahs of the Quran were revealed in Mecca and some in Madina. In this respect, knowing the reasons for the revelation of verses and surahs, the process of revelation and the periods in which they were revealed is extremely important in terms of the science of interpretation. Scholars have stated that it is not correct for those who do not know the Meccan and Madanian verses and surahs of the Quran to speak about the Quran. In this study, we tried to examine the life, scientific personality and especially his view of the Quranic sciences, Meccan-Madani science, in his commentary titled *al-Tahrīr wa'l-Tanvīr*, of Muhammad Tahir b. Ashur, one of the important scholars of the 20th century, who subjected the Quran to a maqasid-centered reading and gave importance to the determination of the Quran's general purposes, to examine his perspective on the sciences of Meccan-Medinan. Thus, our main goal will be to reveal Ibn Ashur's exegesis method and his contribution to the science of exegesis. Because, Ibn Ashur, especially when trying to determine whether verses and surahs are Meccan or Medinan, took into consideration the relationship between nas-fact, the content and style of the surah, among other criteria. This situation is of utmost importance. Our reference source in the study will be Ibn Ashur's commentary titled *al-Tahrīr wa'l-Tanvīr*, in addition, we will make a comparative reading by referring to other sources on the subject and compare the author's evaluations of the Meccan-Madani verses with classical sources. We aim to present Ibn Ashur's approach objectively and thus make a modest contribution to the studies on Meccan-Madani science.

Keywords: Qur'an, Ibn Ashur, Makkî, Madanî, *al-Tahrīr wa'l-Tanvīr*.

Xemkûrê Xursî'nin Takdir ve Tedvire Yaklaşımı

Muazzez ATAN¹⁰⁴

Özet

İslam düşünce tarihinde özellikle kelim disiplininin ilk oluşumundan itibaren en derinlemesine tartışılan konuların başında tartışma konularından biri kader(takdir) meselesidir. Bir diğer önemli konu, kelim mezheplerin yoğunlaştığı tedvir(efal-ı ibad) meselesidir. Kelami problemleri ele alan herhangi bir düşünür bu iki konuya bigane kalmamış, ya bağlı bulunduğu mezhebin ilkelerine ya da etkilendiği düşünürlerin fikirlerine göre yeni ve özgün yorumlar ortaya atmıştır. Xemkûrê Xursî'de diğer kelim âlimleri gibi kader ve insan fiilleri konusunu "Takdir ve Tedvir" başlığı altında ele almıştır. Ehli sünnet mezhebine bağlı olan Xemkûrê Xursî'nin düşünceleri Eşar'î ekolünün düşünceleri ile paralellik göstermektedir.

Xemkûrê Xursî, kader ve ef'al-i ibad konularında Eş'ariler'in kabul ettiği kesb ve cebr-i mutavassıt görüşlerini benimsemiştir. "Kader ve insanın fiillerinin yaratıcısı olması-olmaması" gibi konular Allah'ın kudretini ve iradesini ilgilendirdiği için kelim mezhepleri bu iki konuya ehemmiyet vermiştir. Ehl-i sünnet ve düşünsel anlamda kendisine muhalif Mu'tezile mezhebinin görüşleri bu konuda iki zıt kutbu temsil etmiştir. Eşariler, insan fiillerinde Allah'ın yaratıcılığını ve insanın kesbini vurgularken, Mutezile insanın özgürlüğünü ve kendi fiillerinin yaratıcısı olduğunu savunur. Bu iki farklı yaklaşım, İslam düşünce tarihinde kader ve insan fiilleri tartışmalarının temelini oluşturmuştur. Kelamî fırkalar arasındaki bu düşünsel ihtilaflar ve bu ihtilafların yol açtığı keskin ayrışmalar yerini birbirine mezc edilmiş farklı perspektiflere ve sentezlere bırakmıştır. Xemkur'un bu konudaki düşüncesinin dikkate değer yanı ise zikrettiğimiz iki mezhebin düşüncelerini de taşıyor olmasıdır. Xemkur bir taraftan Mu'tezile gibi insanın fiillerinde özgür olduğunu vurgularken diğer taraftan Eş'ariler'in insanın fiillerini Allah'ın mutlak iradesine bağlı olduğu görüşünü vurgulamıştır. Xemkur bir taraftan Mu'tezile gibi insanın fiillerinde özgür olduğunu savunurken diğer taraftan Eş'ariler'in insanın fiillerini Allah'ın mutlak iradesine bağlı olduğu görüşünü de dikkate almıştır. Sonuç olarak Xemkur'un bu konuda Eş'ariyye içinde fiillerin meydana gelişinde insanın etkili olduğunu vurgulayan ama ilahi iradeye bir sınır çizmeyen İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin çizgisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kader, İnsan Fiilleri, İtikadî Mezhepler, Tedvir, Xemkur.

¹⁰⁴ Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0000-4285-933X, atanmuazzez@gmail.com.

Xemkûrê Xursî's Approach to Appreciation and Action

Abstract

In the history of Islamic thought, particularly from the initial formation of the discipline of Kalam, the issue of qadar stands out as one of the most profoundly debated topics. Another significant issue that Kalam schools have focused on extensively is tavdir. Any thinker who has addressed theological problems has not remained indifferent to these two subjects, offering new and original interpretations either based on the principles of the school they belonged to or the principles of the thinkers they were influenced by. Xemkure Xursî, like other Kalam scholars, has addressed the issues of qadar and human actions under the title "Takdir and Tedvir". Xemkure Xursî, who adheres to the Ahl al-Sunnah school of thought, presents ideas that show parallels with the Ash'ari school of thought. Xemkure Xursî adopted the Ash'arites' views on kasb and jabr-i mutavassit regarding the issues of qadar and human actions. Kalam schools have attached great importance to these two topics, as issues such as 'whether humans create their own actions or not' concern Allah's power and will. The views of the Ahl al-Sunnah and the opposing Mu'tazila school of thought represent two opposite poles in this regard. While the Ash'arites emphasize Allah's creatorship and human acquisition in human actions, the Mu'tazila defend human freedom and the idea that humans are the creators of their own actions. These two different approaches have formed the basis of the debates on qadar and human actions in the history of Islamic thought. The intellectual disagreements among Kalam sects and the sharp divisions caused by these disagreements have given way to different perspectives and syntheses that have merged with each other. The noteworthy aspect of Xemkur's thought on this matter is that it carries the ideas of both of the aforementioned schools. On the one hand, Xemkur emphasizes that humans are free in their actions, like the Mu'tazila, while on the other hand, he emphasizes the Ash'arites' view that human actions are dependent on Allah's absolute will. Xemkur, on one hand, defends human freedom in actions, similar to the Mu'tazila, but on the other hand, he also takes into account the Ash'arites' view that human actions are tied to Allah's absolute will. Consequently, it is possible to say that Xemkur, on this issue, follows the line of Imam al-Haramayn- al Juwaynî within the Ash'ari school, who emphasized the human influence in the occurrence of actions without setting a limit to the divine will.

Keywords: Predestination, Human Actions, Schools of Islamic Theology, Agency, Xemkur.

Bir Sahâbînin Gözüyle İslam'ın Şartları: "Tefsir Kaynaklarında Câbir B. Abdullah'ın Rivayetleri Bağlamında"

Mücahide FARUK¹⁰⁵

Özet

Bu çalışma, "İslam'ın şartları" olarak bilinen ibadet esaslarının, sahâbe kuşağının önemli isimlerinden biri olan Câbir b. Abdullah'ın tefsir rivayetleri ışığında nasıl yorumlandığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'den çok sayıda hadis rivayet eden ayrıca Müksirûn sahabeden olan ve tefsir geleneğinde adı sıklıkla geçen bir sahâbîdir. Bu bağlamda, onun Kur'an ayetleriyle ilişkili olarak aktardığı rivayetler, Hz. Peygamber'in yaşantısını, sahâbîlerin dini anlayışını ve erken dönem tefsir birikimini yansıtmaları bakımından oldukça kıymetlidir. Çalışmanın temel amacı, Câbir b. Abdullah'ın tefsir rivayetlerinin İslam'ın şartlarına ilişkin ayetlerle ne tür ilişkiler kurduğu ve bu rivayetlerin klasik tefsir kaynaklarında nasıl sunulduğudur.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; özellikle Taberî'nin *Câmi 'u'l-Beyân* ve İbn Kesîr'in *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm* adlı eserleri taranarak Câbir b. Abdullah'a nispet edilen rivayetler tespit edilmiştir. Bu rivayetler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş, iman, namaz, zekât, oruç ve hac başlıkları altında tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Bu çalışma, Câbir b. Abdullah'ın rivayetlerini yalnızca tefsir bağlamında değil; aynı zamanda ibadet ahlâkı, uygulama yöntemi, toplumsal bilinç ve dini hassasiyet açısından değerlendirmekte; İslam'ın şartlarına dair sahâbe perspektifi sunmaktadır.

Bu rivayetler, İslam'ın şartlarının yalnızca bireysel bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve takvanın bir tezahürü olarak yorumlanmasını mümkün kılmaktadır. Çalışma, Câbir b. Abdullah'ın tefsir rivayetleri üzerinden ibadetlerin ruhunu, şekil şartlarını ve ahlaki boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, Câbir b. Abdullah'ın rivayetlerinin hem tefsir ilminin gelişiminde hem de İslam'ın temel ibadet esaslarının kavramsallaştırılmasında öğretici bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Bu rivayetler, sahâbî bakış açısından Kur'an'ın pratiğe yansımalarını göstermesi bakımından önemli bir kaynak değeri taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İbadet, Rivayet, Sahâbe, Ahlâk.

¹⁰⁵ Dicle üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İlahiyat/Tefsir, Öğrenci, Orcid: <https://orcid.org/0009-0002-3473-3117>, mucahide.faruk@gmail.com.

The Pillars of Islam Through the Eyes of a Companion: In the Context of Jābir b. ‘Abd Allāh’s Narrations in Tafsīr Sources

Abstract

This study aims to analyze the interpretation of the Five Pillars of Islam, known as the essential acts of worship in Islam, through the exegetical narrations of Jabir ibn Abdullah, a prominent companion of the Prophet (Ṣaḥābah). Jabir ibn Abdullah, one of the Mukthirūn (companions who narrated over a thousand hadiths), is frequently cited in the early exegetical tradition. In this context, his narrations related to Quranic verses are invaluable for reflecting the Prophet’s lifestyle, the religious understanding of the companions, and early exegetical scholarship. The primary objective of this study is to explore the connections between Jabir ibn Abdullah’s exegetical narrations and the Quranic verses pertaining to the Five Pillars, as well as how these narrations are presented in classical exegetical works. Adopting a qualitative research method, the study examines classical commentaries, particularly Al-Ṭabarī’s Jāmi‘ al-Bayān and Ibn Kathīr’s Tafsīr al-Qur’ān al-‘Azīm, to identify narrations attributed to Jabir ibn Abdullah. These narrations are analyzed using content analysis and thematically categorized under the headings of faith, prayer, zakāh (almsgiving), fasting, and pilgrimage. This research evaluates Jabir ibn Abdullah’s narrations not only within the framework of exegesis but also in terms of the ethics of worship, practical methodology, social consciousness, and religious sensitivity, thereby presenting a Ṣaḥābah-centered perspective on the Five Pillars of Islam. The narrations reveal that the Five Pillars are interpreted not merely as individual obligations but also as manifestations of social order and piety (taqwā). The study seeks to holistically elucidate the spiritual essence, formal requirements, and ethical dimensions of these acts of worship through Jabir ibn Abdullah’s exegetical contributions. In conclusion, Jabir ibn Abdullah’s narrations serve an instructive function in both the development of exegetical scholarship and the conceptualization of Islam’s core acts of worship. These narrations hold significant value as a source for understanding the practical implementation of the Quran from the perspective of the Prophet’s companions, bridging scripture and lived practice.

Keywords: Tafsir, ‘Ibādah, Riwayah, Ṣaḥābah, Akhlāq.

Ta'limü'l- Müteallim Eserinde Hoca ve Öğrenci Doktrini

Muhammed AKTÜRK¹⁰⁶

Özet

İmam Burhaneddin ez-Zernûcî'nin 6. ve 7. yüzyıllarda kaleme aldığı "Talimü'l-Müteallim fî Tarikati't-Teallüm" adlı eser, İslam eğitim tarihinde öğrenciyi merkeze alan yaklaşımıyla öne çıkan önemli bir kaynaktır. Zernûcî, eserin önsözünde ilim talep edenlerin neden başarıya ulaşamadıklarını gözlemleyerek, bunun temelinde ilim tahsilinde doğru metot ve prensiplerin terk edilmesini görmüştür. Bu tespitten hareketle, hocalarından edindiği ve eserlerde gördüğü şekilde ilim öğrenmenin yollarını açıklama amacı gütmüştür. On üç ana fasıldan oluşan eser, ilmin mahiyeti ve faziletinden başlayarak, öğrenime başlarken niyetin önemi, ilim konusu, arkadaş ve hoca seçimi, ilme saygı, ciddiyet, ders düzeni, tevekkül gibi konuları detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bu kapsamlı yapı, "Talimü'l-Müteallim"i döneminin en kapsamlı eğitim eserlerinden biri haline getirmiş ve pek çok yerde ders kitabı olarak okutulmasını sağlamıştır.

Eserde hoca-öğrenci ilişkisi, ilim tahsilinin temelini oluşturan en kritik unsurlardan biri olarak vurgulanır. Zernûcî, hoca seçiminde titiz davranılması gerektiğini belirtirken, öğrencinin en âlim, en takva sahibi ve en yaşlı olanı tercih etmesi gerektiğini öğütler. Ebu Hanife'nin Hammad b. Süleyman'ı seçimi gibi örneklerle bu tercihin ilmin bereketlenmesi açısından önemini ortaya koyar. Seçim yapıldıktan sonra ise, öğrencinin hocasına tam bir saygı göstermesi ve ilim yolunda sebat etmesi beklenir. Hocanın önünde yürümek, onun makamında oturmamak, izinsiz konuşmamak, derslere zamanında gelmek gibi detaylı adabı içeren bu saygı, aynı zamanda hocanın gönlünü kazanmayı ve hoşnut olmadığı davranışlardan kaçınmayı da kapsar. Bu prensipler, sadece ahlaki birer öğüt olmanın ötesinde, ilmin sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlayan pedagojik bir temel oluşturur.

Sonuç olarak, "Talimü'l-Müteallim" ilim tahsilinde niyetin saflığı, doğru hoca seçimi, hocaya saygı ve ilim yolunda sebatın, bilginin bereketlenmesi ve öğrencinin nihai hedeflerine ulaşması için temel unsurlar olduğunu gösteren, günümüz eğitim sistemleri için de geçerliliğini koruyan evrensel değerler sunan bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Din ve Kültür, Eğitim, Öğretim, Öğrenim, Hoca Öğrenci İlişkisi.

¹⁰⁶ Dicle Üniversitesi, İlahiyat, İhtisas, Orcid: 0009-0006-6854-6722, m7akturk@gmail.com.

The Teacher and Student Doctrine in Ta'lim al-Muta'allim

Abstract

Imam Burhan al-Din al-Zarnuji's "Ta'lim al-Muta'allim fi Tariqat al-Ta'allum," penned in the 6th and 7th centuries AH, stands as a pivotal work in Islamic educational history, particularly for its student-centered approach. In the preface, al-Zarnuji observes that despite their efforts, seekers of knowledge often failed to achieve their goals. He attributes this to their deviation from the correct methods and principles of acquiring knowledge. Driven by this observation, he aimed to elucidate the pathways to learning, drawing from his teachers' insights and existing scholarly works. The treatise, structured into thirteen main chapters, comprehensively addresses topics ranging from the essence and virtues of knowledge to the significance of intention at the outset of learning, the choice of subject matter, companions, and teachers, respect for knowledge, diligence, lesson structure, and reliance on God (tawakkul). This exhaustive framework established "Ta'lim al-Muta'allim" as one of the most comprehensive educational texts of its era, leading to its widespread adoption as a textbook.

Within the work, the teacher-student relationship is highlighted as a critical cornerstone of knowledge acquisition. Al-Zarnuji emphasizes the necessity of meticulous care in selecting a teacher, advising students to choose the most knowledgeable, pious, and experienced mentor. Examples, such as Abu Hanifa's selection of Hammad ibn Sulayman, underscore how this choice is paramount to the blessing and fruitfulness of knowledge. Once a teacher is chosen, the student is expected to demonstrate profound respect and steadfastness in the pursuit of knowledge. This respect encompasses detailed etiquette, including not walking ahead of the teacher, not sitting in their place, not speaking without permission, arriving on time for lessons, and avoiding behaviors that displease the teacher. These principles transcend mere moral precepts; they form a pedagogical foundation essential for the effective transmission of knowledge.

Ultimately, al-Zarnuji's teacher-student doctrine underscores the indispensable nature of mutual trust and respect in the dissemination of knowledge. The text frequently reiterates that students should not abandon a teacher's study circle prematurely, should complete books without leaving them unfinished, and should thoroughly master one branch of knowledge before moving to another. This approach underscores the importance of diligence, perseverance, and determination in learning. Constantly shifting between different localities or teachers, al-Zarnuji argues, would fragment the purpose of learning, distract the heart, and waste valuable time. In conclusion, "Ta'lim al-Muta'allim" presents universal values that remain relevant to contemporary education systems, demonstrating that purity of intention, careful selection of a teacher, reverence for one's instructors, and unwavering persistence in learning are fundamental elements for the blessed acquisition of knowledge and the student's ultimate achievement of their goals.

Keywords: Religion and Culture, Education, Instruction, Learning, Teacher-Student Relationship.

Hüsrana Uğramayan İnsanların Amelleri Asr Sûresi Örneği

Muhammed DELİOĞLU¹⁰⁷

Özet

Kur'an'ı Kerim'in her sûre ve âyetinde, muhakkak insanoğlu için bir fayda ve nasihat vardır. İşte o sûrelerden biri hiç şüphesiz Asr Sûresi'dir. Çok kısa ve öz anlatımıyla dikkat çeken bu sûre, insanoğlunun kurtuluş reçetesini bizlere sunan önemli sûrelerden biridir. Yüce Allah, insana sayılamayacak kadar çok nimetler vermiştir. Bunlardan en önemlisi ömür sermayemiz olan zaman nimetidir. Zaman, her an akıp gitmekte ve insan giden bu zamanı geri getirememektedir. Allah, bu sûrede "Asr'a yemin olsun!" ayetiyle akıp giden zamana dikkatimizi çekmekte ve bu önemli nimeti sorumsuzca tüketen insanların sonunun "hüsrân" olacağını hatırlatmaktadır. Hüsrana uğramaktan kurtuluşun ise ancak iman, sâlih amel, hakkı ve sabrı tavsiye etmekle mümkün olacağını bildirmektedir. Zamana yemin ile başlayan bu sûreden anlaşılmaktadır ki, faydasız geçen her saniye insan ömrü için bir kayıptır. İmân, sâlih amel, hakkı ve sabrı tavsiye etmek suretiyle geçen zaman ise, kazanca dönüşerek dünya ve âhiret hayatımızı imâr etmektedir. Bu çalışmada, öncelikle Asr Sûresi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra müfessirlerin görüşleri ışığında ayet ayet açıklama yapılmış ve hüsrana uğramayan insanların amellerinin iman etmek, salih amel işlemek, hakkı ve sabrı tavsiye etmek olduğu ifade edilmiştir. İnsana verilen ömür nimetinin değeri yeteri kadar bilinmemektedir. Dinimizin emir ve yasaklarına göre yaşanılmayan her ânın ziyan içerisinden olduğu âşikârdır. bu minvalden hareketle çalışmadaki amacımız, bizlerin nasıl yaşaması gerektiğini, ömrümüzü nasıl daha iyi kullanabileceğimiz Kurân-ı Kerim'i ve Sünnet'i Seniyye'yi kaynak alarak bildirmeye çalışmaktır.

Kur'an'ı Kerim'in her suresi ve ayeti insanoğlu için çok mühimdir. Tek bir ayeti üzerinden bile ziyadesiyle düşünülmesi ve ibret alınması gereklidir. Bu bağlamdan hareketle bu yazımızda insanoğlu için yol haritası olan Asr sûresi üzerinde durmaya çalışacağız. Birinci bölümde Asr sûresi ile ilgili genel bilgilerinden bahsettik. İkinci bölümde ise hüsrân ifadesiyle nitelenmeyen dört grup olan, iman edenler, salih amel işleyenler, hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler olarak başlıklar halinde inceledik. Tefvik Allah'tandır.

Anahtar Kelimeler: Asr, İman, Salih Amel, Sabır, Hak.

¹⁰⁷ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Bölümü, DKAB Öğretmeni- Doktora Öğrencisi, Orcid: 0000-0001-7941-5927, muhammed.delioglu24@gmail.com.

The Deeds of People Who Are Not Frustrated, Example of Surah Asr

Abstract

Every surah and verse of the Holy Qur'an undoubtedly contains benefits and lessons for humankind. One of these surahs is, without a doubt, Surah Al-Asr. With its concise and succinct expression, this surah stands out as one of the significant chapters that offers a formula for salvation for humanity.

Almighty Allah has granted countless blessings to human beings, and one of the most important of these is the blessing of time, which is the capital of our lives. Time constantly flows, and a person cannot reclaim the time that has passed. In this surah, Allah draws our attention to the passage of time by saying, "By the time (Al-Asr)," and reminds us that the end of those who waste this valuable blessing irresponsibly will be loss. It is stated that salvation from such loss is only possible through faith, righteous deeds, enjoining the truth, and enjoining patience. It is understood from this surah, which begins with an oath upon time, that every second spent unproductively is a loss for human life. On the other hand, time spent with faith, good deeds, and advising truth and patience becomes a gain, contributing to the construction of both our worldly and eternal life.

This study first presents general information about Surah Al-Asr. Then, based on the interpretations of various scholars, the verses are explained one by one. It is emphasized that those who are not in loss are the ones who have faith, do righteous deeds, advise truth, and advise patience. The value of the lifetime granted to human beings is not fully appreciated. It is clear that every moment not lived in accordance with the commands and prohibitions of our religion is wasted. From this perspective, the aim of this study is to explain how we should live and how we can make better use of our lifetime, based on the Qur'an and the Sunnah.

Every surah and verse of the Qur'an is highly significant for human beings. Even a single verse requires deep reflection and should serve as a lesson. From this standpoint, this paper focuses on Surah Al-Asr, which serves as a roadmap for humanity. In the first part, general information about the surah is provided. In the second part, the four groups of people who are not described as being in loss—those who believe, do righteous deeds, enjoin the truth, and enjoin patience—are examined under separate headings. Success is from Allah.

Keywords: Al-Asr, Faith, Righteous Deeds, Patience, Truth.

Günümüz İnanç Problemlerine Karşı Medreselerin Rolü

Muhammed Haşim Akdeniz¹⁰⁸

Özet

Gençlik, kişisel gelişim dönemleri içinde değişim ve farkındalığa en uygun dönemdir. Bu dönemde kişiliğinin önemli unsurlarından biri olan inanç unsuru sorgulanmaya başlanır. Bu sorgulamaları kendi düşünce dünyasında yaparken dışardan bazı telkinlere maruz kalır. Bu telkinler haberleşme ve iletişim vasıtalarının gelişmesiyle birlikte küresel boyutlara ulaşabilmektedir. Önceleri gençlerle karşılıklı yüzyüze diyaloglar kurulurken günümüzde ise daha çok sanal ortamlarda birbirleriyle muhatap olmaktadır. Dolayısıyla günümüz dünyasında özellikle sosyal medya ve internet ortamını yoğun kullanan gençler bu ortamlarda doğru ya da yanlış fikirlerle karşılaşmaktadırlar. Bu durum bazı gençlerin önceden süregelen inanç esaslarını toptan yok saymalarına veya tehlikeli inanç akımlarının kıskaçlarına düşmelerine sebep olmaktadır.

Söz konusu bu çalışmamızla özellikle konunun önemine binâen her türlü tehlikeli inançların fikir ve telkinlerine maruz kalan müslüman gençlerin inanç ve itikat problemlerini, asırlardır islam beldelerinde eğitim ve öğretim rolünü üstlenmiş medreseler üzerinden bu sorunların nasıl çözüleceğini ele alacağız. Bu çalışmamızla inkarcı grupların, islam dışındaki dinlerin ve aynı zamanda müslümanların içerisinden çıkıp inanç meselelerinde aşırı, sapık ve inkarcı söylemlere sahip olan çevrelere karşı müslüman gençleri medreselerimizin bu konulardaki eğitim ve kültürüyle tanıştırmak hedeflenmiştir. Aynı zamanda bu çalışmamızla gençlerin itikâdını tehdit eden deizm ateizm, din bilim çatışması, hadis inkarcılığı, tarihten günümüze gelen inanç problemleri gibi birçok konuda medreselerin gençlere nasıl rehberlik edeceği ve medreselerin çağdaş inanç problemlerine karşı tutum ve tavırları hakkındaki görüşlerin tespiti hedeflenmiştir.

Yapacağımız bu çalışmada özellikle güneydoğu ve doğu anadoluda bulunan köklü medreselerde uzun yıllar eğitim ve öğretime katkı sunmuş hocalarla mülakatlar gerçekleştireceğiz. Konu ile ilgili meseleleri ses kayıtları eşliğinde objektif bir perspektifle soru-cevap şeklinde gerçekleştireceğiz.

Anahtar Kelimeler: İnanç, Genç, Medrese, Çözüm.

¹⁰⁸ Kur'an Kursu Öğreticisi, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kelam Anabilim Dalı, akdenizhasim8@gmail.com.

The Role of Madrasahs Against the Faith Problems of Today's Youth

Abstract

Youth is the most suitable period for change and awareness in personal development periods. During this period, the belief element, which is one of the important elements of their personality, begins to be questioned. While they are questioning these questions in their own world of thought, they are also exposed to some suggestions from outside. These suggestions can reach global dimensions with the development of communication and communication tools. While face-to-face dialogues were established with young people in the past, today they mostly interact with each other in virtual environments. Therefore, in today's world, especially young people who use social media and the internet very intensively encounter right or wrong ideas in these environments. This situation causes some young people to completely ignore their previously established belief principles or turn to different belief movements.

With this study in question, we will discuss how the belief and faith problems of Muslim young people who are exposed to the ideas and suggestions of all kinds of dangerous beliefs, especially due to the importance of the subject, can be solved with the experience and expertise of madrasahs that have undertaken the role of education and training in Islamic countries for centuries. With this study, we aim to introduce Muslim youth to the education and culture of our madrasahs in these matters against the circles that have extreme, perverse and denialist discourses on faith issues that come from denialist groups, religions other than Islam and also Muslims. At the same time, with this study, we aim to determine how madrasahs will guide young people on many issues that threaten the faith of young people, such as deism and atheism, religious-science conflict, hadith denial, faith problems that have come from history to the present, and the views on the attitudes and behaviors of madrasahs towards contemporary faith problems.

In this study, we will conduct interviews with teachers who have contributed to education and training for many years, especially in deep-rooted madrasahs located in southeastern and eastern Anatolia. We will conduct questions and answers on issues related to the subject with an objective perspective accompanied by audio recordings.

Keywords: Faith, Youth, Madrasah, Solution.

Kur'an-I Kerim'de İhtişam ve Tatlılık

Muhammed HESSO¹⁰⁹

Özet

Kur'an-ı Kerim, lafız yapısı ve anlam zenginliği açısından beşerî beyanın zirvesini temsil eder. Üslubunda, ihtişam ve azamet anlamlarıyla tatlılık ve letafet gibi nitelikleri, hiçbir başka dilsel metinde benzeri olmayan özgün bir bütünlük içinde bir araya getirmiştir. Bu çalışmanın problemi, birbirine zıt gibi görünen bu iki yönün Kur'an metninde nasıl bir arada yer alabildiğini ve hiçbirinin diğerine üstünlük kurmaksızın akla ve kalbe aynı anda hitap eden bir denge içinde nasıl sunulduğunu ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın amacı, Kur'ânî hitapta ihtişam ile tatlılık arasında kurulan bu dengeyi sağlayan dilsel ve belagat yönlerini analiz etmek; bu üslubun eğitimsel ve psikolojik etkilerine ışık tutmak ve aynı zamanda bu bağlamda ortaya çıkan belagat mucizesini vurgulamaktır.

Çalışmanın önemi, Kur'an-ı Kerim'in belagatine ikili ve özgün bir perspektiften katkı sağlamasında yatmaktadır. İlahi hitabın hem korku hem de rahmeti nasıl bir araya getirdiğini ve insan ruhu üzerindeki etkisini ortaya koyarak Kur'an'ın estetik alımlanışına dair farkındalığı artırmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, belagat odaklı çözümleyici bir yöntem benimsemektedir. İhtişam ve tatlılığın birlikte yer aldığı ayetleri seçerek, bu ayetlerin üslup ve anlam özelliklerini incelemekte ve klasik tefsir, belagat ve beyan kaynaklarına dayanmaktadır.

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'in, üslup çeşitliliği, kelime uyumu ve bağlamsal geçişler aracılığıyla bu dengeyi sağlamak için hassas belagat araçları kullandığı anlaşılmıştır. Bu da Kur'an'ı hem uyarı hem de müjde içeren, akıl ve ruh üzerinde derin etkiler bırakan bütüncül bir hitap hâline getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: İhtişam, Tatlılık, Belâgat, Kur'an'ın i'câzı, Celâl ve Cemâl.

¹⁰⁹ Dicle Üniversitesi, İslami Bilimler, Tefsir (Arapça), Y1 Öğrencisi, Orcid: 0009-0006-2771-948X, mohamrdhooso6@gmail.com.

Grandeur and Sweetness in the Holy Qur'an Summary

Abstract

The Holy Qur'an represents the pinnacle of eloquence in both linguistic structure and semantic richness. It masterfully combines meanings of majesty and grandeur with those of sweetness and gentleness, in a unique and unmatched style. The research problem lies in exploring how these seemingly opposing qualities coexist in the Qur'anic text without one overpowering the other, but rather in a balanced harmony that addresses both mind and heart.

The aim of the study is to analyze the linguistic and rhetorical features that enable this fusion of majesty and sweetness in the Qur'anic discourse. It also seeks to highlight the spiritual and emotional impact of this style on the reader, as well as to uncover aspects of the Qur'an's rhetorical miracle.

The significance of the study lies in its contribution to a deeper understanding of Qur'anic eloquence through a unique dual perspective. It also illustrates how the divine message impacts the human soul by combining awe with mercy, thus enriching the appreciation of Qur'anic reception.

The study adopts a rhetorical-analytical methodology, based on examining verses that clearly reflect the integration of majesty and sweetness. It includes a stylistic and semantic analysis supported by references to classical works in exegesis, rhetoric, and Qur'anic studies.

The findings reveal that the Qur'an employs precise rhetorical tools to achieve this balance, through variation in style, harmony of expression, and contextual progression. This makes it a comprehensive discourse that merges warning and glad tidings, and simultaneously influences both intellect and soul.

Keywords: Grandeur, Sweetness, Eloquence, Qur'anic inimitability, Majesty and Beauty (Jalāl and Jamāl).

Kerbela'ya Giden Yol: Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Gitme Nedenlerinin Analizi

Muhammed KAR¹¹⁰

Özet

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'ya gidişi, bu süreçte karşılaştıkları sadece Kerbelâ Vakası ile sınırlanmamıştır. Bu tarihsel olayın arka planı, Hz. Hüseyin'in doğumundan itibaren şekillenmeye başlayan sosyo-politik yapı ve hilafet kurumunun şekillenmesi bağlamında değerlendirilmelidir. Bu nedenle, Hz. Hüseyin'in söz konusu tarihsel kırılma noktasına nasıl ve hangi dinamiklerin etkisiyle sürüklendiğini kavrayabilmek ancak dönemin siyasi ve toplumsal bağlamlarının çok boyutlu bir biçimde analiz edilmesiyle daha iyi anlaşılacaktır.

Bunun yanında yetiştiği çevrenin de Hz. Hüseyin'in liderlik vasıflarının ve dini-siyasi tutumunun oluşmasında etkili olduğu görülmektedir. O, Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın oğlu olarak, dini, ahlaki ve entelektüel değerlerin yoğun biçimde yaşandığı seçkin bir aile ortamında yetişmiştir. Bireyin karakter ve düşünce yapısının şekillenmesinde sosyal çevrenin etkisi dikkate alındığında, Hz. Hüseyin'in liderlik vasıflarını kazanmasında bu ailevi çevrenin belirleyici olduğu söylenebilir.

Hz. Hüseyin, gerek dedesi Hz. Muhammed döneminde edindiği eğitim gerekse de babası Hz. Ali'nin tecrübelerinden kazandığı siyasi ve toplumsal bilinç doğrultusunda, İslam toplumunun içinde bulunduğu mevcut durumu kabullenmemiştir. Özellikle Muaviye'nin vefatından sonra, halktan kendisine gelen davet mektupları ve yükselen beklentiler, Hz. Hüseyin'in sorumluluk duygusunu derinleştirmiştir. Birçok kişinin uyarılarına rağmen Kûfe'ye doğru yola çıkması ve karşılaştığı siyasi ve askeri baskılara rağmen geri dönmemesi, Hz. Hüseyin'in bu hareketi bir zorunluluk olarak algıladığını ve ilkesel bir duruş sergilediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Hz. Hüseyin'in Kerbela'ya gitmesi, yalnızca anlık bir kararın değil, doğumundan itibaren şekillenen çevresinin, aldığı eğitimin, edindiği tecrübelerin ve dönemin siyasi koşullarının bir sonucudur. Bu süreci tam anlamıyla kavrayabilmek için, sadece Kûfe'de karşılaştığı engelleri değil, aynı zamanda onu bu noktaya götüren tarihsel, sosyal ve siyasi bağlamları da incelemek gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kufe, Hz. Hüseyin, Kerbela.

¹¹⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler, ilahiyat, Yüksek Lisans, muhammedkar212121@gmail.com.

The Road to Karbala: An Analysis of Hussain's Reasons for Going to Kufa

Abstract

The journey of Husayn ibn Ali to Karbala cannot be limited to the Karbala incident alone. This historical event must be understood within the broader socio-political context that began shaping from Husayn's birth and the development of the caliphate. To grasp how he was led to this turning point, a multidimensional analysis of the political and social dynamics of the time is essential.

The environment in which he was raised also played a key role in shaping his leadership and religious-political stance. As the grandson of Prophet Muhammad and the son of Ali and Fatimah, he was brought up in a family rich in religious, moral, and intellectual values. Given the influence of one's upbringing on personal development, this environment significantly contributed to his character and leadership.

Through the education he received during the Prophet's lifetime and the experiences passed on by his father Ali, Husayn developed a strong sense of political and social awareness. He did not accept the state of the Muslim community, especially after the death of Muawiyah. The letters of invitation from Kufa and the expectations of the people deepened his sense of duty. Despite many warnings, he set out for Kufa and did not turn back even under pressure, showing that he saw his actions as a necessary and principled stand.

In conclusion, Husayn's departure to Karbala was not a sudden decision but the result of his upbringing, education, experiences, and the political conditions of his time. Understanding this process requires examining not only the obstacles he faced in Kufa but also the broader historical and social background.

Keywords: Kufa, Hussain, Karbala.

Gençleri Etkileyen Güncel İnanç Akımlardan Deizm

Murat Akkoç¹¹¹

Özet

Deizm, Tanrı'nın varlığını ve âlemin yaratıcısını kabul etmekle birlikte akla dayalı bir tabii din anlayışı çerçevesinde, peygamberliğe şüphe ile karşılayan veya inkâr eden felsefi ekoldür. Deistler, Tanrı'nın varlığını ve âlemi yaratan bir Tanrı'nın olduğunu kabul ediyorlar ama Tanrı'nın âleme ve insana müdahil oluşunu kabul etmiyor, vahyi ve nübüvveti reddediyorlar. Bu yönüyle özellikle Tanrı'nın olmazsa olmaz sıfatlarını kabul etmeyerek adeta O'nu yaratılış sonrasında çekip giden ve Tanrı'nın dünyaya ve insan hayatına herhangi bir müdahalesi olmadığını bu yüzden de Tanrı'nın atıl bir Tanrı olduğunu söylüyorlar. Ayrıca onlara göre Tanrı insanların yapıp ettikleriyle de ilgilenmiyor. Deistlere göre kâinat, Tanrı tarafından yaratılan, hareketi başlatılan fakat dışarıdan müdahale olmadan belli bir düzen dahilinde uygun şekilde işleyen bir bütünlük olarak kabul edilmektedir. Son zamanlarda da özellikle liselerimizde deizm düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Bu düşüncelerin oluşmasında çevre ve sosyal medya gibi faktörlerin olumsuz etkisi kaçınılmazdır. Gençlerimizde değişen şeyin aslında inançtan çok algı olduğunu söylemek mümkündür. Geçmişte bu gibi hassas konularda fazla sorgulama yapmaktan kaçınan bir nesil varken, şu an çoğu şeyi sürekli sorgulayan tartışan bir nesil bulunmaktadır. Son yıllarda gençler arasında yayılan deizm ya da deistik hareketler olarak kabul edilen bu akım özellikle dindar kesimi korkutmakta ancak karşıt zihniyeti ise bir hayli memnun etmektedir. Bu yazının amacı da gençlerimizin deizm hakkındaki düşüncelerine yönelik islami bir bakış açısıyla yanıtlar vermektir.

Anahtar Kelimeler: Deizm, Nübüvvet, Kainat, Vahiy, Gençler.

¹¹¹ Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslami Bilimler, Öğrenci, Orcid: <https://orcid.org/0009-0002-3888-9012>, muratakkoc_44@hotmail.com.

The Impact of Deism on the Religious Orientation of Contemporary Youth

Abstract

Deism is a philosophical school that accepts the existence of God and the creator of the world, but within the framework of a reason-based understanding of natural religion, which meets or denies prophecy with doubt. Deists accept that there is a God who created the existence of God and the realm, but they do not accept the involvement of God in the world and man, they reject the revelation and the prophecy. In this respect, especially by not accepting the indispensable attributes of God, they say that they attract Him after creation and that God does not have any interference in the world and human life, so God is an idle God. Also according to them, God is not interested in what people do. According to deists, the universe is accepted as a whole created by God, initiated the movement, but functioning appropriately within a certain order without external intervention. Recently, the idea of deism has begun to form, especially in our high schools. The negative effect of factors such as environment and social media in the formation of these thoughts is inevitable. It is possible to say that what changes in our young people is actually perception than belief. More questioning on such sensitive issues in the past While there is a generation that avoids doing so, there is now a generation that constantly questions and discusses most things. This movement, which is considered as deism or deistic movements that have spread among young people in recent years, especially scares the religious part, but its opposing mentality is very satisfied. The purpose of this article is to provide answers from an Islamic perspective on the thoughts of our young people about deism.

Keywords: Deism, Prophethood, Universe, Revelation, Youth.

Hanya Müftüsü Velîzâde Mustafa Efendi ve Fetâvâ-yı Velîzâde Adlı Eseri

Murat LİV¹¹²

Abdullah KAHRAMAN¹¹³

Özet

Fertlerin birbirleriyle veya yaşadıkları bölgenin idari otoritesiyle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü, hukuk kavramıyla ifade edilmektedir.

Hukuk, bir yönüyle ilahi diğer yönüyle ise beşeri kaynaklı bir sisteme sahiptir. Kaynağı her ne olursa olsun hukukun uygulayıcısı ise insandır. İnsanların dil, din, ırk ve örfleri hukuk sistemlerini etkileyen faktörler olmasının yanında hem oluşmasına hem de değişmesine yön veren temel unsurlardandır. Özellikle insanların dini ve ahlaki değerleri hukuk sistemlerini doğrudan etkilemektedir.

Osmanlı döneminde İslam hukukunun uygulayıcı makamı başta Şeyhülislâm olmak üzere fetva eminleri, kadılar ve müftülerdir. Halkın hukuki meseleleriyle birebir diyalog halinde olarak klasik fıkıh kaynaklarından elde ettikleri verilerle fetva vermişlerdir. Zamanın değişmesiyle güncellenmeye ihtiyaç duyulan fıkıh birikimi, fetva vermekle mükellef olanları bu alanda çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. İlgili alanda yapılan çalışmalardan biri de fetva mecmualarıdır. Fetva mecmuaları, yerel halkın hukuki meseleleri çerçevesinde şekillenmesi bakımından önem arz etmektedir. Çalışmamızda Osmanlı döneminde müftü olarak görev almış Velîzâde Mustafa Efendi'nin kaleme aldığı Fetâvâ-yı Velîzâde adlı eserin değerlendirmesi yapılacaktır.

Velîzâde Mustafa Efendi 1700'lü yıllarda Girit adası Hanya Sancağında müftülük görevi yapmıştır. Rum ahalinin ve yeni Müslüman olmuş tebaanın iç içe yaşadığı Hanya, farklı dinlerin bir arada yaşadığı bölgelerdendir. Osmanlı Devleti'nin himayesine geçmesiyle İslam hukuku kanunları uygulanmaya başlamış ve Hanefî fıkıh geleneği Hanya'ya taşınmıştır. Yerel halktan mahkemeye aktarılan davalar ekseninde oluşan fetvalar, Müftü Mustafa Efendi tarafından kaleme alınarak bir fetva mecmuası oluşturulmuştur.

Bu çalışmamızda Velîzâde Müftü Efendi'nin hayatı, eserleri ve Fetâvâ-yı Velîzâde adlı fetva mecmuası özelinde Hristiyan tebaanın dini/ahlaki değerlerinin hukuk sistemine etki ettiği bazı örnekler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Müftü, Fetva, Hanya, Velîzâde, Fetva Mecmuası.

¹¹² Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku, Doktora Öğrencisi, Orcid: 0000-0002-3660-9542, muratliv@hotmail.com.

¹¹³ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku, Orcid: 0000-0002-9473-7358, a.kahraman69@hotmail.com.

The Mufti of Hanya Velîzâde Mustafa Efendi and His Work Titled Fatâwâ-yi Velîzâde

Abstract

The set of rules that regulates individuals' relations with each other or with the administrative authority of the region they live in is expressed by the concept of law. Law possesses a system that is both divine and human in origin. Regardless of its source, it is ultimately applied by human beings. Elements such as language, religion, ethnicity, and local customs are not only among the factors that influence legal systems, but also play a fundamental role in their formation and transformation. In particular, religious and moral values have a direct effect on the shaping of legal systems.

In the Ottoman period, the implementation of Islamic law was carried out primarily by the Shaykh al-Islâm, along with fatwa officials (fetva eminleri), qâdîs, and muftîs. These authorities issued fatwâs by directly engaging with the legal concerns of the people and relying upon classical fiqh sources. The need to renew and update fiqh knowledge due to the changing conditions of time led those responsible for issuing fatwâs to compile and systematize their legal responses. One significant outcome of this process is the emergence of fatwâ collections (mecmû' a al-fatâwâ), which are of great importance as they reflect legal practices shaped by the local people's real-life cases.

In this study, we will examine the work titled Fatâwâ-yi Velîzâde, authored by Velîzâde Mustafa Efendi, who served as a muftî during the Ottoman era. Velîzâde Mustafa Efendi held the post of muftî in the Hanya Sanjak on the island of Crete in the 1700s. Hanya was a region where Greek Orthodox inhabitants and newly converted Muslims lived side by side. After the region came under Ottoman rule, the laws of Islamic jurisprudence were enforced, and the Ḥanafî legal tradition was introduced to the area. The fatwâs penned by Muftî Mustafa Efendi, based on the cases transferred from the local people to the court, formed a unique fatwâ compilation.

This study will focus on the life and scholarly contributions of Velîzâde Mustafa Efendi, particularly on his fatwâ compilation Fatâwâ-yi Velîzâde, and evaluate selected examples in which the religious and moral values of the Christian subjects influenced the application and interpretation of the legal system.

Keywords: Muftî, Fatwâ, Chania, Velîzâde, Fatwâ Collection.

İslam'da Siyaset Kavramı ve Temel İlkeleri

Mücahit TONGÜT¹¹⁴

Özet

Kur'an'da "siyaset" terimi doğrudan yer almasa da, adalet, istişare, emanet ve liyakat gibi temel ilkelerle siyasal sistemin esaslarına dair evrensel ilkeler ortaya konulmuştur. Hadis literatüründe ise siyaset, hem yönetim hem de halkın işlerini düzenleme anlamında kullanılmakta ve bu kavram etrafında yöneticiliğin bir sorumluluk ve ibadet olduğu vurgulanmaktadır. İslam'da din ve siyaset arasında bir ayrım yapılmamış, siyasal faaliyetler ahlaki temellere dayanan bir kamu hizmeti olarak değerlendirilmiştir. Hz. Muhammed'in hem dini hem de siyasi liderlik rolü, bu yaklaşımın temelini oluşturmuştur. İslam siyaset anlayışı, halkın refahını gözeten, yönetimi bir emanet olarak kabul eden ve yetkin kişilere tevdi eden bir model sunmaktadır. Bu anlayış, Kur'an'da ki evrensel ilkelerle ve Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla desteklenmiştir. Bu bağlamda Kur'an ve Sünnet, belirli bir yönetim modeli sunmaktan ziyade, evrensel ahlaki ilkeler çerçevesinde siyasal düzenin oluşturulmasını bireyin ve toplumun iradesine bırakmıştır. Ayrıca Farabi, Gazali, İbn Haldun ve İbn Teymiyye gibi İslam filozoflarının siyaset kuramları, İslam'da siyasetin hem idealist hem de realist yönlerini ortaya koymuş; adalet ve düzen ekseninde farklı teorik katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda İslam siyasal düşüncesi, sadece hukuki ve yönetsel bir yapı değil, aynı zamanda toplumsal adaletin ve ahlaki sorumluluğun inşası olarak da değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, İslam'da siyaset, dinle iç içe geçmiş bütüncül bir yaklaşım temelinde şekillenmiştir. Ahlaki temellere dayalı bir toplumsal sorumluluk olarak ele alınmakta; bireyin özgürlüğü, toplumsal adaletin tesisi ve ehliyet esaslı yönetim ön planda tutulmaktadır. Böylece hem dinî değerlerle uyumlu hem de kamusal faydayı önceleyen bir yönetim modeli olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, İslam düşüncesinde siyaset kavramının dinî, ahlaki ve toplumsal boyutlarını ele almaktadır. Aynı zamanda siyaset kavramının Kur'an, Sünnet, klasik fıkıh literatürü ve İslam filozoflarının yaklaşımları çerçevesinde nasıl şekillendiğini analiz edilerek ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam'da Siyaset, Adalet, İstişare, Emanet, İslam Filozofları, Kur'an, Sünnet, Siyasal Sorumluluk.

¹¹⁴ Sosyal bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Lisansüstü, V.H.K.İ, ztayfur6@gmail.com.

The Concept of Politics in Islam and Its Basic Principles

Abstract

Although the term "politics" is not directly included in the Quran, universal principles regarding the foundations of the political system have been set forth, such as justice, consultation, trust and merit. In the hadith literature, politics is used in the sense of both administration and regulating the affairs of the people, and it is emphasized that administration is a responsibility and worship around this concept. There is no distinction between religion and politics in Islam, and political activities are considered a public service based on moral foundations. The religious and political leadership role of the Prophet Muhammad formed the basis of this approach. The Islamic understanding of politics offers a model that looks after the welfare of the people, accepts governance as a trust and entrusts it to competent individuals. This understanding is supported by the universal principles in the Quran and the practices of the Prophet. In this context, the Quran and the Sunnah, rather than presenting a specific governance model, leave the establishment of the political order within the framework of universal moral principles to the will of the individual and society. In addition, the political theories of Islamic philosophers such as Farabi, Ghazali, Ibn Khaldun and Ibn Taymiyyah have revealed both the idealist and realistic aspects of politics in Islam and have made different theoretical contributions on the axis of justice and order. In this context, Islamic political thought has been evaluated not only as a legal and administrative structure but also as the construction of social justice and moral responsibility.

As a result, politics in Islam has been shaped on the basis of a holistic approach intertwined with religion. It is considered as a social responsibility based on moral foundations; individual freedom, establishment of social justice and competence-based governance are prioritized. Thus, it emerges as a governance model that is both compatible with religious values and prioritizes public benefit. This study examines the religious, moral and social dimensions of the concept of politics in Islamic thought. It also aims to analyze and reveal how the concept of politics is shaped within the framework of the Quran, the Sunnah, classical jurisprudential literature and the approaches of Islamic philosophers.

Keywords: Politics in Islam, Justice, Consultation, Trust, Islamic Philosophers, Quran, Sunnah, Political Responsibility.

Etimolojik ve Teleolojik Açından İbn Rüşd'te Varlık Konusu

Müslüm YAVUZ¹¹⁵

Özet

İbn Rüşd (1126-1198) felsefenin tarifini yaparken, var olanlara (el-mevcûdât) bakmak ve varlıkları Yaratıcı'ya delaleti cihetinden değerlendirmekten öte bir şey değildir, diye tanımlar. Onun bu tarifinden de anlaşılacağı üzere felsefenin ana ekseninde iki konusu bulunur. Bunlar: Varlık (ontoloji) ve bilgi (epistemoloji). Biz bu sunumda, araştırma konusunu yalnızca varlık konusuyla sınırlı tutarak İbn Rüşd'ün varlık anlayışı, iki temel başlık altında ele alınacaktır: "Varlığın Etimolojik Tahlili" ve "Tanrı'nın Varlığı". İlk olarak, varlık kavramının Arapça karşılığı olan vücûdun etimolojik kökeni incelenecektir. Vücûd, "bulmak, ortaya çıkmak, mevcut olmak" anlamlarını taşıyan v-c-d kökünden türetilmiştir. İbn Rüşd'e göre varlığın, felsefede kullanılan en meşhur dört manası vardır ki bu manalar halkın nezdinde kullanılan manasından çok farklıdır. Varlığın farklı manalara delaleti müşekkek manaya (dereceli anlam ortaklığına) haiz bir kavram olmasından öte gelir. Kavramın ifade edeceği mana farklı derecelerde tezahür eder; ancak bu çokluk, anlamın ortaklığını ortadan kaldırmaz. İkinci başlıkta ise İbn Rüşd'e göre Tanrı'nın varlığı konusu değerlendirilecektir. İbn Rüşd, Tanrı'yı Zorunlu Varlık (Vâcibü'l-Vücûd), Sebepsiz Varlık (lâ illete leh), Zorunlu Varolan (el-mevcudü'z-zarûrî) olarak adlandırılmasını sorunlu görmez. O, Aristoteles'in "ilk hareket ettirici" fikrini İslamî bir çerçevede yeniden yorumlayarak Tanrı'yı evrenin ezeli ve ebedi ilkesi olarak kabul eder. Tanrı'nın varlığını, akli delillerle temellendirir. Filozof, Tanrı'nın varlığında Eş'arî ve Mutezile'nin kullandığı "hudûs delili" ile İbn Sînâ'nın "imkân delili" için bütün insanların kabul edeceği tarzda yakîn (kesin) ve basit (yalın) olmadıklarını; bunun yerine Tanrı'nın varlığında "ihtirâ" ve "inayet" delillerinin kullanılması gerektiğini söyler. Bu nedenle, İbn Rüşd'ün varlık anlayışı, hem dilsel çözümlemelere hem de akli ilkelerle desteklenen teolojik bir bakışa dayanır. Onun düşüncesi, İslam felsefesi ile Aristotelesçi metafiziği uzlaştıran özgün bir varlık tasavvuru ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Vücûd, İhtirâ, İnayet, Hudûs, İmkân, İbn Rüşd.

¹¹⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, yavuz57163@gmail.com.

The Concept of Being in Ibn Rushd From an Etymological and Teleological Perspective

Abstract

Ibn Rushd (1126–1198), in defining philosophy, states that it is nothing more than examining existing things (al-mawjūdāt) and evaluating beings in terms of their indication of the Creator. As can be understood from this definition, philosophy has two main subjects at its core: being (ontology) and knowledge (epistemology). In this presentation, by limiting the research topic solely to the issue of being, Ibn Rushd's understanding of existence will be discussed under two main headings: "The Etymological Analysis of Being" and "The Existence of God." First, the etymological root of the Arabic term wujūd, which corresponds to the concept of being, will be examined. Wujūd is derived from the root w-j-d, which carries meanings such as "to find," "to appear," and "to exist." According to Ibn Rushd, being has four most well-known meanings used in philosophy, which are quite different from the meaning commonly understood by the public. The term "being" goes beyond having multiple meanings; it possesses a modulated meaning (a graded conceptual commonality). The meaning expressed by the concept manifests at different levels; however, this multiplicity does not eliminate the commonality of meaning. In the second section, the topic of the existence of God according to Ibn Rushd will be evaluated. Ibn Rushd does not find it problematic to refer to God as the Necessary Being (Wājib al-Wujūd), Uncaused Being (lā 'illata lah), or Necessarily Existing One (al-mawjūd al-ḍarūrī). He reinterprets Aristotle's concept of the "first mover" within an Islamic framework and considers God as the eternal and everlasting principle of the universe. He grounds the existence of God on rational evidence. The philosopher argues that the proof from origination (dalīl al-ḥudūth) used by the Ash'arites and Mu'tazilites, as well as the proof from possibility (dalīl al-*imkān*) of Ibn Sīnā, do not offer certainty (yaqīn) or simplicity (basāṭa) in a way that would be acceptable to all people. Instead, he suggests that the proofs of invention (dalīl al-*ihtirā'*) and providence (dalīl al-*'ināyah*) should be used in demonstrating the existence of God. Therefore, Ibn Rushd's understanding of being relies on both linguistic analysis and a theological perspective supported by rational principles. His thought presents an original conception of existence that reconciles Islamic philosophy with Aristotelian metaphysics.

Keywords: Being, Wujūd, Ikhtirā', 'Ināyah, Hudūth, Imkān, Ibn Rushd.

İbnü'l Arabî Düşüncesinde Hayal ve Misal Âlemi Bağlamında Nübüvvetin Teopolitik Boyutu

Necmettin EREK¹¹⁶

Özet

Bu çalışma, İbnü'l Arabî'nin düşünce sisteminde hayal ve misal âleminin, Tanrı-âlem ve Tanrı-insan ilişkileri bağlamında üstlendiği teopolitik işlevi incelemeyi amaçlamaktadır. Düşünürümüz, Tanrı'nın varlığını sabit bir ilke olarak kabul ettikten sonra, nübüvveti merkezi bir yere konumlandırarak sistemli bir bütünlük halinde incelemeye tabi tutmaktadır. Nübüvvet, İbnü'l Arabî düşüncesinde yalnızca dini bir misyon değil; aynı zamanda ontolojik, epistemolojik, etik ve politik düzlemlerde merkezi ve kurucu bir ilkedir. Bu çerçevede hayal ve misal âlemi, ilahî hakikatlerin sembolik temessüller yoluyla görünür hâle geldiği ve peygamberin muhayyilesinde somutlaştığı ara varlık mertebeleridir. Peygamberlerin vahiy alma süreçlerinde hayal, ilahî kelamın indirildiği bir alıcı kapasiteyi; misal âlemi ise bu kelamın sûretler aracılığıyla temsil bulduğu bir varlık alanını ifade eder. Meleklerin misalî sûretlerde peygamberlere görünmesi, bu iki mertebenin sadece bireysel tecrübe değil, aynı zamanda Tanrı'nın iradesinin topluma aktarılmasında aktif birer temsil mekanizması olduğunu ortaya koyar. İlahi irade ile toplum iradesinin nübüvvet zemininde bir uzlaşmaya varmasının imkanının ele alındığı bu çalışmada hayal ve misal âleminin işlevi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda araştırma, İbnü'l Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, *Fusûsu'l-Hikem* ve *Kitâbü Tedbîrâti'l-İlâhiyye fî Islâhi'l-Memleketi'l-İnsâniyye* adlı eserlerinden hareketle, metin analizi ve kavramsal çözümleme yöntemleri kullanılarak, hayal ve misal âleminin Tanrısal iradenin politik izdüşümlerinde nasıl aracı rol oynadığını sistematik biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece nübüvvetin, yalnızca ilahî bir bildirim süreci değil, aynı zamanda toplumun manevî ve siyasal inşasında rol oynayan çok katmanlı bir temsil kurumu olduğu ortaya konmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hayal, Muhayyile, Misal Âlemi, Nübüvvet, Siyaset.

¹¹⁶ İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri, Doktora öğrencisi, Orcid: 0009-0008-3255-0302, ereknecmettin@gmail.com.

The Theopolitical Function of the Imagination and the Imaginal Realm in Ibn al-‘Arabī’s Thought in the Context of Prophethood

Abstract

This study aims to examine the theopolitical function undertaken by the realms of imagination (hayal) and representation (misal) within the thought system of Ibn al-‘Arabī, particularly in the context of the God-world and God-human relationships. The thinker, after affirming the existence of God as a fundamental principle, positions prophethood (nubuwwa) at the center of his metaphysical system and investigates it as a coherent and structured whole. In Ibn al-‘Arabī’s view, prophethood is not merely a religious mission; it also constitutes a foundational principle across ontological, epistemological, ethical, and political dimensions.

Within this framework, the realms of imagination and representation are intermediate ontological levels in which divine truths are made visible through symbolic manifestations and become concretized within the prophetic imagination. In the process of revelation, imagination serves as the receptive capacity for divine speech, whereas the imaginal realm constitutes the domain in which this speech is embodied through forms. The appearance of angels to prophets in imaginal forms reveals that these two realms function not only as sites of personal experience but also as active mechanisms of representation through which divine will is transmitted to society.

This study seeks to explore the possibility of a reconciliation between divine and social will on the basis of prophethood, emphasizing the mediating role of imagination and the imaginal realm. The research is based on Ibn al-‘Arabī’s *al-Futūḥāt al-Makkiyya*, *Fuṣūṣ al-Ḥikam*, and *Kitāb Tadbīrāt al-Ilāhiyya fī Iṣlāḥ al-Mamlaka al-Insāniyya*, and employs textual analysis and conceptual interpretation to systematically investigate how these ontological levels mediate the political projections of divine will. In this respect, the study approaches the concept of prophethood not only as a metaphysical reality, but also as a symbolic and representational ground for political communication.

Keywords: Imagination, Faculty of Imagination, Imaginal Realm, Prophethood, Politics.

19.Yüzyılın İkinci Yarısından Günümüze Hani

Netice TURGUT¹¹⁷

Oktay BOZAN¹¹⁸

Özet

Hani, günümüzde Diyarbakır'ın bir ilçesi olup, Diyarbakır merkezden 97 kilometre uzaklıkta dağlık bir bölgede kurulmuştur. Hani ilçesinin tarihi M.Ö.8.Yüzyıla uzanmaktadır. İlk yerleşimcilerinin Subaru ahalisinden olan Hurri ve Nirbi'ler olduğu bilinmektedir. Hani'nin tarihi Diyarbakır tarihi ile paralellik gösterir. 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türklerin idaresi altına girmeye başlayan bölge sırasıyla Selçuklu, Artuklu, Akkoyunlu ve Safevi Devletlerinin hakimiyetinde kalmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminde Safevilerden alınıp Osmanlı imparatorluğu'na katıldı. 1875'te Palu'ya bağlı bir nahiye olan Hani 1878'de Lice'ye bağlanmıştır. 1515'ten 1923 yılına kadar Osmanlı egemenliğinde kalan Hani Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan günümüze kadar Diyarbakır'a bağlı bir ilçe olarak varlığını devam ettirmektedir. Hani ile ilgili güvenilir bilgiler için 1878'den sonrasında Lice kaynaklarına bakmalıyız. Çünkü, ilçe 1878'e kadar Palu'ya bağlı bir nahiye iken 1878'de Lice'ye bağlanmıştır. Hani ilçesinin siyasi ve idari yapısı bakımından Diyarbakır merkezle aynı özellikler gösterdiğini, Diyarbakır Vilayet Salnamelerinden aldığımız bilgiler doğrultusunda kesinleştiriyoruz. Bu salnamelerden elde ettiğimiz bilgilerden anlaşıldığı üzere bölge Osmanlı paşalarının yönetilmiştir. Farklı medeniyetlere ait tarihi zenginliklere sahip olduğu için son yıllarda Diyarbakır'ın genelinde olduğu gibi Hani'de de turizm potansiyeli artmaya başladı. Hani'nin sosyo-kültürel özellikleri Diyarbakır'ın genel kültürel yapısı ile benzerlik göstermekle birlikte kendine özgü bazı unsurlar da barındırır. Bölgede Zazaca yaygın bir dil olmakla birlikte Kürtçe de konuşulmaktadır. Diyarbakır'ın kültür mozaiğinin önemli parçasını oluştururken yerel dinamikleri ve özgünlükleriyle de dikkat çeker. Bu çalışma yürütülürken Diyarbakır Vilayet Salnameleri, Osmanlı Arşiv belgeleri ve ilgili akademik çalışmalardan istifade edilecek, Hani'nin tarihi, siyasi, idari ve sosyal açıdan ele alınması amaçlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hani, Zazaca, Diyarbakır, Kültür, Nirbiler.

¹¹⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Orcid: 0009-0003-7830-7360, netice.turgut1982@gmail.com.

¹¹⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Prof. Dr., Orcid: 0000-0003-0485-556X, oktaybozan210@gmail.com.

The Town of Hani from the Second Half of the 19th Century to the Present Day

Abstract

Hani is a district of Diyarbakır today, and was established in a mountainous region 97 kilometers away from the center of Diyarbakır. The history of the Hani district dates back to the 8th century BC. It is known that the first settlers were Hurrians and Nirbis from the Subaru people. The history of Hani is parallel to the history of Diyarbakır. The region, which began under Turkish rule after the 1071 Malazgirt Victory, was ruled by the Seljuk, Artuqid, Akkoyunlu, and Safavid States, respectively. It was taken from the Safavids during the reign of Yavuz Sultan Selim and joined the Ottoman Empire. Hani, a district of Palu in 1875, was connected to Lice in 1878. Hani, which remained under Ottoman rule from 1515 to 1923, has continued its existence as a district of Diyarbakır since the foundation of the Republic of Turkey. For reliable information about Hani, we should look at Lice sources after 1878. Because, until 1878, the district was a sub-district of Palu, and in 1878 it was connected to Lice. We confirm that the Hani district has the same characteristics as the center of Diyarbakır in terms of its political and administrative structure, based on the information we received from the Diyarbakır Provincial Yearbooks. As understood from the information we obtained from these yearbooks, the region was governed by Ottoman pashas. Since it has historical riches belonging to different civilizations, the tourism potential in Hani, as in the general cultural structure of Diyarbakır, has started to increase in recent years. Although the socio-cultural characteristics of Hani are similar to the general cultural structure of Diyarbakır, it also contains some unique elements. While Zazaki is a widespread language in the region, Kurdish is also spoken. While it constitutes an important part of Diyarbakır's cultural mosaic, it also draws attention with its local dynamics and originality. While conducting this study, Diyarbakır Province Yearbooks, Ottoman Archive documents, and related academic studies will be utilized, and this work will aim to address Hani from a historical, political, administrative, and social perspective.

Keywords: Hani, Zazaki, Diyarbakır, Culture, Nirbis.

Çocuklarda Dini Anlam Gelişimi İçin Bir Yöntem Önerisi: Doğa Temelli Din Eğitimi Uygulamaları

Nida BOZKURT¹¹⁹

Özet

Din eğitimi yalnızca bilişsel bir aktarım süreci değil, aynı zamanda varoluşsal bir anlam inşasıdır. Ancak geleneksel yöntemlerin çoğu, çocukların bilişsel gelişim düzeylerini dikkate almadan soyut kavramlarla yürütülmekte, bu da öğrenmenin kalıcılığı ve içselleştirilmesini sınırlamaktadır. Bu bildiri, doğa temelli din eğitiminin özellikle okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocukların dini değerleri somut deneyimlerle kavramalarına nasıl katkı sağladığını tartışmakta; bu yaklaşımın pedagojik ve uygulamalı boyutlarına ışık tutmaktadır. Kur'an'da "ayet" kavramının hem metin hem doğa için kullanılması, doğanın pedagojik bir metin gibi okunabileceğini gösterir. Göklerin ihtişamı, yağmurun diriltici gücü, hayvanların şefkati gibi doğa olayları, çocuklara Allah'ın sıfatlarını gözlem yoluyla kavratma fırsatı sunar. Hz. Musa'nın çobanlıkla geçen dönemi, Hz. İbrahim'in gökyüzü gözlemleri ve Hz. Muhammed'in inzivası gibi örnekler, vahyin doğa zemininde hazırlandığını gösterir. Uygulama açısından, doğa yürüyüşleri eşliğinde yaratılış mucizelerinin gözlemlenmesi, fidan dikimi ve tohum takibi gibi etkinliklerle yaratıcıya ait kavramların somutlanması mümkündür. İpekböceğinin dönüşüm süreciyle ölüm ve diriliş metaforu işlenebilir; sessiz doğa gözlemleriyle dua ve zikir deneyimi kazandırılabilir. Bu yöntem, bilgiyi yaşantıya dönüştürerek çocuğu ezberden bilince, öğretiden tefekküre taşır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Doğa Temelli Öğrenme, Çocuk Gelişimi, Gelişimsel Uygunluk İlkesi.

¹¹⁹ Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi, sevilay.nida@gmail.com.

A Method Proposal for Religious Meaning Development in Children: Applications of Nature-Based Religious Education

Abstract

Religious education is not merely a process of cognitive transmission but also a construction of existential meaning. However, most traditional approaches proceed with abstract content without considering the cognitive development levels of children, thereby limiting the permanence and internalization of learning. This paper discusses how nature-based religious education contributes to children's understanding of religious values through concrete experiences, particularly during early childhood and primary school years. The use of the term *ayah* in the Qur'an to refer both to scriptural verses and phenomena in nature suggests that nature itself can be read as a pedagogical text. The grandeur of the heavens, the life-giving function of rain, and the compassion of animals provide opportunities to convey the divine attributes to children through observation. The pastoral period of Prophet Moses, the celestial reflections of Prophet Abraham, and the contemplative seclusion of Prophet Muhammad reveal how revelation is historically grounded in nature. In terms of practice, activities such as observing the wonders of creation during nature walks, planting and tracking the growth of a seedling, or witnessing the transformation of silkworms can serve to concretize religious metaphors. The process of metamorphosis, for instance, can be used to symbolize death and resurrection. Silent nature observations can foster experiences of prayer and remembrance (*dhikr*), offering children a means of engaging with spirituality beyond the classroom. This method transforms knowledge into lived experience, guiding the child from rote memorization to conscious belief, from instruction to contemplation.

Keywords: Religious Education, Nature-Based Learning, Child Development, Developmentally Appropriate Practice.

İfrat ve Tefrit Arasında: İslam Filozoflarının İtidal Ahlakı

Nihat USAL¹²⁰

Özet

Bu bildiri, İslam filozoflarının ahlak anlayışlarını ifade eden itidal ahlakını, tarihsel, dini ve felsefi boyutlarıyla ele alıp incelemeyi amaçlamaktadır. Platon ve Aristoteles'e kadar, belki de daha öncesine uzanan orta yol teorisi, iki uç arasındaki aritmetik ortadan ziyade itidal kavramıyla izah edilebilecek bir orta yolu ifade etmektedir. İslami literatürle belirtilecek olursa, ifrat ve tefritten uzak dengeli bir ahlak anlayışı itidal ahlakı olarak belirtilebilir. İslam ahlak felsefesi alanında görüşler beyan etmiş ve eserler yazmış olan Kindî, Fârâbî, İbn Miskeveyh, İbn Sînâ, Gazzâlî, Nasiruddin Tusi ve Kınalızâde Ali Efendi gibi önemli İslam düşünürlerinin görüşleri incelendiğinde itidal ahlakını ortak bir noktada savundukları görülür. Elbette nüanslarda, izahlarda ve örneklerde farklılıklar arz etseler de bu görüşlerin itidal ahlakı bağlamında bir araya getirilmesi hem mümkün hem de kayda değerdir. Bu nedenle mezkur düşünür ve filozofların itidal ahlak anlayışları; i. ahlakın hem teorik ve hem de pratik boyuta sahip olması açısından itidal, ii. insan sağlığı ve hıtların dengesi bağlamında biyolojik temelli itidal, iii. erdemlerde / faziletlerde itidal, iv. mutluluk ve hazlarda itidal, v. ev idaresinde itidal, iv. devlet yönetiminde / siyasette itidal gibi bağlam ve boyutlar üzerinden ele alınıp incelenecektir. İslam filozoflarının itidal ahlakının Kur'ani ve nebevi temellerinin de vurgulanacağı bu tebliğ metniyle, günümüzde ifrat ve tefrite kayan yaşam tarzları ve ahlaki tutumlara karşı itidal ahlakının tercih edilebilirliğini sürdürdüğünü ve alternatif olarak değerlendirilmesi gerektiğini önermiş olacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, İtidal, Orta Yol, İfrat ve Tefrit, İslam Felsefesi.

¹²⁰ Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0001-6938-9451, nihatusal21.nu@gmail.com.

Between Excess and Deficiency: The Ethics of Moderation in Islamic Philosophy

Abstract

This paper aims to examine the concept of “moderation ethics” (‘itidal ethics), which reflects the moral understanding of Islamic philosophers, through its historical, religious, and philosophical dimensions. The theory of the middle path, which dates back to Plato and Aristotle -perhaps even earlier- is better explained through the concept of “moderation” rather than an arithmetic mean between two extremes. In Islamic terminology, a balanced moral perspective that avoids both excess (ifrat) and deficiency (tefrit) can be defined as “moderation ethics”. When examining the views of prominent Islamic thinkers who have contributed to Islamic moral philosophy, such as al-Kindī, al-Fārābī, Ibn Miskawayh, Ibn Sīnā, al-Ghazālī, Nasir al-Din al-Tūsī, and Kınalızade Ali Efendi, it becomes evident that they collectively support the notion of moderation ethics. Although they differ in details, explanations, and examples, it is both possible and meaningful to unite their perspectives under the framework of moderation ethics. Therefore, this paper will explore the moderation ethics of these aforementioned philosophers through various contexts and dimensions: i. Moderation in terms of the dual theoretical and practical nature of ethics; ii. Biologically grounded moderation through the balance of human health and bodily humors (hılt); iii. Moderation in virtues; iv. Moderation in happiness and pleasures; v. Moderation in household management; vi. Moderation in governance and politics.

By also emphasizing the Qur’anic and prophetic foundations of Islamic philosophers’ ethics of moderation, this paper proposes that “itidal ethics” remains a viable and preferable alternative in response to today’s lifestyles and moral attitudes that tend toward excess or deficiency.

Keywords: Ethics, Moderation, Middle Path, Excess and Deficiency, Islamic Philosophy.

2019-2024 Yılları Arasında Harran Üniversitesi Arap Dili ve Belagati Bilim Dalında Yapılan Tezlerin Değerlendirilmesi

Numan Musab ARSLAN¹²¹

Özet

Bu çalışmamızda 2019-2024 yılları arasında Harran Üniversitesi Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı'nda tamamlanan lisansüstü tezler değerlendirilecektir. İncelenen toplam 10 tez (9 yüksek lisans, 1 doktora), konu çeşitliliği açısından zengin bir temaya sahiptir. Bu tezlerde ele alınan konular, kullanılan yöntemler ve başvuru kaynakları Arap Dili ve Belagati bilim dalına katkıları ortaya konulacaktır. İncelenen bu tezler, klasikten modern Arap belagatına, Kur'an'daki edebi sanatlar, kadın temsili, şairlerin klasik ve modern şiiri gibi birçok farklı konuyu içermektedir. Bu çalışmalarda çoğunlukla metin çözümlemesi yapılırken aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinden ve şiir misalleri üzerinden belagat sanatları; teşbih, istiare, mecaz gibi kavramlar açıklanmıştır. Tezlerin çoğunluğunda klasik kaynaklara rücu edilmiştir. Fakat son yıllarda Ahmed Matar, Mahmûd Dervîş, Nazik el-Melâike ve eş-Şabbî gibi çağdaş edebiyatçıların eserlerinin de ele alındığı görülmektedir. Bu inceleme, klasik ile modern arasında bir bağ kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca bunların dışında bir tezde özellikle modern Arap eğitim kültürü, Kral Suud Üniversitesi'nin Arapça öğretim kitapları söz varlığı açısından incelenmiş ve bu da Arapça öğretimi alanına kayda değer bir katkı sağlamıştır. Sonuç olarak, Harran Üniversitesi'nde Arap Dili ve Belagati alanında yazılan bu tezler hem geçmiş hem de günümüz Arap edebiyatının farklı yönlerini ele almıştır. Ancak yöntem olarak daha fazla çeşitliliğe ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Tezlerin sayısal açıdan değerlendirildiğinde, Harran Üniversitesi'nde özellikle Arap Dili ve Belagati alanında az sayıda kişinin mezun olduğu ayrıca tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Tez İncelemesi, Klasik ve Modern Belagat, Edebi Sanatlar, Arapça Öğretimi.

¹²¹ Harran Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagati, YL Öğrencisi, Orcid: 0009-0006-6486-1565, musabarslan4772@gmail.com.

An Evaluation of Theses Written in the Department of Arabic Language and Rhetoric at Harran University Between 2019 and 2024

Abstract

This study evaluates the graduate theses completed in the Department of Arabic Language and Rhetoric at Harran University between 2019 and 2024. A total of 10 theses (9 master's and 1 doctoral) were examined, each offering a rich thematic variety. The topics addressed in these theses, the methodologies employed, and the sources referenced are analyzed for their contributions to the field of Arabic language and rhetoric. These theses cover a wide range of subjects, including classical and modern Arabic rhetoric, literary devices in the Qur'an, the representation of women, and the analysis of both classical and modern Arabic poetry. Most of the theses adopt textual analysis methods and explore rhetorical concepts such as simile (tashbih), metaphor (isti'āra), and figurative language (majāz), often supported by Qur'anic verses and poetic examples. While classical sources are predominantly used, recent years have witnessed the inclusion of modern literary figures such as Ahmed Matar, Mahmoud Darwish, Nazik al-Malaika, and al-Shabbī. This indicates the establishment of a scholarly bridge between classical and modern rhetoric. In addition, one thesis specifically examines the vocabulary of Arabic language textbooks used at King Saud University, contributing significantly to the field of Arabic language education. In conclusion, these theses highlight various aspects of both past and contemporary Arabic literature. However, the need for greater methodological diversity remains evident. Numerical analysis also reveals a relatively low number of graduates in this specific field at Harran University.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Thesis Analysis, Classical and Modern Rhetoric, Literary Devices, Arabic Language Teaching.

Karadâvî'ye Göre Fetvanın Değişebilirliği

Nur Tekin KAMERİ¹²²

Özet

Her hangi bir hukuk sisteminin insan hayatında etkili ve işlevsel olabilmesi için, bireylerin ve toplumların değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmesi gerekir. Hukukun, durağan ve zamanla uyumsuz bir yapıda kalması, onun toplumsal işlevini yitirmesine yol açar. Bu bağlamda, bir hukuk sisteminin sürekliliği ve toplumsal hayata rehberlik etme niteliğini koruyabilmesi, onun zaman, mekân ve şartlara göre kendini yenileyebilme kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. İslam hukuku açısından bakıldığında bu mesele oldukça hassas bir noktadadır. Bu durumun farkında olan Yusuf el-Karadâvî, İslam hukukunun değişime ve gelişime açık yönlerine dikkat çekmiş, özellikle de içtihat kurumunun yeniden işlerlik kazanması gerektiğini sıkça vurgulamıştır. Karadâvî'ye göre, dinin sabiteleri, yani inanç esasları ve ibadetlerle ilgili temel kurallar değişime kapalıdır. Ancak, dinin hukukî boyutunu oluşturan muamelât ve sosyal ilişkilerle ilgili hükümler, değişen şartlara göre farklılık gösterebilir. Bu noktada Karadâvî, dinin sabiteleriyle değişkenleri arasında net bir ayırım yaparak, dinin hayata müdahalesinin canlı tutulması gerektiğini savunur.

Karadâvî'nin "dinli hayat, hayatlı din" vurgusu da bu yaklaşımının temelini oluşturur. Yani din sadece teorik kurallardan ibaret olmamalı; aksine, canlı, hayatın içinde ve yaşanabilir olmalıdır. Bu bağlamda içtihadın önemi artmakta, yeni durumlara uygun hükümler üretmek için fakihlerin daha fazla sorumluluk alması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Karadâvî'ye göre fetvaların değişebilirliğini etkileyen sadece zaman ve mekân değil; aynı zamanda toplumsal örf, insanların bilgi düzeyi (malumat), iktisadi ve siyasi koşullar da fetva sürecinde dikkate alınması gereken unsurlar arasındadır. Örneğin, geçmişte farklı bir bağlamda verilen bir fetva, günümüz şartlarında aynı şekilde geçerli olmayabilir. Bu da İslam hukukunun donmuş bir sistem değil, aksine dinamik ve sürekli olarak yenilenmeye açık bir yapı olduğunu gösterir. Bu anlayış, İslam hukukunun çağdaş meseleler karşısında çözüm üretebilmesi açısından oldukça önemlidir. Karadâvî'nin yaklaşımı, geleneksel İslam hukukunu reddetmeden, onu yeniden yorumlayarak modern dünyaya uyarlama çabasıdır. Böylece hem dinin otoritesi korunmakta, hem de bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına uygun bir hukuk sistemi ortaya konmuş olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karadavi, İctihat, Değişim, Fetva.

¹²² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Hukuku, Dini Yüksek İhtisasta Kursiyeri, tekinkamerii@gmail.com.

The Changeability of Fatwa According to Qaradawi

Abstract

For any legal system to be effective and functional in human life, it must be able to respond to the changing needs of individuals and societies. If law remains static and incompatible with the passage of time, it loses its social function. In this context, the continuity of a legal system and its ability to guide social life is directly related to its capacity to renew itself according to time, place, and circumstances. From the perspective of Islamic law, this issue is particularly sensitive. Aware of this fact, Yusuf al-Qaradawi emphasized the aspects of Islamic law that are open to change and development, frequently underlining the necessity for the institution of *ijtihad* to regain functionality. According to Qaradawi, the immutable elements of the religion—namely, the essentials of faith and the fundamental rules concerning acts of worship—are not open to change. However, the legal aspects of the religion, such as transactions (*muamalat*) and social relations, may vary in accordance with changing conditions. At this point, Qaradawi clearly distinguishes between the immutable and variable aspects of religion, advocating that the religion's engagement with life must be kept dynamic.

Qaradawi's emphasis on a "religious life with vitality, and a religion with life" forms the foundation of this approach. In other words, religion should not consist merely of theoretical rules; rather, it should be alive, embedded in daily life, and livable. In this regard, the importance of *ijtihad* increases, and it becomes evident that jurists must assume greater responsibility to produce rulings that are appropriate for new circumstances. According to Qaradawi, the variability of fatwas is influenced not only by time and place but also by societal customs, the general level of knowledge among people (*ma'lumat*), and economic and political conditions—all of which should be considered in the fatwa process. For instance, a fatwa issued in a different historical and social context may not be applicable in the same way today. This demonstrates that Islamic law is not a frozen system but rather one that is dynamic and open to continuous renewal. This understanding is highly significant in enabling Islamic law to offer solutions to contemporary issues. Qaradawi's approach does not reject traditional Islamic jurisprudence but seeks to reinterpret and adapt it to the modern world. In doing so, both the authority of religion is preserved and a legal system that meets the needs of individuals and societies is established.

Keywords: Qaradawi, *Ijtihad*, Change, Fatwa.

Ca'ferî' Mezhebinin Aşûra Yas Merasimlerinde Kullandıkları Semboller ve Anlamları

Nuriye CENGİZ¹²³

Özet

İslam tarihinde bazı günler, inananlar için ayrı bir anlam ve öneme sahiptir. Bu günlerden biri de hicri takvime göre Muharrem ayının onuncu gününe tekabül eden ve “Aşûrâ Günü” olarak bilinen gündür. Aşûrâ özellikle Şîî ve Ca'ferî mezhebinde yas ve matem günü olarak büyük bir öneme sahiptir. Bu günde Kerbela'da Hz. Hüseyin ve beraberindekilerinin şehit edilmesini anmak amacıyla Aşûrâ yas merasimleri düzenlenmektedir. Kerbela'da yaşanan bu olay, Aşûrâ yas merasimleri aracılığıyla tarihsel bir olay olma bağlamının ötesine geçerek adalet, direniş ve inanç uğruna fedakârlık gibi temalarla özdeşleştirilmiştir. Bu sayede Aşûrâ, yalnızca bir anma günü değil, aynı zamanda dini ve toplumsal sembole dönüşmüştür. Aşûrâ merasimlerinde kullanılan semboller mezhebin anlam dünyasının görsel ve ritüel boyutunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu çeşitli sembollerle de yaşananlar hatırlanmakta ve duygular ifade edilmektedir. Siyah giysiler, zincirler, çatal ok, beşik ve bayraklar gibi semboller, bu yas atmosferinin önemli unsurları arasında yer almaktadır. Her bir sembolün, Ca'ferî inancında kendine has bir anlamı vardır. Ancak bu semboller, mezhebi arka planı bilmeyen kişiler için çoğu zaman anlaşılması güç görsel öğelere dönüşmektedir. Bu çalışmada, Aşûrâ merasimlerinde yer alan semboller tespit edilerek taşıdıkları dini ve mezhebi anlamlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu sembollerin, topluluk belleğinde nasıl bir yere sahip olduğu ve ne tür duygulara karşılık geldiği de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ca'ferî Mezhebi, Aşûra, Muharrem, Dini Semboller, Yas Merasimleri.

¹²³ Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mezhepler Tarihi, Orcid: 0009-0003-5333-3052, nuriyecengiz13@gmail.com.

Symbols Used in the Ashura Mourning Rituals of the Ja'fari School and Their Meanings

Certain days in Islamic history have gained particular significance and have given rise to various religious rituals. Among these, the Day of Ashura holds a special place, especially for communities affiliated with the Ja'fari school. The Ashura rituals are observed throughout the month of Muharram, with particular intensity on the tenth day, to commemorate the martyrdom of Husayn ibn 'Ali at Karbala. These commemorations are not limited to verbal expressions; they also employ a variety of symbols to convey grief and religious meaning. Symbols such as black clothing, chains, the forked arrow, the cradle, and flags are used as visual representations of mourning and lamentation. While these symbols carry specific meanings within Ja'fari communities, they are often misunderstood or misinterpreted by members of other Islamic traditions. This study aims to identify the symbols used in Ashura mourning rituals and to analyze their religious and sectarian significance. Additionally, the research explores what these symbols point to, what they represent, and how they reflect a particular emotional and spiritual world within the collective memory of the Ja'fari tradition..

Keywords: Ja'fari School, Ashura, Muharram, Religious Symbols, Mourning Practices.

Yetişkin Din Eğitiminde Peygamber Kıssalarının Eğitsel Değerleri

Nurulhilal ERTEKİN¹²⁴

Davud IŞIKDOĞAN¹²⁵

Özet

Yetişkin eğitimi, bireyin yaşam deneyimlerine dayanan, ihtiyaç ve problem merkezli bir öğrenme süreci olarak tanımlanır. Bu süreçte yetişkin bireyler, doğrudan yaşamlarına katkı sağlayacak, pratik ve uygulanabilir bilgilerle ilgilenmekte; aynı zamanda kendi yaşantılarını ve birikimlerini de öğrenme sürecine dâhil etmektedir. Yetişkinlerin yoğun şekilde ihtiyaç duyduğu bilgi alanlarından biri de dindir. Dini referanslara dayalı, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma isteği, onları din eğitimine yönlendirmektedir. Bu yönelim, yetişkinlerin psiko-sosyal gelişim özellikleri, hayat deneyimleri ve bireysel ilgileri doğrultusunda şekillenmekte; özellikle zorlu yaşam olaylarıyla başa çıkma, hayata anlam kazandırma, manevi gelişim, bütünlük arayışı ve değer geliştirme gibi nedenlerle öne çıkmaktadır. Din eğitiminde, tüm gelişim dönemlerinde etkili bir yöntem olarak kullanılan kıssalar, yetişkinlik döneminde de önemli bir işlev üstlenmektedir. Özellikle ilahi kaynaklı ve öğretici nitelikte olan peygamber kıssaları, yetişkin bireyler için hem dini hem de manevi anlamda güçlü modeller sunmaktadır. Bu kıssalar, bireyin hem bilişsel hem de duygusal yönüne hitap etmekte; anlam ve bütünlük arayışına katkı sağlamakta, zorluklarla başa çıkmada örnek teşkil eden somut durumlar sunmaktadır. Aynı zamanda, kıssaların içerdiği değerler, bireyin ahlaki gelişimini destekleyen ve yaşamına yansıtılabileceği zengin içerikler sunmaktadır.

Peygamber kıssalarının yaşanmış gerçek olaylara dayanması ve bu kıssalarda yer alan kişilerin çoğunlukla yetişkin bireyler olması, yetişkinlerin bu modellerle özdeşleşmesini kolaylaştırmakta; kıssaları din eğitiminde daha etkili kılmaktadır. Kıssaların içeriğinde yer alan değerlerin uygulanabilir olması, kavrayış derinliği gelişmiş yetişkin bireyler tarafından yeniden yorumlanarak hayata aktarılmasını kolaylaştırmakta, böylece bireyin dini ve ahlaki tercihlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, peygamber kıssaları, yetişkinlerin dinî bilgi edinme süreçlerinde hem içerik hem de yöntem açısından güçlü bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin, Din Eğitimi, Peygamber, Kıssa, Değerler.

¹²⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi ABD, Dr. Öğrencisi, Orcid: 0009-0004-7014-1359, n.hilal.ertkn@gmail.com.

¹²⁵ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi ABD, Orcid: 0000-0002-5896-3833, isikdogan@dicle.edu.tr.

Educational Values of Prophet Parables in Adult Religious Education

Abstract

Adult education is defined as a needs and problem-centered learning process based on the individual's life experiences. In this process, adults are interested in practical and applicable knowledge that will directly contribute to their lives; at the same time, they include their own experiences and knowledge in the learning process. One of the areas of knowledge that adults need intensively is religion. The desire to access accurate and reliable information based on religious references leads them to religious education. This orientation is shaped in line with the psycho-social developmental characteristics, life experiences and individual interests of adults; especially for reasons such as coping with difficult life events, giving meaning to life, spiritual development, seeking integrity and developing values.

Parables, which are used as an effective method in religious education in all developmental periods, also assume an important function in adulthood. Prophetic parables, which are especially divinely inspired and instructive, offer powerful models for adults in both religious and spiritual terms. These parables appeal to both the cognitive and emotional aspects of the individual, contribute to the search for meaning and integrity, and offer concrete situations that serve as examples in dealing with difficulties. At the same time, the values contained in the parables provide rich content that supports the moral development of the individual and can be reflected in his/her life.

The fact that the Prophet's parables are based on real events and that the people in these narratives are mostly adults makes it easier for adults to identify with these models and makes parables more effective in religious education. The fact that the values contained in the parables are applicable makes it easier for them to be reinterpreted and transferred to life by adult individuals with developed depth of comprehension, thus affecting the religious and moral preferences of the individual. In this context, the parables of the prophets are considered as a powerful source in terms of both content and method in the process of adults acquiring religious knowledge.

Keywords: Adult, Religious Education, Prophet, Parable, Values.

Nazarî Akıl Bağlamında İnancın Rasyonel Temelleri

Ökkeş ÖZDEMİR¹²⁶

Özet

Bir Tanrı ve din inancının rasyonel/aklî olup olmadığı, düşünce tarihinde tartışılan ve hakkında farklı yorumların olduğu temel meselelerden biridir. Bu rasyonel olma durumu, o inanç hakkında delil ve ispatın olması ile doğru orantılı kabul edilmektedir. Böylelikle bir inancın rasyonel olmasıyla, özellikle aklî delillerle temellendirilmiş olması amaçlanmaktadır.

İslam kelim geleneğinde, inancın temellendirilmesi farklı şekillerde yapılmaktadır. Ancak bunlar içerisinde, insanın akleden bir varlık olması ve ilahi vahye muhatap olabilmesi için temel şartın akıl olması sebebiyle aklî/rasyonel temellendirme daha ön planda yer almaktadır. İnancın rasyonel temellerini nazari akıl bağlamında ele almak ise, inancın veya imanın salt taklide dayanmaksızın, aklî ve bilinçli bir istidlâl süreciyle temellendirilmesi anlamına gelir. Böylece insanın, düşünme/nazar ve akletme yoluyla Allah'ın varlığına ve birliğine ulaşabileceği fikri kabul edilmektedir. Dolayısıyla nazari akıl sayesinde, doğru bilgiye ulaşmayla beraber inancın da yalnızca geleneksel veya duygusal bir kabullenme olmadığı aynı zamanda aklî/rasyonel bir temele de sahip olduğunun ifade edilmesidir. Bu bağlamda Kur'an'daki akli kullanmayı tavsiye eden ayetler içerisinde "nazar" kavramının, insanı aklî/rasyonel bir temellendirmeye yönlendirdiği söylenebilir.

Çalışmamız, kelim ilmindeki, dini inancın rasyonel temellendirilmesi sürecinde ortaya konan aklî istidlalleri ve özellikle de "nazar" kavramını konu almaktadır. İnsanın nazari akılla, kendi fitratında bulunan inanç olgusuna, doğru bir şekilde cevap bulmasının imkanının incelendiği bu araştırmanın amacı, içinde bulunduğu modern dünyada inanç krizleri yaşayan insana aklın ve vahyin rehberliğini işaret etmeye katkı sağlamaktır. Bu bildiri hazırlanırken, öncelikle Kelâmî düşüncede aklî istidlal yöntemleri taranacak ve özellikle Kur'an'daki "nazari düşünce" ile ilgili ayetlerin kelâmî yorumlarına başvurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnanç, Nazarî Akıl, Rasyonel, Delil.

¹²⁶ Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Doktora Öğrencisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Muhaciri@hotmail.com.

Rational Foundations of Belief in the Context of Theoretical Reason

Abstract

Whether a belief in God and religion is rational or not is one of the fundamental issues that has been debated in the history of thought and about which there are different interpretations. This state of being rational is accepted as directly proportional to the existence of evidence and proof for that belief. Thus, the aim of a belief being rational is that it is especially based on rational evidence. In the Islamic theological tradition, the foundation of belief is carried out in different ways. However, among these, rational/rational foundation is more prominent because the basic condition for a human being to be a rational being and to be able to address divine revelation is reason. Addressing the rational foundations of belief in the context of theoretical reason means that belief or faith is based on a rational and conscious deduction process, without relying solely on imitation. Thus, the idea that a human being can reach the existence and unity of Allah through thinking/gaze and reasoning is accepted. Therefore, it is an expression that, thanks to theoretical reason, belief is not only a traditional or emotional acceptance, but also has a rational/rational basis, along with reaching the correct information. In this context, it can be said that the concept of “nażar” among the verses in the Quran that recommend using the mind directs people to a rational/rational basis. Our study deals with the rational inferences put forward in the process of rationally establishing religious belief in the science of theology, and especially the concept of “nażar”. The aim of this research, which examines the possibility of a person finding a correct answer to the belief phenomenon inherent in his/her own nature with theoretical reason, is to contribute to pointing out the guidance of reason and revelation to people experiencing faith crises in the modern world they live in. While preparing this report, first of all, the methods of rational inference in theological thought will be reviewed, and especially the theological interpretations of the verses in the Quran related to “theoretical thought” will be used.

Keywords: Belief, Theoretical Reason, Rational, Evidence.

Kur'an-ı Kerim'de Mal Arttırma Hırsı ve İnsan Fıtratıyla İlişkisi

Ömer ŞİMŞEK¹²⁷

Özet

İnsanoğlunun maddi dünyaya olan doğal ilgisi ve mal edinme arzusu, tarih boyunca süregelen bir olgudur. Kur'an-ı Kerim, bu temel insan eğilimini göz ardı etmezken, mal arttırma hırsının potansiyel tehlikelerine ve bunun insan fıtratıyla olan karmaşık ilişkisine dikkat çeker. Bu çalışma, Kur'an'ın mal hırsına yönelik eleştirel yaklaşımını ve insanın doğal mal sevgisiyle nasıl bir denge kurmayı önerdiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de, malın çoğaltılmasına yönelik aşırı bir arzu ve bu uğurda diğer değerlerin ihmal edilmesi sıklıkla eleştirilir. Tekasür Suresi'nde ifade edilen "Çoklukla övünmek sizi o kadar oyaladı ki," ayeti, insanın dünya malına olan aşırı düşkünlüğünün onu asıl gayesinden uzaklaştırabileceğine işaret eder. Benzer şekilde, birçok ayette dünya hayatının geçiciliği ve aldatıcılığı vurgulanarak, malın bir imtihan aracı olduğu hatırlatılır (Kehf, 18/46). Kur'an, malın kendisinin kötü olmadığını, ancak hırsla ve bencillikle birleştiğinde manevi bir tehlikeye dönüşebileceğini belirtir.

İnsanın fıtratında var olan mal sevgisi, yaşamını sürdürme, güvence sağlama ve temel ihtiyaçlarını karşılama gibi doğal dürtülerle ilişkilidir. Kur'an, bu doğal eğilimi reddetmek yerine, onu doğru yönde kanalize etmeyi hedefler. İnfak (başkalarına yardım etme), zekat (mali ibadet) ve cömertlik gibi kavramlar, malın paylaşılması ve toplumsal fayda sağlanması yoluyla hırsın olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik mekanizmalar sunar. Kur'an, insanın mal üzerindeki sahipliğinin mutlak olmadığını, aslında Allah'ın bir lütfu olduğunu hatırlatarak, bu emanetin doğru şekilde kullanılmasının önemini vurgular.

Kur'an-ı Kerim, mal arttırma hırsını mutlak anlamda yasaklamazken, bu arzuya sınır koyar ve onu manevi değerlerle dengelemeyi öğütler. İnsanın fıtratında var olan mal sevgisinin, bencillik ve aşırılığa dönüşmemesi için infak, zekat gibi kavramlar aracılığıyla toplumsal sorumluluk bilinci geliştirilmesi teşvik edilir. Kur'an'ın bu yaklaşımı, bireyin maddi ihtiyaçlarını karşılarken manevi gelişimini de sürdürmesini ve dünya hayatıyla ahiret arasındaki dengeyi gözetmesini amaçlar. Bu ilkeler, günümüz dünyasında da bireysel ve toplumsal refahın sürdürülebilirliği açısından önemli bir rehber sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mal, Hırs, Fıtrat, Kur'an, İnsan, Denge, Dünya, İnfak, Zekat, Eleştiri, Yasaklama, Sınır, Maneviyat, Öğüt, Sevgi, Bencillik, Aşırılık.

¹²⁷ Dicle Üniversitesi, İslami Bilimler Enstitüsü, Tefsir, YL öğrencisi, Orcid: 0009-0001-3510-5860, omersimsek1357@gmail.com.

A Study on the Greed for Increasing Wealth and Its Relationship with Human Nature in the Holy Quran

Abstract

The innate human interest in the material world and the desire to acquire wealth has been a persistent phenomenon throughout history. While the Holy Quran does not disregard this fundamental human tendency, it draws attention to the potential dangers of the greed for increasing wealth and its complex relationship with human nature. This study seeks to investigate the Quran's critical approach to the avarice for wealth and how it suggests establishing a balance with the natural human love for possessions. The Holy Quran frequently criticizes an excessive desire for the multiplication of wealth and the neglect of other values in this pursuit. The verse in Surah Al-Takathur, "Competition in [worldly] increase diverts you," points out how an excessive attachment to worldly possessions can distract individuals from their ultimate purpose. Similarly, many verses emphasize the transient and deceptive nature of worldly life, reminding believers that wealth is a means of trial (Al-Kahf, 18:46). The Quran clarifies that wealth itself is not inherently evil, but when coupled with greed and selfishness, it can transform into a spiritual peril. The inherent love of wealth in human nature is linked to natural instincts such as survival, security, and the fulfillment of basic needs. Rather than rejecting this natural inclination, the Quran aims to channel it in the right direction. Concepts such as *infaq* (charity), *zakat* (obligatory almsgiving), and generosity provide mechanisms to reduce the negative effects of greed by encouraging the sharing of wealth and promoting social benefit. By reminding individuals that their ownership of wealth is not absolute but rather a favor from Allah, the Quran emphasizes the importance of using this trust responsibly. While the Holy Quran does not absolutely prohibit the increase of wealth, it sets boundaries for this desire and advises balancing it with spiritual values. To prevent the innate human love of wealth from devolving into selfishness and excess, the development of social responsibility through concepts like *infaq* and *zakat* is encouraged. This approach of the Quran aims for individuals to meet their material needs while also sustaining their spiritual growth and maintaining an equilibrium between worldly life and the hereafter. These principles offer significant guidance for the sustainability of individual and social well-being in today's world.

Keywords: Quran, Greed, Prohibition, Boundary, Balance, Spirituality, Advice, Human Nature, Love, Selfishness, Excess, Infaq, Zakat.

Ayasofya Hakkında Yazılan Bir Efsane Metni Kostantiniyye Kal'ası

Özlem COŞKUN¹²⁸

Özet

Medeniyetlerin beşiği olan İstanbul; sahip olduğu tarihî birikim ve geçmişten aldığı ilhamla inşa edilen sarayları, hanları, çeşmeleri, camileri ve kiliseleri ile her dönemde ilgi odağı olmuştur. Bu mimari mirasın en kadim ve görkemli örneklerinden biri ise şüphesiz Ayasofya'dır. Dinî, siyasî ve sosyal kimliğiyle sözlü kültürün önemli unsurlarından biri olarak halkın kolektif hafızasında derin izler bırakmış, tarih boyunca pek çok efsaneye konu olmuştur.

Ayasofya hakkında yazılan efsanelerin kökeni fetih öncesinde yazılan Bizans patria metinlerine dayanır. Ayasofya'nın etrafında şekillenen Yunanca ve Rumca olan bu metinler; İstanbul'un fethiyle birlikte Farsçaya ve Türkçeye çevrilmiştir. Zamanla halkın muhayyilesi katkısıyla geliştirilip içerisine bazı efsaneler eklenerek şehirle birlikte bunlar da millileştirilmiştir.

Tarihî kaynaklar Ayasofya'nın üç kez inşa edildiğinden bahseder. Ancak efsane metinlerinin çoğu Justinianus Dönemi'nde inşa edilen ve günümüze kadar ulaşan III. Ayasofya'nın yapımına odaklanmaktadır. Bu efsanevi metinlerden biri ve fetih sonrasında Ayasofya hakkında kaleme alınan müstakil eserlerden ilki Derviş Şemseddin-i Karamanî'ye ait Farsça bir risale olan *Târih-i Ayasofya*'dır. Osmanlı sahasında pek çok çevirisine rastlanan bu eserin tercümelerinden biri de Eyyûb-zâde Mehmed Efendi tarafından 17. yüzyılda *Kostantiniyye Kal'ası* adıyla yapılan tercümedir. Bu bildiride Eyyûb-zâde Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan tercüme üzerinde durulacak; söz konusu bu eserdeki efsane metinleri muhteva, dil, üslup ve tahkiye metodu bakımlarından incelenecek; mütercim Eyyûb-zâde hakkında tespit edilebilen bilgilere yer verilerek söz konusu eserdeki efsanelerin diğer efsane metinleri içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayasofya, Kostantiniyye Kal'ası, Eyyûb-zâde Mehmed, Heft-Cebel, Efsane.

¹²⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Arş. Gör., Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8770-5796>, ozllem.cskn@gmail.com.

A Legend Text Written About Hagia Sophia – The Fortress of Constantinople

Abstract

Istanbul, the cradle of civilizations, has always been a focal point throughout history with its palaces, caravanserais, fountains, mosques, and churches, all inspired by its rich historical heritage. Among these architectural legacies, one of the most ancient and magnificent examples is undoubtedly Hagia Sophia. With its religious, political, and social identity, it has left a profound mark on the collective memory of the people and has been the subject of numerous legends throughout history.

The origins of the legends written about Hagia Sophia can be traced back to Byzantine *patria* texts composed before the conquest. These texts, originally in Greek and Romanic languages, were translated into Persian and Turkish following the conquest of Istanbul. Over time, enriched by the public imagination, new legends were incorporated, and these narratives gradually became localized along with the city itself.

Historical sources mention that Hagia Sophia was built three times. However, most legendary narratives focus on the third Hagia Sophia, constructed during the reign of Justinian I, which has survived to the present day. One of the earliest independent works written about Hagia Sophia after the conquest is the Persian treatise *Târîh-i Ayasofya* by Dervîş Şemseddin-i Karamânî. This work, widely translated in the Ottoman realm, includes a version by Eyyûb-zâde Mehmed Efendi in the 17th century, titled *Kostantiniyye Kal'ası* ("The Fortress of Constantinople").

This paper will focus on the translation authored by Eyyûb-zâde Mehmed Efendi; the legendary narratives within the work will be analyzed in terms of content, language, style, and narrative technique. Additionally, available information about the translator Eyyûb-zâde will be presented, and the place of these legends within the broader corpus of legendary texts on Hagia Sophia will be examined.

Keywords: Hagia Sophia, *Kostantiniyye Kal'ası*, Eyyûb-zâde Mehmed, Heft-Cebel, Legend.

Özet

Düşünce tarihinde matematik önemli bir bilim alanı olarak her zaman yerini korumuştur. Bilim ve felsefenin özdeş kabul edildiği dönemlerde matematik; aritmetik, geometri, astronomi ve müzik olmak üzere dört alan üzerinden ele alınmış ve incelenmiştir. Felsefe tarihi boyunca matematik, varlığın, bilginin ve ahlakın temellendirilmesi ve izahında sıklıkla kullanılmıştır. Varlık/Ontoloji ve metafizik alanda matematik, varlığın kaynağı, temeli, Tanrı ve evren hususlarının hem ispatında hem de izahında önemli ölçüde rol oynamıştır. Epistemolojide/bilgide matematik, doğru bilgiyi bulma, bilgiyi elde etme yöntemi, hakikate ulaşma ve hatta Tanrı'yı bulma çabalarında, büyük oranda bilgi ve bilim metodolojisinde önemli bir yer almıştır.

Teolojide matematiğin konumlandırılması, ontoloji ve metafizik alanı üzerinden olmuştur. Tanrı bilimi anlamına gelen teoloji esasında metafizikle iç içe geçmiş bir alandır. Varlığı matematikle izah eden Pythagorasçıların bu izahlarının sonuç itibariyle bir nihai gerçeklik (Tanrı) tasavvurunu izaha vardığı göz ardı edilemez. Arke anlayışlarında kabul edilen temel ilke ve unsurlar, dört unsur ya da sonsuz sayıdaki unsurların sayılarla ve belki Tanrı'yla bir ilişkisi vardır. Fakat Parmenides'in Bir'i ile Plotinos'un Bir'i Tanrı'nın izahı ve ispatı noktasında matematiğin konumlandırılmasıyla oldukça yakından ilişkilidir. Şayet matematiğin astronomi kısmı da gözetilirse Aristoteles'in hareket etmeyen ilk hareket ettiricisinin de astronomik bağlamı açısından matematikle ilişkilendirilmesi mümkündür. Sonraki dönemlerde matematik, gerek mistik anlayışlarda gerekse de ilkçağ felsefecilerinin takipçileri üzerinden önemini korumuştur. Yeni-Pythagorasçılarda ve sonrasında onlardan da etkilenen İhvan-ı Safa'da sayı mistisizmi, matematiğin teolojide konumlandırılması noktasında oldukça etkin ve zengin bir birikimdir. İbn Arabi başta olmak üzere pek çok mistik şahsiyetin sayı ve harf hesaplarında, özellikle de cifr ve ebced hesaplarında matematiği teoloji ya da metafizik alanında bir izah ve ispat biçimi olarak kullandığı görülebilmektedir. Bunlara ilave olarak pek çok düşünür ve filozof matematiği epistemolojik alanda kullanarak buradan teolojiye giden bir yol oluşturmuştur. Böyle bir bağlam içerisinde bu bildiride teolojide matematiğin nasıl bir yer aldığı çeşitli boyut ve örneklerle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teoloji, Din, Matematik, Felsefe, Bilim.

¹²⁹ Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0007-0168-0780, p.dural@hotmail.com.

Positioning of Mathematics in Theology

Abstract

Throughout the history of thought, mathematics has always maintained its place as a significant field of science. In the periods when science and philosophy were considered synonymous, mathematics was studied and examined through four key disciplines: arithmetic, geometry, astronomy, and music. Throughout the history of philosophy, mathematics has frequently been employed in the grounding and explanation of existence, knowledge, and ethics. In the realm of being/ontology and metaphysics, mathematics has played a crucial role in both the demonstration and explanation of the origin and foundation of existence, God, and the universe. In epistemology/theory of knowledge, mathematics has held a central position in methodologies for acquiring accurate knowledge, reaching truth, and even in efforts to discover God. The positioning of mathematics in theology has been established through ontology and metaphysics. Theology, which means “the science of God”, is inherently intertwined with metaphysics. It cannot be overlooked that the Pythagoreans, who explained existence through mathematics, ultimately arrived at an understanding of a final truth (God). The fundamental principles and elements accepted in their concept of “archê” -whether the four classical elements or an infinite number of elements- are thought to have a relationship with numbers, and possibly with God. Moreover, the concept of the “One” in Parmenides and Plotinus is closely linked to the positioning of mathematics in explaining and proving the existence of God. If we also take into account the astronomical aspect of mathematics, Aristotle’s concept of the unmoved mover can also be associated with mathematics, particularly in its astronomical context.

In later periods, mathematics maintained its significance both in mystical traditions and through followers of ancient philosophers. Among the Neo-Pythagoreans, and later the Ikhwan al-Safa, who were influenced by them, numerology emerged as a rich and influential tradition in positioning mathematics within theology. Many mystics, especially Ibn Arabi, utilized mathematics as a method of explanation and proof in theology or metaphysics, particularly through numerical and alphabetical calculations such as “cifr” and “abjad” systems. Additionally, many thinkers and philosophers have used mathematics within the field of epistemology to create a pathway leading toward theology. Within this framework, the various dimensions and examples of how mathematics is positioned in theology will be discussed in this paper.

Keywords: Theology, Religion, Mathematics, Philosophy, Science.

Özet

1932 tarihinde Diyarbakır ili Kulp ilçesinde dünyaya gelen Celal Yıldırım, İlk ve Orta öğrenimini Kulp ilçesinde tamamlamıştır. Bölgenin çeşitli medreselerinde ve bir süre Mısır Ezher Üniversitesinde İslami ilimler alanından öğrenim görmüş ve Bitlis/Norşin medresesinden icazet almıştır. Yıldırım, önce Aydın ili Kuyucak ilçesinde, daha sonra İzmir ve Afyon'da müftülük görevinde bulunmuş, 1979 yılında emekli olmuş ve 3 Ağustos 2020 tarihinde İzmir'de vefat etmiştir. 14 ciltten oluşan *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri* adlı tefsir eseri onun ilmi derinliğini ve çok yönlülüğünü ortaya koyan eserdir. Tefsirinin önsözünde tefsir bilgileri hakkında geniş bilgi veren Yıldırım, vehbi ilmin Allah'ın bazı kullarına lütfettiği bir bilgi olduğunu kaydetmiş, insanın kalbinde doğar bu ilmin, ilahi muradı yansıtmaya yaradığını savunmuştur. Ona göre Vehbi ilim, lüzumlu olmamakla beraber layık görülenler için büyük bir mazhariyettir. Yıldırım, her surenin tefsirinde o surenin tasavvufi yönünü açıklamıştır. Örneğin Allah'ın âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim olduğunu tasavvufi yönden tefsir etmiş, bunun Cenab-ı Hakk'ı bilip kulluk resmiyetini ona göre yerine getirmek üzere gayb âleminde şühûd âlemine intikalimizi en veciz bir ifade ile beyan ettiğini anlatmıştır. Yıldırım, "muttakîn" kelimesini tefsir ederken, tasavvuf ehline göre kişinin takvasını ispatlayan üç delilin olduğunu söylemiştir. Bunlar, sahip olmadığı şeylere karşı tam tevekkül göstermek, sahip olduğu şeye razı olmak, azımsamamak ve kaçırdığı şeylere karşı sabırlı davranmaktır. Yıldırım, tövbe edenlerin tasavvuf açısından dört tabaka olduğunu ifade etmiş ve bu tabakaları teker teker izah etmiştir. Yıldırım tefsirinin pek çok yerinde ayetleri tasavvufi yönden değerlendirmiş ve böyle sık sık insanların ruh âlemi üzerinde durmuştur. Tefsirinde surelerin tasavvufi yorumlarını yaparken coşkulu söylemleri, kulluk bilincine dair izahları tasavvufi yönünü ortaya koyan yansımalarındandır. Bu bağlamda, Yıldırım, Kur'ân-ı Kerîm'i sathi anlamıyla yetinmek yerine, Kur'ânâ dair her ayetin derûnî/derinlemesine bir incelemeye tabi tutulması üzerinde durmaktadır. Nitekim Tasavvuf, özellikle Kur'ân'daki batını anlamları keşfetme noktasında önemli bir araçtır. Celal Yıldırım'ın çalışmalarında bu iki disiplinin harmanlanmış bir şekilde işlediğini görmek mümkündür. İşte bu noktadan hareketle çalışmamızda bu konulara yer vermeye çalışacağız. Ayrıca o, *Beyazid Bestamî ve İslam Tasavvufunun Özü* adlı eserinde tasavvuf ilminin çeşitli konularına yer vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Celal Yıldırım, Tefsîr, Kur'ân Tefsiri, Tasavvuf.

¹³⁰ Dicle Üniversitesi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Anabilim Dalı, Orcid: 0009-0009-5225-8680, ridvanyakut02@gmail.com.

Celal Yıldırım and Sufism

Abstract

Born in 1932 in Kulp district of Diyarbakır province, Celal Yıldırım completed his primary and secondary education in Kulp district. He studied Islamic sciences in various madrasahs of the region and for a while at Egypt's Al-Azhar University and received his diploma from Bitlis/Norşin madrasah. Yıldırım first served as mufti in Kuyucak district of Aydın province, then in İzmir and Afyon, retired in 1979 and passed away in İzmir on August 3, 2020. His 14-volume exegesis, entitled *The Qur'ân Commentary of the Century in the Light of Knowledge*, is a work that reveals his scientific depth and versatility. Yıldırım, who provided extensive information about exegesis in the preface of his exegesis, noted that the science of the Enlightened One is a knowledge that Allah has bestowed upon some of His servants, and argued that this knowledge, which is born in the heart of man, serves to reflect the divine will. According to him, the science of the Enlightened One is a great privilege for those who are deemed worthy, although it is not necessary. Yıldırım explained the mystical aspect of each surah in his exegesis. For example, he interpreted from a Sufi perspective that Allah is the Lord of the worlds, the Rahman and Rahim, and explained that this expresses our transition from the unseen world to the world of witnessing in order to know Almighty God and fulfill the official duties of servitude accordingly. While interpreting the word "muttaqîn", Yıldırım said that according to the people of Sufism, there are three proofs that prove a person's piety. These are showing complete trust in God for what he does not have, being content with what he has, not underestimating it, and being patient with what he misses. Yıldırım stated that there are four levels of those who repent from a Sufi perspective, and explained these levels one by one. In many places in his commentary, Yıldırım evaluated the verses from a mystical perspective and thus frequently focused on the spiritual world of people. While making mystical interpretations of the suras in his commentary, his enthusiastic discourses and explanations about the consciousness of servitude are reflections that reveal his mystical side. In this context, Yıldırım emphasizes that instead of being content with the superficial meaning of the Qur'ân, every verse of the Qur'ân should be subjected to a deep/in-depth examination. Indeed, Sufism is an important tool, especially in terms of discovering the esoteric meanings in the Qur'ân. It is possible to see that these two disciplines work in a blended manner in Celal Yıldırım's works. Starting from this point, we will try to include these topics in our study. In addition, he included various topics of the science of Sufism in his work *Beyazid Bestami and the Essence of Islamic Sufism*.

Keywords: Celal Yıldırım, Commentary, Qur'ân Commentary, Mysticism.

Kur'an'da Mağfiret ve Ceza Kelimeleri

Ruken CEYLAN¹³¹

Özet

Bu çalışmada amaç Kur'an'da "mağfiret" ve "ceza" kelimelerini ele almaktır. Çalışmaya mağfiret ve ceza kelimelerinin sözlük anlamları verilerek başlanır. Mağfiret, gufran kökünden türemiş olup Allah'ın (cc) kullarının günahlarını affetmesi manasına gelir. Ceza ise insanların yaptığı iyi veya kötü fiillerin karşılığının olması gerektiği gibi verilmesidir. Mağfiret ve ceza kelimelerinin Kur'an'da türevleriyle birlikte kaç defa kullanıldığı belirlendikten sonra bu kelimelerinin hangi ayetlerde hangi anlamlara geldiği ve ayetlerde asıl muhataplar ile dolaylı muhatapların kimler olduğu tespit edilecek. Muhataplar belirlenirken ayetlerin siyak ve sibak durumları dikkate alınacak. Ayrıca Kur'an'da mağfiret kelimesi ve türevlerinin ceza kelimesi ve türevlerinden ne kadar fazla zikredildiği ve bunun yorumu yapılacak. Mağfiret ve ceza kelimelerinin Mekki surelerde nasıl ele alındığı incelendikten sonra bu kelimelerin Medeni surelerde de nasıl ele alındığı ayrı olarak incelenecek. Çalışmada ayrıca Allah'ın (cc) insanları bağışlamasına veya onlara ceza vermesine sebep olan durumlar da kıyaslanarak verilecek. Mağfiret ve cezanın dünya ve ahiretteki yansımaları ayetler ışığında gösterilecek. Allah'ın (cc) bağışlama özelliği ile ceza vermesi arasında nasıl bir ilişki olduğu, yapılan kötü davranışların karşılığı olarak ceza vermenin bağışlayıcı özelliğine zarar getirmediği mağfiret ve cezanın ahlaki öğretilerde birbirini tamamlayan önemli iki kelime olduğu ifade edilir. Allah'ın (cc) bağışlayıcı olmasından faydalanıp samimi Tevbe'ye önem vermek ve sorumluluk bilincinde olmak önerilir. Çalışmada mağfiret ve cezanın insanın bireysel ve toplumsal sorumluluklarını belirlemede olan etkisi ve Allah'ın (cc) rahmetinin her şeyin üzerinde olduğu neticesine varılır.

Anahtar Kelimeler: Mağfiret, Ceza, Tevbe, İstiğfar, Rahmet, Gafur.

¹³¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0000-7065-3283, rukenceylan906@gmail.com.

Words of Forgiveness and Punishment in the Qur'an

Abstract

The aim of this study is to deal with the words "forgiveness" and "punishment" in the Qur'an. The study begins by giving the dictionary meanings of the words forgiveness and punishment. Forgiveness is derived from the root gufran and means that Allah (swt) forgives the sins of His servants. Punishment, on the other hand, is the reward for good or bad actions done by people as they should be. After determining how many times the words forgiveness and punishment are used in the Qur'an together with their derivatives, it will be determined in which verses and what meanings these words have and who are the main addressees and indirect addressees in the verses. While determining the interlocutors, the siyak and sibak status of the verses will be taken into account. In addition, how much the word forgiveness and its derivatives are mentioned in the Qur'an more than the word punishment and its derivatives and this will be interpreted. After examining how the words forgiveness and punishment are handled in the Makki surahs, how these words are handled in the Civil surahs will be examined separately. The study will also compare the situations that cause Allah (swt) to forgive or punish people. The reflections of forgiveness and punishment in this world and the hereafter will be shown in the light of the verses. It is stated that there is a relationship between the forgiveness feature of Allah (swt) and punishment, that punishment in return for bad behaviors does not harm the forgiving feature, and that forgiveness and punishment are two important words that complement each other in moral teaching. It is recommended to take advantage of Allah's (swt) forgiveness and give importance to sincere Repentance and be aware of responsibility. In the study, it is concluded that the effect of forgiveness and punishment in determining the individual and social responsibilities of human beings and the mercy of Allah (swt) is above everything.

Keywords: Forgiveness, Punishment, Repentance, Istighfar, Mercy, Gafur.

Muhîtu't-Tecvîd Adlı Eserin Tecvid İlmindeki Yeri

Sabriye Serdem GÜNEL¹³²

Özet

Bu bildiri, Osmanlı'nın son dönem âlimlerinden Muhammed Sâlih Tanrıbuyruğu'nun kaleme aldığı Muhîtu't-Tecvîd adlı risalenin, tecvid ilmi içerisindeki konumunu ele almaktadır. Tecvid, Kur'ân-ı Kerîm'in lafzî ve fonetik yönden doğru şekilde okunmasını sağlayan bir ilim olup, İslamî ilimler içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu ilmin temel amacı, ilahî kelamın hem zahir hem de batın anlam boyutuyla doğru telaffuz edilmesini temin etmektir. Tanrıbuyruğu'nun eseri bu bağlamda, geleneksel tecvid anlayışının 20. yüzyıldaki yansımalarını ortaya koyan önemli bir kaynaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, tecvid ilminin tanımı, ortaya çıkışı ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ele alınmıştır. Bu çerçevede, klasik dönemde yazılan önemli tecvid eserleri ve müellifleri üzerinden bir zemin hazırlanmıştır. İkinci bölümde, Muhammed Sâlih Tanrıbuyruğu'nun ilmî kimliği, eğitim faaliyetleri ve tecvid öğretimindeki katkıları tanıtılmış, ardından Muhîtu't-Tecvîd adlı eserin muhtevası detaylı şekilde analiz edilmiştir. Eserde, harflerin mahreçlerinden başlayarak med, idgâm, ihfâ, izhâr, kalkale, sekte, vakıf gibi konular hem nazarî hem de amelî yaklaşımla işlenmiştir. Eserin en dikkat çekici yönlerinden biri de, eğitime dair kaygı taşıması ve öğrencilerin seviyelerine uygun olarak sade, anlaşılır bir dille yazılmış olmasıdır.

Üçüncü bölümde ise eserin günümüz Türkçesine aktarılması süreci açıklanmış, böylece klasik bir metnin çağdaş okuyucu ile buluşturulması hedeflenmiştir. Bu aktarım, tecvid ilminin günümüzdeki eğitimine de katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak *Muhîtu't-Tecvîd*, hem tarihî hem de öğretici yönüyle dikkat çeken bir eserdir. Tanrıbuyruğu'nun bu eseri, sadece tecvid kurallarını aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda bu kuralların nasıl daha iyi anlaşılabilirliğine dair açıklamalara da yer vermektedir. Bu durum, eserin öğretim amacını da taşıdığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Tecvid, Muhammed Sâlih Tanrıbuyruğu, Muhîtu't-Tecvîd, Kur'an-ı Kerim, Lafız, Fonetik.

¹³² Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0003-9813-3943, serdemkonuk24@gmail.com.

The Place of the Work 'Muhîl al-Tajwîd' in the Science of Tajwîd

Abstract

This paper examines the position of the treatise *Muhîtu't-Tajwîd*, authored by Muhammed Sâlih Tanrıbuyruğu, one of the prominent scholars of the late Ottoman period, within the discipline of tajwîd. Tajwîd is a science that ensures the correct recitation of the Qur'ân in both linguistic and phonetic aspects and holds a significant place among Islamic sciences. The primary aim of this discipline is to guarantee the accurate articulation of the divine revelation in both its outward and inward dimensions. In this context, Tanrıbuyruğu's work serves as a significant source reflecting the traditional understanding of tajwîd as interpreted in the 20th century.

The first part of the study discusses the definition, emergence, and historical development of the science of tajwîd. Within this framework, a foundation is laid through an overview of seminal works and leading scholars in the classical period. The second part introduces the scholarly identity of Muhammed Sâlih Tanrıbuyruğu, his educational activities, and his contributions to tajwîd instruction. It then analyzes the content of *Muhîtu't-Tajwîd* in detail. The treatise addresses topics such as the articulation points (makhârij) of letters, prolongation (madd), assimilation (idghâm), concealment (ikhfâ'), clarification (izhâr), qalqala (vocal vibration), pause (sakt), and stopping (waqf), using both theoretical and practical approaches. One of the most notable aspects of the work is its educational orientation and the use of clear, accessible language suitable for learners at different proficiency levels.

The third part explains the process of translating the treatise into contemporary Turkish, aiming to make a classical text accessible to modern readers. This translation also intends to contribute to the current pedagogy of tajwîd. In conclusion, *Muhîtu't-Tajwîd* stands out as a work of both historical and pedagogical significance. Tanrıbuyruğu's treatise not only conveys the rules of tajwîd but also provides explanatory remarks to facilitate better comprehension, indicating the author's clear instructional intent.

Keywords: Tajwid, Muhammed Salih Tanrıbuyruğu, Muhîtu't-Tajwid, Qur'an, Pronunciation, Phonetics.

İslam'a Oryantalist Eleştiriler: Ignaz Goldziher'in Hz. Muhammed'e ve İslam Kaynaklarına Yaklaşımı

Sena KOMAZ¹³³

Özet

19. yüzyıl sonlarında, Avrupa'nın bilim ve kültür merkezlerinde, İslam ve Doğu dünyası üzerine derinlemesine araştırmalar yapan birçok akademisyen ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında öne çıkan isimlerden biri de İslam araştırmalarında önemli bir oryantalist figür olan Ignaz Goldziher'dir. Ignaz Goldziher'in hayatı ve çalışmaları, İslam araştırmalarında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu makalede Ignaz Goldziher'in kim olduğundan ve eserlerinden bahsederek, onun İslam, Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed ve İslam kültürü üzerindeki oryantalist perspektifini derinlemesine incelemeyi onun çalışmalarının arka planını, metodolojisini ve bu araştırmaların Müslüman toplumlar üzerindeki etkilerini ele almayı amaçlamaktayız. Ignaz Goldziher, İslam araştırmalarında önemli bir isim olsa da, çalışmalarını tarafsızlıktan uzak ve duygusal tepkilerle yazıldığı görülmektedir. Onun akademik kariyeri ve kişisel hayatı, Yahudi inancı ve kültürüyle yoğrulmuş bir arka plana dayanır. Oryantalist bakış açısı ile bakan Ignaz Goldziher, İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve Hadisler konusunda eleştirel bir tutum sergilemektedir. Ve bu kaynakların güvenilirliğini sorgulamaktadır. Ignaz Goldziher, Hz. Muhammed'in peygamberlik iddialarını reddederek onu yeni bir dinin kurucusu olarak tanıtır. Kur'an-ı Kerim'in vahiy değil, Hz. Muhammed tarafından yazıldığını öne sürer. Bu ve bunun gibi birçok iddiaya sahip olan Goldziher'in bilimsel tarafsızlık iddiasına rağmen, kendi inançları ve önyargılarıyla şekillenen çalışmalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, onun metodolojik yaklaşımını ve ortaya çıkardığı olumsuz algılara bu makalede değineceğiz.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Oryantalizm, Hz. Muhammed, Ignaz Goldziher, Metod.

¹³³ Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0004-5463-5105>, sena.komaz@gmail.com.

Orientalist Critiques of İslam: Ignaz Goldziher's Approach to Prophet Muhammad and Islamic Sources

Abstract

In the late 19th century, many academics emerged in Europe's scientific and cultural centers who conducted in-depth studies on Islam and the Eastern world. Among these prominent figures is Ignaz Goldziher, an important orientalist figure in Islamic studies. The life and works of Ignaz Goldziher have had a significant impact on Islamic studies. This article aims to discuss who Ignaz Goldziher is and his works, and to examine his orientalist perspective on Islam, the Qur'an, Prophet Muhammad, and Islamic culture in depth. By critically evaluating the background and methodology of his studies, as well as the effects of these studies on Muslim societies, this article aims to shed light on his work. Although Ignaz Goldziher is an important figure in Islamic studies, it is evident that his works are written with emotional reactions and lack objectivity. His academic career and personal life are deeply rooted in Jewish faith and culture. As an orientalist, Ignaz Goldziher adopts a critical stance towards the primary sources of Islam, namely the Qur'an and Hadiths, and questions their reliability. He rejects Prophet Muhammad's claims of prophethood and portrays him as the founder of a new religion. Goldziher argues that the Qur'an is not a divine revelation but rather written by Prophet Muhammad. Despite his claim of scientific impartiality, Goldziher's studies are shaped by his own beliefs and biases. This article will critically examine his methodological approach and the negative perceptions he has created.

Keywords: Islamic History, Orientalism, Hz. Mohammed, Ignaz Goldziher, Method.

**Diyarbakırlı Üç Şairin Şiirlerinde Sayıların Anlam Dünyası: Cahit Sıtkı Tarancı,
Ahmed Arif ve Sezai Karakoç Üzerinden Bir İnceleme**

Sena Nur YILDIZ¹³⁴

Özet

Sayılar, insanlık tarihinin ilk anlatılarından itibaren mitolojide, kutsal metinlerde, masallarda ve destanlarda özel anlamlar kazanmıştır. İnsanlar sayıların bir gücü olduğuna inanmış ve bunu hayatlarının birçok alanında uygulamış ve uygulamaya devam etmektedir. Bu anlamlar, modern ve çağdaş şiirde de sürdürülür. Şiir dilinde, zamana, mekâna, kültüre ve psikolojiye dair anlamları taşıyan güçlü simgeler olarak yer alır. Simgeden sembole dönüşümün örneklerinden olan sayılar şiirde ritmi belirleyebilir, imgeyi güçlendirebilir ve bir kavramı simgesel düzlemde derinleştirebilir. Bu bağlamda şiirin yapısal ve anlamsal yönünü zenginleştiren bir anlatım aracına dönüşür. Türk şiirinde sayıların kullanımı (üçler, kırklar), İslami gelenekten (suyu üç yudumda içmek), Türk mitolojisinden ve Halk edebiyatından beslenerek şekillenir. Şiir, yapısı gereği yoğunluklu ve öz anlatım gerektirdiğinden, her bir kelimenin ve her bir sayının yüklediği anlam çok katmanlıdır. Örneğin “üç” sayısı çoğu kültürde kutsal bir birlikteliği temsil ederken, “kırk” tasavvufi bir olgunlaşmayı ya da bekleyişi simgelerken Batı kültüründe “onüç” sayısı uğursuz kabul edilir. Bu nedenle, şairler sayıları, şiirin duygusal ve düşünsel bağlamını genişletme amacı taşıyarak yalnızca ritim ya da biçimsel bir unsur olarak değil, bir kavramın içselleştirilmiş hâli olarak kullanırlar. Bu bildiri, Türk Edebiyatının Diyarbakır doğumlu üç önemli şairi olan Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmed Arif ve Sezai Karakoç’un şiirlerinde sayıların temsili ve sembolik anlamını incelemeyi amaçlamaktadır. Şairler, sayıların çağrışım gücünden yararlanarak bireysel duygu dünyasını, toplumsal belleği ve metafizik arayışları estetik biçimde ifade ederler. Çalışma, şiir ile kültürel-mitolojik unsurlar arasındaki ilişkiyi sayılar üzerinden kurarak, edebi eserlerde sayısal imgelerin derinlikli bir anlatım gücüne sahip olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Şiirde Sayılar, Sembolik anlamlar, Şiir ve kültür, Toplumsal Bellek.

¹³⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0003-3749-9618>, senaaydeniz2000@gmail.com.

The Meaningful World of Numbers in the Poems of Three Poets from Diyarbakır: A Study on Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmed Arif and Sezai Karakoç

Abstract

Numbers have held special meanings in mythology, sacred texts, fairy tales, and epics since the earliest narratives in human history. People have believed in the power of numbers and have incorporated them into many aspects of their lives, continuing this practice to this day. These meanings persist in modern and contemporary poetry, where numbers function as powerful symbols conveying notions of time, space, culture, and psychology. As an example of the transformation from symbol to emblem, numbers can determine rhythm in poetry, enhance imagery, and deepen the conceptual framework on a symbolic level. In this context, numbers become a means of expression that enriches both the structural and semantic aspects of poetry. In Turkish poetry, the use of numbers (such as the sacred "three" and "forty") is shaped by Islamic traditions (like drinking water in three sips), Turkish mythology, and folk literature. Given poetry's inherently condensed and expressive nature, every word and number carries multi-layered meanings. For instance, while "three" often represents sacred unity in many cultures, "forty" symbolizes spiritual maturation or anticipation, and "thirteen" is regarded as an unlucky number in Western cultures. Thus, poets employ numbers not only as rhythmic or formal elements but also as deeply internalized concepts to expand the emotional and intellectual dimensions of their poetry. This paper aims to examine the representation and symbolic meanings of numbers in the poetry of three prominent Turkish poets from Diyarbakır: Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmed Arif, and Sezai Karakoç. These poets harness the evocative power of numbers to express personal emotions, collective memory, and metaphysical quests in an aesthetic manner. By establishing a connection between poetry and cultural-mythological elements through numbers, this study seeks to demonstrate the profound expressive potential of numerical imagery in literary works.

Keywords: Diyarbakır, Numbers in Poetry, Symbolic Meanings, Poetry and Culture, Social Memory.

Özet

Tasavvufun temel kavramlarının başında basiret geldiği söylenebilir. Tasavvuf görünene değil gösterilmek istenene odaklanmıştır. Zira göz dünyaya aittir ve dünyaya ait olanı görebilir. Hakikat ise dünya perdesinin arkasında olandır: Allah'tır (cc). Bunun içindir ki sufi dünyadayken dünyadan çıkmak istemiştir. Geldiği yere geri dönmek istemiştir. Beden ve dünya kafesinden kurtulup sevgiliye uçmak istemiştir. Bunun evvela zahirden kurtulmakla olacağını iddia etmiştir. İslam alimlerine göre kişi nefsini terbiye edip kalbini tasfiye ettiği ölçüde Allah'ın nurunu görebilecek ve ona yaklaşabilecektir. Peki bu nasıl olacaktı? Kimi vahy-i ilahiyi alemin kullanım kılavuzu olduğunu iddia etmiş, kimi o alemin insanın kendisi olduğunu söylemiştir. Kimisi şeriat ile amelle iktifa etmiş, kimisi de şeriatı hakikati çevreleyen kabuk olarak görmüştür. Hasıl-ı kelam hep bir zahir batın mücadelesi, tartışması olmuştur. İslam alimleri daha ilk dönemde nefsi terbiye amacıyla ilahi mesaj olan Kur'an-ı Kerim ve nebevi sünnet ışığında bazı metotlar geliştirip uygulamışlardır. Bu metotlar zaman içinde sistematize edilerek bir disiplin haline gelmiştir. Öyle ki yıllar içinde tasavvuf adıyla bir ilim dalı haline gelerek dinden beslendiği gibi dini düşünceye de etkisi olmuştur. Bu çalışmada önce tasavvuf okuluna genel hatlarla değinilecektir. Daha sonra dinin batını yönüne naslardan hareketle temas edilecektir. Bazı naslara tasavvuf perspektifiyle yaklaşılarak tasavvufun dine bakışı öne çıkarılmaya çalışılacaktır. Sonuç olarak sözü edilen hususlar bir arada değerlendirilerek dinin günümüze gelmesinde tasavvufun etkisinin ne olduğu gösterilmeye gayret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Din, Şeriat, Zahir, Batın.

¹³⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans, İmam-Hatip, sercangungormus56@gmail.com.

Sufism – Religion Interaction

Abstract

It can be said that the most fundamental concept of Sufism is foresight. Sufism is focused on what is shown, not what is seen. Because the eye belongs to the world and can see what belongs to the world. The truth is what is behind the curtain of the world: Allah (cc). This is why the Sufi wanted to get out of the world while he was in the world. He wanted to return to where he came from. He wanted to escape from the cage of the body and the world and fly to the beloved. He claimed that this would first happen by getting rid of the apparent. According to Islamic scholars, a person will be able to see the light of Allah and get closer to him to the extent that he disciplines his ego and purifies his heart. So how would this happen? Some claimed that the divine revelation was the user manual of the world, while others said that the world was the person himself. Some were content with the sharia through action, while others saw the sharia as the shell surrounding the truth. The result of the word has always been a struggle and discussion between the apparent and the hidden. Islamic scholars have developed and applied some methods in the light of the divine message of the Quran and the Prophetic Sunnah for the purpose of disciplining the soul in the early period. These methods have been systematized over time and have become a discipline. So much so that over the years it has become a branch of science called Sufism, nourished by religion and has also influenced religious thought. In this study, first the Sufi school will be discussed in general terms. Then, the esoteric aspect of religion will be touched upon based on the texts. By approaching some texts from the perspective of Sufism, Sufism's view of religion will be tried to be highlighted. As a result, the issues mentioned will be evaluated together and an attempt will be made to show the effect of Sufism in the survival of religion to the present day.

Keywords: Sufism, Religion, Sharia, Apparent, Inner.

Medeniyetin Şehirleşmesi: İslam Medeniyeti ve Şehirleri Örneği

Sevim YARARLI¹³⁶

Özet

Şehir, medeniyetlerin oluşturduğu birikimi ve ahlaki bilinci yansıtan en önemli somut miraslardan biridir. Bir şehrin geçirdiği tarihsel serüven ise o şehrin değerini etkilemektedir. Şehir kutsalı barındırdığı vakit veya bir şehre kutsallık atfedildiğinde ise artık o şehir değerler üstü bir anlam taşımaktadır. Kutsal şehirler ve mekanlar; maneviyatın, ahlaki değerlerin sembollerle ifade edildiği mukaddes yerlerdir. Fakat sanayileşme ve ileri teknolojinin hâkim olduğu günümüz dünyasında şehir ve kutsal anlam kaybına uğramaktadır. Mekanik ve sanal dünya, şehirlerin yapısını değiştirdiği gibi insanın da gerçekliği yitirmesine sebep olmaktadır. Bu durum insanı hikmetten ve hakikatten koparmaktadır. Şehirlerin yapısını da kapitalist bir yaşamının sunduğu tüketim ve günübirlik yaşam stiliyle etkilemektedir. Günümüz dünyasında oluşturulan medeniyet; gerçeklikten uzak, ruhsuz, insani değer ve anlamlardan yoksun bir insan biçimi ortaya çıkarmaktadır. Şehrin ve kutsal olanın anlam kaybına uğradığı günümüz dünyasında ise yeniden bir bilinç inşa edilmesi gerekmektedir. Şehir ile kimlik, şehir ile ahlak ve şehir ile bilinç inşası arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında zaman İslam'da üç kutsal mekân olan Mescid-i Haram, Mescid-i Nebi, Mescid-i Aksa ve İslam medeniyetinin çatısı altında oluşan şehirler Müslümanca bir kimliğe, bilince ve ahlaka sahip olunmasını sağlayan mekanlardır. İslam medeniyetinin hâkim olduğu coğrafyalardaki şehir anlayışı ile günümüz dünyasının ortaya çıkardığı şehir anlayışı arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Aynı zamanda şehir anlayışındaki farklılıklar, insana ve insanca var olmak için sahip olunması gereken değerlere bakış açısını da değiştirmektedir. Biz bu çalışmamızda İslam medeniyetinin çatısı altında var olan şehirler ve kutsal mekanlar üzerinden ahlaki değerleri ve Müslümanca var olma bilincini diri tutmanın imkânı üzerine bir çalışma yapmayı hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kutsal, Medeniyet, Şehir, Ahlak, Kimlik İnşası.

¹³⁶ Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8204-7379>, sevimyazarli@gmail.com.

The Urbanization of Civilization: The Case of Islamic Civilization and Its Cities

Abstract

The city is one of the most significant tangible legacies reflecting the accumulation and moral consciousness produced by civilizations. The historical journey that a city undergoes directly impacts its value. When a city houses the sacred or is attributed sacredness, it transcends into a reality beyond mere values, acquiring a metaphysical significance. Sacred cities and places are holy locations where spirituality and moral values are expressed through symbols. However, in today's world dominated by industrialization and advanced technology, both the city and the sacred have suffered a profound loss of meaning. The mechanical and virtual realms have altered not only the structure of cities but also led to a loss of human authenticity. This condition detaches the human being from wisdom (ḥikmah) and truth (ḥaḳīqah), while reshaping urban structures according to a capitalist lifestyle characterized by consumption and a transient way of living. The civilization constructed in the modern world gives rise to a dehumanized, soulless type of human being, disconnected from true meaning and essential values. In a world where the meanings of the city and the sacred have eroded, there is an urgent need to reconstruct a new consciousness. There exists a strong connection between the city and identity, the city and morality, and the city and the construction of consciousness. In this context, the three sacred places in Islam—al-Masjid al-Ḥarām, al-Masjid al-Nabawī, and al-Masjid al-Aqṣā—along with the cities shaped under the umbrella of Islamic civilization, serve as spaces that foster an Islamic identity, consciousness, and moral orientation. There are significant differences between the understanding of the city within Islamic civilization and the modern conception of urban life. These differing approaches to urban space also reflect differing perspectives on the values required for human existence and living a truly human life. In this study, we aim to explore the possibility of sustaining moral values and an Islamic consciousness of existence through sacred spaces and cities that developed under the framework of Islamic civilization.

Keywords: Sacred, Civilization, City, Morality, Identity Construction.

Mümkün Dünyalar Semantiği ile İshrâkî Misal Âlemi Teorisinin Karşılaştırmalı Analizi

Seyyide Nefise KILIÇ¹³⁷

Özet

Felsefe tarihinde “gerçeklik” kavramı, hem analitik hem de metafizik geleneklerde farklı şekillerde ele alınmış; fiziksel dünyanın ötesinde başka varlık düzlemlerinin imkânı sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda, din felsefesinde özellikle 20. yüzyılda öne çıkan “mümkün dünyalar semantiği” ile İslam felsefesi içerisinde özellikle İshrâkî gelenekte gelişen “misal âlemi” teorisi, çok katmanlı gerçeklik anlayışı açısından dikkate değer iki ayrı yaklaşımı temsil etmektedir.

Mümkün dünyalar semantiği, Saul Kripke (1980) ve David Lewis (1986) gibi çağdaş filozoflar tarafından geliştirilmiş, özellikle modal önermelerin analizi için kullanılan bir teoridir. Bu teoriye göre, “mümkün dünyalar” mantıksal olarak tutarlı tüm alternatif evrenleri temsil eder ve gerçek dünyaya paralel olarak düşünülebilecek her türlü ontolojik durumu ifade eder. Bu kuram, özellikle Tanrı'nın bilgisi, özgür irade ve teodise problemleri gibi din felsefesi meselelerinde kullanılmıştır.

Buna karşılık, Şihâbeddin Sühreverdî'nin temsilcisi olduğu İshrâkî düşünce, “misal âlemi”ni fizikî âlem ile aklî âlem arasında ontolojik bir ara bölge olarak tanımlar. Bu âlem, duyularla değil, sezgi ve içsel keşif yoluyla idrak edilebilen, sembolik ve imgelerle örülü bir varlık düzlemidir. Özellikle rüya, vizyon ve ruhsal deneyimlerde açığa çıkan bu âlem, sadece psikolojik değil, ontolojik bir gerçekliktir.

Her iki yaklaşım, gerçekliğin çok katmanlı yapısını kabul eder. Mümkün dünyalar semantiği, bu çoğulluğu mantıksal ve dilsel bir çerçevede ele alırken; İshrâkî felsefe, sezgisel ve metafiziksel bir açıklama sunar. İlk yaklaşım akıl yürütme ve semantik üzerine kuruluyken, ikinci yaklaşım ruhsal tecrübe ve nur ontolojisine dayanır. Her iki düşünce sistemi de, fiziksel evrenin ötesinde başka imkân veya boyutların varlığını savunarak metafiziksel çoğulluğa kapı aralar. Bu çalışma, söz konusu iki teoriyi karşılaştırmalı bir çerçevede ele alarak, aralarındaki ortaklıkları ve farklılıkları belirlemeyi, bu teorilerin gerçekliğin farklı katmanları hakkında konuşmayı nasıl mümkün kıldıklarını göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, İslam Felsefesi, İshrâkî Felsefe, Misal Âlemi, Mümkün Dünyalar.

¹³⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, K.K.Ö, Orcid: 0000-0001-6192-4651, seyyideneysel@outlook.com.

A Comparative Analysis of the Semantics of Possible Worlds and the Illuminationist 'Ālam al-Mithāl

Abstract

In the history of philosophy, the concept of “reality” has been handled in different ways in both analytic and metaphysical traditions, and the possibility of other planes of existence beyond the physical world has often been a subject of debate. In this context, the “semantics of possible worlds”, which came to the fore in the philosophy of religion, especially in the 20th century, and the theory of the “’Ālam al-Mithāl”, which developed in Islamic philosophy, especially in the Illuminationist tradition, represent two different approaches that are noteworthy in terms of a multi-layered understanding of reality. The semantics of possible worlds is a theory developed by contemporary philosophers such as Saul Kripke (1980) and David Lewis (1986) and used especially for the analysis of modal propositions. According to this theory, “possible worlds” represent all logically consistent alternative universes and refer to any ontological state that can be thought of as parallel to the real world. This theory has been used in the philosophy of religion, especially in issues such as the knowledge of God, free will, and theodicy. On the other hand, Illuminationist thought, of which Shihābed al-Dīn Suhrawardī is a representative, defines the “’Ālam al-Mithāl” as an ontological intermediate region between the physical and the rational realms. This realm is a plane of existence that can be perceived not through the senses but through intuition and inner exploration, and is woven with symbols and images. This realm, especially revealed in dreams, visions and spiritual experiences, is not only a psychological but also an ontological reality. Both approaches recognize the multilayered nature of reality. The semantics of possible worlds rationalizes this plurality. Both approaches recognize the multi-layered nature of reality. While the semantics of possible worlds addresses this plurality within a logical and linguistic framework, Illuminationist philosophy offers an intuitive and metaphysical explanation. While the first approach is based on reasoning and semantics, the second approach is based on spiritual experience and the ontology of light. Both systems of thought open the door to metaphysical plurality by arguing for the existence of other possibilities or dimensions beyond the physical universe. This study aims to examine these two theories in a comparative framework, to identify the commonalities and differences between them, and to show how these theories make it possible to talk about different layers of reality.

Keywords: Philosophy of Religion, Philosophy of Islam, Illuminationist Philosophy, 'Ālam al-Mithāl, Possible Worlds.

Tasavvuf ve Cihadı Mezceden Bir Sûfi Portresi: Şeyh Arslan ed-Dımaşkî ve Haçlılara Karşı Mücadelesi

Sinan DEMİR¹³⁸

Abdulhamit DÜNDAR¹³⁹

Özet

11. yüzyılın sonlarından itibaren, asıl hedefi Kudüs olmak üzere Batı Anadolu, el-Cezîre, Bilâdüşşâm kıyıları ve Filistin bölgelerini hedef alan Haçlı Seferleri, yalnızca siyasî ve askerî yapıları değil, toplumsal ve dinî çevreleri de doğrudan etkilemiştir. İslam dünyasının o dönemdeki en güçlü siyasî teşekkülü olan Büyük Selçuklu Devleti, özellikle Sultan Melikşah'ın (1072-1092) ölümünün ardından ortaya çıkan taht mücadeleleri, merkez-taşra çekişmeleri ve mezhep temelli ayrışmalar sebebiyle ciddi bir çözümlene sürecine girmiştir. Bu durum, Haçlı kuvvetlerinin Suriye ve Filistin kıyılarına yerleşmesini kolaylaştırmış; sistemli bir savunma mekanizmasının kurulamaması neticesinde bölge halkı uzun süre kendi imkânlarıyla direnmek zorunda kalmıştır. Bu ortamda yalnızca askerî veya siyasî aktörler değil, farklı sosyal gruplardan bireyler ve dinî önderler de cihat fikri etrafında harekete geçmişlerdir. Özellikle şehir merkezlerine yakın ribatlar, bu direnişin manevî ve fiilî merkezleri hâline gelmiştir. Bu tebliğ, bu bağlamda öne çıkan sûfi bir şahsiyet olan Şeyh Arslan ed-Dımaşkî'yi (ö. 550/1155 [?]) konu edinmektedir. Şeyh Arslan, yalnızca zâhidâne hayatı ve tasavvufî irşad faaliyetleriyle değil, aynı zamanda Haçlılara karşı fiilî mücadeleye katılımıyla da tanınmaktadır. Şam surlarının dışında kurduğu ribatta hem manevî cihad vermiş hem de Haçlılara karşı bizzat fiilî cihada katılmıştır. Hz. Peygamber'in hadisiyle bütünleşen büyük ve küçük cihat anlayışını sentezlemiş olması, onu halk nezdinde büyük bir saygı gören manevî bir lider konumuna yükseltmiş; "Şam'ın koruyucusu" unvanıyla anılmasına vesile olmuştur. Tebliğde, Şeyh Arslan'ın tasavvuf anlayışı ile cihad telakkisi arasındaki ilişki ele alınacak; sûfi kimliğin toplumsal direnişteki işlevi tarihî bağlamı içerisinde analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Cihat, Şeyh Arslan ed-Dımaşkî, Ribat, Bilâdüşşâm, Filistin.

¹³⁸ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi

¹³⁹ Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Dr. Öğr. Üyesi, abdulhamitdundar@sakarya.edu.tr.

A Sufi Portrait Combining Sufism and Jihad: Sheikh Arslan ed-Dımaşkî and His Struggle Against the Crusaders

Abstract

From the end of the 11th century onwards, the Crusades, whose main target was Jerusalem, but which also targeted Western Anatolia, al-Jazira, the coast of Bilad al-Sham and the Palestinian territories, directly affected not only political and military structures, but also social and religious circles. The Great Seljuk Empire, the most powerful political entity in the Islamic world at the time, entered a serious process of disintegration due to the power struggles that emerged after the death of Sultan Malik Shah (1072-1092), conflicts between the centre and the provinces, and sectarian divisions. This situation facilitated the settlement of the Crusader forces on the coasts of Syria and Palestine; as a result of the failure to establish a systematic defence mechanism, the people of the region were forced to resist on their own for a long time. In this environment, not only military or political actors, but also individuals from different social groups and religious leaders took action around the idea of jihad. Ribat centres, especially those near city centres, became the spiritual and physical centres of this resistance. This paper focuses on Sheikh Arslan ed-Dımaşkî (d. 550/1155 [?]), a Sufi figure who stood out in this context. Sheikh Arslan is known not only for his ascetic life and Sufi guidance activities, but also for his participation in the practical struggle against the Crusaders. In the ribat he established outside the walls of Damascus, he both waged spiritual jihad and personally participated in practical jihad against the Crusaders. His synthesis of the concepts of greater and lesser jihad, as expressed in the hadith of the Prophet, elevated him to the position of a spiritual leader who was greatly respected by the people and led to him being known as ‘the protector of Damascus.’ This paper will examine the relationship between Sheikh Arslan's understanding of Sufism and his conception of jihad; the role of the Sufi identity in social resistance will be analysed within its historical context.

Keywords: Crusades, Jihad, Sheikh Arslan ed-Dımaşkî, Ribat, Bilâdüşşâm, Palestine.

Alî Şîr Nevaî'nın Leylî vü Mecnûn Mesnevi'sinde Düşüncenin Tezahürü: Dünyevî Aşkta İlâhî Aşka Yükseliş

Songül GÜLEN¹⁴⁰

Özet

Klasik Türk edebiyatının önde temsilcilerinden biri olan Ali Şîr Nevaî, Leylî vü Mecnûn mesnevisinde aşkı yalnız bir beşerî duygu olarak ele almakla kalmaz; onu aynı zamanda düşünsel bir yolculuğun da ana unsuru hâline getirir. Nevaî'nin mesnevisinde yer alan dünyevî aşkın ilâhî aşka dönüşme süreci “düşünce” temasıyla örtüştürülerek incelenecektir. Mecnûn'un içinde yaşadığı aşk, sadece bir arzunun hikâyesi değil, aynı zamanda insanın varoluşsal sorgulamalarına, içsel arayışlarına ve bilişsel dönüşümüne zemin hazırlayan bir metafor olarak ele alınabilir. Eserde dünyevî aşkın bireyin benliğini nasıl aşarak ilâhî gerçeğe yöneldiği düşünsel etaplarıyla ele alınacaktır. Nevaî'nin diliyle aşk; akıl ve gönül çatışmasında insanın kendini yeniden inşa etmesinin bir vasıtası olarak belirir. Buna istinaden aşk, sadece duygusal bir yönelim değil, düşünceyi derinleştiren, asıl gerçeğe götüren bir vesileye evrilmiştir. Aşkın bu dönüşüm süreci, Nevaî'nin tasavvufî düşüncesiyle de harmanlanarak okuyucuya hem estetik hem de metafizik bir tecrübe sunmuştur. Somut ve soyut olguların da kıyaslanması kaçınılmaz olmuştur. Bu bildiri, Nevaî'nin mesnevisindeki aşk figürünü düşünce eksenli bir bakışla tespit ederek eserin kendine has, metafizik boyutunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece klasik aşk mesnevilerinin ötesinde, insanın düşünce yolculuğunda aşkın o işlevi ve manası üzerine yeniden düşünmek mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Leylî vü Mecnûn, Ali Şîr Nevaî, Aşk, Düşünce, Tasavvuf.

¹⁴⁰ Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, sngulgulen@gmail.com.

The Expression of Thought in Alî Şîr Nevaî's *Leylî vü Mecnûn* Masnavî: The Transformation from Earthly Love to Divine Love

Abstract

Ali Şîr Nevaî, one of the leading representatives of classical Turkish literature, not only treats love as a human emotion in *Leylî vü Mecnûn*, but also makes it the main element of an intellectual journey. The process of transformation of worldly love into divine love in Navoi's masnavi will be analyzed by overlapping with the theme of "thought". The love in which Majnûn lives can be considered not only as a story of desire, but also as a metaphor that prepares the ground for existential questioning, inner searches and cognitive transformation of the human being. In the work, how worldly love transcends the individual's ego and turns towards divine truth will be discussed with its intellectual stages. In al-Nawâî's language, love appears as a means of rebuilding oneself in the conflict between the mind and the heart. Accordingly, love is not just an emotional orientation, but evolves into a means that deepens thought and leads to the real truth. This transformation process of love is blended with Navaî's mystical thought, offering the reader both an aesthetic and metaphysical experience. The comparison of concrete and abstract phenomena is inevitable.

This paper aims to reveal the unique, metaphysical dimension of the work by identifying the figure of love in Navoi's masnavi with a thought-oriented perspective. Thus, beyond the classical love masnavi, it will be possible to rethink the function and meaning of love in the journey of human thought

Keywords: *Leylî vü Mecnûn*, Ali Şîr Nevaî, Love, Thought, Mysticism.

Şark Medreselerinde Muaviye B. Ebi Süfyan Algısı (Molla Musa Celâlî'nin Muaviye B. Ebi Süfyan Müdafaası Adlı Eseri Örneği)

Sultan DİNAR¹⁴¹

Özet

Muaviye b. Ebi Süfyan, gerek hilafeti öncesi gerekse hilafeti sırasındaki uygulamalarıyla İslam Tarihinin erken dönem siyasetinde önemli ve tartışmalı bir rol oynayan halifelerindendir. Onun ile ilgili tartışmalar günümüzde dahi Şii ve Sünni ulema ve akademisyenler arasında canlılığını korumaktadır. Bu çalışma, Muaviye b. Ebî Süfyan'ın Şark Medreseleri literatüründeki algısını ve savunulma biçimini analiz etmektedir. Çalışmanın temel amacı, Şark Medreseleri Ulemasının Muaviye b. Ebî Süfyan algısını ortaya koymaktır. Özellikle son dönemde Türkiye'de artan mezhepsel tarih yazımı tartışmaları çerçevesinde, Muaviye b. Ebî Süfyan'ın sahabe olarak kabul edilip edilmemesi, siyasi kararları ve dini tutumu gibi konularda geliştirilen argümanların Şark Medreseleri ulaması tarafından nasıl yorumlandığının akademik bir değerlendirmesinin yapılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye'de artan mezhepsel tarih yazımı tartışmaları çerçevesinde Muaviye'nin bazı uygulamalarına getirilen eleştirilerle, bu eleştirilere karşı oluşturulan savunmalar arasındaki fikri ve metodolojik farkları belirlemektir. Çalışmanın önemi, tarih yazımında mezhebi etkilerin sahabe algısını ve tarih yorumunu şekillendirmesini, Türkiye'deki tartışmalar özelinde örnek bir olay üzerinden açıklığa kavuşturmasıdır. Böylece, Muaviye'ye ilişkin akademik değerlendirmelerin dini-mezhebi eğilimlerden ne ölçüde bağımsız olabildiği sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır. Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma tercih edilmiş, literatür taraması ve metin analizi yöntemleri uygulanmıştır. Bu bağlamda Akademisyen ve yazar İhsan Süreyya Sırma'nın *Hilafetten Saltanata* adlı çalışmasında dile getirdiği eleştirilere Molla Musa el-Celâlî'nin *Muaviye Müdafaası* adlı reddiye eseri merkeze alınarak ele alınacak; *sahabenin adaleti, içtihat hakkı, siyasi zorunluluklar ve ümmet birliği ilkeleri* çerçevesinde konu analiz edilecektir. Araştırmanın sonucunda, Şark Medreselerinde Muaviye algısının dini ve siyasi etkilerle şekillendiği ve Celâlî'nin eserinin bu algının savunulmasında klasik bir reddiye örneği oluşturduğu tespiti yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muaviye b. Ebî Süfyan, Molla Musa el-Celâlî, Şark Medreseleri, Sahabe Anlayışı, İhsan Süreyya Sırma.

¹⁴¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, İslam Mezhepleri Tarihi, Yüksek Lisans Öğrencisi, sltdinar@gmail.com.

The Perception of Muawiyah b. Abi Sufyan in Eastern Madrasas (The Case of Molla Musa al-Celali's Defense of Muawiyah b. Abi Sufyan)

Abstract

Muawiyah b. Abi Sufyan is one of the most significant and controversial caliphs in the early political history of Islam, both before and during his caliphate. The debates concerning him continue to maintain their vitality even today among both Shiite and Sunni scholars, as well as contemporary academics. This study aims to analyze the perception of Muawiyah b. Abi Sufyan in the literature of Eastern Madrasas and the methods employed in his defense. The primary objective of this research is to reveal the perception of Muawiyah b. Abi Sufyan within the scholarly tradition of the Eastern Madrasas. In particular, within the framework of the recent increasing debates on sectarian historiography in Turkey, this study seeks to conduct an academic evaluation of how the scholars of Eastern Madrasas have interpreted the arguments developed regarding Muawiyah's status as a Companion, his political decisions, and his religious attitudes. The main research problem of this study is to determine the intellectual and methodological differences between the criticisms directed at Muawiyah's practices within the context of the rising sectarian historiography debates in Turkey and the responses developed against these criticisms. The significance of the study lies in clarifying, through an exemplary case, how sectarian influences in historiography shape the perception of the Companions and the interpretation of history, particularly within the context of contemporary debates in Turkey. Accordingly, this study aims to answer the question of to what extent academic evaluations of Muawiyah can be independent from religious-sectarian tendencies.

This research adopts a qualitative method, utilizing literature review and textual analysis techniques. In this regard, the criticisms articulated by the academic and writer İhsan Süreyya Sırma in his work *From Caliphate to Monarchy* will be examined in relation to Molla Musa al-Celali's rebuttal text entitled *The Defense of Muawiyah*. The analysis will focus on the concepts of the justice of the Companions, the right of ijtihad, political necessities, and the principles of unity of the ummah. As a result of the research, it will be argued that the perception of Muawiyah in Eastern Madrasas has been shaped by religious and political factors, and that Celali's work constitutes a classical example of a rebuttal text produced in defense of this perception.

Keywords: Muawiyah b. Abi Sufyan, Molla Musa al-Celali, Eastern Madrasas, Companion (Sahaba) Concept, İhsan Süreyya Sırma.

Kur'an-I Kerim'de Peygamber Kıssaları: Çocuk Eğitimine Katkısı Açısından

Suphiye ÖTER¹⁴²

Mehmet Nurullah AKTAŞ¹⁴³

Özet

Allah, insanlara yol göstermek ve onları eğitmek amacıyla Kur'an-ı Kerim'de çeşitli metotlar göstermiştir. Geçmiş ümmetlerin yaşadıklarının anlatıldığı kıssalar, Kur'an'daki önemli eğitim metotları arasında yer alır. Kıssalarda insanların aklına ve kalbine hitap edildiği için, farklı karakterdeki insanların fitratına en uygun ve insan üzerinde etkisi en güçlü hissedilen eğitim metodu olmuştur. Allah, insanları eğitmek amacıyla insanlık için örnek şahsiyetler olan peygamber ve onlara tabi olan bazı kişilerden örnek alınacak davranışlar anlatmıştır. Bu yönüyle günümüzde çocuk eğitimi açısından Kur'an-ı Kerim'de geçen kıssalardan anne ve babalar başta olmak üzere eğitimciler için çıkarılabilecek dersler ve örneklikler bulunmaktadır. Araştırmamızda Kur'an-ı Kerim'deki "Size, gerektiği gibi açıklayan ayetler, sizden önce gelip geçenlerden misaller ve kötülükten sakınanlar için öğütler indirdik." şeklindeki ayet doğrultusunda, peygamber kıssalarının çocuk eğitimine katkısı ele alınmıştır. Bütün peygamberler birer model olmakla birlikte çalışmamızda, İbrahim (a.s.) ve oğlu İsmail (a.s.) ile Yakup (a.s.) ve oğlu Yusuf (a.s.) kıssaları esas alınmıştır; bunların arasında yaşanan söz ve fiillerden yola çıkılarak çocuk eğitimi açısından günümüze ışık tutulmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili literatür taraması sonucunda, Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim ve Hz. İsmail ile Hz. Yakup ve Hz. Yusuf arasından yaşananlardan çocuk eğitimi açısından günümüz ebeveynlerine ve eğitimcilerine; teslimiyet ve itaat, çocukla istişare etme, birlikte çalışma, dua, ebeveyn ile çocuk arasında kurulacak sağlıklı iletişim, sevgi ile yaklaşma, sır saklama, çocukların hatalarını örtme ve tövbe meselesi gibi birçok konularda güzel örneklikler olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Kıssa, Peygamber, Çocuk Eğitimi.

¹⁴² Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans Program, Öğrenci, Orcid: 0009-0005-5829-7577, sphyoter@hotmail.com.

¹⁴³ Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslami Bilimleri Bölümü, Doç. Dr., Orcid: 0000-0003-0854-3942, nurullah.aktas@batman.edu.tr.

Stories of the Prophets in the Holy Qur'an: Their Contribution to Child Education

Abstract

Allah has shown various methods in the Holy Quran in order to guide and educate people. Stories that tell the experiences of past nations are among the important educational methods in the Quran. Since stories appeal to people's minds and hearts, they have become the most suitable educational method for the nature of people with different characters and have the strongest effect on people. In order to educate people, Allah has described exemplary behaviors from the prophets and some of their followers, who are role models for humanity. In this respect, there are lessons and examples that can be learned from the stories in the Quran in terms of child education today, especially for parents and educators. In our research, the contribution of the stories of the prophets to child education has been discussed in line with the verse in the Quran: "We have sent down to you clear verses, examples from those who passed away before you, and admonitions for those who guard against evil." Although all prophets are models, our study is based on the stories of Abraham (pbuh) and his son Ishmael (pbuh) and Jacob (pbuh) and his son Joseph (pbuh); and based on the words and actions experienced between them, an attempt is made to shed light on today's child education. As a result of the literature review on the subject, it has been seen that the events between the Prophet Abraham and the Prophet Ismail and the Prophet Jacob and the Prophet Joseph in the Quran provide good examples for today's parents and educators in terms of child education, such as submission and obedience, consulting with the child, working together, prayer, healthy communication between the parent and the child, approaching with love, keeping secrets, covering up children's mistakes and the issue of repentance.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Parable, Prophet, Child Education.

İbn Hazm'ın Tevrat'ta Peygamberlere Yöneltilen Ahlaki Olumsuzluklara Eleştirisi: İbrahim, Lut ve Yakup Örneği

Sümevra GÜMÜŞ¹⁴⁴

Özet

Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin bir arada yaşadığı bir kültür havzası olan Endülüs'te yaşayan ve müslüman bir düşünür olan İbn Hazm (994-1064), çok yönlü bir alimdir. O kelam, fıkıh ve mezhepler tarihinin yanı sıra dinler tarihi alanında da önemli çalışmaları olan bir alimdir. Onun özellikle kutsal kitap metinlerinin tahrif edildiği konusundaki çalışması, kutsal kitap tenkidi konusundaki ilk sistematik çalışmadır. İbn Hazm, dinler ve mezhepler tarihi alanında önemli eserlerden biri olan *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehva' ve'n-Nihal*'de, Yahudi kutsal metinlerinin tahrif edildiği ve tutarsızlıklar içerdiğine dair önemli eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştirilerden biri de Tevrat'ın Tekvin kitabında İbrahim, Lut ve Yakup peygamberlere isnat edilen uygunsuz ve gayr-ı ahlaki anlatılara yönelik eleştirilerdir. İbn Hazm, bu anlatıların peygamberlik makamına aykırı olduğunu ifade ederek Tevrat'ın tahrif edildiği iddiasında bulunur. Bu anlatıların özellikle İslamiyet'teki peygamberlerin masumiyeti (ismet) ilkesiyle çeliştiği argümanı üzerinden hareket eden İbn Hazm, bu durumun Tevrat metninin tahrif edildiğine delil teşkil ettiğini vurgulamaktadır.

Peygamberlerin masumiyeti ilkesinden hareket eden İbn Hazm, Tevrat'ın Tekvin kitabında İbrahim peygamberin, eşi Sare'yi Mısır Kralı'na kız kardeşi olarak tanıttığı, Lut peygamberin kızlarıyla ensest ilişki yaşayıp onlardan çocuk edindiği, Yakup peygamberin ise babasını kandırdığı, aldatma ve hile ile kardeşinden kutsanma hakkını çaldığı şeklindeki ifadeleri ele alarak eleştirir. O bu anlatıları, Tevrat'ın tahrif edildiği iddiasında delil olarak kullanmaktadır.

Bu çalışmada, İbn Hazm'ın Tevrat'ın Tekvin kitabında İbrahim, Lut ve Yakup peygamberlere isnat edilen ahlaki zafiyetlere yönelik eleştirileri ve bu eleştirilere binaen Tevrat metninin tahrif edildiğine dair fikirleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tevrat, Kutsal Kitap, Tahrif, Din, İbn Hazm.

¹⁴⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi, Yüksek Lisans Öğrencisi, sumeyrayus.gumus@gmail.com.

Ibn Hazm's Criticism of the Moral Negativity of the Prophets In The Torah: The Examples of Abraham, Lot and Jacob

Abstract

Ibn Hazm (994-1064), a Muslim thinker who lived in Andalusia, a cultural basin where Muslims, Christians and Jews lived together, was a versatile scholar. In addition to the history of theology, jurisprudence and sects, he was also a scholar with important works in the history of religions. In particular, his work on the falsification of biblical texts was the first systematic work on the criticism of scripture. In *al-Fasl fi'l-Milal wa'l-Akhwa' wa'n-Nihal*, one of the most important works in the field of history of religions and sects, Ibn Hazm made important criticisms that the Jewish sacred texts were corrupted and contained inconsistencies. One of these criticisms is the criticism of the inappropriate and immoral narratives attributed to the prophets Abraham, Lot and Jacob in the book of Genesis. Ibn Hazm claims that the Torah has been falsified by stating that these narratives are contrary to the prophetic office. Ibn Hazm, acting on the argument that these narratives contradict the principle of the innocence (ismet) of prophets in Islam, emphasizes that this situation constitutes evidence that the text of the Torah has been corrupted.

Ibn Hazm, acting on the principle of the innocence of the prophets, criticizes the statements in the book of Genesis of the Torah that the prophet Abraham introduced his wife Sarah to the King of Egypt as his sister, that the prophet Lot had incestuous relations with his daughters and had children with them, and that the prophet Jacob deceived his father and stole the right of blessing from his brother through deception and deceit. He uses these narratives as evidence for his claim that the Torah has been falsified.

In this study, Ibn Hazm's criticisms of the moral weaknesses attributed to the prophets Abraham, Lot and Jacob in the book of Genesis of the Torah and his ideas that the text of the Torah was distorted based on these criticisms are discussed.

Keywords: Torah, Bible, Falsification, Religion, Ibn Hazm.

Modern Spiritüel Pratiklerin Gölgesinde Dindarlık: Türkiye’de Dindar Bireylerin Manevi Yönelimlerinin Dönüşümü Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme

Sümeyye Sena SABUNCU¹⁴⁵

Ayşe Nur ÇELİK¹⁴⁶

Özet

Bu çalışma, 21. yüzyılda Türkiye’de dindar bireylerin spiritüel akımlara yönelimini ve bu yönelimin bireylerin dini dönüşümüne etkisini, bireysel dindarlık ve ezoterik gelenekler bağlamında incelemektedir. Astroloji, astral seyahat ve enerji çalışmaları gibi modern spiritüel pratikler, görünüşte seküler ya da heterodoks bir yapıya sahip olmalarına rağmen dindar bireyler tarafından da benimsenmekte ve bu durum yalnızca bireyin dini bağlamdan kopuşuyla açıklanamaz konumdadır. Nitekim bu eğilim, bireyin kutsalla kurduğu ilişki biçiminde meydana gelen dönüşümün bir yansımasıdır. Özellikle geleneksel dini uygulamalarda var olan ezoterik inanışlar arasında yer alan ilmi ledün, ebced hesabı, remil, rüya tabiri gibi sezgisel bilgi üretim biçimleri, günümüz spiritüel pratikleriyle yapısal ve işlevsel benzerlikler taşımaktadır. Bu benzerlikler, dindar bireylerin geçmişte dini çerçevede anlam yükledikleri bu uygulamaları, modernleşme süreciyle birlikte yeniden yorumladıklarını ve bu uygulamaları günümüzde daha bireysel, deneyimsel ve psikolojik anlamlar çerçevesinde konumlandıklarını göstermektedir. Böylece geleneksel spiritüel unsurlar modern spiritüellik içinde dönüştürülerek yeniden anlam kazanmakta ve dindar bireyin maneviyat dünyasında yeni bir yer edinmektedir. Öyle ki günümüzdeki spiritüel uygulamalarda da çoğunlukla sezginin insan hakkında verdiği bilgi ve bireyin modern dünyadaki varoluş krizine yönelik içsel bir rahatlama sağlaması ön plana çıkmaktadır. Bireyselleşen inanç deneyimi, sabit dogmalardan çok kişisel tecrübe, içsel sezgi ve ruhsal gelişim temelinde tanımlanmakta; bu bağlamda spiritüel pratikler, dindar bireyin inanç dünyasında tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Bu süreçte dinsel aidiyet zayıflamak yerine, daha esnek ve çok katmanlı bir yapıya evrilmekte; spiritüel inanç biçimlerini de bünyesine katmaktadır. Bu çalışma, Türkiye özelinde dindar bireylerin spiritüelliğe yönelen inanç dönüşümünün; geleneksel dini kültürün, modern psikoloji, Yeni Çağ (New Age) söylemleri ve bireysel arayışlarla eklemlenmesi yoluyla gerçekleştiğini savunmaktadır. Çalışmanın yöntemi, mevcut literatürün sistematik taranmasına ve karşılaştırmalı kuramsal çözümlemelere dayalı olarak oluşturulmuştur. Sonuç olarak, dindar bireylerin spiritüel pratiklere yönelimi bir inançsızlık biçimi değil; tersine, kutsal olana yönelik daha doğrudan, deneyimsel ve bireysel bir temas kurma arzusunun tezahürü olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spiritüellik, Dindarlık, Modernleşme, Bireyselleşme, Ezoterik Gelenekler.

¹⁴⁵ Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, YL Öğrencisi, Orcid: 0009-0005-8519-1161, sumeyyesenasbnc@gmail.com.

¹⁴⁶ Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, YL Öğrencisi, celiknur96@gmail.com.

Religiosity in the Shadow of Modern Spiritual Practices: A Sociological Study on the Transformation of Spiritual Orientations Among Religious Individuals in Turkey

Abstract

This study examines the inclination of religious individuals in 21st-century Turkey toward spiritual movements and explores how this orientation influences their religious transformation within the framework of personal religiosity and esoteric traditions. Modern spiritual practices such as astrology, astral projection, and energy healing, although seemingly secular or heterodox in nature, are increasingly embraced by religious individuals. This phenomenon cannot be sufficiently explained solely by a departure from traditional religious contexts; rather, it reflects a transformation in how individuals relate to the sacred. Traditional esoteric beliefs rooted in religious practices—such as *ilm al-ladun*, the abjad system, *raml* (geomancy), and dream interpretation—share structural and functional similarities with contemporary spiritual practices. These parallels indicate that religious individuals, who once attributed religious meanings to such practices, are now reinterpreting them within more individualistic, experiential, and psychological frameworks shaped by the process of modernization. In this way, traditional spiritual elements are being transformed within modern spirituality, acquiring new meanings and establishing renewed significance within the spiritual worlds of religious individuals.

Contemporary spiritual practices often prioritize intuitive knowledge about the self and seek to provide inner relief in response to the existential crises brought about by modern life. The experience of faith has become increasingly individualized, shaped less by fixed dogmas and more by personal experience, inner intuition, and spiritual growth. Accordingly, spiritual practices function as complementary elements within the faith experience of religious individuals. Rather than weakening, religious affiliation is evolving into a more flexible and multilayered structure that integrates various spiritual belief systems. This study argues that the turn of religious individuals in Turkey toward spirituality occurs through the integration of traditional religious culture with modern psychology, New Age discourse, and personal quests for meaning. The methodology of this research is based on a systematic review of the relevant literature and a comparative theoretical analysis. Ultimately, the orientation of religious individuals toward spiritual practices does not represent a form of irreligion; on the contrary, it signifies a desire to establish a more direct, experiential, and personal connection with the sacred.

Keywords: Spirituality, Religiosity, Modernization, Individualism, Esoteric Traditions.

Eğitimde Dini Düşüncenin Yeri ve Önemi

Sümeyye ZENGİN¹⁴⁷

Özet

Din eğitimi, bireyin ahlaki, ruhsal ve sosyal gelişimini şekillendiren, bireyin inanç ihtiyacını karşılayan önemli bir etkidir. Ahlaki değerlerin kazandırılmasıyla birey, doğru ve yanlış ayırt edebilir, vicdan ve sorumluluk bilincini geliştirir. Sabır, dürüstlük, vefa, merhamet gibi erdemler, bireyin topluma uyum sağlamasına yardımcı olacak önemli bir eğitimidir. Ayrıca, din eğitimi psikolojik destek sunarak bireyin stres ve kaygıyla başa çıkmasına yardımcı olur. Dua, tevekkül ve sabır kavramları, zor zamanlarda içsel güç kaynağı oluşturur. Aynı zamanda bireyin kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendirerek kültürel değerlerini sahiplenmesine ve toplumsal birlikteliğe katkı sağlar. Bunun yanı sıra, din eğitimi bireyin eleştirel düşünme yetisini geliştirir ve bilim ile din arasındaki ilişkiyi anlamasına yardımcı olur. Toplumsal barış açısından da önem taşıyan din eğitimi, empati, hoşgörü ve insan haklarına saygıyı teşvik ederek bireyler arasındaki uyumu güçlendirir. Böylece bilinçli bir din eğitimi, bireyin kişisel gelişimine önemli katkı sağlarken, toplumun da huzura kavuşmasına yardımcı olur. Bu sebeple bireylerin karakter gelişimleri ve olgunlukları ile din eğitimi arasında doğru bir orantıdan bahsetmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Ahlaki Gelişim, Sosyal Uyum, Manevi Destek, Kimlik Gelişimi.

¹⁴⁷ Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Öğrenci, Orcid: 0009-0008-4761-5252, sumeyyenzengin46@gmail.com.

The Relationship Between Religious Education and the Individual

Abstract

Religious education is a significant factor that shapes an individual's moral, spiritual, and social development, and fulfills their need for faith. By instilling moral values, it enables individuals to distinguish between right and wrong and develop a sense of conscience and responsibility. Virtues such as patience, honesty, loyalty, and compassion help individuals adapt to society and represent an essential part of this education.

In addition, religious education provides psychological support, helping individuals cope with stress and anxiety. Concepts like prayer, trust in God (tawakkul), and patience serve as inner sources of strength during difficult times. It also strengthens one's sense of identity and belonging, encouraging individuals to embrace their cultural values and contribute to social unity. Furthermore, religious education enhances critical thinking skills and helps individuals understand the relationship between religion and science. It also plays an important role in promoting social peace by encouraging empathy, tolerance, and respect for human rights, thereby improving harmony among individuals. Thus, a conscious and well-structured religious education contributes significantly to personal development and helps establish peace within society.

Keywords: Religious Education, Moral Development, Social Harmony, Spiritual Support, Identity Development.

Marshall G.S. Hodgson'a Göre İslam Medeniyetinin Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi

Şermin Emine KORKUTATA¹⁴⁸

Özet

Marshall Goodwin Simms Hodgson, İslam medeniyeti ve dünya tarihi üzerine yaptığı yenilikçi çalışmalarla tarih yazımında önemli bir yer edinmiştir. 1922 yılında ABD'de doğan Hodgson, genç yaşlardan itibaren Batı merkezli tarih anlayışını sorgulamış ve dünya tarihine daha geniş bir perspektiften bakılması gerektiğini savunmuştur. Akademik kariyerine Chicago Üniversitesi'nde başlayan Hodgson, İslam tarihi ve medeniyeti üzerine yaptığı araştırmalarla tanınmıştır. Özellikle *The Venture of Islam* adlı üç ciltlik eseri, İslam medeniyetini dünya tarihi bağlamında ele alan en kapsamlı çalışmalardan biri olarak kabul edilir.

Hodgson, İslam tarihini yalnızca bir dinin tarihi olarak değil, aynı zamanda insanlık tarihine yön veren bir medeniyetin tarihi olarak değerlendirmiştir. Onun yaklaşımı, İslam medeniyetini dinamik, yaratıcı ve dünya tarihine derin katkılarda bulunan bir yapı olarak ele almasıyla geleneksel şarkiyatçı bakış açılarından ayrılır. İslam'ın bilim, sanat ve düşünce alanlarındaki etkilerini vurgulayan Hodgson, bu medeniyetin dünya tarihindeki yerini daha adil bir şekilde değerlendirme çabasıyla dikkat çeker.

Bu çalışma, Hodgson'ın hayatını, eserlerini ve özellikle *The Venture of Islam* adlı eserini inceleyerek, onun tarih yazımına ve dünya tarihine yaptığı katkıları ele almayı amaçlamaktadır. Hodgson'ın çalışmaları, İslam tarihine dair daha geniş bir perspektif sunarken, farklı medeniyetler arasındaki etkileşimleri de gözler önüne sermiştir. Kısa yaşamına rağmen, onun tarih yazımına getirdiği yenilikçi yaklaşımlar, İslam medeniyetinin dünya tarihindeki önemini anlamamıza ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hodgson, İslam Medeniyeti, Modernite, İslamicate (İslamileşmiş)

¹⁴⁸ Bingöl Üniversite, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim dalı, Yüksek Lisan Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-5724-6464>, sermin66666@gmail.com.

According to Marshall G.S. Hodgson, the Place and Importance of Islamic Civilization in World History

Abstract

Marshall Goodwin Simms Hodgson holds a significant place in historiography with his innovative studies on Islamic civilization and world history. Born in the United States in 1922, Hodgson questioned the Eurocentric approach to history from a young age and advocated for a broader perspective on world history. Beginning his academic career at the University of Chicago, Hodgson became renowned for his research on Islamic history and civilization. His three-volume work, *The Venture of Islam*, is considered one of the most comprehensive studies addressing Islamic civilization within the context of world history.

Hodgson approached Islamic history not merely as the history of a religion but as the history of a civilization that shaped human history. His perspective diverged from traditional Orientalist views by portraying Islamic civilization as dynamic, creative, and deeply influential in world history. Highlighting Islam's contributions to science, art, and thought, Hodgson sought to evaluate the place of this civilization in world history more equitably.

This article aims to examine Hodgson's life, works, and especially his seminal work, *The Venture of Islam*, to explore his contributions to historiography and world history. Hodgson's studies offer a broader perspective on Islamic history while shedding light on the interactions between different civilizations. Despite his short life, Hodgson's innovative approaches to historiography continue to illuminate the significance of Islamic civilization in world history.

Keywords: Islamic History, Hodgson, Islamic Civilization, Modernity, Islamicate.

İslam'da Ticaretin Ahlâkî Boyutu

Şeyhmus BALCI¹⁴⁹

Prof. Dr. Nuri KAHVECİ¹⁵⁰

Doç. Dr. Alpaslan ALKIŞ¹⁵¹

Özet

İslâm hukukunun klasik döneminde, ticaret ahlâkî, muâmelat başlığı altında geniş bir şekilde ele alınmıştır. Âlimler, alışveriş, ortaklık, kiralama gibi ticarî sözleşmelerin yanı sıra, hile, tekellük, faiz gibi ahlâk dışı uygulamaları da detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Bu incelemeler, İslâm ticaret ahlâkının sadece soyut bir ideal olmadığını, aynı zamanda somut hukukî normlara dayandığını göstermektedir. İslâm, ticareti sadece maddî bir kazanç aracı olarak değil, aynı zamanda ahlâkî bir sorumluluk alanı olarak ele alır. Bu bağlamda, helal kazanç, dürüstlük, güvenilirlik ve adalet gibi değerler, İslâm ticaret ahlâkının temelini oluşturur. Kur'an-ı Kerim ve hadisler, ticaretin temel ilkelerini belirleyerek Müslümanlara rehberlik eder. Bu ilkeler, ekonomik faaliyetlerin ahlâkî boyutunu vurgulayarak, toplumsal refahın artmasına, sosyal adaletin tesis edilmesine ve ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunur. İslâm fıkhnın sistemleştiği dönemde âlimler, ekonomik faaliyetlerin ahlâkî boyutuna büyük önem vermişlerdir. Bazı fakihler, helal kazanç ve tüketim ile zühd, takva ve verâ gibi erdemler arasındaki ilişkiyi vurgulamışlardır. İslâm ticaret ahlâkî, sadece bireysel kazancı değil, aynı zamanda toplumsal faydayı da gözetir. Bu yaklaşım, israfın önlenmesine ve kaynakların daha verimli kullanılmasına yardımcı olur. Ayrıca, ticarete ahlâkî prensiplere uymak, toplumda güven ve istikrarın tesis edilmesine katkıda bulunur. İslâm ticaret ahlâkının temel esasları çağdaş ticarî faaliyetlerde de etik ve âdil uygulamalar için bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Nitekim küreselleşen dünyada, etik değerlerin önemi giderek artmaktadır. Bu ilkeler, sürdürülebilir bir ekonomik düzenin oluşturulmasına ve toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunabilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlâk, Adalet, Ticaret, Helal Kazanç, Dürüstlük.

¹⁴⁹ Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora öğrencisi, Orcid: 0000-0001-5798-2859, balcisehmus@hotmail.com.

¹⁵⁰ Sütçü İmam Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı. nurikahveci@ksu.edu.tr

¹⁵¹ Sütçü İmam Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı. alkis@ksu.edu.tr.

The Moral Dimension of Trade in Islam

Abstract

In the classical period of Islamic law (fiqh), trade ethics were extensively addressed under the title of transactions. Scholars have examined in detail commercial contracts such as shopping, partnership, and leasing, as well as immoral practices such as fraud, monopoly, and interest. These studies show that Islamic trade ethics is not merely an abstract ideal, but is also based on concrete legal norms. Islam considers trade not only as a means of material gain, but also as an area of moral responsibility. In this context, values such as lawful earnings, honesty, reliability, and justice form the basis of Islamic trade ethics. The Quran and hadiths guide Muslims by determining the basic principles of trade. These principles contribute to the increase of social welfare, the establishment of social justice, and the establishment of economic stability by emphasizing the moral dimension of economic activities. During the period when Islamic jurisprudence became systematic, scholars gave great importance to the ethical dimension of economic activities. Scholars such as Imam Muhammad emphasized the relationship between halal earnings and consumption and virtues such as asceticism, piety and devoutness. Islamic trade ethics consider not only individual gain but also social benefit. This approach helps prevent waste and use resources more efficiently. In addition, adhering to ethical principles in trade contributes to the establishment of trust and stability in society. The basic principles of Islamic trade ethics also serve as a guide for ethical and fair practices in contemporary commercial activities. Indeed, the importance of ethical values is increasing in the globalizing world. These principles can contribute to the establishment of a sustainable economic order and the increase of social welfare.

Keywords: Morality, Justice, Trade, Halal Earnings, Honesty.

Bâtını Mezheplerdeki Yaratılış Konusunun Kadim Din, Kültür ve Felsefelerle

Bağlantısı

Şule Dilek BOZAN¹⁵²

Özet

Kadim dinler, kültürler ve felsefelerle yaşanan etkileşim, bâtını mezheplerin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. İsmâîlîlik, Nusayrîlik, Yezîdîlik ve Dürzîlik gibi birçok bâtını mezhep, ortaya çıktıkları bölgelerde hâkim olan inanç sistemlerinin izlerini taşımaktadır. Bu nedenle, bâtını mezheplerin epistemolojik temellerini daha sağlıklı bir şekilde kavrayabilmek için, söz konusu mezheplerin doğdukları coğrafyalardaki dini ve felsefi düşünce birikimini bilmek büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda özellikle yaratılış meselesi, bâtını mezheplerin düşünce sistemlerini anlamak açısından temel konuların başında gelmektedir. Bâtını mezheplerde yaratılış anlayışı, düalist bir yapıya sahiptir. Yüce Yaratıcı'nın dışında kalan tüm varlıklar, bir ikilemin içerisinde varlık bulur. Yaratılış süreci başladığı andan itibaren bu düalist yapı belirginleşmeye başlar. Evren, nur-zulmet, ruh-beden, zâhir-bâtın gibi karşıtlıklar ekseninde şekillenmiştir. Söz konusu düalist düşüncenin kökenlerinin ise Zerdüştlük, Sâbiîlik ve Maniheizm gibi gnostik din, kültür ve felsefi sistemlere dayandığı varsayılmaktadır. Nitekim gnostik anlayışa göre madde özü itibarıyla kötü, nefis (ruh) ise iyi bir kaynağa sahiptir. Maddenin kötülüğü nefsi esareti altına almış; insanın nihai amacı ise nefsi kötü maddi varlıktan kurtarmak olmuştur. İyi-kötü ve aydınlık-karanlık karşıtlıklarına dayanan bu gnostik yaklaşımın, bâtını mezheplerin yaratılış anlayışında belirgin bir şekilde kendini gösterdiği düşünülmektedir. Ancak burada önemli bir fark söz konusudur: Bâtını mezhepler, gnostik düşüncenin etkilerini taşımakla birlikte, İslamî düşünce çerçevesinden tamamen kopmamıştır. İkilem, doğrudan Tanrı'nın zatında değil, O'nun yaratma fiilinden itibaren varlıklarda ortaya çıkmaktadır. Tanrı'nın yaratmaya başlamasıyla birlikte Kûni-Kader, Akıl-Nefs gibi düalist yapılar kendilerini göstermeye başlamıştır.

Bu çalışmada, betimleyici bir yöntem kullanılarak literatür taraması ve metin analizi yöntemleri üzerinden İsmâîlîlik, Nusayrîlik, Dürzîlik ve Yezîdîlik gibi bâtını mezheplerin yaratılış anlayışları epistemolojik bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Ayrıca söz konusu mezheplerin, ortaya çıktıkları coğrafyalarda mevcut olan kadim din, kültür ve felsefelerle kurdukları etkileşimler incelenerek bâtını mezheplerin düşünsel arka planlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bâtınlık, Yaratılış, Nur-Zulmet, Gnostizm, Düalizm.

¹⁵² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Mezhepleri Tarihi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0005-2553-461X, suledilekbozan@gmail.com.

The Connection of the Creation Issue in Esoteric Sects with Ancient Religions, Cultures and Philosophies

Abstract

The interaction between ancient religions, cultures and philosophical traditions has played a pivotal role in foundation of esoteric sects. Many sects such as Ismailism, Nusayrism, Yazidism and the Druze community exhibit traces of the belief systems prevalent in the regions from which they originated. Therefore, to understand the epistemological foundations of the Bâtîni sects in a sound way, it is of great importance to know the accumulation of religious and philosophical thought in the geographies where these sects originated. In this context, particularly the notion of creation is among the main topics to understand the thought systems of Bâtîni sects. The Bâtîni understanding of creation has a dualistic structure. All entities, apart from the Absolute Creator, are perceived to exist within a framework of duality. This duality becomes evident with the commencement of the act of creation. The universe is shaped on the axis of opposites such as light-darkness, soul-body, manifest-hidden. It is posited that the origins of this dualistic worldview can be traced to gnostic religious, cultural, and philosophical systems such as Zoroastrianism, Sabianism and Manichaeism. According to the gnostic paradigm, matter is inherently evil, while the soul (nafs) emanates from a fundamentally good source. The evilness of matter has enslaved the soul; the ultimate goal of humanity has been to save the soul from the evil material being. This gnostic approach, based on the oppositions of good-evil and light- darkness, is thought to manifest clearly in the Bâtîni understanding of creation. Nonetheless, an important distinction should be noted here: although Bâtîni sects carry the influence of gnostic thought, they have not completely broken away from the framework of Islamic thought. The dualism emerges not directly from God's essence but from the act of creation it appears in created beings. With the beginning of God's creation, dualist structures such as Kunû-Qadar, Intellect-Nafs also begin to emerge. In this study, using a descriptive method through literature review and text analysis, the creation understanding of Bâtîni sects such as Ismailism, Nusayrism, Druzeism and Yazîdîsm will be addressed from an epistemological perspective. Additionally, by examining the interactions these sects established with the ancient religions, cultures, and philosophies present in the geographies in which they emerged, it is aimed to contribute to a better understanding of the intellectual background of the Bâtîni sects.

Keywords: Esotericism, Creation, Light-Darkness, Gnosticism, Dualism.

William Montgomery Watt; Hayatı, Eserleri ve Siyer Yaklaşımı

Şule KIZILBOĞA¹⁵³

Özet

William Montgomery Watt (1909-2006) 20. Yüzyılın önde gelen Batılı İslam araştırmacılarından biridir. Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam Tarihi araştırmaları alanına yaptığı katkılarla tanınan Watt, Batılı ve Müslüman araştırmacılar için hem etkili hem de tartışılan biri olmaya devam etmektedir. Bir tarihçi, teolog ve oryantalist olarak Watt, Batı akademik geleneği ile İslami ilimler arasındaki boşluğu doldurmaya çalışmış, genellikle kültürel yanlış anlaşılmanın ve dini önyargıların damgasını vurduğu alanları araştırmıştır. Çalışmaları yalnızca Batı'nın İslam algısını şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda Müslüman akademik topluluklar arasında da önemli tartışmalara yol açmıştır. Watt'ın İslam tarihçiliğine yaklaşımını incelemenin önemi, onun hem İslam geleneğine dışarıdan bakan bir göz olması hem de İslam tarihinin empatik bir yorumcusu olarak üstlendiği ikili rolde yatmaktadır. Özellikle Siyer yaklaşımına odaklanmak, İslam tarihi, teoloji ve Batı tarihçiliğinin kritik bir kesişimini temsil etmesi bakımından önemlidir. Watt'ın katkıları çığır açıcı olmakla birlikte, Oryantalist bakış açısının doğasında var olan önyargıların üstesinden gelmenin zorluklarını da yansıtmaktadır. Bu makale, William Montgomery Watt'ın hayatını, eserlerini ve siyer çalışmalarına yönelik metodolojik yaklaşımını ele alıp bu boyutları analiz ederek, Watt'ın mirası ve ilminin süregelen geçerliliği hakkında kapsamlı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Makalemizde, Watt'ın çalışmalarını daha geniş akademik ve tarihsel bağlamlara yerleştirerek bu meselelerle eleştirel bir şekilde ilgilenilecektir. Bunu yaparken, Watt'ın yaklaşımının hem güçlü hem de zayıf yönlerini aydınlatarak, İslam ve Muhammed Peygamber'in hayatına dair çalışmalara yaptığı katkılara dair dengeli bir bakış açısı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Muhammed, Oryantalizm, William Montgomery Watt, Metod.

¹⁵³ Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilimdalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-2617-2343>, sulekizilboga12@gmail.com.

William Montgomery Watt: His Life, Works and Approach to Siyar

Abstract

William Montgomery Watt (1909–2006) stands as one of the prominent Western scholars of Islam in the 20th century. Renowned for his contributions to the study of the life of Prophet Muhammad and Islamic history, Watt remains an influential yet controversial figure among both Western and Muslim scholars. As a historian, theologian, and orientalist, Watt endeavored to bridge the gap between Western academic traditions and Islamic sciences, delving into fields often overshadowed by cultural misunderstandings and religious biases. His works have significantly shaped Western perceptions of Islam while also sparking intense debates within Muslim academic circles. The importance of analyzing Watt's approach to Islamic historiography lies in his dual role as an external observer of Islamic tradition and an empathetic interpreter of Islamic history. A particular focus on his approach to Sīrah studies is vital, as it represents a critical intersection of Islamic history, theology, and Western historiography. While Watt's contributions are pioneering, they also underscore the challenges of overcoming the inherent biases of the orientalist perspective. This article aims to examine William Montgomery Watt's life, works, and methodological approach to Sīrah studies, providing a comprehensive evaluation of his legacy and the enduring relevance of his scholarship. By situating Watt's work within broader academic and historical contexts, this study critically engages with these issues, shedding light on both the strengths and limitations of his approach. Ultimately, it seeks to present a balanced perspective on Watt's contributions to the study of Islam and the life of Prophet Muhammad.

Keywords: Siyar, Prophet Muhammed, Orientalism, William Montgomery Watt, Method.

Mir Abdülfettah Merağa ve Maktel-İ Hüseyin'i Üzerine

Şükran AKPİRİNÇ¹⁵⁴

Özet

Peygamber efendimizin torunu Hz. Hüseyin'in, hicri 61'de Kerbela'da vahşice katledilmesi, Müslüman toplumlarda büyük üzüntülere sebep olmuştur. Yaşanan bu faciadan etkilenen Müslümanlar üzüntülerini ifade etmek için bu konu ile ilgili mersiyeler söylemişlerdir. İlk başlarda sözlü bir şekilde söylenen bu mersiyeler zamanla yazıya aktarılmışlardır. Kerbela faciasını anlatan eserlere Maktel-i Hüseyin denmektedir. Kerbela faciası hakkında bilinen ilk eser Cabir b. Yezid b. Haris el-Cû'fi'nin (ö. 128) *Makteli'l-Hüseyin* adlı eseridir. İran'ın Şii hükümdarların kontrolüne geçmesi ile İran edebiyatında makteller daha fazla yer edinmişlerdir. İran edebiyatındaki en önemli maktel ise Hüseyin Vaiz Kaşifi'nin (ö. 910/1505) *Ravzatü's-Şühedâ* adlı eseridir. Türk edebiyatında ise Kerbela faciası hakkında yazılmış en önemli maktel şüphesiz Fuzuli'nin (ö. 1556) yazdığı *Hadikatü's-Süeda*'dır.

Mir Abdülfettah 19. yy.'da İran coğrafyasında yaşamış Azerbaycan Türklerindedir. Merağa'da yaşamış olan Mir Abdülfettah'ın edebi yaşantısı boyunca sadece Kerbela faciası hakkında eser verdiğini bilmekteyiz. Hayatı ve eserleri hakkında fazla bilgi bulunmayan Mir Abdülfettah'ın ulaşabildiğimiz tek eseri İran Milli Kütüphanesinde bulunan 844 numaralı eserdir. Maktel türünde yazılan eser Kerbela faciasını anlatmakta ve 75 varaktan oluşmaktadır. Bölümler halinde yazılan eserin 17 bölümü mesnevi nazım şekli son bölümü ise muhammes nazım şekli ile yazılmıştır. Geneli Azerbaycan Türkçesi ile yazılan eserin son 5 varağı Farsça bentlerden oluşmaktadır.

Kerbela faciası hakkında yazılan eserlerin çoğu el yazmasıdır. El yazması olan bu eserlerin araştırmacılar tarafından transkript edilmesi ve incelenmeleri gerekmektedir. Mir Abdülfettah'ın Maktel-i Hüseyin adlı eseri de el yazması olduğundan eserin transkript edilmesi ve incelenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mir Abdülfettah, Maktel-i Hüseyin, Azerbaycan Edebiyatı, Kerbela.

¹⁵⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, akpirinc21a@gmail.com.

On Mir ‘Abd al-Fattah Maraghi and His Maqal-i Husayn

Abstract

The brutal murder of the Prophet’s grandson, Hz. Hussein, in Karbala in 61 AH caused great sorrow in Muslim societies. Muslims affected by this tragedy sang elegies on the subject to express their sorrow. Initially sung orally, these elegies were later written down. The works that narrate the tragedy of Karbala are called Maktel-i Hussein. The first known work about the tragedy of Karbala is the work called Maktel-i-Husayn by Jabir ibn Yazid ibn Haris al-Cûfi (d. 128). Maktels gained more ground in Iranian literature when Iran came under the control of Shia rulers. The most important maktel in Iranian literature is the work called Ravzatü’ş-Şühedâ by Hüseyin Vaiz Kaşifi (d. 910/1505). In Turkish literature, the most important epitaph written about the tragedy of Karbala is undoubtedly Hadikatü’s-Süeda written by Fuzuli (d. 1556).

Mir Abdulfettah was one of the Azerbaijani Turks who lived in Iran in the 19th century. We know that Mir Abdulfettah, who lived in Maragha, wrote only about the tragedy of Karbala throughout his literary life. There is not much information about the life and works of Mir Abdulfettah, the only work we have access to is the work numbered 844 in the National Library of Iran. The work, written in the Maktel genre, tells the story of the tragedy of Karbala and consists of 75 pages. 17 sections of the work, which was written in sections, were written in the mesnevi verse form and the last section was written in the muhammes verse form. The last 5 pages of the work, which was generally written in Azerbaijani Turkish, consist of Persian verses.

Most of the works written about the tragedy of Karbala are manuscripts. These manuscripts need to be transcribed and examined by researchers. Since Mir Abdulfettah's work called Maktel-i Husayn is also a manuscript, it needs to be transcribed and examined.

Keywords: Mir Abdul Fattah, Maktel-i Husayn, Azerbaijani Literature, Karbala.

Kıraat ve Tecvid İlminde Dudak/Ağız Talimi ve İtmâmü'l-Harekât

Taha Yasin DURNA¹⁵⁵

Özet

Kur'ân-ı Kerîm'in kıraati, vahyin nüzulünden itibaren ses, harf ve hareke düzeyinde dikkatli ve sahih bir şekilde aktarılmıştır. Bu süreklilik, hem ilahî (semâvî) hem de beşerî (arzî) yollarla; Hz. Peygamber (s.a.s.)'den başlayarak sahabe, tâbiîn ve onları takip eden nesiller vasıtasıyla korunmuştur. Bu aktarımın temelinde yer alan tecvid disiplini, harflerin doğru telaffuzunu sağlamak amacıyla mahreç ve sıfat gibi fonetik özellikleri esas alır. Bu çerçevede dudak talimi, doğru telaffuzda dudak ve ağız yapısının işlevine odaklanan, sahih aktarımın önemli bir parçasıdır. Çalışmada bu uygulamaya dair üç temel görüş sunulmuştur: zorunlu olduğu, tavsiye edildiği veya doğal bir süreç olarak gerçekleştiği. Tarihi bağlamda bu uygulamanın izleri ilk olarak Ebü'l-Esved ed-Düelî'nin harekeleme sistemiyle görülmüş, Halil b. Ahmed ve Sîbeveyh gibi dil âlimlerinin çalışmalarıyla teorik temellere kavuşmuştur. Sakin ve şeddeli harflerin icrasında dudakların öncesindeki harekeye uygun şekillenmesinin gerekliliği vurgulanmış; aksi hâlde kıraat ilminin temel prensiplerinden biri olan müsâvâtın zedeleneceği ifade edilmiştir. Ayrıca bu uygulamalar, işmâm ve revm gibi klasik kıraat kavramlarıyla da ilişkilendirilmiştir. Günümüzde dudak talimi üzerine yürütülen tartışmalar, bu uygulamanın İslamî gelenek içerisindeki konumu ve sınırlarına dair farklı yaklaşımları yansıtmaktadır. Arap dünyasında itmâmü'l-harekât adı altında sistematik bir hale gelen bu yöntem, Türkiye'de ise muteber kurrâların sözlü aktarımıyla kıraat ilminin asli bir parçası haline gelmiştir. Sonuç olarak dudak ve ağız temelli bu talimler, kıraat ilminin estetik ve fonetik yönlerini tamamlayan bir nitelik taşımakta; sahihliği bozmamakla birlikte, okuyuşa zarafet ve ruh derinliği kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tecvid, Dudak Talimi, İtmâmü'l-Harekât, Hareke.

¹⁵⁵ Siirt Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Enstitüsü, Kur'an-ı Kerim Kıraati ve Okuma Ana Bilim Dalı, Öğretim Görevlisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9431-5702>, tahayasin.durna@siirt.edu.tr.

Lip and Mouth Training and the Completion of Vowelization (Itmāmu'l-Ḥarakāt) in the Science of Qirā'ah and Tajwīd

Abstract

The transmission of Qur'anic recitation (qirā'ah) has been preserved with remarkable precision since the time of revelation, encompassing sound, letters, and diacritical marks. This continuity has been maintained through both divine (celestial) and human (earthly) means, beginning with the Prophet Muhammad (peace be upon him) and passing through successive generations. At the core of this transmission lies the discipline of tajwīd, which ensures accurate articulation through a focus on phonetic properties and points of articulation (makhārij and ṣifāt). Lip training (dudak talimi) plays a crucial role within this tradition, emphasizing the functional role of the lips and oral cavity in shaping correct pronunciation. The study outlines three key perspectives on this practice: that it is essential, recommended, or naturally acquired. Historical references trace its origins to early vowelization systems, notably that of Abū al-Aswad al-Du'alī, and its formalization by grammarians like Khalīl ibn Aḥmad and Sībawayh. The analysis also highlights the importance of lip positioning during the articulation of quiescent and doubled consonants and links these aspects to established recitation techniques such as ishmām and rawm. Contemporary discourse on lip training reflects regional variations—systematized as itmām al-ḥarakāt in the Arab world and orally preserved by qurrā' in Turkey. Ultimately, lip training emerges not only as a tool for preserving authenticity but also as a means of enhancing the aesthetic and spiritual impact of Qur'anic recitation.

Keywords: Qirā'ah, Tajwīd, Lip Training, Itmām al-Ḥarakāt, Diacritical Marks.

Özet

Yetkinlik, bir varlığın kendi doğasında olan potansiyel güçlerini en yüksek ölçüde gerçekleştirmesi, kendi faslını ortaya koyabilmesi, her şeye güç getirebilme kuvvetine sahip olması anlamına gelmektedir. Fârâbî düşüncesinde en yetkin ve bilfiil varlık Tanrı'dır. Fârâbî'ye göre varlığın tümü, en yetkin varlık olan Tanrı'dan sudur etmek suretiyle varlığa gelmektedirler. Varlıkların hiyerarşik bir düzende var olduğu bu sistemde Tanrı'dan ontolojik olarak uzak bir düzlemde bulunan insanın nihai gayesi Tanrı'ya ulaşmak, başka herhangi bir şey için aracı olmaksızın sadece kendisi için talep edilen gerçek mutluluğa erişmektir. Fârâbî'nin sisteminde bu mutluluğa erişmek ancak insanın yetkinleşmesi ile mümkün olmaktadır.

Mutluluğa ulaşma yolu olan yetkinlik, Fârâbî'nin varlık, bilgi, ahlak ve siyaset düşüncesiyle iç içedir. Zira insan varlığını kendisinden sudur ettiği Tanrı'ya borçludur. İnsan bilkuvve olarak kendisinde var olan bilgiyi bilfiile dönüştürerek yetkinleşmeyi amaçlamaktadır. Yetkinleşme süreci ile erdemleri idrak etme ve idrak ettiği erdemleri davranışlara dönüştürme yoluyla ahlâki yetkinleşme oluşturmaktadır. Bu süreç aynı zamanda insanın ölümden sonraki varlığı hususunda da belirleyici rol oynamaktadır. Yetkinleşme ile ruhun ölümsüzlüğü arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Fârâbî sisteminde bireyin yetkinleşmesi toplumun yetkinleşmesinden ayrı düşünülemez.

Fârâbî düşüncesinde yetkinlik kavramının birden fazla felsefî alanı açıklamaya yarayan önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu bildiride, Fârâbî felsefesinde yetkinlik kavramının izi sürülmüş, bu kavramın anlamı ve bağlantılı olduğu felsefî alanlar tespit edilmiştir. Tanrı-âlem ilişkisi, Tanrı-insan ilişkisi ve insan-insan ilişkisi gibi temel felsefî alanlar Fârâbî felsefesinde yetkinleşme düşüncesinin ilişkili olduğu alanlardır.

Anahtar Kelimeler: Fârâbî, Yetkinlik, Mutluluk, Bilgi, Ahlak.

¹⁵⁶ İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, YL Mezunlu, Orcid: 0009000255646776, tansudemirr@gmail.com.

The Perfection of the Human Soul in al-Fārābī's Philosophy

Abstract

Competence means a being's realization of its inherent potential powers to the highest extent, its ability to manifest its own faculties, and its ability to bring power to everything. In al-Fārābī's thought, the most competent and actual being is God. According to al-Fārābī, all beings come into existence by emanating from God, the most perfect being. In this system, in which beings exist in a hierarchical order, the ultimate goal of human beings, who are on a plane ontologically distant from God, is to reach God and attain true happiness, which is demanded only for oneself without being an intermediary for anything else. In al-Fārābī's system, the attainment of this happiness is only possible through human perfection.

Competence, which is the path to happiness, is intertwined with al-Fārābī's ideas of existence, knowledge, ethics, and politics. For man owes his existence to God from whom he emanates. Man aims to become competent by transforming his potential knowledge into actuality. The process of becoming competent leads to moral perfection through the cognition of virtues and the transformation of virtues into behaviors. This process also plays a decisive role in human existence after death. There seems to be a direct relationship between perfection and the immortality of the soul. In al-Fārābī's system, the perfection of the individual cannot be separated from the perfection of society.

In al-Fārābī's thought, it is understood that the concept of competence plays an important role in explaining more than one philosophical field. This paper traces the concept of perfection in al-Fārābī philosophy and identifies the meaning of this concept and the philosophical fields it is related to. Basic philosophical fields such as the relation between God and the universe, God and man, and the relation between man and man are the fields that the idea of perfection is related to in al-Fārābī's philosophy.

Keywords: Fārābī, Competence, Happiness, Knowledge, Ethics.

Muhammed Hanefiyye ve Çocuklarının Kelâm İlmindeki Yeri

Tuba ERDEMCI¹⁵⁷

Özet

Erken dönem İslam toplumunda yaşanan teo-politik hadiseler neticesinde farklı dini düşüncelerin ortaya çıkıp ilk teşekkül süreçlerinin başladığı görülmektedir. Nitekim bazı simalar dini düşüncelerin şekillenmesinde etkin rol oynamışlardır. İslam düşünce tarihinde uzun süre etkili olan “i’tizal” ve “irca” düşünce akımlarının ilk ortaya çıkış yerinin Medine’de bulunan, eğitim- öğretim faaliyeti gerçekleştiren Muhammed b. Hanefiyye’nin Mektebi olduğu görülmektedir. İ’tizal ve İrca düşüncelerinin bilişsel odak noktasında bulunan Muhammed b. Hanefiyye ve mektebinde yetişen oğulları Ebu Haşim Abdullah, Hasan b. Muhammed, erken dönem dini düşünce yapısının oluşumunda başat rol oynamışlardır. Bu bağlamda ilk dönem düşünce akımlarının öncüsü olarak kabul edilen şahıslarla, Muhammed b. Hanefiyye ve oğulları arasında hoca-talebe ilişkisi tespit edilmiştir. Bunlarda birisi de Erken dönem düşünce ekollerinden olan Mu’tezile’nin kurucusu olarak kabul edilen Vasıl b. Ata’dır. Vasıl b. Ata’nın ilmi kişiliğinin oluşumunda Muhammed b. Hanefiyye Mektebi’nde almış olduğu eğitimin oldukça büyük etkisi olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada nitel araştırama yöntemi tercih edilmiş, birincil ve ikincil kaynakların litratür taraması ve metin analizi gerçekleştirilmiştir. İlk dönem İslam düşünce akımlarının ortaya çıkışını doğru bir şekilde analiz edebilmek için Muhammed b. Hanefiyye ve Mektebi, oğulları ve öğrencisi olan Ebu Haşim Abdullah ve Hasan b. Muhammed’in politik ve ilmi yönlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bakımdan ilk etapta Muhammed b. Hanefiyye, Ebu Haşim Abdullah ve Hasan b. Muhammed’in hayatları çerçevesinde siyasi ve sosyal olaylara etkisi değerlendirilecektir. Daha sonra ise bu şahısların ilk İslam düşünce akımları olarak değerlendirilen i’tizal ve irca düşüncesiyle bağlantıları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İrca, İ’tizal, Muhammed b. Hanefiyye, Hasan b. Muhammed, Ebu Haşim Muhammed, Vasıl b. Ata.

¹⁵⁷ Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Doktora Öğrencisi, Orcid: 0009-0007-8526-6324, tubaakif56@gmail.com.

The Place of Muhammad ibn al-Hanafiyyah and His Sons in the Science of Kalām

Abstract

As a result of the theo-political events experienced in the early Islamic society, it is observed that various religious thoughts emerged and began their initial formation processes. Indeed, certain prominent figures played an influential role in shaping these religious ideas. In the history of Islamic thought, the early emergence of the intellectual movements of I'tizal and Irja, which remained influential for a long time, is seen to be connected to the school of Muhammad ibn al-Hanafiyyah in Medina, where educational activities were carried out. Muhammad ibn al-Hanafiyyah and his sons, Abu Hashim Abdullah and Hasan ibn Muhammad, who were raised in his school and who were central figures in the intellectual focus of I'tizal and Irja thoughts, played a leading role in shaping the early religious thought structure. In this context, it has been determined that there was a teacher-student relationship between Muhammad ibn al-Hanafiyyah and his sons, and the individuals considered pioneers of the early Islamic intellectual movements. One of these figures is Wasil ibn Ata, who is recognized as the founder of the Mu'tazilite school, one of the early Islamic intellectual movements. It can be said that the education Wasil ibn Ata received at the school of Muhammad ibn al-Hanafiyyah had a significant impact on the formation of his scholarly character.

In this study, the qualitative research method was preferred, literature review and text analysis of primary and secondary sources were carried out. To accurately analyze the emergence of the early Islamic intellectual movements, it is aimed to examine the political and scholarly aspects of Muhammad ibn al-Hanafiyyah, his sons, and his student Abu Hashim Abdullah and Hasan ibn Muhammad. In this regard, the first step will be to evaluate the political and social impact of Muhammad ibn al-Hanafiyyah, Abu Hashim Abdullah, and Hasan ibn Muhammad within the framework of their lives. Afterwards, the connection of these individuals with I'tizal and Irja thought, which are considered among the first Islamic intellectual movements, will be explored.

Keywords: Irja, I'tizal, Muhammad ibn al-Hanafiyyah, Hasan ibn Muhammad, Abu Hashim Muhammad, Wasil ibn Ata.

5. Sınıf DKAB Programlarının Karşılaştırılması: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (2024) Maarif Modeli 2018 DKAB Programı

Tuncay KARAKURT¹⁵⁸

Özet

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından son yapılan değişiklikle birlikte Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) adıyla yeni bir müfredat programı uygulanmaya başlanmıştır. İlk olarak 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı itibariye 1.sınıf, 5.sınıf ve 9.sınıflarda kademeli olarak uygulanmaya başlanan bu modelde, programı değişen derslerden birisi de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Dersidir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi genel olarak öğrencilere milli ve manevi değerleri benimsetmeyi amaçlar. Dolayısıyla bu dersin öğretimi nasıl yapılacağı, hangi konuların öğretileceği gibi hususlar önem kazanmaktadır. İlk olarak uygulanmaya başlanan 5.sınıfların müfredatlarına bakıldığında bir önceki programa göre önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. 2018 DKAB 5. Sınıf programında ünite ve konular işlenirken daha klasik sayılabilecek bilgi aktarımına dayalı bir öğretim söz konusuysen, 2024 DKAB programında konular öğrencilerin aktif olduğu, bilgiyi kendisi oluşturan bir profil karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; TYMM DKAB dersi 5.sınıf kitabının ilk ünitesi olan “Allah İnancı” ünitesinin ilk konusu olan “Evrendeki Mükemmel Düzen” konusuna yer verilirken klasik yöntemeye dayalı anlatım tekniği bir sayfayla sınırlandırılmıştır. Konunun geri kalanı etkinlik ve yönergelerle öğrencilerin aktif olacağı şekilde tasarlanmıştır.. Toplam altı sayfada işlenen konunun diğer kısımları etkinliklere ayrılmıştır. Oysaki bir önceki program olan 2018 DKAB dersi programında kitabında yine “Allah İnancı” başlığını taşıyan ilk ünitenin ilk konusunun başlığı “Allah Vardır ve Birdir” dir. Konu içinde öğrenci etkinliklerinin sayısı ikiyle sınırlandırılmıştır. Konu başlıklarına bakıldığında yeni programda öğrenci, sadece sonuç kısmında değil, aynı zamanda süreç içinde de kendini değerlendirme imkanı bulmaktadır. Örneğin, TYMM DKAB 5.sınıf kitabında her konu başlığı altındaki “Değerlendirme” başlığında öğrencinin öğrenmeleri değerlendirmesi ve ön öğrenmeleriyle konu işlendikten sonra öğrendiklerini karşılaştırması söz konusudur. Her konu için konu özelinde etkinlikler planlanırken ortak olan etkinlikler de bulunmaktadır. Sonuç olarak yeni program olan TYMM DKAB programının önceki program olan 2018 DKAB programına oranla öğrencinin öğrenme süreçlerinde daha aktif olduğu bir program olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Program, Müfredat, Etkinlik.

¹⁵⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0007-7341-4430, tuncaykarakurt63@gmail.com.

Comparison of 5th Grade DKAB Programs: Türkiye Century Education Model (2024) and 2018 DKAB Program

Abstract

With the latest changes made by the Ministry of National Education, a new curriculum program called the Turkey Century Maarif Model (TYMM) has started to be implemented. In this model, which has been gradually implemented in 1st grade, 5th grade and 9th grade as of the 2024-2025 Academic Year, one of the courses whose program has changed is the Religious Culture and Moral Knowledge (DKAB) Course. The Religious Culture and Moral Knowledge course generally aims to make students adopt national and spiritual values. Therefore, issues such as how this course will be taught and which subjects will be taught gain importance. When we look at the curriculum of the 5th grades, which has been implemented for the first time, it is seen that there have been significant changes compared to the previous program. While there was a more classical education based on knowledge transfer when covering units and subjects in the 2018 DKAB 5th Grade program, in the 2024 DKAB program, we encounter a profile in which students are active and create their own knowledge. For example; While the first unit of the 5th grade TYMM DKAB course book, "Belief in Allah", includes the first topic of the unit, "The Perfect Order in the Universe", the classical method-based narrative technique is limited to one page. The rest of the topic is designed in a way that students will be active with activities and instructions. The other parts of the topic, which is covered in a total of six pages, are divided into activities. However, in the previous program, the 2018 DKAB course program, the title of the first topic of the first unit, which is also titled "Belief in Allah", is "Allah Exists and Is One". The number of student activities within the topic is limited to two. When we look at the topic titles, in the new program, the student has the opportunity to evaluate himself not only in the conclusion part but also in the process. For example, in the 5th grade TYMM DKAB book, the "Evaluation" title under each topic title includes the student evaluating his/her learning and comparing what he/she has learned after the topic is covered with his/her prior learning. While topic-specific activities are planned for each topic, there are also common activities. As a result, it is seen that the new program, TYMM DKAB program, is a program in which the student is more active in the learning process compared to the previous program, 2018 DKAB program.

Keywords: Türkiye Century Education Model, Program, Curriculum, Activity.

Hititlerde Diplomasi Kültürü

Uğur BAŞAK¹⁵⁹

İsmail BAYTAK¹⁶⁰

Özet

Erken Tunç Çağı III dönemi, Anadolu'ya Asurlu tüccarların gelişini ve Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nı kapsayan bir süreci içermektedir. Bu bildiri, Anadolu coğrafyasında MÖ II.Binlerde varlık gösteren Hititler döneminde uygulanan diplomatik stratejileri coğrafi, siyasi ve kültürel bağlamda ele alarak, Orta Tunç Çağı Anadolu'sunda gelişmiş bir diplomasi kültürünün varlığını ortaya koymaktadır. Hititlerin diplomatik başarılarının temelinde jeopolitik konumun sağladığı avantajlar, yazılı antlaşmalar, kraliyet evlilikleri ve yazışmalar gibi araçlar yer almaktadır. Boğazköy'de (Hattuşa) bulunan binlerce çivi yazılı tablet, Hititlerin sistematik ve kapsamlı bir dış politika anlayışı geliştirdiğini göstermektedir. Büyük güçlerle eşit ilişkiler kurarken, küçük devletleri vassal krallıklar haline getirme politikası, Hitit dış ilişkilerinin temelini oluşturmuştur.

Kraliyet evlilikleri, Hitit diplomasisinin önemli bir parçasıdır. Bu evlilikler, barışı sağlamak, ittifak kurmak veya düşmanlıkları sona erdirmek amacıyla gerçekleştirilmiş; hem içeride hanedan bütünlüğü hem dışarıda politik denge hedeflenmiştir. III. Hattuşili ile II. Ramses arasında yapılan Kadeş Antlaşması gibi örnekler, Hititlerin eşitlik esasına dayalı diplomasi anlayışını yansıtmaktadır. Vassal krallıklarla imzalanan antlaşmalarda ise sadakat, askeri yükümlülükler ve tanrılara edilen yeminler gibi ayrıntılı düzenlemeler dikkat çeker.

Ayrıca, Hititler'in farklı krallıklarla yürüttüğü mektup yazışmaları da diplomatik ilişkilerin sürekliliğini sağlamıştır. Özellikle Mısır, Ugarit ve Batı Anadolu krallıkları ile gerçekleştirilen yazışmalar, karşılıklı güven, sağlık, ticaret ve siyasi ittifak gibi temalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Hitit diplomasi geleneği, dönemin en gelişmiş siyasal iletişim örneklerinden birini temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Diplomasi, Hitit kültür ve medeniyeti.

¹⁵⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Orcid: 0009-0003-2394-1671, ugurbasak449@gmail.com.

¹⁶⁰ Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Orcid: 0000-0003-4740-3504, ismailbaytak@dicle.edu.tr.

Diplomatic Culture in the Hittites

Abstract

This paper examines the diplomatic strategies employed by the Hittites, who were active in Anatolia during the 2nd millennium BCE, within a geographical, political, and cultural context. It reveals the presence of an advanced diplomatic culture in Middle Bronze Age Anatolia. The Hittites' diplomatic successes were rooted in their advantageous geopolitical position and the use of instruments such as written treaties, royal marriages, and correspondence. The thousands of cuneiform tablets found in Boğazköy (Hattusa) demonstrate the systematic and comprehensive nature of Hittite foreign policy. Their strategy was based on establishing equal relations with major powers while turning smaller states into vassal kingdoms.

Royal marriages were a significant component of Hittite diplomacy, aimed at ensuring peace, forging alliances, and ending hostilities. These unions helped maintain dynastic unity internally and political balance externally. Treaties like the famous Kadesh Treaty between Hattusili III and Ramesses II reflect the Hittite approach to diplomacy based on equality. Agreements with vassal states included detailed regulations concerning loyalty, military obligations, and oaths to the gods.

Furthermore, letter correspondences with various kingdoms—particularly Egypt, Ugarit, and Western Anatolian polities—played a vital role in maintaining continuous diplomatic relations. These letters addressed themes such as mutual trust, health, trade, and political alliances. The Hittite diplomatic tradition stands out as one of the most sophisticated forms of political communication of its time.

Keywords: Hittites, Diplomacy, Hittite Culture and Civilization

Ehl-i Hadîs Düşüncesinde Cedel Karşıtlığının Anlamı

Üsâme BOZKURT¹⁶¹

Özet

İslam düşünce tarihinde cedel, savunma ve ikna amacıyla kullanılan bir yöntem olarak çeşitli fırkalar tarafından benimsenmişse de Ehl-i Hadîs geleneği bu yönetime karşı mesafeli ve temkinli bir duruş sergilemiştir. Bu tebliğde, Ehl-i Hadîs'in cedel karşıtlığı tarihsel ve düşünsel bağlamı içinde ele alınmakta; bu karşıtlığın bilgi anlayışları, fırkanın kendi tabanını konsolide etme çabası ve toplumsal sorumluluk algıları üzerindeki etkileri tartışılmaktadır.

Ehl-i Hadîs'in cedel yöntemine karşı duruşu, sadece bir retorik tercih değil; aynı zamanda nas temelli bir bilgi anlayışının muhafazası çabasıdır. Bu yaklaşım akli çıkarımların, tartışma tekniklerinin ya da mukabele geleneğinin dine dair meselelerde belirleyici bir rol üstlenmesini endişeyle karşılar. Nitekim bu durum, cedelin bid'atla mücadelede dahi kullanılmasının sakıncalı görülmesine yol açmıştır.

Ancak hicrî 4. asırda ortaya çıkan yeni itikadî meseleler, Ehl-i Hadîs içinde bazı yönetsel esneklikleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, cedelin sınırlı ve kontrollü biçimde kullanımıyla ilgili tartışmalar, fırka içi farklılaşmaların ve bilgi üretiminde çeşitlenmenin işaretlerini taşır. Yine de genel eğilim, kelâmî mücadeleyi değil, sahih rivayeti önceleyen bir epistemolojik tutarlılık olarak belirginliğini korumuştur.

Bu tebliğ, Ehl-i Hadîs'in cedel karşıtlığının düşünce dünyalarında nasıl bir anlam taşıdığını, iç tutarlılık arayışları ile dış tehdit algıları arasındaki gerilim ekseninde analiz etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Hadîs, İtikad, Cedel, Tartışma kültürü.

¹⁶¹ Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis ABD., Dr. Öğretim Üyesi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7810-895X>, usame.bozkurt@dicle.edu.tr.

The Meaning of Ahl Al-Hadith's Opposition to Jadal (Dialectical Argumentation)

Abstract

In the history of Islamic thought, jadal (dialectical argumentation) has been adopted by various theological schools as a method of persuasion and defense. However, the Ahl al-Hadith tradition has historically maintained a cautious and reserved stance toward this method. This paper examines the Ahl al-Hadith's opposition to jadal within its historical and intellectual context, exploring the implications of this stance for their epistemological commitments, efforts to consolidate internal cohesion, and broader sense of social responsibility.

The Ahl al-Hadith's resistance to jadal was not merely a rhetorical preference, but rather a principled attempt to preserve a revelation-based epistemology. Their approach expresses deep concern about the use of rational deductions, debate techniques, or dialectical conventions as authoritative tools in religious discourse. As a result, even the use of jadal in confronting heretical groups (ahl al-bid'a) was often deemed problematic.

Nonetheless, the emergence of new theological challenges in the fourth century AH introduced a measure of methodological flexibility within the tradition. Debates concerning the limited and controlled use of jadal reveal the existence of internal diversity and a growing plurality in approaches to knowledge production.

This paper aims to analyze the meaning and function of the Ahl al-Hadith's opposition to jadal, situating it within the tension between the pursuit of internal coherence and the perceived external threats that shaped their intellectual posture.

Keywords: Ahl al-Hadith, Theology, Jadal, Culture of Debate.

Hıristiyan Dünya Görüşünde Kozmos: Temel Kavramlar ve İnançlar

Veysel AĞALDAY¹⁶²

Özet

Kozmoloji, insanlık tarihi boyunca evrenin yapısı kökeni ve işleyişine dair sorulara yanıt arayan disiplinler arası bir alan olarak hem dini hem de bilimsel düşüncenin merkezinde yer almıştır. Tarihsel süreçte, din adamları ve bilim insanları arasında gelişen epistemolojik ayrımlar; kozmolojinin hem metafizik sorgulamalara hem de deneysel gözlemlere dayanan bilimsel çalışmalara genişlemesini sağlamıştır. Hıristiyan Dünya Görüşünde Kozmoloji; genel itibariyle Pavlus'un "Tanrı'nın kurtuluş tasarısı" fikriyle aynı inanç ve uygulamalar bütününe ifade etmekte ve bu düşünce etrafında şekillenmiş olsa da Orta Çağ'dan Rönesans'a, Reform ve Aydınlanma dönemlerine uzanan dönemde Hıristiyan düşünürler hem kutsal metin yorumları hem de yeni astronomik keşiflerle etkileşim içinde olmuş; bu sayede kozmolojiye ilişkin kabullerini sürekli olarak yeniden gözden geçirmişlerdir. Hıristiyan kozmolojisi sadece başlangıçla değil, sonla da ilgilenir. Tarihin sonunda, Tanrı'nın bu evreni yok edip tamamen yeni bir düzen kuracağına veya mevcut evreni kökten dönüştürerek kusursuzluğuna kavuşturacağına inanılır. Bu, yaratılışın nihai kurtuluşu ve Tanrı'nın egemenliğinin tam olarak kurulmasıdır. Bu çalışmada literatür taraması yapılarak kozmolojiye dair tarihsel süreçte ortaya çıkan düşünsel birikimi Hıristiyanlık inancı özelinde ele alınmakta, Hıristiyan teolojisinin kozmosa, evrenin düzenine, yaratılış sürecine ve Hıristiyan eskatolojisine yönelik temel kavram ve inançlarını analiz etmektedir. Farklı dönemlerde yazılmış kutsal ve teolojik metinlerde yer alan yaratılış anlatıları üzerinden hareketle Hıristiyan kozmos içinden temel ilkeleri ortaya konulmakta; bu anlayışın diğer dini geleneklerle benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirilerek tarihsel ve düşünsel bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hıristiyanlık, Kozmoloji, Evren, Yaratılış, Eskatoloji.

¹⁶² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Programı, Öğrenci, Orcid: 0009-0006-4566-438X, veyselagalday@gmail.com.

The Cosmos in the Christian Worldview: Fundamental Concepts and Beliefs

Abstarct

Cosmology has long held a central place within both religious and scientific thought as an interdisciplinary field that seeks to answer fundamental questions about the structure, origin, and functioning of the universe throughout human history. Over time, the epistemological distinctions that emerged between theologians and scientists have enabled cosmology to expand across both metaphysical inquiries and empirical investigations. Within the Christian worldview, cosmology is generally framed by the Apostle Paul's notion of "God's plan of salvation" and reflects a comprehensive system of belief and practice shaped around this idea. However, from the Middle Ages to the Renaissance, and through the Reformation and Enlightenment periods, Christian thinkers engaged with both scriptural exegesis and emerging astronomical discoveries, prompting continuous reevaluation of cosmological assumptions. Christian cosmology concerns itself not only with the beginning of the universe but also with its end. It is believed that at the culmination of history, God will either annihilate the existing cosmos to establish an entirely new order or radically transform the current universe to restore it to perfection. This signifies the ultimate redemption of creation and the full realization of God's reign. This study, through a literature-based analysis, explores the historical development of cosmological thought within the framework of Christian belief. It examines the foundational concepts and doctrines in Christian theology related to the cosmos, the order of the universe, the creation process, and Christian eschatology. Drawing upon creation narratives from various sacred and theological texts written across different historical periods, the study aims to identify the key principles of the Christian understanding of the cosmos. Furthermore, it provides a comparative framework by evaluating the similarities and differences between this worldview and other religious traditions.

Keywords: History of Religions, Christianity, Cosmology, Cosmos, Eschatology

Nakşibendî Şeyhi Klasik Türk Mûsikîsi Bestekârı Bir Baba ve Oğul

Veysel SİN¹⁶³

Özet

Mûsikînin ilk evresinin dinî temellere dayandığı ve mûsikî ile ilk ilgilenenlerin din adamlarının olduğu ifade edilmektedir. Tarih boyunca din adamları, kendi zamanlarının sosyal ve kültürel dinamiklerine etki eden özellikle de mûsikî kültürüne ciddi katkılar sağlayan önemli kişiler olmuştur. Mûsikî ilmi ve sanatının tarihi incelendiğinde inanç eksenli bir mûsikî telakkisi olduğu, bunun mûsikî kültürünü şekillendirdiği, olgunlaştırdığı ve bulunduğu seviyeye ulaşmasında aktif rol üstlendiği görülecektir. Anadolu'daki mûsikî kültürüne bakıldığında bu alana en önemli katkıları tekke ehli mûsikîşinasların sağladığı göze çarpmaktadır. Özellikle Mevlevîlik, Halvetîlik ve Gülşenîlik gibi tasavvuf ekolleri adeta bir konservatuvar vazifesi görmüş, dinî ve lâdinî mûsikî alanında çığır açan çok sayıda sazende, hanende, bestekâr ve mûsikîşinası ocağında pişiren sanat mektepleri olmuşlardır. Çalışmamız, haklarında pek bilgi bulunmayan Nakşibendî Şeyhi Aziz Mahmud Urmevî'nin oğlu İsmail Çelebi ve torunu Şeyhzâde Ahmed Efendi (İsmail Çelebi'nin oğlu) gibi iki tekke şeyhinin Klasik Türk Mûsikîsi bestekârlıkları ile ilgilidir. Bu iki mûsikîşinas 17. ve 18. yüzyıllar arasında yaşamış ve Klasik Mûsikî alanında eserler bestelemişlerdir. İsmail Çelebi, babası Aziz Mahmud Urmevî'nin vefatından sonra Postnişîn olmuştur. Türkçe ve Farsça şiirleri bulunan bu mutasavvıf şair döneminin önemli Klasik Mûsikî bestekârlarındandır. Güftesi "Kasdın eğerçi cân u dilin birisinedir" ile başlayan, Hafif usulünde ve Hüseyinî makamında bestelediği eseri meşhurdur. Şeyhzâde Ahmed Efendi, babası İsmail Çelebi gibi Aziz Mahmud Urmevî'nin Nakşibendî tekkesinin postnişinlerindedir. Mûsikî ilminde döneminin mahir mûsikîşinas ve bestekârlarından biridir. 18. Yüzyılda tertip edilen güfte mecmualarında yaptığı bestelerin notalarına değil güftelerine rastlanmaktadır. Devri Revan usulünde Eviç makamında ve Devr-i Kebir usulünde Nişâbur makamında bestelediği murabaları bu güfte mecmualarında bulunmaktadır. Mutasavvıf mezkûr baba ile oğlunun, 17. ve 18. yüzyıllar arasında yaşamış devrin önemli mûsikîşinaslarının yer aldığı, Osmanlı Dönemi'nde kaleme alınan, yegâne mûsikîşinaslar tezkiresi kabul edilen Atrabü'l- Asâr'da ifade edildiği üzere bu yüzyıllar arasında Klasik Türk Mûsikîsi sahasında ün salmış önemli bestekâr ve mûsikîşinaslardan olması dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Dini Musiki, Klasik Musiki, Bestekarlık, İsmail Çelebi, Ahmet Çelebi.

¹⁶³ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Musikisi Anabilim Dalı, Öğretim Görevlisi, (Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Doktora Öğrencisi), Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2539-159X>, veysel.sin@dicle.edu.tr.

A Father and His Son, a Naqshbandi Sheikh and a Classical Turkish Music Composer

Abstract

It is stated that the first phase of music was based on religious foundations and that the first people interested in music were the clergy. Throughout the history, the clergy have been important people who have influenced the social and cultural dynamics of their time and especially made serious contributions to the music culture. When the history of the science and art of music is examined, it will be seen that there has been a belief-based perception of music, and that this has shaped, matured the music culture, and played an active role for it to reach its current position. When we look at the musical culture in Anatolia, it is noticeable that the most important contributions to this field were made by the musicians of the dervish lodges. In particular, such schools of Sufism as the Mawlawiyya, Halwatiyyah and Gulseni served almost as conservatories and became art schools that nurtured many pioneering instrumentalists, singers, composers and musicians in the fields of religious and secular music. This study is about the Classical Turkish Music compositions of two dervish lodge sheikhs, İsmail Çelebi, the son of Naqshbandi Sheikh Aziz Mahmud Urmevi, and his grandson Sheikhzade Ahmed Efendi (son of İsmail Çelebi), about whom little is known. These two musicians lived between the 17th and 18th centuries and composed works in the field of Classical Music. İsmail Çelebi became the Sheikh after the death of his father Aziz Mahmud Urmevî. This sufi poet, who wrote poems in Turkish and Persian, was one of the important Classical Music composers of his period. His work, which he composed in the maqam “Hüseynî” and in the rhythm “Hafif”, is famous, with lyrics starting with “Kasdın Eğerçi can u dilin birinedir”. Sheikhzade Ahmed Efendi, like his father İsmail Çelebi, was one of the sheikhs of Aziz Mahmud Urmevi's Naqshbandi lodge. He was one of the skilled musicians and composers of his time in the field of music. In the collections of lyrics compiled in the 18th century, the lyrics of his compositions are recorded, not their notes. The verses he composed in the rhythm “Devri Revan” and in the maqam “Eviç” and, in the rhythm “Devr-i Kebir” and in the maqam “Nishabur” are found in these collections. It is noteworthy that the father and son, who were sufis, were important composers and musicians who became famous in the field of Classical Turkish Music during the 17th and 18th centuries, as stated in Atrabü'l-Asâr, which is considered the only anthology of musicians written during the Ottoman Period and includes important musicians of the period.

Keywords: Religious Music, Classical Music, Composition, İsmail Çelebi, Ahmet Çelebi.

Feqîyê Teyran'da Kozmoloji ve Kelam: Varlık, Âlem ve Tanrı Anlayışı

Yahya KÜLTER¹⁶⁴

Özet

Feqîyê Teyran, Kürt edebiyatında müstesna bir yere sahiptir. Zira Feqî, halk dili ile ilk Kürtçe şiir yazar ve sözlü edebiyatta diğer Kürt şairlere göre daha çok benimsenen bir şairdir. Feqî, edebiyatta olduğu gibi düşünce dünyasında da özgün fikirleri barındırmaktadır. Feqîyê Teyran, fikir dünyasını, İslam düşünce atölyesi olan kelam, felsefe ve tasavvuf disiplinlerinin ilke ve esaslarına göre tesis etmiştir. Allah'ın zat ve sıfatlarını, nübüvvet ve ahiret ile ilgili konularını tam bir kelamcı portresine göre çizen Feqî, söz konusu âlem ile ilgili oluşum ve tasniflerde tasavvufi bir yaklaşım sergilemiştir. Tasavvufun âlem anlayışı da Antik Yunan felsefesinden izler taşımaktadır. Felsefecilerden gelen ve sufilerce benimsenen "*anâsır-ı erbaa*" kuramı determinist bir anlayış içerir. "*Anâsır-ı erbaa*" *illiyet* nazariyesi ile bağlantılıdır. *İlliyet* teorisine karşı kelamcılar tarafından *atom* teorisi benimsenmiştir. Feqî, hem *illiyet* teorisini hem de *atom* teorisini kendine özgü bir şekilde sentezleyerek yorumlamıştır. Feqî'nin entelektüel özgünlüğüne işaret eden unsurlardan biri, "*ey av û av*" kasidesinde dile getirdiği varlığın menşeinin "*su*" olduğu yönündeki görüşüdür. Bu çalışmada tasavvuf ve kelam disiplinleri ile ilgili olan kavramsal bir çerçeve oluşturduktan sonra "*Tanrı-âlem, Kadim-hâdis, ilk yaratma*" baları altında Feqî'nin düşünce dünyasına ait fikirlere kelami bir perspektifle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Feqî, Kelam, Tasavvuf, Tanrı, Varlık, Âlem.

¹⁶⁴ Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kelam Ana Bilim Dalı, İmam-Hatip, Yahyakulter9@gmail.com.

Cosmology and Kalām in Feqîyê Teyran: Understanding of Existence, Universe, and God

Abstarct

Feqîyê Teyran holds a unique place in Kurdish literature. He is recognized as the first Kurdish poet to write in the vernacular, achieving wider acceptance within oral tradition compared to other Kurdish poets. Beyond his literary contributions, Feqî also possesses original philosophical insights. Feqîyê Teyran established his intellectual world based on the principles and foundations of Kalam, philosophy, and Sufism, the workshops of Islamic thought. While depicting God's essence and attributes, as well as topics related to prophecy and the afterlife, with a distinctly Kalam perspective, Feqî demonstrates a Sufi approach when addressing the formation and classification of the universe. This Sufi understanding of the universe also bears traces of Ancient Greek philosophy. The "four elements" theory, originating from philosophers and adopted by Sufis, embodies a deterministic understanding. The "four elements" are linked to the theory of causality. In contrast to the causality theory, Kalam scholars embraced atomism. Feqî uniquely synthesizes and interprets both the theory of causality and atomism. One element highlighting Feqî's intellectual originality is his view, expressed in his qasida "Ey Av û Av," that the origin of existence is "water." This study, after establishing a conceptual framework related to the disciplines of Sufism and Kalam, evaluates the ideas within Feqî's intellectual world from a Kalam perspective, under the headings of "God-Universe, Eternal-Created, and First Creation."

Keywords: Feqî, Kalam, Sufism, God, Existence, Universe.

Özet

Monoteist inancın doğası gereği akide kelim üzerinde inşa edilmiştir. Bu inancın en eski kutsal metinlerinden olan On Emir'de bu minval düzleminde yasaklayıcı bir emir sunmaktadır. Hristiyan inancının kültürel ve tarih ekseninde iskan edilen aura iki kutuplu paradigmatic atmosferde oluşum sağlamaktaydı. Bir taraftan Kudüs geleneği diğer taraftan da Atina geleneği bulunmaktaydı. Hristiyan akidesi böyle düalist bir evrede ikon (tasvir) evrimini gerçekleştirmekteydi. Tasvire yönelik inancın temelinde Platon dünya görüşü ile örtüşen "idea" merkezli bir non-figüratif bir evren üzerindedir. İdea burada tam anlamıyla mimesis fikri içinde barındırmaktadır. Mimesis evrende var olan fenomenlerin imgesinin bir kopyasının röprodaksiyonu olarak tanımlanır. Eski Ahitte vurgulandığı gibi, "ne gökte olanın ne de yerde olanın hiçbir şeyin imgesini yapmayacaksın." Hristiyan inancı Helenist dünya görüşünün beraberinde getirdiği farklı paradigma doğrultusunda Temel olan inancını zaman içinde kaybeder. Bu bağlamda akide ikonolojisi, arka sahnede bir ikonografik dünyayı betimlemeye çalışır. bu betimlemede Eski Ahit ve Yeni Ahit temalı konular imgeler üzerinden topluma birer mesaj olarak sunar. Ümmi olan cemaat imgelerin üzerinden inancı algılamaya ve anlamaya çalışır. Bu çalışmada Hristiyan ikonoklazm geleneğinin nasıl bir ikonofil geleneğine dönüşümü irdelenmeye çalışılacak. Din tarihinden çok kültürel tarih ekseninde ikonacılığın soy kütüğü dahilinde temel paradigma verilmeye çalışılacak ve kültürel geçişlerde temel rol oynayan filolojik çalışmaya yer vermeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hristiyan Sanatı, Tasvir Geleneği, İkonoklazm, İkonofil.

¹⁶⁵ Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, sertoqadem@gmail.com.

The Genealogy of Christian Iconology

Abstract

The credo of monoteism was constructed on the logos by its own nature. The Ten commandments that one of the earliest text gives a prohibitive law upon the issue. The Christian belief took place on the two opposite paradigmatic atmosphere which based on cultural and historical aura. There was a tradition of Jerusalem on the one side and the other side the Athenian tradition. According to the faith there is the idea of Platon in the center. The idea thought based on mimesis which is reproduction of the phonomen of the universe. As the teen commendment pointed out, you shall not make any image. Christian faith lost its belief of making image for the sake Helenistic worldview throughout century. İconology represents iconography on the back scene. The images of Old and New Testament gives massages that based on its subject and unlettered people can perceive and understand the meaning of images. The Christian credo has been shaped its icon tradition in this dualistic cosmos. This study will focus on how the iconoclasm tradition transformed into iconophile tradition. The study will concentrate on the cultural history that deals with the genology of iconology more than the history of religion. And also focus on philological study which playies a center role the cultural transition.

Keywords: Christian Art, Depiction Tradition, İconoclasm, İconophile.

Zemahşerî: Hayatı, İlmî Etkileri, Nahiv ve Dînî Mezhebi

Yasser ALALI¹⁶⁶

Cihan ALALI¹⁶⁷

Özet

Bu çalışma, İslam ilim tarihinde önemli bir yere sahip olan dil ve tefsir âlimi Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) ilmî ve fikrî şahsiyetini incelemektedir. Araştırma, onun hayatı, ilmî seyahatleri, eserleri ve mezhebî görüşleri etrafında şekillenmektedir. Zemahşerî'nin Arap dili, özellikle nahiv, alanındaki katkıları ve Kur'an tefsirindeki yaklaşımı ile kelimî görüşleri arasındaki ilişki, bu incelemenin temel problematiklerinden birini oluşturmaktadır.

Araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır: Zemahşerî'nin ilmî mirası İslam ilimlerini nasıl etkilemiştir? Mutezile mezhebine mensubiyeti onun tefsir ve nahiv anlayışını nasıl biçimlendirmiştir? Bu bağlamda çalışma, tarihsel yöntemi kullanarak Zemahşerî'nin yaşadığı dönemin ilmî ortamını ve çevresini analiz etmekte; eserlerine içerik analizleri yoluyla yaklaşmakta; ve görüşlerini çağdaşı ya da sonraki âlimlerle karşılaştırarak değerlendirmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, Zemahşerî'nin doğumundan ölümüne kadar geçen hayatı, ilmî yolculukları, hocaları ve öğrencileri tanıtılmaktadır. İkinci bölümde ise başlıca eserleri olan el-Keşşâf (tefsir), el-Mufassal (nahiv) ve Esâsü'l-Belâga (lûgat ve belagat) detaylı biçimde incelenmektedir. Zemahşerî'nin Basra ve Kûfe nahiv ekolleri arasındaki konumu ve sonraki nesil nahivciler üzerindeki etkisi de bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Son olarak, Mutezile mezhebine olan mensubiyetinin tefsirlerine ve ilmî görüşlerine nasıl yansıdığı ele alınmakta; diğer âlimlerin bu mezhebe ve Zemahşerî'ye yönelik tutumlarına yer verilmektedir. Araştırma, Zemahşerî'nin İslam ilimlerindeki yerini genel olarak değerlendirerek, gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zemahşerî, Mutezile, el-Keşşâf, Kelam, Nahiv Ekolleri.

¹⁶⁶ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arapça Programı, Doktora Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2915-5247>, yasserel3ali@gmail.com.

¹⁶⁷ Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0009-0009-4584-6652>, cihanal3ali@gmail.com.

Zamakhshari: His Life, Scholarly Influence, Grammar, and Religious Sect

Abstract

This study examines the scientific and intellectual personality of Zemahşerî (d. 538/1144), a scholar of language and exegesis who occupies an important place in the history of Islamic science. The research focuses on his life, scientific travels, works, and sectarian views. One of the main issues addressed in this study is the relationship between Zemahşerî's contributions to the Arabic language, particularly grammar, his approach to Qur'anic exegesis, and his theological views.

The study seeks to answer the following questions: How did Zemahşerî's scholarly legacy influence Islamic sciences? How did his affiliation with the Mu'tazilite school shape his understanding of exegesis and grammar? In this context, the study uses historical methods to analyse the scientific environment and surroundings of Zemahşerî's era; approaches his works through content analysis; and evaluates his views by comparing them with those of his contemporaries or later scholars.

The first section of the study introduces Zemahşerî's life from birth to death, his scholarly journeys, his teachers, and his students. The second section examines his major works, el-Keşşâf (exegesis), el-Mufasssal (grammar) and Esâsü'l-Belâga (lexicography and rhetoric), in detail. Zemahshari's position between the Basra and Kufa schools of grammar and his influence on subsequent generations of grammarians are also evaluated in this context.

Finally, the study examines how his affiliation with the Mu'tazila school of thought is reflected in his exegeses and scholarly views, and discusses the attitudes of other scholars towards this school and Zemahshari. The research aims to shed light on future studies by evaluating Zemahshari's place in Islamic sciences in general.

Keywords: Zamakhsharî, Mu'tazilah, al-Kashshâf, Kalâm, Schools of Grammar.

Ali Emîrî Efendi'nin Osmanlı Vilayat-ı Şarkiyesi'nde Kültür İnşası ve Kültür İmhası

Yeşim KIZIL¹⁶⁸

Özet

Ali Emîrî Efendi, hayatını ilme ve ilmi eserlere adayan, ömrü boyunca devlete yaptığı hizmet karşılığında kazandığı paranın büyük bir bölümü ile binlerce kitap alan ve bu kitapları da yine Millet Kütüphanesi adı altında bir kütüphane kurarak milletine hediye eden şair, yazar, edebiyat tarihçisi ve kitaplara olan teveccühü ile tanınan müstesnâ bir şahsiyettir. Son devir Osmanlı aydını ve şark bilimleri alanında da devrinin önde gelen isimlerinden biridir. Yaşadığı devrin sosyal, kültürel ve siyasal yapısına tanıklık edip savaş sırasında doğu vilayetlerinde dış tahriklerle gayrimüslimlerin, Osmanlı vatandaşları üzerine oynadığı oyunları yakından gören, yaşananlara kayıtsız kalmayarak yörede alınması gereken tedbirler üzerinde durmuş ve bazı teklifler de yaparak kalemi ile de tarihe not düşmeyi kendine vazife edinmiştir.

Bu bildiri de yazarın kaleme almış olduğu Osmanlı Vilayât-I Şarkiyeye'si adlı eserinden hareketle Birinci Dünya Savaşı sırasında Doğu vilayetlerinde bilhassa Diyarbakır şehrinin, bu uzun süren savaş esnasında başta camiiler, mescidler, hanlar, kütüphaneler vesaire mamur yerlerin nasıl imha edildiği, yaşanan onca tahripten sonra Doğu vilayetleri'nin Osmanlı Devleti'nin idaresine geçerek yüzyıl içinde gelişen inşaa süreci ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîrî Efendi, Doğu Vilayetleri, Kültür İmhası, Kültür İnşası, Osmanlı Devleti.

¹⁶⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yesimkizil2826@gmail.com.

Ali Emiri Efendi's Cultural Construction and Cultural Destruction in the Eastern Ottoman Provinces

Abstract

Ali Emîrî Efendi is a poet, writer, literary historian and an exceptional figure known for his interest in books, who devoted his life to science and scientific works, who bought thousands of books with a large portion of the money he earned for his service to the state throughout his life, and who gifted these books to his nation by establishing a library under the name of Millet Library. He is one of the leading figures of his time in the field of late Ottoman intellectuals and oriental sciences. He witnessed the social, cultural and political structure of the period he lived in, and closely saw the games played by non-Muslims on Ottoman citizens in the eastern provinces with external provocations during the war, and did not remain indifferent to what was happening, and focused on the measures to be taken in the region, and made some proposals, making it his duty to leave a note in history with his pen.

This paper will also discuss, based on the author's work titled *Osmanlı Vilayât-I Şarkıyye'si*, how mosques, masjids, inns, libraries, etc. were destroyed in the Eastern provinces, especially in the city of Diyarbakır, during the First World War, and how the well-established places such as these were destroyed during this long war, and how the Eastern provinces came under the rule of the Ottoman State after all the destruction, and the construction process that developed over the course of a century.

Keywords: Ali Emiri Efendi, Eastern Provinces, Cultural Destruction, Cultural Construction, Ottoman State.

İsmailî Şîa'da Te'vil problemi

Yunus İNCİ¹⁶⁹

Özet

İsmailî Şîliği, İslâm düşüncesi içerisinde özgün bir epistemolojik ve ontolojik sistem geliştirmiştir. Bu sistemin merkezinde yer alan tevil anlayışı, Kur'an'ın yalnızca lafzî (zahirî) anlamıyla değil, aynı zamanda derinlikli (batınî) manalarıyla da anlaşılması gerektiği düşüncesine dayanır. İsmailîlere göre Allah, Kur'an'ın zahirî anlamını Hz. Peygamber'e, batınî anlamını ise onun vasisi olan İmam Ali'ye emanet etmiştir. Bu bağlamda, dinin zahirî yönü nübüvvetle, batınî yönü ise imametle temsil edilir. Peygamberin görevi ilahî şeriatı tebliğ etmekken, imamın görevi bu şeriatın batınî hakikatlerini açıklamaktır. İsmailî düşünceye göre her dönemde bir "natık" (konuşan peygamber) ve bir "samit" (suskun imam) bulunur. Natık, yeni bir şeriat getirirken, samit onun bâtinî tevilini üstlenir. Bu çift yapıli sistemde Hz. Musa-Harun ve Hz. Muhammed-Ali örneklerinde olduğu gibi, biri zahiri temsil ederken diğeri batını temsil eder. Bu temel teolojik yaklaşımın üzerine kurulan misl ve memsul teorisi, İsmailî tevil sisteminin ana yapı taşlarından biridir. Misl ve memsûl teorisine göre, her zahirî varlık ve ibadetin, ona karşılık gelen batınî bir anlamı ve ontolojik bir temsili vardır. Allah, dindeki her hüküm ve anlamı mevcudatta sembolik olarak var kılmıştır.

İsmailîler, çift katmanlı evren tasavvurlarını temellendirmek üzere Platon, Aristoteles, Yeni Platonculuk ve İslâm meşşâî filozoflarından etkilenmişlerdir. Yunan felsefesinin "birlikten kesretin (çoğulluğun) çıkışı" problemine dair açıklamalarını kendi sistemlerine entegre etmişlerdir. Bu modele göre ilk Varlık'tan (Vâcibü'l-Vücûd) İlk Akıl (el-Aklü'l-Evvel) sudûr eder. Bu akıl, bir yönüyle kaynağına (İlk Varlık) yönelmişken, diğeri yönüyle kendi mahiyetine yönelir ve bu ikili yönelişten sırasıyla İkinci Akıl ve ilk felek (el-Felekü'l-Aksâ) sudûr eder. Bu süreç onuncu akla kadar devam eder. İsmailîler bu metafizik sistemi küçük değişikliklerle benimseyerek, ontolojik hiyerarşi ile dini-teolojik hiyerarşi arasında bire bir karşılık kurmuşlardır. Yani varlıkta her derecenin karşısına, dinde de bir derece yerleştirilmiştir. Her aklî varlık düzeyinin, dini bağlamda bir karşılığı bulunur. Bu sayede kozmolojik düzen, dini düzenle birebir örtüşür hâle gelir. Bu şekilde bâtinî tevil, sadece teorik değil, aynı zamanda pratik-dini bir fonksiyon da kazanır. Biz bu seminerde İsmailî Şîa'nın bu görüşlerini açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Te'vil, Vasi, Esas, Misl ve Mamsûl, İsmailî Şîa.

¹⁶⁹ Dicle Üniversitesi, Mantık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-5968-0731>, inciyunus9656@gmail.com.

The Problem of Ta'wil in Ismaili Shi'ism

Abstract

Ismaili Shi'ism has developed a unique epistemological and ontological system within the broader framework of Islamic thought. At the heart of this system lies the concept of *ta'wil* (esoteric interpretation), which is based on the belief that the Qur'an must be understood not only through its literal (*zahir*) meaning but also through its deeper (*batin*) significances. According to the Ismailis, God entrusted the *zahir* (exoteric) meaning of the Qur'an to the Prophet Muhammad, and its *batin* (esoteric) meaning to his legate, Imam Ali. In this context, the exoteric aspect of religion is represented by *nubuwwa* (prophethood), while the esoteric aspect is represented by *imama* (imamate). The Prophet's mission was to convey the divine law, whereas the Imam's role is to unveil its inner truths. In Ismaili doctrine, every era includes a *natiq* (speaking prophet) and a *samit* (silent Imam). The *natiq* brings forth a new *shari'a* (religious law), while the *samit* assumes responsibility for its esoteric interpretation. In this dual structure, as exemplified in the pairs Moses–Aaron and Muhammad–Ali, one figure embodies the *zahir*, while the other represents the *batin*. One of the foundational doctrines built upon this theological framework is the theory of *mithl* and *mamthul* (the archetype and its representation). According to this theory, every exoteric entity or ritual corresponds to a deeper esoteric meaning and an ontological prototype. God has symbolically inscribed every divine command and truth within created beings and phenomena.

To support their conception of a dual-layered cosmos, the Ismailis were influenced by the philosophies of Plato, Aristotle, Neoplatonism, and the Islamic *mashsha'i* (Peripatetic) thinkers. They incorporated into their theology the philosophical problem of the “emanation of multiplicity from unity” as articulated in Greek thought. In this model, from the First Being (*Wajib al-Wujud*), the First Intellect (*al-'Aql al-Awwal*) emanates. This intellect, while oriented toward its origin (the First Being), also contemplates its own essence. From this dual orientation proceed the Second Intellect and the First Sphere (*al-Falak al-Aqsa*). This process of emanation continues up to the Tenth Intellect. The Ismailis adopted this metaphysical system with minor modifications and established a one-to-one correspondence between ontological and religious-theological hierarchies. For every level of existence, they assigned a corresponding level within the religious domain. Thus, each intellectual degree within the cosmic order finds its counterpart in a religious function. In this way, the esoteric interpretation (*ta'wil*) gains not only a theoretical dimension but also a practical and religious function. In this seminar, we aim to explore and elucidate the views of Ismaili Shi'ism on these subjects.

Keywords: Ta'wil, Wasi (legatee), Archetype and Its Manifestation, Ismaili Shi'ism.

Özet

Kur'an, tarihin belli bir döneminde Arap dilini konuşan ve siyasal, sosyal, kültürel yaşam biçimlerini bu dil ekseninde şekillendiren Arap toplumuna inmiştir. Kur'an Arapça olarak inmiş, bu dilin kuralları çerçevesinde şekillenmiş ve vahiy de bu şekilde teşekkül etmiştir. İlahi vahyi her zaman için gönderildiği kavmin en iyi şekilde anlayacağı durumda indiren Allah Kur'an-ı Kerim'i de yine bu şekilde indirmiştir. Ancak bazı farklı okuyuşlar neticesinde Kur'an ilimleri içerisinde hakkında birçok görüş bildirilen Ahrufu's-Seb'a kavramı ortaya çıkmış ve bu kavram için neredeyse bütün Kıraat alimleri görüş bildirmiştir.

Ahrufu's-Seb'a, Kur'an ilmi içerisinde birçok farklı görüşün serdedildiği ve yorumların yapıldığı bir konu olmuştur. Bunun sebebi ise bu konuda çok sayıda hadis olmasına karşılık uygulamada bu hadislere mutabık kullanımların az olması veyahut olmamasıdır. Hz Peygamber farklı okuyuşlara müsaade etmiş, bu okuyuşların her birinin doğru olduğunu bildirmiştir. Lakin bu okuyuşlardan kaynaklı bazı farklı anlamlar ortaya çıkmış ve anlamlar hakkında doğruluğu tasdik edecek örnekler elimizde oldukça azdır. Hz Peygamber farklı okuyuşlarla ilgili bir itiraz olduğunda Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzerine nazil olduğunu bildirmiş ve farklı okuyuşlara ruhsat vermiştir.

Kur'an'ın Yedi Harf üzerine indirildiğini belirten hadiste geçen "yedi" kelimesinin neye delalet ettiğine dair açık bir nassın veya herhangi bir rivâyetin olmayışı bu meselenin kapalılığını ortaya koymaktadır. Şüphesiz "yedi harf" konusu, Kur'an'ın kıraatinde ona inananlara verilen genişlik ve ruhsattır. Bu mesele, İslam dinine yeni giren unsurlara kolaylık sağladığı gibi İslam'ın yayılmasına da zemin hazırlıyordu. Yedi Harf meselesini bu doğrultuda anlamak ve değerlendirmek gerekir. Bu çalışmamızda konuyla ilgili bu doğrultuda değerlendirmeler yapılacak ve örneklerle bu konu izah edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahrufu's-Seb'a (Yedi Harf), Arapça, Kolaylık, Kıraat, Lehçe, Vahiy, Vecih.

¹⁷⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kıraat ve Kur'an Okuma Ana Bilim Dalı, Öğretmen, yusufdenli996@gmail.com.

The Decline of the Qur'an and the Seven Letters

Abstract

The Quran was revealed at a certain period in history to the Arabic society speaking the Arabic and shaping their political, social and cultural life styles around this language. The Quran was revealed in Arabic, shaped within the framework of the rules of this language and revelation was also formed in this way. Allah, who always sends down divine revelation in a way that the people to whom it was sent can best understand it, has also sent down the Holy Quran in this manner. However, as a result of some different readings, the concept of Ahrufu's-Seb'a, about which many opinions have been expressed within the Quranic sciences, has emerged and almost all Qiraat scholars have expressed their opinions about this concept.

Seven letters has been a subject on which many different views emerge and are interpreted within the science of the Quran. The reason for this is that although there are many hadiths on this subject, there are few or no consistent uses of these hadiths in practice. The Prophet allowed different readings and declared that each of these readings was correct. However, some different meanings have emerged from these readings, and we have very few examples to confirm the accuracy of the meanings. When there was an objection regarding different readings, the Prophet stated that the Holy Quran was revealed in seven letters and permitted different readings.

The absence of a clear text or narration about what the word "seven" in the hadith indicating that the Quran was revealed on Seven Letters puts forth this subject's closedness. Undoubtedly, the subject of "Seven Letters" is the breadth and permission given to those who believe in it in the recitation of the Quran. This issue not only facilitated the new elements entering to Islam, but also prepared the ground for the spread of Islam. The issue of Seven Letters must be understood and evaluated in this light. In this study, evaluations will be made on the subject in this light and this subject will be tried to be explained with examples.

Keywords: Seven Letters, Arabic, Ease, Dialect, Revelation, Aspect.

Bağlamın Göz Ardı Edilmesiyle Ortaya Çıkan Çeviri Sorunları: Bakara Suresinde Geçen Tehdit Ayetleri Örneği

Zelif NURDUHAN¹⁷¹

Özet

Kur'an'ın ilahî hitap üslubunda önemli yer tutan tehdit ayetleri, çoğu zaman ceza merkezli bir anlatı olarak algılanmakta ve bu durum, metnin pedagojik ve irşadî boyutunu gölgelemektedir. Özellikle bazı meallerde bağlamın (siyak-sibak) yeterince yansıtılmaması, tehdit ayetlerinin literal ve yüzeysel bir anlatımla aktarılmasına neden olmaktadır; bu durum Kur'an'ın bütüncül mesajını zedelemektedir. Tehdit ayetlerinin bağlamdan soyutlanarak çevrilmesi, sadece kelime düzleminde bir eksiklik değil, aynı zamanda Kur'an'ın hitabî kudretine yönelik hermenötik bir müdahaledir. Bu durum, Kur'an'ın rahmet ve adalet dengesine zarar vermekte, onu korku merkezli ve cezalandırıcı bir metin gibi algılamaya açık hale getirmektedir. Böylece Kur'an'ın Maksat, muhatap ve metin bütünlüğüne dayalı söylemi, parçalayıcı ve yüzeysel bir okuma biçimine indirgenmektedir. Bu bildiri, Bakara Sûresi örneği üzerinden, bazı Türkçe meallerde tehdit içeren ayetlerin bağlam unsurlarının yansıtılmamasında nasıl sunulduğunu ve bunun hangi anlam sapmalarına yol açtığını incelemektedir. Çalışmanın amacı, Kur'an'ın tehdit üslubunun aslında ıslah edici ve eğitici bir yön taşıdığını; ancak meallerde bağlam dikkate alınmadığında bu amacın yerini korku merkezli, cezalandırıcı bir algıya bıraktığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda literal çevirinin, sadece kelimelerin değil, anlamın da daralmasına sebep olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmada, Bakara Sûresi merkezli olarak tehdit ayetlerinin bazı meallerde bağlamdan bağımsız biçimde nasıl aktarıldığı incelenmekte; özellikle literalist çeviri anlayışlarının siyak-sibak bağlamını ihmal ederek nasıl bir anlam daralmasına ve teolojik sapmaya yol açtığı tartışılmaktadır. Siyasal, kültürel ve bireysel düzlemde anlamın nasıl kaydığı; özellikle pedagojik fonksiyonun nasıl örselendiği örneklerle ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Meâl, Bakara Sûresi, Bağlam, Tehdit.

¹⁷¹ Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Tefsir, Yüksek Lisans Öğrencisi, Orcid: 0009-0003-0375-7463, zelifnurduhan13@gmail.com.

Translation Problems Emerging from Ignoring Context: The Example of Threatening Verses in Surah Al-Baqarah

Abstract

The threatening verses, which hold an important place in the divine addressing style of the Quran, are often perceived as a narrative centered on punishment, and this overshadows the pedagogical and guiding dimensions of the text. In particular, the failure to adequately reflect the context (siyak-sibak) in some translations causes the threatening verses to be conveyed in a literal and superficial manner; this damages the holistic message of the Quran. Translating the threatening verses by isolating them from their context is not only a deficiency at the level of words, but also a hermeneutic intervention against the Quran's rhetorical power. This damages the Quran's balance of mercy and justice, and makes it open to being perceived as a fear-centered and punitive text. Thus, the Quran's discourse based on purpose, addressee and textual integrity is reduced to a fragmentary and superficial reading style. This paper examines, through the example of Surah Al-Baqarah, how threatening verses are presented in some Turkish translations without reflecting contextual elements and what semantic distortions this leads to. The aim of the study is to reveal that the threatening style of the Quran actually has a corrective and educational aspect; however, when the context is not taken into account in the translations, this purpose is replaced by a fear-centered, punitive perception. In this context, it is emphasized that literal translation causes not only the words but also the meaning to narrow. This study examines how threatening verses centered on the Surah al-Baqara are conveyed in some translations independently of the context; it discusses in particular how literalist translation approaches neglect the context of siyak-sibak and lead to a narrowing of meaning and theological deviation. How the meaning shifts on the political, cultural and individual level; how the pedagogical function is particularly damaged is presented with examples.

Keywords: Tafsir, Meaning, Surah al-Baqarah, Context, Threat.

Süleyman Nazif'in el-Cezire Mektuplarında Sosyal Bir Mesele: Halk-Bürokrat İlişkileri

Zeynep AKYEL ORAK¹⁷²

Özet

1869-1927 yılları arasında yaşayan Türk şair, yazar, gazeteci ve bürokrat Süleyman Nazif, edebî olduğu kadar fikrî yazılarıyla da Türk edebiyat tarihinde müstesna bir yere sahiptir. Dil ve üsluptaki yenilik arayışları, eserlerindeki ağır, ağıdalı dil ve estetik kaideler bakımından Servet-i Fünûn sanatçıları arasında zikredilen Nazif, memleket meseleleri karşısındaki tutumu, vatanın ve milletin bekası noktasındaki sözlü ve fiilî gayretleri gibi özellikleriyle, bu edebî topluluktan ayrılmıştır.

Muhtelif türlerde kaleme aldığı eserlerinde umumiyetle vatan ve vatan sevgisi, bireyin vatanına karşı sorumlulukları, vatanın içinde bulunduğu müşkülât ve bu müşkülattan kurtulmanın yolları üzerinde duran sanatçı, yakın dostu Abdullah Cevdet'e ithafen yazdığı ve *"Ben bu mektupların muhteviyâtını vatanın hârebelerinden topladım."* dediği El-Cezire Mektupları'nda da benzer bir muhtevaya yer verir. Ancak Süleyman Nazif bu mektuplarda, söz konusu izleklerin yanı sıra gerek babasının gerekse de kendi memuriyetleri sırasında gezip gördüğü taşra vilayetlerindeki halkın ve bürokrasinin vaziyetine, bu iki sınıfın birbirine karşı tutum ve çatışmalarına da geniş ölçüde yer verir. Onu asıl müteessir eden ise vatanın savaş koşullarından ötürü yalnızca maddî olarak değil, insânî değerler bakımından da zayıflamış olmasıdır. Nitekim buradaki halkın bilgisizliği, sefaleti, çaresizliği ile birlikte devlet kademelerinde çalışan memurların kötü yönetimi, umursamazlığı ve tahakkümü karşısında dehşete düşer. Bu izlenimler, o günkü Anadolu'nun politik, sosyal ve kültürel panoramasını gerçekçi tahlillerle dikkatlere sunmalarının yanı sıra tarihî birer vesika olmaları yönüyle de önem arz etmektedir. Bu çalışmayla, yazarın bir şair hassasiyeti ve sosyolog edasıyla müşahede ettiği Anadolu insanının trajedisi, yozlaşan devlet kademelerinin vaziyeti ve bunlar neticesinde baş gösteren içtimâî problemler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Nazif, El-Cezire Mektupları, Vatan, Halk, Bürokrasi.

¹⁷² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi, akyleynep3@gmail.com.

A Social Issue in Süleyman Nazif's Al-Jazeera Letters: Public-Bureaucrat Relations

Abstract

Turkish poet, writer, journalist and bureaucrat Süleyman Nazif, lived between 1869-1927, has an exceptional place in Turkish literary history with his intellectual as well as literary writings. Nazif, is mentioned among the artists of Servet-i Fünun in terms of his search for innovation in language and style, heavy, waxy language and aesthetic Decrees in his works, has been separated from the literary community to which he belongs with characteristics such as his attitude towards hometown issues, verbal and actual efforts to preserve the homeland and the nation.

In his works written in various genres, the artist, generally focuses on the homeland and the love of the homeland, the individual's responsibilities to the homeland, the love that the homeland has fallen into and the ways to get rid of this love, wrote to his close friend Abdullah Cevdet and said, "I have collected the contents of these letters from the ruins of the homeland. He includes a similar content in his Al-Jazeera Letters, where he says: However, in these letters, Süleyman Nazif, in addition to the aforementioned themes, also extensively covers the situation of the people and bureaucracy in the provincial provinces he visited during his father's and his own civil service, and the attitudes and conflicts of these two classes towards each other. What really distresses him is that the homeland has weakened not only financially but also in terms of human values due to the war conditions. As a matter of fact, he is horrified by the ignorance, misery and helplessness of the people here, as well as the bad management, indifference and domination of the civil servants working at the state level. In addition to presenting the political, social and cultural panorama of Anatolia of that day to the attention with realistic analyzes, these impressions are also important as they are historical documents. With this study, the tragedy of the Anatolian people, which the author observed with the sensitivity of a poet and the attitude of a sociologist, the situation of the corrupt state officials and the social problems that emerged as a result of these will be discussed.

Keywords: Süleyman Nazif, Al-Jazeera Letters, Homeland, Public, Bureaucracy.

Yahudiliğin Yabancılarla İlişkisi Bağlamında Nuhilik

Zeynep Aybüke AKAR¹⁷³

Özet

“Nuhi” adlandırması, Yahudi olmayan ama paganizmi de benimsemeyen insanlar için Yahudiler tarafından belirlenmiş bir isimdir ve Yahudilikte din değiştirmenin imkânı hakkında yürütülecek bir çalışma bu kavramın anlaşılmasına ışık tutacaktır. Yahudilikte ihtida kurumunun tarih içindeki seyrinin incelenmesi hâlinde hem yabancılarla olan ilişkinin mahiyeti hem de Yahudi tarih anlayışının temel ilkelerinin anlaşılacağı kanaatindeyiz. Yahudilik’te ihtidanın mümkün olup olmadığı tartışmalı bir konu olmuştur. Bu durum, tarih içinde Yahudiliğin bazen evrensel, zaman zaman da milli bir din hüviyetine bürünmesiyle alakalıdır. Yahudi kimliğinin şekillenmesinde önemli yere sahip sürgün tecrübeleri genel itibariyle Yahudilerle yabancılar arasındaki etkileşimin yüksek gerilimler taşımasına da sebep olmuştur. Helenizasyon döneminden, doğrudan etkilenen toplumlardan biri Yahudilerdir. Helen kültürünün hâkim hale geldiği söz konusu atmosferde Yahudiler arasında bu kültürü benimseyenlerin olması, Hıristiyanlığın yasadışı-şeriatlı kurtuluşu savunan öğretisi, bunların yanı sıra Musa öncesi dönemde yaşayan insanların durumunun ne olacağı gibi sorunlar Yahudilikle paganlar arasında bir ara form olarak işlev gösterecek yeni bir kategoriye yani Nuhiliği doğurmuş olabilir. Tüm bunlar bizi, Yahudiliğin ihtida meselesini tam bir din değiştirmeden ziyade, Yahudi tarih anlatısına dahil olmak olarak değerlendirdiği sonucuna götürmektedir. Nuhiliğin bir ara kategori olarak tahsisi, şu iki grubun Yahudi kültür havzasının sınırları içinde kalmasını sağlamıştır: Hıristiyan misyonerliğinin kapsamına girse de Hıristiyanlığı kabul etmemiş, rasyonel ahlak kurallarına uymaya gayret gösteren kişiler ve Yahudilerin kendi tarihlerini üzerine inşa ettikleri ama Musa’dan ve yasadan önce yaşadıkları için literal anlamıyla “Yahudi” olarak değerlendirilemeyecek atalar ve çağdaşları.

Tüm bunlar ışığında çalışmamızda Yahudiliğin yabancılarla yaşadığı etkileşimin onu nasıl dönüştürdüğünü takip etmek adına özellikle sürgün dönemleri ve Helenizasyon döneminde yaşanan değişimleri inceleyeceğiz. Bu hususta temel kaynaklarımız Eldar Hasanov’un konu hakkındaki müstakil çalışması “Nuh Kanunları ve Nuhilik” ve ilgili dönemler hakkında yapılmış Türkçe akademik çalışmalardır. Çalışmamızda Nuhiliğin Yahudilerle Yahudi olmayan dünya arasında bir geçiş bölgesi olarak telakki edilmesinin Yahudiliğin yabancı algısı ve tarih anlayışının anlaşılmasında sunacağı katkıları ifade edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Nuhilik, Yahudilik, İhtida, Yabancı Algısı, Tarih Anlayışı.

¹⁷³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat, Yüksek Lisans, Orcid: 0009-0006-2589-0726, zeynebaybuke97@gmail.com.

Noachidism in the Context of Judaism's Relationship With Non-Jews

Abstract

The term “Noachide” refers to individuals who are not Jewish but also do not embrace paganism, and a study on the possibility of religious conversion in Judaism would shed light on the understanding of this concept. We believe that examining the historical development of the concept of conversion in Judaism will provide insight into both the nature of relationships with non-Jews and the principles of the Jewish understanding of history. The possibility of conversion in Judaism has always been a controversial issue. This is related to that to that fact, throughout the history, Judaism has taken on a universal character sometimes and a national character at other times. The exile experiences, which played a significant role in shaping Jewish identity, have generally led to highly tense interactions between Jews and outsiders. The Jews were one of the communities directly affected by the Hellenization period. In such an atmosphere dominated by Hellenistic culture, the presence of Jews who adopted this culture, the Christian doctrine advocating salvation without law or Torah, as well as questions such as the situation of those who lived before the time of Moses, may have given rise to a new category—Noahidism—that functioned as an intermediate form between Judaism and paganism.

All of this indicates the conclusion that Judaism regards the issue of conversion not so much as a complete change of religion, but rather as an inclusion into the Jewish historical narrative. The assignment of Noahidism as an intermediate category made it possible for the following two groups to remain within the boundaries of the Jewish cultural sphere: individuals who was the target group of Christian missionary efforts but did not embrace Christianity and instead followed rational moral principles; and the ancestors upon whom the Jews built their historical narrative but who lived before Moses and the Torah, and therefore could not be named “Jewish”. In light of all this, our study will focus on the changes that took place during the periods of exile and Hellenization in order to trace how Judaism was transformed through its interaction with non-Jews. Our primary sources on this subject are Eldar Hasanov’s dedicated work *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, as well as Turkish academic studies related to the relevant historical periods. In this study, we will discuss the contributions of considering Noahidism as a transitional zone between Jews and the non-Jewish world to the understanding of Judaism’s perception of the “other” and its historical consciousness.

Keywords: Noahidism, Judaism, Conversion, Perception of the Other, Conception of History.

Abdulkâdir Geylânî'nin Tasavvuf Anlayışında Tevhid ve Şirk

Zeynep ÇELİK¹⁷⁴

Özet

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den bu yana din olgusu insanoğlunun hayatında günümüze kadar varlığını koruyarak gelmiştir. Yaratıcı, Hz. Âdem vasıtasıyla insanoğluna ilk mesajını bildirmiştir. Allah, insanoğluna gönderdiği bu ilk mesajında kendisinin tek tanrı olduğunu, yaratma ve rızık verme gibi tüm fiillerin aslında kendisine ait olduğunu bildirmiştir. Ancak insanoğlu zamanla Yaratıcısının elçileri vasıtasıyla göndermiş olduğu bu mesajdan sapmaya başlamıştır. Bu sapma her yaşandığında Allah, tekrar insanoğluna elçilerini göndererek mesajın aslına dönmelerine imkan sağlamıştır. Bununla ilgili olarak en son gönderdiği elçi Hz. Muhammed'dir (sav). Onun insanoğlula mücadelesi kavramsal düzeyde tevhid olarak adlandırdığımız bir mesaj doğrultusunda gerçekleşmiştir. Tevhidden sapma ise şirk olarak adlandırılır. Allah, elçisi vasıtasıyla şirkin affedilemez bir günah olduğunu söylemiştir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi zamanla insanoğlu bu mesajdan sapabilmektedir. Kendisini dine uygun bir vehmin içinde zannedebilmekte ve dinden daha da uzaklaşabilmektedir. Bununla birlikte söz konusu vehmi ortadan kaldıracak ve insanları yeniden dine yaklaştıracak birtakım yapılar da bulunmaktadır. Bu yapılardan biri de tarikatlardır. Ancak tarikatların tarih sahnesine çıkışlarından günümüze değin İslam dinine aykırı yönlerinin buldukları hakkında bazı tartışmalar var olagelmiştir. Bunlardan en önemlisi de şirkle itham edilmeleridir. Buna mukabil tarikatlar da bir yandan kendilerine yöneltilen bu ithamlara çeşitli cevaplar vermişler diğer yandan da insanları tevhid dinine davet etmeye çalışmışlardır. Bunlardan biri Abdulkâdir Geylânî (ö. 561/1166) ve ona nisbet edilen Kadiriyye tarikatıdır. Bu bildiride Abdulkâdir Geylânî'nin eserleri incelencek, onun söz konusu hususlarla ilgili mücadelesi ile tevhid ve şirk anlayışı üzerinde durulacaktır. Konu hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bildiri de öncelikle Geylânî'nin hayatı hakkında kısa bir bilgi verilecek, akabinde tevhid ve şirk kelimelerinin ne anlama geldiği irdelenecektir. Sonrasında ise Geylânî'nin konu hakkındaki düşüncelerine geçilecektir. Böylece onun tasavvufi anlayışına göre tevhid ve şirkin ne olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, İslam, Tevhid, Şirk, Abdulkâdir Geylânî.

¹⁷⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans, Öğretmen, alikann21@gmail.com.

Tawhid and Shirk in ‘Abd al-Qādir al-Jīlānī’s Understanding of Sufism

Abstract

Since the first human and first prophet, Hz. Adam, the concept of religion has maintained its existence in the lives of human beings until today. The Creator conveyed His first message to human beings through Hz. Adam. In this first message sent to human beings, Allah informed them that He is the only God and that all actions such as creation and provision are actually His. However, over time, human beings began to deviate from this message sent by His Creator through His messengers. Every time this deviation occurred, Allah sent His messengers to human beings again, allowing them to return to the original message. The last messenger He sent in this regard was Hz. Muhammad (pbuh). His struggle with human beings took place in line with a message we call tawhid at the conceptual level. Deviation from tawhid is called shirk. Allah said through His messenger that shirk is an unforgivable sin. However, as mentioned above, over time, human beings can deviate from this message. They can think of themselves as being in a delusion that is compatible with religion and can move even further away from religion. However, there are also some structures that can eliminate this delusion and bring people closer to religion again. One of these structures is the orders. However, since the beginning of history, there have been some discussions about the aspects of the orders that are contrary to the religion of Islam. The most important of these is that they have been accused of polytheism. In response, the orders have given various answers to these accusations on the one hand, and on the other hand, they have tried to invite people to the religion of monotheism. One of these is ‘Abd al-Qādir al-Jīlānī (d. 561/1166) and the Qadiriyya order attributed to him. In this report, the works of ‘Abd al-Qādir al-Jīlānī will be examined, his struggle regarding the issues in question and his understanding of monotheism and polytheism will be emphasized. No study has been found on the subject. In the report, first, brief information will be given about al-Jīlānī 's life, and then the meanings of the words monotheism and polytheism will be examined. Afterwards, we will move on to al-Jīlānī’s thoughts on the subject. Thus, we will try to reveal what monotheism and polytheism are according to his Sufi understanding.

Keywords: Sufism, Islam, Tawhid, Shirk, ‘Abd al-Qādir al-Jīlānī.